

MOTI LAL BANARSI DASS,
PUNJAB SANSKRIT BOOK DEPT.,
Said Nihal Das, LAHORE

•

•

•

आयुर्वेदीयग्रन्थमाला

तृतीयं पुष्पम् ।

श्रीविद्यसोढलविरचितो

गदानिग्रहः ।

(प्रथमः प्रयोगखण्डः ।)

आचार्योपाद्वेन त्रिविक्रमात्मजेन यादवशर्मणा

संशोधितः

प्रकाशितश्च ।

(द्वितीयं संस्करणम्)

सं. १९८०

मूल्यं रूप्यकद्वयम् ।

ĀYURVEDĪYA GRANTHAMĀLĀ.

No. III.

GADANIGRAHA

(PRAYOGA KHAND VOL. 1.)

BY

VAIDYA SODHAL.

EDITED AND PUBLISHED

BY

VAIDYA JĀDĀVJĪ TRICUMJĪ ĀCHĀRYA

No. 18, BORĀ BAZĀR STREET, FORT, BOMBAY.
SECOND EDITION.

1924 A. D.

Price Rs. 2 only.

Printed by Mr. Yeshwant Kashinath Padwal, at the "Tatva-Vivechaka Press," No. 3344 Parel Road, New Naggada, Byculla, Bombay and published by Mr. Valdy Jadvaji Tricumji Acharya No. 18, Bora Bazar Street, Fort, Bombay.

भूमिका ।

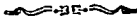
—:०:—

गदनिग्रहकर्ताऽयं सोढलवैद्यो गुर्जरदेशनिवासी, रायकवालाहयब्राह्मणजातीयः
 वैद्यनन्दनपुत्रः, वत्सगोत्रोत्पन्नश्चेति तेन स्वविरचिते गुणसंग्रहापरपर्याये सोढलनि-
 घण्टुनाम्नि ग्रन्थे प्रोक्तादात्मवृत्तान्तात् प्रतीयते । स चायं सोढलवैद्यः कस्मिन्
 समये समजनीत्येतन्निरणेतुं न किञ्चिदपि साधनमुपलब्धमस्माभिः । सोढलविरचितो
 गदनिग्रहव्यातिरिक्तो गुणसंग्रहापरपर्यायः सोढलनिघण्टुरिति प्रसिद्धोऽन्योऽपि
 ग्रन्थः समुपलभ्यते । तत्र धन्वन्तरिनिघण्टुराजनिघण्टुप्रभृतिष्वनुक्तानां प्रायो
 गुर्जरदेशप्रसिद्धानामेकशतद्रव्याणां नामानि सगुणान्यधिकान्युक्तानि । यद्यपि चिकि-
 त्साविषयकाश्चकदत्तवह्सेनयोगरत्नाकरप्रभृतयो बहवो ग्रन्था मुद्रितास्तथापि भूरि-
 प्रयोगवत्वात्, सरलत्वाच्चाचमेव सर्वानतिशेते । ग्रन्थेऽस्मिन् प्रयोग-कायचिकित्सा-
 शालाक्य-शल्य-भूततन्त्र-बालतन्त्र-विपतन्त्र-रसायन-वाजीकरण-पञ्चकर्मा-
 धिकाराख्या दश खण्डाः सन्ति । तत्र प्रथमे प्रयोगखण्डे घृततैलचूर्णगुर्दालेहासवाद्याः
 पञ्चधिकारा विद्यन्ते । तेषु षट्ष्वधिकारेषु पञ्चाशीत्याधिकपञ्चशतमिताः प्रत्यक्षफ-
 लप्रदाश्चिकित्सायां निरत्योपयोगिनश्च प्रयोगा उक्ताः । अत्रोक्तप्रयोगेषु बहवः
 प्रयोगा मुद्रितेषु चिकित्साग्रन्थेष्वनुक्ताः । अतोऽयं खण्डो वैद्यानां चिकित्साया-
 मतीवोपयुक्तो भविष्यतीति पृथगोवाच्यं प्रसिद्धीकृतः । ग्रन्थस्यास्य आदर्शपुस्तकत्रय-
 मुपलब्धं; एकं अस्मत्परममुद्ददां स्वर्गवासिनां वैद्यमुरारजीशर्मणां, अपरं च युन्दी-
 नगरनिवासिनां राजवैद्यानां श्रीप्रसादशर्मणां तृतीयं मोरबीनगरनिवासिनां राज-
 वैद्यानां विश्वनाथ विद्वलजां मह इत्येतेषाम् । घृततैलचूर्णगुर्दालेहासवानां परिभाषाः
 सोढलेनानुक्ता अप्यस्माभिर्ग्रन्थान्ते संनिवेशिताः । ग्रन्थस्यास्य संशोधने यथा-
 मति कृतो यत्नः । तथापि भ्रमप्रमादादिवशाज्जातं स्वल्पं क्वाप्युपलभ्येत चेत्सु-
 धीभिः संशोधनीयं क्षन्तव्यश्चाहं, सफलीकर्तव्यश्च ममायं प्रयासो ग्रन्थस्यास्य पठ-
 नपाठनपर्यालोचनादिनेति ॥

यादवशर्मा.

१. रायकवालाहयब्राह्मणानां वसतिः सोप्रतं गुर्जरदेश एवोपलभ्यते । २. यथा—
 “ वत्सगोत्रान्वयस्तत्र वैद्यनन्दननन्दनः । शिष्यः संप्रदयात्तेष्व रायकवालावंशजः ॥
 सोढलाहयो भिषक् भानुनादपद्मपद्मः । चकारमे चिकित्सायां समग्रं गुणसंग्र-
 हम्—” इति ॥

गदनिग्रहस्य प्रयोगखण्डान्तर्गतविषयाणामनुक्रमणिका ।

विषयाः	पृ.	पं.	विषयाः	पृ.	पं.
अक्षराचरणम्	१	५	सर्गे महागौर्यायं पृथम्	१२	२१
न्यानुक्रमणिका	"	१६	रक्षिते दुर्घायं "	१३	४
घृतात्रिहाः प्रथमः ।			नेत्ररोगे महात्रेफलं पृथम्	"	१५
वरे मर्लिजघ्रायं पृथम्	३	३	वातव्याधौ शतावरीपृथम्	१४	२
" द्वितीयं "	"	१२	शङ्खपुष्पायं पृथम्	"	१५
" तिलकायं "	"	२१	वाग्धेयै चारस्वतं पृथम्	"	२०
नीर्निग्दरे कटुकं "	४	३	सन्तानार्थं पञ्चदशम्	१५	६
नभिमान्ये अमिष्टम्	"	२०	क्षतक्षणे श्वदंष्ट्रायं पृथम्	"	२३
रुद्र्या आङ्गीपृथम्	५	६	कामलायां द्राक्षायं "	१६	५
रुद्रप्रंशे द्वितीयं "	"	१०	कुष्ठे महावज्रकं "	"	९
रुद्रमे वाधिकं पृथम्	"	२५	" द्वितीयं "	"	१२
" ह्युषायं "	६	२	" तिलकं "	"	१०
रक्षिते वासायं "	"	९	" महातिलकं "	"	२७
" महावासायं "	"	१६	" द्वितीयं "	१७	१२
रुद्रमे दशाङ्गं "	"	२५	श्लि रोहितकं पृथम्	१०	२
" लज्जुनपृथम्	७	४	" बिल्वायं "	"	१०
" नाराचकं पृथम्	"	१४	सर्वोदरे द्विपथमूल्यं "	"	२३
कुष्ठे नलिनीपृथम्	"	२७	उदरे शर्का "	१९	२
रुद्रमे विश्वायं पृथम्	८	९	कासे कण्टकारीपृथम्	"	६
" पट्टलं "	"	१४	" द्वितीयं "	"	१३
" महापट्टलं "	"	१९	" च्युणायं पृथम्	"	१०
कुष्ठे नीलं "	९	१	वर्ण गौर्यायं "	"	२७
" महानीलं "	"	१३	" गुग्गुलुतिलकं "	२०	६
" त्रिफलायं "	१०	७	शोषे दाढायं "	"	२५
" आवर्तकीपृथम्	"	१४	नेत्ररोगे त्रिफलार्थं "	२१	७
रुद्रप्रंशे चत्रायं पृथम्	"	२१	" पत्रोलायं "	"	२१
प्रमेहे घन्वन्तरं "	११	१	उदरे विन्दुपृथम्	२२	५
शालरोगे कुमारकन्याणकं			रुद्रमे महाविन्दुपृथम्	"	१२
पृथम्	"	१०	" विन्दुपृथम्	"	२४
उन्मादे शार्ङ्गीपृथम्	१२	७	रुद्रमे द्वितीयं महाविन्दुपृथम्	२३	९
शूत्रे बीजदुरकार्यं पृथम्	"	१४	कुष्ठे विन्दुपृथम्	"	७

विषयाः	पृ.	पं.	विषयाः	पृ.	पं.
कुष्ठे पञ्चतिक्तक घृतम्	२३	१७	चातुर्थकज्वरे महापैशाचकं		
श्लेष्मलशुनघृतम्	"	२६	घृतम्	३७	१५
पाण्डुरोग दाडिमाद्यं घृतम्	२४	१४	घांघि अविन्त्याद्यं	"	२४
गुग्मे चित्रकाद्यं	"	२१	कुष्ठे महातिक्तकं	"	३८
शोके द्वितीयं	"	२५	५		
श्लेष्मि नृतायं रोहीतकघृतम्	"	१०	वातव्याधौ दशमू-		
कुष्ठे गुग्मलुपञ्चतिक्तक घृतम्	"	१७	लाद्यं	"	२१
रक्तपित्ते शीतकल्याणकं	"	२६	८		
हिक्काश्च से शब्दाद्य	"	२२	कासे वृद्धरुक्ण्टकारीघृतम्	३९	२
रसायनार्थं नारासिंहं	"	२७	१		
विषेऽमृतं	"	२७	त्रये जाट्याद्यं घृतम्	"	१२
ग्रहण्यामभिघृतम्	२८	११	प्रवाहिकायां		
ग्रहण्यां भद्रातकाद्यं घृतम्	२९	२	ऽयूषणाद्यं	"	१७
कीर्णज्वरे विष्णुव्याद्यं	"	१२	रक्तपित्ते कसेरुकं	"	२२
शिरोरोगे मायूरघृतम्	"	१९	नेत्ररोगे द्राक्षाद्यं	"	४०
तिमिरे जीवन्त्याद्यं घृतम्	३०	१६	रक्तपित्ते दाडिमाद्यं	"	८
अपस्मोर पद्मगव्यं	"	२२	योनिरागे वृद्धत्वच-		
ज्वरे महापद्मगव्यं	"	३१	मूलाद्यं	"	१६
वातरोगे बिन्दुमारं	"	२०	अशंसि विष्णुव्याद्यं	"	२३
कासे दशमूलाद्य	"	३२	शिरोरोगे मायूरं	"	४१
रक्तपित्ते कटुकाद्यं घृतम्	३१	१६	" महामायूरं	"	१६
शुल्मे दाधिकं	"	२३	अशंसि रोगे अवाक्पु-		
" लशुनघृतम्	३३	२२	ल्याद्य	"	४२
" महापट्टफलं घृतम्	३४	२	अपतन्त्रके शुक्र-		
उन्माद कल्याणकं	"	१५	नासाद्यं	"	२४
उन्मादे द्वितीय कल्याणकं			उन्मादे चेतसं	"	४३
घृतम्	३५	५	क्षोणक्षते समदुग्धकं	"	९
" तृतीयं	"	१२	वातशुल्मे द्विद्विवाद्यं	"	२२
" महाकल्याणकं	"	२५	तैलाधिकारो द्वितीयः ।		
विषं महागौरं	"	३६	कुष्ठे कटुक्षालावृत्तैलम्	४४	३
मेघाश्चर्यं सप्तार्द्रं	"	२०	" मरीचाद्यं तैलम्	"	१०
" अष्टार्द्रं	"	२५	वातव्याधौ बलातैलम्	"	१६
बालप्रदे फलघृतम्	३७	८	" पृष्टद्वलातैलम्	४५	२२
			" तृतीयं बलातैलम्	"	१९
			मूडगर्भे चतुर्थं	"	४६
			वातव्याधौ प्रसारणीतैलम्	"	२४

विषयाः	पृ.	पं.	विषयाः	पृ.	पं.
घातव्याधौ द्वितीयं प्रसारणी तैलम्	४७	२२	केशशृङ्गौ द्वितीयं भृङ्गराज तैलम्	६२	१६
॥ तृतीयं ॥	४८	१६	केशशृङ्गौ तृतीयं ॥	॥	१९
घातव्याधौ चतुर्थं ॥	४९	१७	॥ बृहद्भृङ्गराजायं तैलम् ॥	॥	२२
घातरक्ते षष्ठावरीतैलम्	५०	४	केशरोगं असनायं ॥	६३	११
घातव्याधौ द्वितीयं ॥	॥	१६	शिरोरोगे षड्विन्दुतैलम्	॥	१४
॥ राक्षस तैलम्	५१	२	॥ द्वितीयं ॥	॥	२३
॥ शताह्वान्तैलम्	॥	२६	दन्तरोगे बकुलाद्य तैलम्	६४	४
॥ मूलकतैलम्	५२	६	॥ नीलसहचरायं ॥	॥	९
॥ सहचरतैलम्	॥	१६	मुखरोगे इरिमदाय ॥	॥	१४
॥ द्वितीयं ॥	५३	५	दन्तरोगे द्वितीयभिरिमेदायं	६५	२
॥ इयोनकतैलम्	॥	१८	॥ खदिरायं ॥	॥	१३
सर्वाङ्गघाते श्वरंघ्रायं तैलम्	५४	१८	ज्वरे बृहत्क्षुधादितैलम्	॥	२६
घातरक्ते शुद्धाकपत्रकं ॥	५५	२	॥ लघुलाक्षादितैलम्	६६	१५
॥ महापत्रकं ॥	॥	६	सन्निपातज्वरे जात्यादि- तैलम् ॥	॥	६७
ज्वरे तृतीयं ॥	॥	१५	ज्वरे पद्मचरणं तैलम्	॥	१४
घातव्याधौ बृहन्मार्पतैलम्	५६	६	शोथे शिरीषायं ॥	॥	१७
शङ्खरोगे लघुनाषतैलम्	॥	२१	॥ सुकुमारतैलम् ॥	६९	२
घातव्याधौ तृतीयं महाभाष ॥	॥	२६	अशसि लघुकासीसायं तैलम्	॥	७०
॥ दशह्वान्तैलम्	५७	१२	॥ पृथुकासीसायं ॥	॥	५
ऊर्ध्वस्तम्भे सैन्धवायं तैलम्	५८	४	॥ विप्रकायं ॥	॥	१३
घातरोगे कुमुन्धायं ॥	॥	९	कुष्ठे शिशुपासारतैलम्	॥	२०
भगन्दरे मागध्यायं ॥	॥	२०	॥ घञ्जकं तैलम् ॥	॥	२७
॥ चित्रकायं ॥	५९	२	॥ महावज्रक ॥	७१	६
गण्डमालायामजमोदायं ॥	॥	८	॥ श्वेतकरवीरायं ॥	॥	१३
घातव्याधौ चतुर्थं गन्धायं ॥	॥	१७	॥ सिन्दूरायं ॥	॥	१८
घातरोगे तृतीयमश्व- गन्धायं ॥	६०	१५	॥ कुष्ठकालानलं ॥	॥	२३
कुङ्कुमायं सुम्भकानिदं ॥	॥	२६	॥ कनकक्षीर्यायं ॥	७९	९
घातरक्तं शर्शपधुकायं ॥	६१	९	पामायामार्द्रकाय ॥	॥	२२
कर्णरोगे लघुक्षारतैलम्	॥	२०	ददुरोगे दाव्यायं सूर्यपाक- तैलम् ॥	॥	२७
॥ बृहत्क्षारतैलम्	६२	२	कुष्ठे सुरगुल्फायं तैलम्	७३	११
नेत्ररोगे शृङ्गराजतैलम्	॥	१३			

विषयाः	पृ.	पं.	विषयाः	पृ.	पं.
कुष्ठे त्रिदावर्णं तैलम्	७३	१६	कृमिरोगे महावीर्यं तैलम्	८७	२.
„ महासुगन्धं	„	२३	अश्वत्थो गन्धर्वतैलम्	„	२६
„ मरीचाद्यं	७४	१४	वर्णरोगे कुष्ठाद्यं तैलं	८८	६
„ आमरिकं	„	२६	शिथेरोगे महानीलं	„	४
व्रणे मदाकषायं	७५	१२	कुष्ठे त्रिकलाद्यं	„	२८
वस्त्राङ्गे मनःशिलाद्यं	„	२१	मज्जिष्ठाद्यं	„	९
गण्डगालायां फणिज्जकार्यं	„	२५	कुष्ठे त्रिदार्थकतैलम्	„	११
„ क्वाकादनी तैलम्	७६	९	चूर्णाधिकारस्तृतीयः ।		
रक्तपित्ते मूर्धाद्यं तैलम्	„	१६	गुग्मे द्विद्वाद्यं चूर्णम्	९०	३
कुष्ठे विषादनं	„	२२	शुले द्वितीयं	„	१६
„ ज्वन्तथाद्यं	७७	२	गुग्मे शार्दूलं	९१	४
पामायां जोरिकाद्यं तैलम्	„	७	„ नाराचकं	„	९
कृमिरोगे विष्णुद्यं	„	१०	„ पूतिकाद्यं	„	१२
घातरोगे शुद्धवर्तैलम्	„	१५	„ द्विद्वाद्यं	„	७१
„ द्वितीयं	„	२७	„ श्वासे विजयं	„	२०
„ सहचरं तैलं	७८	१४	घातरोगे अजमोदाद्यं	९२	८
„ नीलसहचरतैलम्	„	२३	„ आम.य	„	२१
„ दशमूलाद्यं तैलम्	७३	८	अतिसारे कफित्याष्टकं	९३	६
भस्मे गन्धनेलम्	८०	८	प्रदृष्यां द्वितीयं	„	१३
वृहत्सहचरतैलम्	८१	५	प्रदृष्यां दाढिमाष्टकम्	„	२३
तरुवाद्यं तैलम्	„	२२	अतिसारे द्वितीयं	९४	२
व्याघ्रतैलम्	८२	१३	गलरोगे एलाद्यं	„	११
घातारिणैलम्	८३	८	अरोचके वृद्धैलाद्यं	„	१६
दाहगके सारिवाद्यं तैलं	„	१३	„ कर्पूराद्यं	„	२५
घातरोगे दशाह्नं	„	२४	„ रत्नमलाद्यं	९५	५०
„ कर्पूराद्यं	८४	१२	गुग्मे त्रिलवणाद्यं	„	१३
उदरे लाक्षादिक	„	२०	अरोचके सूक्ष्मैलाद्यं	„	२३
कुष्ठे अन्नामनं	८५	३	„ लवङ्गाद्यं	९६	५
„ महानीलं	„	११	„ द्वितीयं	„	१८
पलिने नीलवाद्यं	„	२४	„ तृतीयं	„	२४
कृष्णमूत्रे द्विराद्य-			रक्तपित्ते चन्दनाद्यं	९७	६
मूत्राद्यं तैलम्	८६	७	प्रतिशयाये व्योषाद्यं	„	१५
अर्थासे दन्तवाद्यं	„	२५	शांषे पाटवं	९८	१

विषयाः	पृ.	पं.	विषयाः	पृ.	पं.
घोषे महापाह्वं चूर्णम्	९८	१०	दन्तरोगे तिक्तकं चूर्णम्	१०६	२८
भरोचके दाहिमार्गं	"	१९	" पीतकं	१०७	७
कासे लघुताहीसायं	"	२३	गलरोगे काठकं	"	१४
गुल्मे घाईलं	९९	६	मुखरोगे द्वितीयं पीतकं	"	१९
उदरे नारायणं	"	११	कासे जीवन्त्यायं	"	२४
" हृद्युपायं	"	२७	अतिसारे भूनिम्बायं	१०८	६
" नाराचकं	१००	८	प्रहृष्यां पाठायं	"	११
" सुवर्णसमकं	"	११	" नागरायं	"	१५
कुष्ठे पटोलायं	१०१	४	राजदह्मणि सितोपलायं	"	२०
" द्राक्षायं	"	११	योनिदोषे पुष्यानुगं	"	२६
आमवाते अलम्बुपायं	"	१८	पाण्डुरोगे योगराजं	१०९	१२
" द्वितीयमल-			कुष्ठे त्रिफलायं	११०	२
म्युषायं	"	२५	मन्दाग्री व्योषायं	"	४
श्यासकासे विरुङ्गायं	१०२	४	पाण्डुरोगे खण्डसमकं	"	१२
मन्दाग्री बडवानलं	"	१३	शोफे पाठायं	"	२३
" द्वितीय "	"	१६	कुष्ठे बाकुलिकायं	"	२७
प्रहृष्यामामिमुखं	"	१९	" पृथुनिम्बपत्रकं	१११	४
गुल्मेद्वितीयमामिमुखं	"	२४	" बृहत्पथानिम्बकं	"	९
" बृहदामिमुखं	१०३	४	मन्दाग्री लवणभास्करं	११२	८
अभिमान्ये वैश्वानरं चूर्णम्	१०४	६	शले सामुद्रायं चूर्णम्	"	२५
गुल्मे द्वितीयं	"	३	" तुम्बकायं	११३	७
" तृतीयं	"	१२	" दिह्रवष्टकं	"	१२
अभिदाह्यर्थे ज्वाला-			भरोचके द्वितीयं	"	१७
मुखं	"	२३	मन्दाग्री र मठायं	"	२२
उदावर्ते नाराचकं	"	२८	सर्वाङ्गशले चित्रकायं	"	२७
मेघापृष्यर्थे सारस्वतं	१०५	७	मन्दाग्री सन्धवायं	११४	१२
बृहत्सारस्वतं	"	१६	वातव्याधौ सामुद्रायं	"	१७
अशरीरोगे यवानिकायं	"	२५	रसायनार्थे नारसिंहं	"	२३
कासभासे विभीतकायं	१०६	६	अतिसारे गद्गाधरं	११५	१
दिक्काशसे रेणुकायं	"	११	गुल्मे कटुत्रिकायं	"	२६
" घुरस.यं	"	१८	स्थौल्ये व्योषायं	११६	९
तमकश्राये शक्यायं	"	२३	घातकाये विरुङ्गायं	"	१९
			गुल्मे वचायं चूर्णम्	"	२३

विषयः	पृ.	६.	विषयः	पृ.	६.
पाण्डुरोगे किराततिलकायं			प्रहण्यां पद्यामृत्तरयः	१२३	२६
चूर्णम्	११७	४	मन्दागो पक्षघ्नं चूर्णम्	१२४	८
तुष्पादी खण्डसमं	"	१२	छर्षा बदरायं	"	१३
कुष्ठे बाकुल्यायं	"	२४	उदरे नक्षारकं	"	२०
उदरे भस्मार्कचूर्णम्	११८	१४	मन्दाग्रावजमोदारं	"	२५
अशंसि प्लीकराज्यं	११९	१०	दन्तरोगे जातोपत्रायं	"	२८
गुल्मे यक्ष्णायं	"	१५	कृते जातीफलार्थं	२२५	४
उवरातिसारे ध्योपायं	"	२०	प्रहण्यां दाडिमार्थं	"	१४
शोफे कृष्णायं	१२०	२	मन्दाग्राशमलक्यादि	"	२५
श्यासद्दोगयोर्द्विष्टपत्रकं	"	७	छीरोगे मेघिकायं	"	२९
शोथे तिलार्थं	"	१०	कामदृष्टौ राजयोगः	१२६	८
वर्णरोगे किल्वमूलायं	"	१३	क्षय आभायं	"	२४
सर्वमेदोधिन्द्रयवायं	"	१८	पिंपल्यायं	१२७	७
शले शर्करायं	"	२३	मन्दाग्री रुचकायं	"	१७
आवाहे द्विहतरं			" सिंघणचूर्णम्	"	२२
द्विष्टवायं	"	२६	अशंसि सुरणायं चूर्णम्	"	२७
पानीयच्छायाया			वातरोगे हरीतकीयं गः	१२८	४
मुस्तायं	"	२९	निद्रघ्नौ भूनिम्बवाय चूर्णम्	"	७
मन्दाग्री क्षतपुष्पायं	१२१	३	उदरे किराततिलकायं	"	१६
गुल्मे नारायणं	"	१२	कासे दुरालभायं	"	२३
" श्यूपगायं	"	२०	प्रहण्यां पिंपली-		
मन्दाग्री सैन्धवायं	"	२५	मूलायं	"	१२६
आमातीषोर पिंप-			प्रहण्यां कुठेरकायं	१२९	२
रयायं	१२२	४	शोफे अयोरजधूर्णम्		१५
पीनसे चण्यायं	"	९	किराततिलकादलोहं	१३०	११
कासेऽजमेदादिभस्मचूर्णम्	"	४१	प्रवाहिकायां कुट-		
दाहरोगे द्राक्षादिचूर्णम्	"	२३	जाय	"	१८
पाण्डुरोगे नवायं चूर्णम्	१२३	२	गुल्मे समशर्करं	"	२३
राजयक्ष्मणि द्वितीयं			शोपे निलायं	"	२८
पूरुभववायसं	"	६	मन्दाग्री आमलकायं	१३१	३
मन्दाग्री गुण्ड्यायं चूर्णम्	"	१२	" सौवर्चलायं	"	८
हृदोगे तिलक	"	१५	" अमिचूर्णम्	"	१२
लोडुष्टायं	"	२१	" सिंघणचूर्णम्	"	१६

विषयाः .	पृ.	पं.	विषयाः	पृ.	पं.
गुटिकाधिकारधनुष्यः ।			कुष्ठे विषगुटिका	१४३	२
अग्निमान्द्येऽभयाद्या			,, लाहलीगुटिका	"	९
गुटिका	१३२	३	कण्ठ्यां त्रिजातगुटिका	"	१८
अर्शसि कांकायनवटकः	"	१६	मुखरोगे खदिरगुटिका	"	२३
शुभ्रे कांकायनगुटिका	"	२६	,, द्वितीया	१४४	१४
,, निकुम्भया गुटिका	१३३	१५	,, तृतीया	"	२०
विट्बन्धेऽभयावटकाः	"	२२	गलरोगे मरीचाद्या गुटिका	"	२५
पाण्डुरोगे वज्रकगुटिका	१३४	८	,, विप्लव्याद्या	१४५	२
श्ले शम्बूध्या गुटिका	"	२७	कफरोगे वरसनाभाद्या	"	७
अग्निमान्द्ये कल्याणवटकाः	१३५	८	त्रिकटुक्याद्या गुटिका	"	१२
क्षतक्षीणे एलाद्या गुटिका	"	२१	श्रासे माहूर्याद्या	"	१७
,, सर्पिर्गुटिका	१३६	२	ज्वरे त्रिधृतायो मोदकः	"	२०
पाण्डुरोगे मण्डूरवटकः	"	१५	तृथायां कम्प्लवाद्यो	"	२३
,, द्वितीयो	"	२५	पार्श्वश्ले त्रिफलाद्यो	"	२७
षोषे क्षारगुटिका	१३७	८	ज्वरे सप्तलाद्यो	१४६	४
कुष्ठे विडङ्गसाराद्या गुटिका	"	१६	भ्रमे कृष्णाद्या गुटिका	"	१३
,, माणिसद्वटकः	"	२३	ज्वरातिसारे कटुहाद्या		
अर्शसि सूरणवटकाः	१३८	२	वटकाः	"	१६
,, लघुसूरणवटिका	"	१९	प्लीहोदरे रोहितकवटकाः	"	२३
,, मरीचाद्या गुटिका	"	२२	गुडपाकविधिः	१४७	२
अर्शसि कलिहाद्या गुटिका	"	२७	धाम्नुक्षये महाकल्याणको		
शुभ्रे गुडवटकाः	१३९	२	गुडः	"	९
अतिसारेऽभयाद्या वटकाः	"	५	प्रहण्यां कल्याणको	१४८	२
सर्वातिसारेऽद्रोखवटिका	"	८	,, यवान्याद्या गुटिका	"	८
,, बृहदंकोखवटिका	"	१४	प्रमेहे चन्दप्रभा	"	१५
अतिसारे कटुहाद्या गुटिका	"	२१	वित्ते कल्याणका	१४९	४
प्रहण्यां चित्रकाद्या	१४०	१०	अर्शसि प्राणदा	"	१३
,, क्षारगुटिका	"	१५	अग्निमान्द्ये वार्ताकगुटिका	१५०	६
,, ताळिसाद्या गुटिका	"	२६	पाण्डुरोगेऽभयाद्यो मोदकः	"	१२
क्षयरोगे मरीचादिवटिका	१४१	१४	शुभ्रेऽभयाद्या वटकाः	"	२४
खण्डाद्या गुटिका	"	२०	विस्मृचिकायां जीरकाद्या		
कुष्ठे सुवरास्थिवटकः	१४२	३	गुटिका	१५१	८
,, खदिरादिवटिका	"	१५	बृहत्खिचवगुटिका	"	१३

विषयः	पृ.	वं.	विषयः	पृ.	वं.
पाण्डुरोगे लघुशिव- गुटिका	१५३	८	गण्डमाळायामष्टचरवारिशा- रसंज्ञा गुग्गुलुगुटिका	१६५	१२
कुष्ठे वज्रघ्नगुटिका	"	२१	भगन्दरे श्मश्रुताया गुटिका	१६६	३
विषे रुष्यवाया गुटिका	१५४	१९	शोफे गुहादकगुटेका	"	६
भूतदेये सिद्धार्थ- काया	"	१५५	गुरुमे क्षारोम्यलवणम्	"	११
शोषेऽश्वत्थवटकाः	"	१७	गण्डमाळाया काञ्चनार- गुग्गुलुः	१६७	६
पाण्डुरोगे पुननवामण्डूरः	१५६	१८	" काञ्चनगुटिका	"	१८
वातव्याधौ रसोनपिष्टः	"	२६	क्षतक्षणे सर्पिर्गुटिका	"	२५
वातव्याधौ बृहत्सुन्तरीण्डः	१५७	१२	" क्षीरादिस्नेह- गुटिका	१६८	६
" ध्योपाया गुटिका	१५८	३	सर्वरोगे प्रभावतीवटिका	"	२४
कुष्ठे स्वायम्भुवी गुग्गुलुः	"	११	वातरोगे श्मिमुखवटी	१६९	२
" सप्तविंशतिका गुग्गुलुवटिका	"	२१	श्राघादी सूर्यचन्द्रप्रभा गुटिका	"	११
रासुयो गुग्गुलुः	१५९	१३	अतिगारे विशल्या गुटिका	१७०	१६
व्यामवाते द्वात्रिंशका गुग्गुलुवटिका	"	१६	वातरोगे श्रोत्रहरी	"	२३
वातव्याधौ बिहवायो गुग्गुलुः	१६०	४	कासे चन्द्रप्रिया	"	४
अर्शसि योगराजो गुग्गुलुः	"	१३	मुखरोगे खादिग्गुप्ती	"	८
नाडीत्रये त्रिफलाद्यो	१६१	३	" द्वितीया	"	१८
प्रमेहे गोक्षुरगुग्गुलुवटिका	"	६	वातरोगे त्वगेल्लया गुटिका	१७१	२
वातगुम्भवातरक्तयोः केशोरको गुग्गुलुः	"	१३	रसायनायं विजया गुटिका	"	५
वातरोगे त्रिफलाद्यो	१६२	८	वातरोगे योगोत्तमा गुटिका	१७३	४
युद्धस्था कंसाहयो गुग्गुलुः	"	१७	प्रमेहे कर्पूरादिगुटिका	"	२६
गण्डमाळाया त्रिफलाया गुग्गुलुवटिका	१६३	३	गुरुमे गुरुवटकाः	१७४	६
वातरक्ते बृहत्स्वायम्भुव- गुग्गुलुः	"	१८	पाण्डुरोगे क्षारवटकाः	"	९
कासे सप्तचरवारिशातिका गुग्गुलुगुटिका	१६४	६	कुष्ठे पथ्यावटकाः	१७५	२
वातरक्ते कन्यदिका	"	२२	ज्वरे फलत्रिकाद्यो मीदकः	"	११

विषयः	पृ.	पं.	विषयः	पृ.	पं.
अथर्व वेदिकाया			अथर्ववेद विनोदकावलेहः	१८४	३
द्वयः	१७६	१५	अथर्ववेदविनोदकावलेहः	"	६
अथर्व वेदिकाया	१७६	३	" द्वितीयः "	"	१६
अथर्व वेदिकाया			अथर्ववेदविनोदकावलेहः	१८५	१०
गुटिका	"	७	अथर्ववेदविनोदकावलेहः	१८६	६
अथर्व वेदिकाया			गुटिकाया द्वितीयः	"	१६
अथर्व वेदिकाया			अथर्व वेदिकाया द्वितीयः	१८७	५
गुटिका	"	२०	अथर्ववेद द्वितीयः	"	१६
अथर्व वेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
गुटिका			अथर्ववेद द्वितीयः		
अथर्व वेदिकाया	१७७	६	अथर्ववेदः	१८८	३
अथर्व वेदिकाया			" कंसद्वयतकावलेहः	"	१३
गुटिका	"	९	" हरीतक्यवलेहः	"	३१
अथर्व वेदिकाया			अथर्ववेदविनोदकावलेहः		
गुटिका	"	२३	हरीतक्यवलेहः	"	२७
अथर्व वेदिकाया	१७८	७	अथर्ववेद द्वितीयः		
लेहाधिकारः पद्यमः ।			हरीतक्यवलेहः	१८९	१
अथर्ववेदिकाया	१७८	२	अथर्ववेद द्वितीयः	१९०	३
" चित्रकावलेहः	१७९	२	अथर्ववेद द्वितीयः	"	१९
" द्वितीयः "	"	१४	अथर्ववेद द्वितीयः	"	१०
अथर्ववेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	१९१	५
अथर्ववेदिकाया			" द्वितीयः "	"	२३
अथर्ववेदिकाया	१८०	८	" अथर्ववेद द्वितीयः	१९२	५
अथर्ववेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया	१८१	५	अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया	१८२	२	अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया			अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३
अथर्ववेदिकाया	१८३	११	अथर्ववेद द्वितीयः	"	२३

विषया.	पृ.	पं.	विषया:	पृ.	पं.
रक्षापिते मण्ड्यायोऽव-			पट्टिभ्रमतिः फलासवाः	२२१	५
लेहः	१९६	१०	एकादश मूलासवाः	"	१२
,, द्वितीयो वामावलेहः	१९७	१४	विंशतिः सारासवाः	"	१६
श्वसकासयोर्भ्रंशुदाव-			दश पुष्पासवाः	"	२१
ले :	"	२२	चत्वारः काण्ठासवाः	"	२५
,, कुलाथमुदावलेहः	१९८	८	द्वी पत्रासवी	"	२७
,, पिप्पलीमुदावलेहः	"	१७	चत्वारस्त्रयासवाः	"	२९
अतीकारे कुट्टमावलेहः	"	२२	शर्करासवः	२१२	२
,, द्वितीयः	"	१९९	आसवानां विकल्पसंस्कार-		
अशंसु	"	"	गुणाः	"	४
जराया क्यवनप्राशावलेहः	२००	२	वातव्याधौ विहङ्गासवः	"	१४
,, प्राङ्गरसायनावलेहः	२०१	२	प्रमेहे रोमासवः	"	२६
क्षतक्षणेऽमृतप्राशवलेहः	२०२	१०	प्रमेहे देवदारुसवः	२१३	८
लघुव्यवनप्राशाऽवलेहः	"	२६	कुष्ठे कनकारिष्ठः	"	२२
शोषेऽमृतप्रशोऽवलेहः	२०३	१२	अशोषि द्वितीयः	२१४	५
शोषे पिप्पलीयोऽवलेहः	२०४	३	प्रहण्यां दुरालभारिष्ठः	२१५	२
,, द्वितीयः	"	१५	अशोषि दन्वारिष्ठः	"	११
क्षये रपाहृतीतस्यवलेहः	"	२७	,, अभयारिष्ठः	"	२०
जीर्णेश्वरे सण्डार्द्रकावलेहः	२०५	६	प्रहण्यां द्वितीयो	२१६	५
अतिसारेऽङ्कालमूलावलेहः	"	१५	प्रमेहे तृतीयो	"	१४
अशोषि भङ्गातकावलेहः	"	२४	पाण्डुरोगे मण्ड्यारिष्ठः	"	२४
अतिमार कुट्टमावलेहः	२०६	२५	क्षयरोगे पिप्पल्यारिष्ठः	२१७	५
धातुक्षये मधुपत्रामलकी	२०७	८	शोफेऽशतारिष्ठः	"	१५
स्वरभङ्गे कुलिञ्जनायोऽव-			अशोषि तकारिष्ठः	"	२०
लेहः	"	२०	अरोचके लघुयुक्तसन्धा-		
वासे मार्गशोषवलेहः	२०८	६	नम्	२१८	३
हृद्रोगे चन्दनावलेहः	"	१४	मन्दामी बृहत्सुकसन्धानम्	"	८
छुकक्षये गोक्षुरायवलेहः	"	२३	,, लवङ्गासवः	"	१९
आसवाधिकारः पट्टः ।			श्रीहे रोहीतकासवः	२१९	२
उदरे कुमारसिखः	२०९	९	अशंसु गण्डिकाशोणः	"	८
गुन्मे द्वितीयः	२१०	१३	कुष्ठे खदिरासवः	"	१०
नवविधा आसवधोनिः	"	२४	,, द्वितीयः खदिरारिष्ठः	२२०	५
वृद्धान्यासवाः	२११	२	क्षयरोगे बङ्गुल्यासवः	"	१४

विषयः	पृ.	पं.	विषयः	पृ.	पं.
पुष्करमूलासवः	२२०	२२	धातुक्षये हरीतक्यासवः	२२८	२६
माचिकासवः	२२१	८	दद्री आवर्तक्यायासवः	२३०	४
शोफे पुनर्नवासवः	"	१८	क्षये दशमूलासवः	"	९
त्रिफलारिष्टः	२२२	२	राजयक्ष्मणि खर्जूरासवः	२३१	१५
सर्वशोफे वासकासवः	"	६	प्रहृण्यां मस्त्रासवः	२३२	९
अशंसु शर्करासवः	"	१४	ज्वरे कुब्जकासवः	"	२३
प्रहृण्यां द्राक्षासवः	"	२४	धातुक्षये नालिकेरासवः	२३३	६
अशंसि द्वितीयो "	२२३	१२	" कूष्माण्ठासवः	"	१८
प्रहृण्यां बीजकासवः	"	२४	" रसायनारिष्टः	२३४	१८
अशंसि पौत्रासवः	२२४	७	ज्वरे धान्यकायरिष्टः	२३५	९
रक्तपित्ते जशीरासवः	"	१६	धातुक्षये लवङ्गासवः	"	१८
श्वसकासयोन्नायमाणा- सवः	"	२७	विद्वर्षा वरुणासवः	२३६	१०
गुल्मे चविकासवः	२२५	१०	प्लीहरोगे रोहीतकासवः	२३७	१०
प्रहृण्यां मूलासवः	"	२५	शोषादौ गण्डीरासवः	"	२२
क्षयरोगे वृद्धमूलासवः	२२६	७	प्लीहरोगे रोहीतकासवः	२३८	१९
धातुक्षये शृङ्गराजासवः	"	२६	क्षये योगराजासवः	"	२६
भगन्दरे गुग्गुवासवः	२२७	८	अशंरोगे पौल्वासवः	२३९	२२
अशंसु ताम्बूलासवः	"	२६	प्रमेहे मध्वासवः	२४०	२
अपस्मारे पठ्यमूत्रासवः	२२८	१७	पाण्डुरोगे लोहासवः	"	९

श्रीशोढलविरचितो

गदनिग्रहः ।

अथ प्रयोगखण्डः प्रथमः ।

मङ्गलाचरणम् ।

करकिशलयसङ्गी यस्य पीयूषकुम्भः

परममरवधूनां भूयसे मङ्गलाय ।

स खलु निखिलदुग्धाम्भोधिरत्नेषु रत्नं

हरतु दुरितराशीनाशु धन्वन्तरिर्वः ॥ १ ॥

त्रिभुवनजनरोगग्रामसंग्रामजेताऽ-

मृतभृतधृतकुम्भोर्द्रूणहस्तायुधश्रीः ।

अमरमथितदुग्धाम्भोधिलब्धोदयोऽसौ

दलयतु दुरिताघानाद्यवैद्याधिपो वः ॥ २ ॥

नानामुनिकृतैः श्लोकैः शोढलेनाल्पबुद्धिना ।

विवुधमतिबोधाय ग्रथ्यते गदनिग्रहः ॥ ३ ॥

ग्रन्थानुक्रमणिका

घृतं तैलं च चूर्णानि गुटीलेह्यां तथाऽऽसवाः ।

आदावेते द्यनेकार्थो ग्रन्थेऽस्मिन् गदनिग्रहे ॥ ४ ॥

ज्वरोऽतिसारो ग्रहणी चाशोऽजीर्णं विमूचिका ।

अलसश्च विलम्बी च कृमिरुक् पाण्डुकामले ॥ ५ ॥

हलीमकमस्रः कृपित्तं राजयक्ष्मोरसः क्षतम् ।

कासो हिक्का सह श्वासैः स्वरभेदस्त्वरोचकः ॥ ६ ॥

छर्दिस्त्रुष्णा च मूर्च्छा च रोगाः पानान्मदात्ययः ।

दाहो वातविकाराश्च वातरक्तोरुहूक् तथा ॥ ७ ॥

आम्रानस्यया भृत्तं भृत्तं च परिणामनम् ।
 अर्शत्विषमयानाद उदापनोऽथ गुन्मस्य ॥ ८ ॥
 हृद्रोगो मूत्रकृच्छ्रं च मूषायानस्ययाऽऽश्रमः ।
 प्रमेहो मधुमेदथ विट्प्राथम्यमेदताः ॥ ९ ॥
 पेदोदोषोदरं शोको विट्प्राथम्येदित्थेन च ।
 कृष्टं विषं जीर्णविषमृददः कौट एव च ॥ १० ॥
 भ्रम्विषं विमर्षं विस्फोटोऽथ मगुरिका ।
 इति कापयित्स्वगाया मया रोगाः परीक्षिताः ॥ ११ ॥
 शान्दायमे क्षिरगो रोगाः कृन्नेशमयास्तथा ।
 नामामुरामयाभिव शिर्षायेऽहो चिकित्मिताः ॥ १२ ॥
 गण्डमायाऽपची गण्डः पिष्टिरापुद्गन्ययः ।
 श्रुतीपदे वणजोपध मयोवणचिकित्मिनम् ॥ १३ ॥
 भ्रमनादीयणो वैव भगन्दरोपदंशका ।
 शूकटोपाः शूद्ररोगाः जन्ये चाहो चिकित्मिताः ॥ १४ ॥
 भूतोन्पादस्नर्धान्मादस्नथाऽपस्मार एव च ।
 भूतनत्र चतुर्थेऽहो मनिदानार्थोक्तित्मिताः ॥ १५ ॥
 मद्रो योनिन्यापन गर्भमारचिकित्मिनम् ।
 मृदगर्भोऽथ वन्ध्या च योनिशृङ्गदास्तथा ॥ १६ ॥
 गृत्तिका स्नान्यदोषाथ गाढनिर्लोमोपजम् ।
 बालरोगचिकित्मा च बालनत्रेऽथ पथमे ॥ १७ ॥
 सर्पेन्त्राविषे चैव शृङ्गिरोन्दुर्जनं विषम् ।
 नसदन्तविषं चैव ग्वार्जुरं कृश्रिमं विषम् ॥ १८ ॥
 पण्डे त्वेह विषारूपे च प्रोक्तं चैषो चिकित्मिनम् ।
 रमायनं रत्नमं च यानीकरणमष्टमम् ॥ १९ ॥
 पथकर्मधिकारे च स्नेहस्वेदविधिस्तथा ।
 वमनं च विरेकथ नस्यकर्मत्यनुक्रमः ॥ २० ॥

अथातः प्रथमो घृताधिकारः प्रारभ्यते ॥

ज्वरे मञ्जिष्ठाद्यं घृतम् ।

मञ्जिष्ठाऽतिविषा पथ्या वचा शुण्ठी च रोहिणी ॥ १ ॥

देवदारु हरिद्रा च द्रोणेऽपां पलिकान् पचेत् ।

काथेऽस्मिन् साधयेत् पिष्टैर्घृतप्रस्थं पिचून्मितैः ॥ २

शृङ्गवेरकणादिङ्गुद्विक्षारपटुपञ्चकैः ।

तत्कृफावृतसर्वोत्थज्वरिणाममृतोपमम् ॥ ३ ॥

वर्ध्मगुल्मानिलश्वासकासपाण्डुविकारिणाम् ।

गलग्रन्थिप्रमेहार्शःश्लीहापस्मारशोफिनाम् ॥ ४ ॥

उदावर्तपरीतानां मन्दाश्लिकृमिकुष्ठिनाम् ।

द्वितीयं मञ्जिष्ठाद्यं घृतम् ।

मञ्जिष्ठा द्वे हरिद्रे च देवदारु हरीतकी ॥ ५ ॥

नागरातिविषे चैव वचा कडुकरोहिणी ।

हिङ्गुवेतैरक्षमात्रैस्तु घृतप्रस्थं मसाधयेत् ॥ ६ ॥

एतन्माम्जिष्ठकं सर्पिर्वहून् रोगान्नियच्छति ।

हिक्रां श्वासं ज्वरं दुष्टं ग्रहणीं पाण्डुरोगताम् ॥ ७ ॥

प्रमेहान्मधुमेहांश्च कृमीन् कुष्ठमरोचकम् ।

कासं शोषमुदावर्तमपस्मारं तथैव च ॥ ८ ॥

श्लीहानं गण्डमालां च हार्शांसि श्वयथुं तथा ।

ज्वरे तिल्वकाद्यं घृतम् ।

तिल्वकस्य पलान्यष्टौ त्रिवृन्मूलत्वचस्तथा ॥ ९ ॥

अंशमत्युरुब्रुकं च विल्वार्द्यं च पृथक् पलम् ।

यवकोलकुलत्यानां प्रस्थं प्रस्थं फलत्रिकात् ॥ १० ॥

तत्साधयेज्जलद्रोणे चाष्टभागावशेषितम् ।

घृतप्रस्थं पचेत्तेन दत्त्वा दध्नस्तथाऽऽकम् ॥ ११ ॥

कर्पेण यावशूकस्य पक्वं तदवचूर्णयेत् ।

एतत्तु तैल्वकं नाम जीर्णज्वरविषापहम् ॥ १२ ॥

कृमिकुष्ठहरं चैव शोफपाण्ड्यामयापहम् ।

जीर्णज्वरे क्षारीताऋदुर्कं घृतम् ।

त्रिफलां पञ्चमूल्यां द्वे कुण्डस्थान् वदरान् यवान् ॥ १३ ॥

द्विपलांस्तु जलद्रोणे त्वष्टभागावशेषितम् ।

निःस्त्राव्य विपचेन्कल्कं दत्त्वा प्रस्थं च सर्पिषः ॥ १४ ॥

पिप्पली पिप्पलीमूलं चव्यचित्रकनागरम् ।

पुष्करातिविषं भार्गी शटी मसृच्छदो वचा ॥ १५ ॥

रजन्यां नक्तमालश्च पाठे द्वे शिशुतुम्बरु ।

सौमवल्कोऽर्कमूलानि मदनं कडुरोहिणी ॥ १६ ॥

तेजस्विनी सगोजिह्वा चन्दनं कण्टकारिका ।

किराततिक्तकं मुस्तं पटोलं सदुरालभम् ॥ १७ ॥

वयःस्था पिचुमन्दश्च कडुकं हिङ्गुना सह ।

एतानक्षसमान् दत्त्वा क्षारौ ह्यर्धपलोन्मितौ ॥ १८ ॥

लवणानां च पधानां कर्पं कर्पं प्रदापयेत् ।

सिद्धं तन्मात्रया पीतं सर्वजीर्णज्वरापहम् ॥ १९ ॥

हृत्प्रीहृग्रहणीदोषश्वासकासार्शसां हितम् ।

गुल्मघ्नं कडुकं नाम कृष्णात्रयेण पूजितम् ॥ २० ॥

दीर्घकालप्रसक्तानां ज्वराणाममृतोपमम् ।

अग्निमान्द्ये अग्निघृतम् ।

शतं पलानि भङ्गाताज्जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ २१ ॥

चतुर्भागावशेषं तु कपायमवतारयेत् ।

त्र्यूपणं पिप्पलीमूलं चित्रको हस्तिपिप्पलीम् ॥ २२ ॥

हिङ्गुचव्याजमोदं च पञ्चैव लवणानि च ।

द्वौ क्षारौ ह्युषां चात्र दद्यादर्धपलोन्मितम् ॥ २३ ॥

मस्त्वम्लरसचुक्राणां प्रस्थं प्रस्थं प्रदापयेत् ।

शृङ्गवेररसमस्थं घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ २४ ॥

एतदग्निघृतं नाम मन्दाग्नीनां प्रशस्यते ।

अर्शासि वातरोगं च प्लीहोदरजलोदरे ॥ २५ ॥

ग्रन्थ्यवुदापचीशोफकुष्ठमेदोऽनिलांस्तथा ।

ये च कुक्षिगता रोगा ये च वस्तिसमाश्रिताः ॥ २६ ॥

तान् सर्वान्नाशयत्येतत्सूर्यस्तम इवोदितः ।

ग्रहण्यां चाङ्गेरीघृतम् ।

पिप्पली नागरं पाठा यवान्नी विश्वभेषजम् ॥ २७ ॥

भागांस्त्रिपलिकान् कृत्वा कपायमुपकल्पयेत् ।

भार्गी च पिप्पलीमूलं व्योषं चव्यं सचित्रकम् ॥ २८ ॥

श्वदंष्ट्रा पिप्पली धान्यं विल्वं पाठा यवानिका ।

एतैः पलार्धकैर्द्रव्यैः कृत्वा कल्कं विपाचयेत् ॥ २९ ॥

पलानि सर्पिपस्तस्मिन् चत्वारिंशत्समावपेत् ।

चतुर्गुणेन दद्यात् च चाङ्गेरीस्वरसेन च ।

मृद्वग्निना ततः साध्यं सिद्धं सर्पिर्निधापयेत् ॥ ३० ॥

ग्रहण्यशौचिकारघ्नं गुल्महृद्रोगनाशनम् ।

शोफप्लीहोदरानाहमूत्रकृच्छ्रज्वरापहम् ॥ ३१ ॥

कासहिक्कारुचिश्वासमूदनं सर्वगुल्मनुत् ।

अमिवेशात् शुदभ्रंशे द्वितीयं चाङ्गेरीघृतम् ।

नागरं पिप्पलीमूलं चित्रको हस्तिपिप्पली ॥ ३२ ॥

श्वदंष्ट्रा पिप्पली धान्यं विल्वं पाठा यवानिका ।

चाङ्गेरीस्वरसे सर्पिः कल्कैरेपां विपाचयेत् ॥ ३३ ॥

चतुर्गुणेन दद्यात् तु तद्धृतं कफवातनुत् ।

अर्शासि ग्रहणीरोगं मूत्रकृच्छ्रं श्वाहिकाम् ॥ ३४ ॥

शुदभ्रंशार्तिमानाहं घृतमेतद्व्यपोहति ।

गुल्मे दाधिकं घृतम् ।

विडदाडिमसिन्धूत्थहुतभृग्व्योपजीरकैः ॥ ३५ ॥

हिङ्गुसौवर्चलक्षाररुग्दक्षाम्लाम्लवेतसैः ।

बीजपूररसोपेतं सर्पिर्दधि चतुर्गुणम् ॥ ३६ ॥

कृमिकुष्ठहरं च शोफपाण्डामयापहम् ।

जीर्णज्वरे हारोताकटुकं घृत्म् ।

त्रिफलां पञ्चमूल्यां द्वे कुलत्थान् वदरान् यवान् ॥ १३ ॥

द्विपलांस्तु जलद्रोणे त्वष्टभागावशेषितम् ।

निःस्राव्य विपचेत्कल्कं दत्त्वा प्रस्थं च सर्पिपः ॥ १४ ॥

पिप्पली पिप्पलीमूलं चव्यचित्रकनागरम् ।

पुष्करातिविषं भार्गी शटी सप्तच्छदो वचा ॥ १५ ॥

रजन्यौ नक्तमालश्च पाठे द्वे शिशुतुम्बरू ।

सोमवल्कोऽर्कमूलानि मदनं कटुरोहिणी ॥ १६ ॥

तेजस्विनी सगोजिहा चन्दनं कण्टकारिका ।

किराततिक्तकं मुस्तं पटोलं सदुरालभम् ॥ १७ ॥

वयःस्था पिचुमन्दश्च कडुकं हिङ्गुना सह ।

एतानक्षसमान् दत्त्वा क्षारौ धर्धपलोन्मितौ ॥ १८ ॥

लवणानां च पञ्चानां कर्पं कर्पं प्रदापयेत् ।

सिद्धं तन्मात्रया पीतं सर्वजीर्णज्वरापहम् ॥ १९ ॥

हृत्प्रीहृग्रहणीदोषश्वासकासाशैसां हितम् ।

गुल्मघ्नं कटुकं नाम कृष्णात्रेयेण पूजितम् ॥ २० ॥

दीर्घकालप्रसक्तानां ज्वराणाममृतोपमम् ।

अग्निमान्द्ये अग्निघृतम् ।

शतं पलानि भङ्गाताज्जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ २१ ॥

चतुर्भागावशेषं तु कपायमवतारयेत् ।

व्यूषणं पिप्पलीमूलं चित्रको हस्तिपिप्पलीम् ॥ २२ ॥

हिङ्गुचव्याजमोदं च पञ्चैव लवणानि च ।

द्वौ क्षारौ हपुषां चात्र दद्याद्दध्पलोन्मितम् ॥ २३ ॥

मस्त्यम्लरसचुकाणां प्रस्थं प्रस्थं प्रदापयेत् ।

शृङ्गवेररसप्रस्थं घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २४ ॥

एतदग्निघृतं नाम मन्दाग्नीनां प्रशस्यते ।

अर्शासि वातरोगं च ग्रीहोदरजलोदरे ॥ २५ ॥

ग्रन्थ्यबुदापचीशोफकुष्ठमेदोऽनिलांस्तथा ।

ये च कुक्षिगता रोगा ये च वस्तिसमाश्रिताः ॥ २६ ॥

तान् सर्वात्राशयत्येतत्सूर्यस्तम इवोदितः ।

ग्रहण्यां चाङ्गेरीघृतम् ।

पिप्पली नागरं पाठा यवानी विश्वभेषजम् ॥ २७ ॥

भागांस्त्रिपलिकान् कृत्वा कपायमुपकल्पयेत् ।

भार्गी च पिप्पलीमूलं व्योपं चव्यं सचित्रकम् ॥ २८ ॥

श्वदंष्ट्रा पिप्पली धान्यं विल्वं पाठा यवानिका ।

एतैः पलार्धकैर्द्रव्यैः कृत्वा कल्कं विपाचयेत् ॥ २९ ॥

पलानि सर्पिपस्तस्मिन् चत्वारिंशत्समावपेत् ।

चतुर्गुणेन दद्यात् च चाङ्गेरीस्वरसेन च ।

शुद्धग्निना ततः साध्यं सिद्धं सर्पिर्निधापयेत् ॥ ३० ॥

ग्रहण्यर्शाविकारघ्नं गुल्महृद्रोगनाशनम् ।

शोफग्रीहोदरानाहमूत्रकृच्छ्रज्वरापहम् ॥ ३१ ॥

कासहिकारुचिश्वासमूदनं सर्वगुल्मनुत् ।

अग्निवेशात् शुद्धभ्रंशे द्वितीयं चाङ्गेरीघृतम् ।

नागरं पिप्पलीमूलं चित्रको हस्तिपिप्पली ॥ ३२ ॥

श्वदंष्ट्रा पिप्पली धान्यं विल्वं पाठा यवानिका ।

चाङ्गेरीस्वरसे सर्पिः कल्कैरेपां विपाचयेत् ॥ ३३ ॥

चतुर्गुणेन दद्यात् तु तद्धृतं कफवातनुत् ।

अर्शासि ग्रहणीरोगं मूत्रकृच्छ्रं प्रवाहिकाम् ॥ ३४ ॥

शुद्धभ्रंशार्तिमानाहं घृतमेतद्यपोहति ।

गुल्मे दाधिकं घृतम् ।

विडदाडिमसिन्धूत्थहुतभृग्व्योपजीरकैः ॥ ३५ ॥

हिङ्गुसौवर्चलक्षाररुग्दक्षाम्लाम्लवतसैः ।

वीजपूररसोपेतं सर्पिर्दधि चतुर्गुणम् ॥ ३६ ॥

साधितं दाधिकं नाम गुल्महत ग्रीहशलनत ।

दुग्धे दृढान्ते पुनः ।

दुग्धाव्योपष्टीकाचन्यानिपरुमन्धर्वः ॥ ३७ ॥

मानानोपिपलीमूलदीप्योर्विपनेदनम् ।

सोमलमूलफट्राचं मदधिहीरदादिमम् ॥ ३८ ॥

तत्र परं नागमुन्मथं शून्यानादीवनाननम् ।

योन्यशोभाहणीशोपभासाकामार्चिस्वरान् ॥ ३९ ॥

षाडुहत्पार्श्वशूनं च मृतमेतमयोदति ।

शोभितेष्टाव्येन वाग्वं पुनः ।

ममूलपत्रशाग्रस्य मुर्त्ता कुर्याद्द्वयस्य च ॥ ४० ॥

रुद्रद्रोणे विपल्लव्यमष्टभागावर्षिपितम् ।

फल्देन वृषपुष्पाणामादकं सर्पिः पचेत् ॥ ४१ ॥

मत्सिद्धं पायंयद्युक्त्या पादांशमधुना गुणम् ।

भामं कामं मतिश्यायं तृतीयफलवृषेत् ॥ ४२ ॥

रक्तपित्तं क्षयं चैव विषं सर्पिर्निगन्धनि ।

शोभितेष्टाव्येन महावाद्यं पुनः ।

चासकस्वरसे सर्पिः पयसा मह पाचयेत् ॥ ४३ ॥

फलैः कुटनभूनिम्बगुणयष्टशाहचन्दनैः ।

----- ॥ ४४ ॥

सिताशोद्रयुनं हन्याद्रक्तपित्तं मुदारुणम् ॥ ४५ ॥

पित्तं कामं च गुल्मं च स्वरभेदं हृत्पीपथम् ।

ये चान्ये कीर्तिता रोगा रक्तपित्तकफाश्रयाः ॥ ४६ ॥

तान् सर्वाश्नाशयत्येतत्पीयमानं हितादिनः ।

शोभितेष्टाव्येन दृढान्ते पुनः ।

यावशुको वचा व्योषं विटङ्गं कदुराहिणी ॥ ४७ ॥

सौवर्चलं हरीतवयश्चित्ररुश्चाक्षसंमिर्तः ।

एभिः पचेद्भृतमस्थं दत्त्वा क्षीरजलादकम् ॥ ४८ ॥

तत्पक्वं वातगुल्मघ्नं कृमिप्लीहज्वरापहम् ।
कासद्विकारुचीर्हन्ति दशाङ्गं नाम दीपनम् ॥ ४९ ॥

गुल्मे हारीताडशुनघृतम् ।

लशुनाण्डस्य शुद्धस्य तुलार्थं निस्तुपस्य च ।
तदर्धं पञ्चमूलस्य ह्याढकेऽर्षां विपाचयेत् ॥ ५० ॥
पादशोषे घृतमस्यं लशुनस्य रसं तथा ॥
दादिमाम्लमुरामस्तुकाञ्जिकाम्लैस्तदर्धकैः ॥ ५१ ॥
साधयेत्त्रिफलादारुलवणव्योपदीप्यकैः ।
यवानीचव्यहिङ्ग्वम्लवेतसैश्च पलार्धकैः ॥ ५२ ॥
सिद्धमेतद्विः कल्कैर्गुल्मार्शोजठरापहम् ।
वर्ध्मपाण्ड्यामयप्लीहयोनिदोषज्वरापहम् ॥ ५३ ॥
वातश्लेष्मामयांश्चान्यान् घृतमेतद्व्यपोहति ।

हारीताद्रुल्मे नाराचकं घृतम् ।

चित्रकं त्रिफला दन्ती त्रिष्टता कण्टकारिका ॥ ५४ ॥
सुहीक्षीरं विडङ्गानि घृतं दशममुच्यते ।
एकैकस्य च कर्षेण घृतस्य कुडवं पचेत् ॥ ५५ ॥
चतुर्गुणेन तोयेन सम्यगेतन्मिताग्निना ।
तस्य काले पिवेन्मात्रां पलार्धसंमितां नरः ॥ ५६ ॥
उष्णोदकानुपानं स्यादल्पत्वादस्य सर्पिषः
विरिक्ते च यवागूः स्यात्सर्पिषा परिवर्जिता ॥ ५७ ॥
रसेन जाङ्गलानां वा भोजयेन्मतिमान् भिषक् ।
वातगुल्ममुदावर्तं प्लीहाशौवर्ध्मकुण्डलम् ॥ ५८ ॥
ग्रहणीं दीपयेन्मेहान् कुष्ठदोषांश्च नाशयेत् ।
नाराचमिति विख्यातं सपिर्नाराचसंश्लितम् ॥ ५९ ॥
भैषज्यं संप्रयोक्तव्यं नाराचमिव शत्रवे ।

कुष्ठे नीलिनीघृतम् ।

नीलिनीं त्रिफलां रास्तां वचां कडुकरोहिणीम् ॥ ६० ॥

व्याघ्रीं पचेद्विद्वं च पल्लिकानि जलाढके ।
 रसेष्टुभागशेषे तु घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ ६१ ॥
 दध्नः प्रस्थेन संयोज्यं सुधाक्षीरपलेन च ।
 ततो घृतपलं दशाशवागूमण्डमिश्रितम् ॥ ६२ ॥
 जीर्णं सम्यग्विरिक्तं च दापयेद्रसभोजनम् ।
 कुष्ठगुल्मोदरज्वरशोफपाण्डुपयज्वरान् ॥ ६३ ॥
 श्वित्रं प्रीहानमुन्मादं हन्त्येतन्नीलिनीघृतम् ।

श्वित्रं काष्ठमे विभाषे घृतम् ।

पलांशुविंद्यचव्याघ्रिपिप्यलीक्षारसंघर्षः ॥ ६३ ॥
 काथेन चिरविल्यस्य घृतमस्थं विपाचयेत् ॥
 गुल्मोदावर्तपाण्डुत्वग्रहणीश्वासकासजित् ॥ ६६ ॥
 दुष्टज्वरमतिशयायप्रीहार्शःशमनं परम् ।

श्वित्रं काष्ठमे पदार्थं घृतम् ।

॥ ६६ ॥

क्षीरमस्थेन संयुक्तं हन्ति गुल्मं कफात्मकम् ॥ ६७ ॥
 ग्रहणीपाण्डुरोगघ्नं प्रीहकासज्वरापहम् ।

क्षीरं काष्ठमे महापदार्थं घृतम् ।

सैन्धवं हृषुपा पक्षकोलं सौवर्चलं विदम् ॥ ६८ ॥

अजमोदा यवक्षारो हिङ्गु जीरकमौद्भिदम् ।

कृष्णजरणपूतीकं कल्कीकृत्य पलार्धतः ॥ ६९ ॥

शृङ्गवेररसं चुक्रं घृतमस्थं समीकृतम् ।

विपकं पाण्डुरोगघ्नं क्षयपीनसनाशनम्

कृमिप्रीहोदराजीर्णज्वरगुल्मममेहकम् ॥ ७० ॥

वातरोगं तथा शोफं दौर्बल्यं वह्निसंक्षयम् ।

महापदपलमातङ्कान् भिनच्यशनिवद्विरिम् ॥ ७१ ॥

कुष्ठे भेडात्रीलं घृतम् ।

द्वौ प्रस्थौ लोहचूर्णस्य त्रिफलाव्याढकं तथा ।
 वायसीकाकमाचीभ्यां द्वे पले शङ्खिनीतुला ॥ ७२ ॥
 त्रिद्रोणेऽपां विपक्तव्यं चतुर्भागावशेषितम् ।
 घृतप्रस्थं पचेत्तेन गर्भं चैपां समावपेत् ॥ ७३ ॥
 वरुणश्च कलिङ्गश्च ज्यूपणं देवदारु च ।
 अवलगुजफलं दन्तीफलान्यारग्वधस्य च ॥ ७४ ॥
 मार्कवः कण्टकारी च पारावतपदी तथा ।
 नीलकं नाम विख्यातमित्येतत्कुष्ठनुद्धृतम् ॥ ७५ ॥
 श्वित्राणि रञ्जयेच्चैव पानाभ्यङ्गे प्रयोजितम् ।
 पामाविचार्चिकासिध्मकिटिमानि च नाशयेत् ॥ ७६ ॥

भेडात्कुष्ठे महानीलं घृतम् ।

शम्पाकः काकमाची च बीजको मदयन्तिका ।
 एकैकस्य तुला देया प्रत्येकं त्रिफलाढकम् ॥ ७७ ॥
 दन्ती दावी हरिद्रा च वरुणः कुटजत्वचा ।
 चित्रकश्चार्कमूलं च काकमाची निदग्धिका ॥ ७८ ॥
 एपां दशपलान् भागान् त्रिद्रोणेऽपां विपाचयेत् ।
 अष्टभागावशिष्टं तु पुनरग्नावधिश्रयेत् ॥ ७९ ॥
 वासारसस्तथा धात्र्या जातीस्वरस एव च ।
 दधि सर्पिश्च दुग्धं च गोमूत्रं गोशकृद्रसः ॥ ८० ॥
 आढकाढकमेतेपां गर्भं चैमं समावपेत् ।
 अवलगुजा तथा व्योपं नक्तमालफलानि च ॥ ८१ ॥
 पिचुमर्दश्च जाती च पीलुतिल्वकपल्लवाः ।
 किराततिक्तकः श्यामा नीलिकानीलपल्लवाः ॥ ८२ ॥
 एतैः सिद्धं परिस्त्रान्य पाययेत्कुष्ठरोगिणम् ।
 महानीलमिति प्रोक्तमेतत्कुष्ठापहं घृतम् ॥ ८३ ॥

भगन्दरमथार्शासि कृमींश्चापि विनागयेत् ।
 अष्टादशैव कुष्ठानि सर्पिरेतन्नियच्छति ॥ ८४ ॥
 अथर्वमहितो दीप्तो ब्राह्मो दण्ड इवामुरान् ।
 भित्राणि तु विशेषेण रञ्जयेच्च भिनत्ति च ॥ ८५ ॥
 सेव्यमानं प्रसङ्गेन पानेनाभ्यङ्गनेन च ।

कुष्ठे त्रिफलायं घृतम् ।

त्रिफला मदनं कुष्ठं शार्ङ्गं रजनीद्रयम् ॥ ८६ ॥
 हपुषा काकमाची च शुकनासा विषा वचा ।
 पाठा कोशातकी मूर्वा तिक्ता काकादनी तथा ॥ ८७ ॥
 एषां कपायकल्काभ्यां सिद्धं पीतं घृतोत्तमम् ।
 विशीर्यमाणविध्वस्तस्त्रायुकेशनखं नरम् ।
 कुष्ठातुरं सदा कुर्यान्मुमूर्षुमपि निर्गदम् ॥ ८८ ॥

शरीराल्कुष्ठे आवर्तकीघृतम् ।

आवर्तकीमूलशतं सुशुद्धं कार्थीकृतं कल्कपलाष्टयुक्तम् ।
 मस्थं पुराणाद्धविषः सुगन्धात् पक्वं शनैः साधु ततोऽवतार्य ॥ ८९ ॥
 मात्रां पित्रेद्याधिवलानुरूपां भुञ्जीत चान्नं सह काञ्चिकेन ।
 द्रवोत्तरं कोद्रवजं सुजीर्णं कामं पुरस्तादपरेऽह्नि शुद्धः ॥ ९० ॥
 त्रिसप्तत्रात्रं विधिनैवमाशु पीतं निहन्त्यादचिरेण कुष्ठम् ।
 स्रवद्रणं भयनखाङ्गदेहं मण्डानुपूर्व्यां विधिनाऽथ चैतत् ॥ ९१ ॥

अमिवेशाद्दृढश्रोत्रे चञ्चालं घृतम् ।

चव्यं त्रिकटुकं पाठां क्षारं कुस्तुम्वरुणि च ।
 यवानीं पिप्पलीमूलमुषे च विडसैन्धवे ॥ ९२ ॥
 अभयां चित्रकं विल्वं पिष्ट्वा सर्पिर्विपाचयेत् ।
 शकृद्वातानुलोम्यार्थं जले दध्नश्चतुर्गुणे ॥ ९३ ॥
 प्रवाहिकां गुदभ्रंशं मूत्रकृच्छ्रं परिस्रवम् ।
 गुदवंक्षणशूलं च घृतमेतद्वपोहति ॥ ९४ ॥

भेदाप्रमेहे घान्वन्तरं घृतम् ।

दशमूलं करञ्जौ द्वौ देवदारु हरीतकी ।
 वर्षाभूर्वरुणो दन्ती चित्रकः सपुनर्नवः ॥ ९५ ॥
 कपित्थोऽर्कसुधाक्षीरं विल्वं भङ्गातकानि च ।
 शटी पुष्करमूलं च पिप्पलीमूलमेव च ॥ ९६ ॥
 पृथग्दशपलान्येषां दत्त्वा तोयार्मणे पचेत् ।
 यथकोलकुलत्थानां मस्थं मस्थं प्रदापयेत् ॥ ९७ ॥
 तेन पादावाशिष्टेन घृतमस्थं विपाचयेत् ।
 निचुलं त्रिफला भार्गी रोहिषं गजपिप्पली ॥ ९८ ॥
 शृङ्गवेरं विडङ्गानि वचा कम्पिष्ठकस्तथा ।
 पिप्पली चविका चैव कुष्ठं च सममागतः ।
 गर्भेणानेन तत्सिद्धं पाययेद्दि यथाबलम् ॥ ९९ ॥
 एतद्धान्वन्तरं नाम विख्यातं सर्पिरुत्तमम् ।
 कुष्ठे ममेहगुल्मांश्च श्वयथुं वातशोणितम् ॥ १०० ॥
 ग्रीहानमुदरार्शांसि विद्रधिं पिडकास्तथा ।
 अपस्मारं तथोन्मादं सर्पिरेतन्निचच्छति ॥ १०१ ॥

खरनादात्कुमारकल्याणकं घृतम् ।

शङ्खपुष्पी वचा ब्राह्मी कुष्ठं त्रिफलया सह ।
 द्राक्षा सशर्करा शुण्ठी जीवन्ती जीवको बला ॥ १०२ ॥
 शटी दुरालभा विल्वं दाडिमं मुरसा स्थिरा ।
 मुस्तं पुष्करमूलं च सूक्ष्मैला पिप्पली जलम् ॥ १०३ ॥
 श्वदंष्ट्राऽतिविपा पाठा विडङ्गं दारु मालती ।
 मधुकपुष्पखर्जूरं वदरं वंशरोचना ॥ १०४ ॥
 कल्कैरेषां समांशानां घृतं क्षीरचतुर्गुणम् ।
 कपाये कण्टकार्याश्च साधयेत्सौम्यदैवते ॥ १०५ ॥

एतत्कुमारकल्याणं घृतरत्नं मृत्खमदम् ।
 वलवर्णकरं धन्यं पुष्ट्यग्निरुचिकारकम् ॥ १०६ ॥
 यांज्यं सर्वग्रहालक्ष्मीदन्तकर्णगदापहम् ।
 सर्ववालामयं च मेध्यमायुष्यमुत्तमम् ॥ १०७ ॥
 रसापनमिदं सेव्यं विशेषादन्तजन्मनि ।

वाग्मटाद्वाग्नीघृतम् ।

द्वौ प्रस्थौ स्वरसाद्राह्या घृतमस्थं च साधयेत् ॥ १०८ ॥
 व्योपश्यामात्रिवृद्वाक्षीशङ्खुपुष्पीनृपद्रुमः ।
 ससप्तलाविडङ्गाक्षैः कल्किनेरक्षसंमितः ॥ १०९ ॥
 पलवृद्ध्या प्रयुञ्जीत यावन्मात्रा चतुष्पलम् ।
 हरेत्कुष्ठमपस्मारमुन्मादं च मृतमदम् ॥ ११० ॥
 वाक्स्मृतिस्वरमेधाकृद्दन्यं द्राक्षीघृतं शुभम् ।

शुभे बीजपूरकघृतम् ।

घृताचतुर्गुणो देवो मातुलङ्गरसो दधि ॥ १११ ॥
 शुष्कमूलककौलाम्लकपायो दाडिमाद्रसः ।
 विडङ्गलवणक्षारयवानीपभक्षोलकैः ॥ ११२ ॥
 पाठामूलककल्कैश्च सिद्धं पूरकसंज्ञितम् ।
 हृत्पार्श्वशूलैस्वर्यहिध्माश्वासभगन्दरान् ॥ ११३ ॥
 वर्ध्मगुल्मममेहाशोवातव्याधीन् विनाशयेत् ।

कृष्णाग्नेयाद्वेपे महागौर्याद्यं घृतम् ।

गौरी निशा च मञ्जिष्ठा मांसी कटुकरोहिणी ॥ ११४ ॥
 प्रपौण्डरीक्यष्ट्याहं भद्रमुस्तं सचन्दनम् ।
 जातीनिम्बपटोलं च कारञ्जं बीजमेव च ॥ ११५ ॥
 कदफलं समधूच्छिष्टं समभागानि कारयेत् ।
 पञ्चवल्ककपायेण घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ ११६ ॥
 क्षीरद्विमस्थसंयुक्तं शनैर्मृदग्निना पचेत् ।
 एतद्वैरं महावीर्यं सर्वव्रणविशोधनम् ॥ ११७ ॥

आगन्तुसहजाश्चैव शिरःश्लिष्टाश्च ये व्रणाः ।

विषमामपि नाडीं च रोपयेच्छीघ्रमेव च ॥ ११८ ॥

रक्तपित्ते दूर्वाद्यं घृतम् ।

दूर्वा चोत्पलकिञ्जल्कं मञ्जिष्ठा चैलवालुकम् ।

श्वेतदूर्वा तयोशीरं मुस्ता चन्दनपद्मकम् ॥ ११९ ॥

द्राक्षा मधुकयष्ट्याहं काशमरी सितचन्दनम् ।

पिष्टैस्तैः कार्पिकैर्द्रव्यैर्घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ १२० ॥

तण्डुलाम्बु त्वजाक्षीरं पृथग्दद्याच्चतुर्गुणम् ।

तत्पानं वमतो रक्तं नावनं नासिकागते ॥ १२१ ॥

कर्णाभ्यां यस्य गच्छेत्तु तस्य कर्णौ प्रपूरयेत् ।

चक्षुर्गते च रक्ते वै पूरयेत्तेन चक्षुषी ॥ १२२ ॥

मेदूपायुगते चापि वस्तिकर्म प्रयोजयेत् ।

प्रवृत्ते रोमकूपेभ्यस्त्वभ्यङ्गे योजयेद्दृतम् ॥ १२३ ॥

वेदेशामेवमन्ते महाश्रेयफलं घृतम् ।

त्रिफलाया रसमस्थं प्रस्थं मृद्गरसस्य च ।

पीडयित्वा घृतं बालं रसमस्थं च दापयेत् ॥ १२४ ॥

अजाक्षीरस्य च मस्थं, मस्थं तैः सर्पिषः पचेत् ।

त्रिफला चन्दनं द्राक्षा पिप्पली मधुकं बला ॥ १२५ ॥

काकोलीक्षीरकाकोलीमेदामरिचसैन्धवम् ।

शर्करा पुण्डरीकं च हरिद्रोत्पलनागरम् ॥ १२६ ॥

कल्कैः सिद्धं भिषग्दद्यान्नेत्ररोगविनाशनम् ।

काचं च नीलिकां शुकं वर्त्मरोगांश्च नाशयेत् ॥ १२७ ॥

नक्तान्ध्यं नकुलान्ध्यं च कण्डुं पिष्ट्वापि च ।

अजकां तिमिरांश्चैव नेत्रस्त्रावांश्च दारुणान् ॥ १२८ ॥

त्रिफलासर्पिरेतद्धि पाननावनतर्पणैः ।

विदेहराजनिर्दिष्टं हृष्टिनैर्मल्यकारकम् ॥ १२९ ॥

वातव्याधौ शतावरीपृथक् ।

शतावरीमूलतुलां द्विद्रोणेऽर्षां विपाचयेत् ।
 अष्टभागावशेषेण घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ १३० ॥
 जीवनीयानि सर्वाणि रात्रा गोक्षुरकस्तथा ।
 शतपुष्पा वचा कुष्ठं सरलश्च पुनर्नवा ॥ १३१ ॥
 चन्दनं तगरं मांसी पद्मकं रक्तचन्दनम् ।
 सुरसा नागरं कृष्णा विडं मुस्ता तथात्पलम् ॥ १३२ ॥
 एषामक्षमर्मर्भागैः क्षीरं दद्यात् चतुर्गुणम् ।
 शृङ्गणं वातपित्तघ्नं क्षतशोषज्वरापहम् ॥ १३३ ॥
 पीठसर्पिषपद्मनामद्वितेऽपि च शस्यते ॥
 पुंस्त्रोपघातिनां नृणां वन्ध्यानां चैव योजितम् ॥ १३४ ॥
 बलवर्णकरं ह्येतदलक्ष्मीघ्नं भजाकरम् ।
 इदं शतावरीसर्पिरश्विभ्यां परिकीर्तितम् ॥ १३५ ॥

शतपुष्पाद्यं घृतम् ।

(शङ्खाब्राह्मीगुह्यच्युग्राशतावर्यकवल्लिकाः ।
 मलपूं ब्रह्मसोमां च फल्कीकृत्य घृतं पचेत् ॥ १ ॥
 दुग्धं चतुर्गुणं दद्यात् वातश्लेष्महरं च तत् ।
 मेधाकरं तथाऽऽयुष्यमश्विभ्यां परिकीर्तितम् ॥ २ ॥)

शारद्वतं घृतम् ।

ब्राह्मीं समूलपत्रां तु सम्यक् प्रक्षाल्य वारिणा ।
 उलूखलेन संक्षुद्य रसं बह्वेण गालयेत् ॥ १३६ ॥
 चतुर्गुणे रसे तैस्मिन् घृतप्रस्थं विपाचयेत् ।
 औषधानि च पेप्याणि तत्रेमानि प्रदापयेत् ॥ १३७ ॥
 हरिद्रा मालती चैव त्रिफला च हरीतकी ।
 एतेषां पालिका भागाः शेषाणां कार्ष्णिकाः स्मृताः ॥ १३८ ॥
 पिप्पल्योऽथ विडङ्गानि सैन्धवं शर्करा वृषः ।
 एतानि तु समालोढ्य शनैर्मृद्रग्निना पचेत् ॥ १३९ ॥

ततः पङ्कं तु विज्ञाय क्षिप्तं तद्वतारयेत् ।
 तस्य प्राशनमात्रेण वधिरत्वं प्रणश्यति ॥ १४० ॥
 सप्तरात्रोपयोगेन भवेत्कविरसंशयम् ।
 घृतं सारस्वतं नाम सरस्वत्या विनिर्मितम् ॥ १४१ ॥

सन्तानार्थं फलघृतम् ।

मञ्जिष्ठा मधुकं कुष्ठं त्रिफला शर्करा वचा ।
 अजमोदा हरिद्रे द्वे हिङ्गु तित्तकरोहिणी ॥ १४२ ॥
 काकोली क्षीरकाकोली मूलं चैवाञ्ज्वगन्धजम् ।
 जीवकर्पभकौ मेदे रेणुका बृहतीद्वयम् ॥ १४३ ॥
 उत्पलं चन्दनं द्राक्षा पद्मकं देवदारु च ।
 एषामक्षसमैर्भागैर्घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ १४४ ॥
 चतुर्गुणेन तोयेन विपचेन्मृदुनाऽग्निना ।
 एतत्सर्पिर्नरः पीत्वा स्त्रीषु नित्यं वृषायते ॥ १४५ ॥
 पुत्रं जनयते वीरं मेधाढ्यं पुष्करेक्षणम् ।
 वन्द्या च लभते गर्भं श्यामा शीघ्रं प्रसूयते ॥ १४६ ॥
 या चैव स्थितगर्भा स्यान्मृतापत्या तु या भवेत् ।
 अल्पायुर्जननी चैव या च मूत्वा पुनः स्थिता ॥ १४७ ॥
 एतदेव कुमाराणां सर्वाङ्गग्रहमोक्षणम् ।
 धन्यं यशस्यमायुष्यं कान्तिलावण्यपुष्टिदम् ॥ १४८ ॥
 ये च कल्याणके प्रोक्तास्ते चापीह गुणाः स्मृताः ।
 एतत्फलघृतं नाम त्वश्विभ्यां परिकीर्तितम् ॥ १४९ ॥

आग्निवेशात्क्षतक्षीणे श्वदंष्ट्राय घृतम् ।

श्वदंष्ट्रोशीरमञ्जिष्ठाबलाकाशमर्यकचृणम् ।
 पृश्निपर्णी स्थिरा दर्भमूलं च जीवकर्पभौ ॥ १५० ॥
 पालिकान् साधयेत्तेषां रसे क्षीरचतुर्गुणे ।
 कल्कैर्जीवकजीवन्तस्विगुप्तामेदकर्पभात् ॥ १५१ ॥
 शतावृत्युद्धिमृद्रीकाशर्कराश्रावणीविसात् ।

प्रस्थः सिद्धो घृताद्रातपित्तद्वद्रवशूलनुत् ॥ १५२ ॥

मूत्रकृच्छ्रमेहार्शःकासशोषक्षयापहः ।

धनुःस्त्रीमद्यभाराध्वखिन्नानां बलमांसदः ॥ १५३ ॥

कामलायां हारीताद्राक्षायं घृतम् ।

पिष्ट्वा गोस्तनिकायास्तु पलान्यष्टौ समावपेत् ।

पुराणसर्पिपः प्रस्थं पकं क्षीरे चतुर्गुणे ।

कामलापाण्डुरोगार्शोज्वरकासार्तिनाशनम् ॥ १५४ ॥

वाग्मटाकुष्ठे महावज्रकं घृतम् ।

वासामृतानिम्वपटोलतिक्ताच्याघ्रीकरञ्जोदककल्कसिद्धम् ।

सर्पिर्विसर्पज्वरकामलार्तिकुष्ठापहं वज्रकमामनन्ति ॥ १५५ ॥

वाग्मटाकुष्ठे महावज्रकं घृतम् ।

त्रिफलात्रिकटुद्विकण्टकारीकटुकाकुम्भनिकुम्भराजवृक्षैः ।

सबचातिविपाश्रिकैः सपाटैः पित्रुभार्गैर्नव वज्रदुग्धमुष्ट्याः १५६

पिष्टैः सिद्धं सर्पिपः प्रस्थमेभिः क्रूरे कोष्ठे स्नेहनं रेचनं च ।

कुष्ठश्चित्रप्रीहवर्ध्माशमगुल्मान्हन्यात्कृच्छ्रांस्तन्महावज्रकारण्यम् ॥

शामिवेशाकुष्ठे तिक्तकं घृतम् ।

निम्बपटोलं दावीं दुरालभां तिक्तरोहिणीं त्रिफलाम् ।

कुर्यादर्धपलांशं पर्पटकं त्रायमाणां च ॥ १५८ ॥

सलिलाढकसिद्धानां रसेऽष्टभागस्थिते क्षिपेत्पूते ।

चन्दनकिराततिक्तकमागधिकात्रायमाणांश्च ॥ १५९ ॥

मुस्तं बत्सकवीजं कल्कीकृत्यार्धकार्पिकान् भागान् ।

नवसर्पिपश्च पद्मपलमेतत्सिद्धं घृतं पेयम् ॥ १६० ॥

कुष्ठज्वरगुल्मार्शोग्रहणीपाण्ड्वामयश्वयथुहारि ।

विसर्पपामापिडकाकण्डूदग्ण्डनुत्तिक्तम् ॥ १६१ ॥

शामिवेशाकुष्ठे महातिक्तकं घृतम् ।

सप्तच्छदं प्रतिविपां शम्याकं तिक्तरोहिणीं पाठाम् ।

मुस्तमुशीरं त्रिफलां पटोलपित्रुमर्दपर्पटकम् ॥ १६२

धन्वयवासं चन्दनमुपकुल्यां पद्मकं हरिद्रे द्वे ।

पद्मग्रन्थां सविशालां शतावरीं आरिवे चोभे ॥ १६३ ॥

वत्सकबीजं वासां मूर्वामृतां किराततिक्तं च ।
 कल्कीकुर्यान्मतिमान् यष्टाहं त्रायमाणां च ॥ १६४ ॥
 कल्कश्चतुर्थभागो जलमष्टगुणं रसोऽमृतफलानाम् ।
 द्विगुणो घृतात्प्रदेयस्तत्सिद्धं पाययेत्सर्पिः ॥ १६५ ॥
 कुष्ठानि रक्तपित्तप्रवलान्यर्शांसि रक्तवाहीनि ।
 वीसर्पमम्लपित्तं पित्तासृक् पाण्डुतां गुल्मम् ॥ १६६ ॥
 विस्फोटकान् सपामानुन्मादं कामलां कृमीन् कण्डूम् ।
 हृद्रोगज्वरपिडका ह्यसृग्दरं गण्डमालां च ॥ १६७ ॥
 हन्यादेतत्सद्यः पीतं काले यथावलं सर्पिः ।
 योगशतैरप्यजितान्महाविकारान्महातिक्तम् ॥ १६८ ॥

जनुकर्णाकुष्ठे द्वितीयं मक्षतिक्तकं घृतम् ।

करञ्जसप्तच्छदपिप्पलीनां मूलानि कृष्णा मधुकं विशाला ।
 यवासकश्चन्दनमुत्पलं च स्यान्त्रायमाणा कडुका वचा च ॥ १६९ ॥
 उशीरपाठातिविपारजन्यः किराततिक्तः कुटजस्य बीजम् ।
 निम्बासनारग्वधमालतीनां पत्राणि मूलानि च कण्टकार्याः १७०
 शतावरीपद्मकदेवदारुमुस्तानि कालीयककेसराणि ।
 वासागुडचीनतसारिवाश्च बला पटोलं त्रिफला च मूर्वा ॥ १७१ ॥
 नीपः कदम्यो धववेतसौ च कर्कोटकः पर्पटकः पयस्या ।
 वाराहकन्दं मदयन्तिका च ब्राह्मी समद्रर्पभको बला च ॥ १७२ ॥
 एतैः समांशैरथ कार्पिकैश्च घृतस्य पात्रं विपचेन्नवस्य ।
 द्रोणं जलस्याकलुपस्य दद्यात् पात्रद्रव्यं चामलकीरसस्य ॥ १७३ ॥
 पकं मशान्तं गतफेनशब्दं मयोजयेत् कुष्ठहरं प्रशस्तम् ।
 तद्रक्तपित्तानिलसन्निपातविस्फोटपाल्यामयविद्रधीनाम् ॥ १७४ ॥
 किलासकांसज्वरगण्डमालाग्रन्थ्यर्शुदानि त्वथ वातरक्तम् ।
 हृत्पाण्डुरोगान् सभगन्दरांश्च निपेव्यमाणं नियमेन काले ॥ १७५ ॥
 घृतं महातिक्तमिदं प्रशस्तं निहन्ति सर्वान् श्वयधूपदिष्टान् ।

कृष्णात्रेयात् प्रदि रोहीतकं घृतम् ।

शतं पलानि रोहीतात् संक्षुद्य बदराढकम् ।
 पाचयित्वा जलद्रोणे चतुर्भागावशेषिते ॥ १७६ ॥
 घृतप्रस्थं समावाप्य छागं क्षीरं चतुर्गुणम् ।
 तस्मिन् दद्यादिमांशैव सर्वान् कर्पसमन्वितान् ॥ १७७ ॥
 व्योषं फलत्रयं हिङ्गुं यवानी तुम्बुरु विडम् ।
 अजाजी सैन्धवं कुष्ठं दाडिमं देवदारु च ॥ १७८ ॥
 पुनर्नवा विशाला च यवक्षारश्च पुष्करम् ।
 विडङ्गं चित्रकश्चैव ह्यपुषा चविका वचा ॥ १७९ ॥
 एभिर्द्रव्यैर्घृतप्रस्थं स्थापयेद्भाजने शुभे ।
 पापयेच्च पलं मात्रां व्याधीन् शमयते क्षणात् ॥ १८० ॥
 ग्रीहं ग्रीहोदरं चैव ग्रीहशूलं तथैव च ।
 हृच्छूलं पार्श्वशूलं च कुक्षिशूलमरोचकम् ॥ १८१ ॥
 हन्ति विवन्धशूलं च पाण्डुरोगं सकामलम् ।
 छर्षतीसारशूलघ्नं तन्द्राज्वरविनाशनम् ॥ १८२ ॥
 रोहीतकघृतं ह्येतत् ग्रीहानं शमयेद्भुतम् ।

क्षारपाणेः प्रोहानि पित्वाद्यं घृतम् ।

विल्वं पाठाऽभया धान्यं यवानी सैन्धवं विडम् ।
 मरिचं पञ्चकोलं च क्षारश्चभिर्घृतं पचेत् ॥ १८३ ॥
 दद्यात् चतुर्गुणेनैव शकृद्वातविवन्धनुत् ।
 सर्वामग्रीहवातातार्तिगुद्भ्रंशरुजापहम् ॥ १८४ ॥

हारीनात् सर्वोदरे द्विपत्रमूलाद्यं घृतम् ।

द्वे पञ्चमूल्यौ त्रिवृतानिकुम्भे सप्तलं चित्रकशिगुमूलम् ।
 कुण्डवीजं त्रिफला गुहची ह्येरण्डमूलं मदयन्तिका च १८५
 पाठा सभार्गी सुपवी सनीला सरोहिपा पापकुचेलिका च ।
 एषां पृथक् पञ्चपलं जलस्य द्रोणे पचेत्तत्रतुरंशशेषम् १८६
 घृतं विपकं सकपायकल्कं निहन्ति पीतं सकलोदराणि ।

उदरे श्राद्धं घृतम् ।

शिलाह्वयं नागरकालशाके काकादनीमूलनिदग्धिके च ॥१८७

पञ्चैव दद्याल्लवणानि हिङ्गु कृष्णां च तैरक्षसमैः पृथक् च ।

मस्थं घृतस्याथ पचेन्नवस्य चतुर्गुणं मूत्रमथ प्रदाप्य ॥१८८ ॥

पयश्च दद्याद्विगुणं विपकं तद्ब्रह्मसृष्टं भवदन्ति सर्पिः ।

छीहोदरं दूप्यमथोदरं च संसेव्यमानं जठराणि हन्यात् ॥१८९ ॥

कासे कण्टकारीघृतम् ।

पाठाविडव्योपविडङ्गसिन्धुत्रिकण्टरास्त्राहुतभुम्बलाभिः ।

शृङ्गीवचाम्भोधरदेवदारुदुरालभाभार्ग्यभयाशटीभिः ॥ १९० ॥

सम्यग्विपकं द्विगुणेन सर्पिर्निदग्धिकायाः स्वरसेन चैतत् ।

श्वासाग्निसादस्वरभेदभिन्नान्निहन्त्युदीर्णानपि पञ्चकासान् १९१

कासे द्वितीयं कण्टकारीघृतम् ।

क्षुद्रायाः स्वरसं सम्यक् ग्राहयेद्यन्त्रपीडितम् ।

चतुर्गुणे रसे तस्मिन् घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ १९२ ॥

दद्याद्विकटुकं गर्भे रास्त्रां गोक्षुरकं बलाम् ।

पञ्चकासानिदं सर्पिः पीतं सद्यो व्यपोहति ॥ १९३ ॥

अग्निवेशान् कासे श्यूपणाद्यं घृतम् ।

श्यूपणं त्रिफलां द्राक्षां काशमर्यं च परूपकम् ।

द्वे पाठे देवदार्वेर्द्धिं स्वगुप्तां चित्रकं शटीम् ॥ १९४ ॥

व्याघ्रीमामलकीं मेदां काकनासां शतावरीम् ।

त्रिकण्टकं गुडूर्चीं च पिप्प्ला कर्पसमं घृतात् ॥ १९५ ॥

मस्थं चतुर्गुणे क्षीरे सिद्धं कासहरं पिवेत् ।

ज्वरगुल्मारुचिष्ठीहशिरोहृत्पार्श्वशूलनुत् ॥ १९६ ॥

कामलाशोऽनिलाष्ठीलाक्षतशोपक्षयापहम् ।

श्यूपणं नाम विख्यातमेतद्धृतमनुत्तमम् ॥ १९७ ॥

कृष्णाग्नेयाद्गणे गौर्याद्यं घृतम् ।

गौरीनिम्बपटोलरोधफलनीयष्टधाहनीलोत्पलै-

र्मक्षिष्ठाकटुकेन्द्रवारुणिजपामूर्वानिशाचन्दनैः ।

जातीक्षोरकपत्रकेशरदलैः पूतीकयोण्डाफलै-
स्तुल्यैः सिक्थकसारिवाद्द्वययुतेर्गन्धं घृतं पाचयेत् ॥१९८॥
गृष्टिर्क्षीरसपञ्चवल्कलदलकाथैश्च गौर्यादिभिः
सिद्धं सर्पिरिदं हितं त्रिषु भवेत्सद्यःक्षतेषु ध्रुवम् ।
ये गूढाशिरकालजातगतयः मोच्छिन्नमांसा व्रणाः
सस्त्रावाः सरुजः सदाहपिडिकाः श्रुप्यन्ति रोहन्ति च १९९

भेदाद्गुलुतिक्तकं घृतम् ।

निम्बामृतापटोलानां कण्टकार्या वृषस्य च ।
पृथग्दशपलान् भागान् जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ २०० ॥
तेन पादावशेषेण घृतप्रस्थं विपाचयेत् ।
त्रिकटुत्रिफलामुस्तारजनीद्वयवत्सकम् ॥ २०१ ॥
शुण्ठी दारुहरिद्रा च पिप्पलीमूलचित्रकम् ।
भल्लातको यवक्षारः कटुकाऽतिविषा वचा ॥ २०२ ॥
विडङ्गं स्वर्जिकाक्षारः शतपुष्पाऽजमोदकम् ।
एषामक्षसमैर्भागैर्गुग्गुलोः पञ्चभिः पलैः ॥ २०३ ॥
सुसिद्धं पीयमानं च ह्येतद्गुलुतिक्तकम् ।
विद्रधिं हन्ति सद्यो हि त्वग्दोषानपि दारुणान् ॥ २०४ ॥
कुष्ठानि स्वापसङ्कोचवेगवन्ति स्थिराणि च ।
वातश्लेष्मसमुत्थानि मेदःस्रावयुतानि च ॥ २०५ ॥
गण्डमालावृन्दग्रन्थिनाडीदुष्टभगन्दरान् ।
कासं श्वासं प्रतिश्यायं पाण्डुरोगं ज्वरं क्षयम् ॥ २०६ ॥
विषमज्वरहृद्रोगलिङ्गदोषविपक्रिमीन् ।
प्रमेहासृग्दरोन्मादशुक्रद्रोपगदान् जयेत् ॥ २०७ ॥

हारीताच्छोषे द्राक्षाद्ये घृतम् ।

द्राक्षायाः शोधितं प्रस्थं मधुकस्य पलायकम् ।
पचेत्तोयार्मणे शुद्धे पादशेषेण तेन च ॥ २०८ ॥
पालिके मधुकद्राक्षे पिष्ट्वा कृष्णापलद्वयम् ।

प्रदाप्य सर्पिपः प्रस्थं पचेत् क्षीरचतुर्गुणम् ॥ २०९ ॥

सिद्धे शीते पलान्यष्टौ शर्करायाः प्रदापयेत् ।

एतद्द्राक्षाघृतं नाम क्षीणक्षुत्तृडसुखावहम् ॥ २१० ॥

वातपिचज्वरश्वासविस्फोटकहलीमकान् ।

मदरं रक्तपित्तं च हन्यान्मांसवलप्रदम् ॥ २११ ॥

विदेहात्सर्वनेत्ररोगे त्रिफलाद्यं घृतम् ।

त्रिफलाया रसप्रस्थं प्रस्थं भृङ्गरसस्य च ।

पीडयित्वा वृषं वालं रसप्रस्थं प्रदापयेत् ॥ २१२ ॥

अजाक्षीरस्य च प्रस्थं कार्पिकैः श्लक्ष्णोपपितैः ।

पिप्पलीशर्कराद्राक्षात्रिफलानीलपद्मकैः ॥ २१३ ॥

मधुकक्षीरकाकोलीमधुपर्णीनिदिग्धिका-

मञ्जिष्ठापद्मकोशीरसारिवादांरुचन्दनैः ॥ २१४ ॥

घृतं प्रस्थं पचेत् माद्गः कल्कैरेभिः समन्वितम् ।

ऊर्ध्वपानमद्यः पानं मध्ये पानं विशिष्यते ॥ २१५ ॥

अतिप्रदुष्टरक्ते च रक्ते चातिष्ठते तथा ।

नक्तान्ध्ये तिमिरे काचे सर्वनेत्ररुजासु च ॥ २१६ ॥

वक्त्रविद्योतिते भ्रान्ते मूर्यतेजोद्विपे तथा ।

गृध्रदृष्टिकरं धन्यं बलवर्णाग्निवर्धनम् ॥

त्रिफलाया घृतं सिद्धं सर्वनेत्ररुजान्तकृत् ॥ २१७ ॥

पटोलार्द्यं घृतम् ।

पटोलं मधुकं दार्वीं निम्बं वासां फलत्रिकम् ।

दुरालभां च त्रायन्तीं पर्पटं च पलोन्मितम् ॥ २१८ ॥

प्रस्थमामलकानां च काथयेत्सलिलार्मणे ।

तेन पादावशेषेण घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २१९ ॥

कल्कैः कुट्टजभूनिम्बमुस्तयष्ट्याहचन्दनैः ।

पिप्पलीसहितैः सर्पिश्शुष्यं श्रोत्रयोर्हितम् ॥ २२० ॥

१ 'दार्वीचन्दनैः' इति पा० । २ 'चक्रविद्योतिते' इति पा० ।

३ 'कुट्टज' इति पा० ।

जातीक्षोरकपत्रकेशरदलैः पूतीकघोण्टाफलै-
 स्तुल्यैः सिक्थकसारिवाद्द्वययुतैर्गव्यं घृतं पाचयेत् ॥१९८॥
 गृष्टिक्षीरसपञ्चवल्कलदलकाथैश्च गौर्यादिभिः
 सिद्धं सर्पिरिदं हितं त्रिषु भवेत्सद्यःक्षतेषु ध्रुवम् ।
 ये शूढाश्विरकालजातगतयः मोच्छिन्नमांसा व्रणाः
 सस्त्रावाः सरुजः सदाहपिडिकाः शुष्यन्ति रोहन्ति च १९९

मेढाद्दुग्गुलुतिक्तकं घृतम् ।

निम्बामृतापटोलानां कण्टकार्या घृतस्य च ।
 पृथग्दशपलान् भागान् जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ २०० ॥
 तेन पादावशेषेण घृतमस्थं विपाचयेत् ।
 त्रिकटुत्रिफलामुस्तारजनीद्वयवत्सकम् ॥ २०१ ॥
 शृण्ठी दारुहरिद्रा च पिप्पलीमूलचित्रकम् ।
 भल्लातको यवक्षारः कटुकाऽतिविपा वचा ॥ २०२ ॥
 विडङ्गं स्वर्जिकाक्षारः शतपुष्पाऽजमोदकम् ।
 एषामक्षसमैर्भागीर्गुग्गुलोः पञ्चभिः पलैः ॥ २०३ ॥
 सुसिद्धं पीयमानं च हेतद्दुग्गुलुतिक्तकम् ।
 विद्रधिं हन्ति सद्यो हि त्वग्दोषानपि दारुणान् ॥ २०४ ॥
 कुष्ठानि स्वापसङ्कोचवेगवन्ति स्थिराणि च ।
 वातश्लेष्मसमुत्थानि मेदःक्ष्मावयुतानि च ॥ २०५ ॥
 गण्डमालावृद्धग्रन्थिनाडीदुष्टभगन्दरान् ।
 कासं श्वासं प्रतिश्यायं पाण्डुरोगं ज्वरं क्षयम् ॥ २०६ ॥
 विषमज्वरहृद्रोगलिङ्गदोषविपक्रिमीन् ।
 प्रमेहासृग्दरोन्मादशुक्रदोषगदान् जयेत् ॥ २०७ ॥

हारीताच्छोषे द्राक्षार्थं घृतम् ।

द्राक्षायाः शोधितं प्रस्थं मधुकस्य पलायकम् ।
 पचेत्तोयार्मणे शुद्धे पादशेषेण तेन च ॥ २०८ ॥
 पालिके मधुकद्राक्षे पिष्ट्वा कृष्णापलद्वयम् ।

प्रदाप्य सर्पिपः प्रस्थं पचेत् क्षीरचतुर्गुणम् ॥ २०९ ॥

सिद्धे शीते पलान्यष्टौ शर्करायाः प्रदापयेत् ।

एतद्राक्षाघृतं नाम क्षीणक्षुत्तृदसुखावहम् ॥ २१० ॥

वातपिचज्वरश्वासविस्फोटकहलीमकान् ।

प्रदरं रक्तपित्तं च हृन्पान्मांसवलप्रदम् ॥ २११ ॥

विदेहात्सर्वनेत्ररोगे त्रिफलाद्यं घृतम् ।

त्रिफलाया रसप्रस्थं प्रस्थं भृङ्गरसस्य च ।

पीडयित्वा वृषं बालं रसप्रस्थं प्रदापयेत् ॥ २१२ ॥

अजाक्षीरस्य च प्रस्थं कार्पिकैः श्लक्ष्णपेपितैः ।

पिप्पलीशर्कराद्राक्षात्रिफलानीलपद्मकैः ॥ २१३ ॥

मधुकक्षीरकाकोलीमधुपर्णीनिदिग्धिका-।

मञ्जिष्ठापद्मकोशीरसारिवादारुचन्दनैः ॥ २१४ ॥

घृतं प्रस्थं पचेत् माज्ञः कल्कैरेभिः समन्वितम् ।

ऊर्ध्वपानमधः पानं मध्ये पानं विशिष्यते ॥ २१५ ॥

अतिप्रदुष्टरक्ते च रक्ते चातिष्ठते तथा ।

नक्तान्ये तिमिरे काचे सर्वनेत्ररुजासु च ॥ २१६ ॥

वकैविद्योतिते भ्रान्ते सूर्यतेजोद्विपे तथा ।

गृध्रदृष्टिकरं धन्यं बलवर्णाप्रिवर्धनम् ॥

त्रिफलाया घृतं सिद्धं सर्वनेत्ररुजान्तकृत् ॥ २१७ ॥

पटोलाद्यं घृतम् ।

पटोलं मधुकं दावीं निम्बं वासां फलत्रिकम् ।

दुरालभां च त्रायन्तीं पर्पटं च पलोन्मितम् ॥ २१८ ॥

प्रस्थमामलकानां च काथयेत्सलिलार्मणे ।

तेन पादावशेषेण घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २१९ ॥

कल्कैः कुटजभूनिम्बमुस्तयष्ट्याहचन्दनैः ।

पिप्पलीसहितैः सर्पिश्चक्षुष्यं श्रोत्रयोर्हितम् ॥ २२० ॥

१ 'दावीचन्दनैः' इति पा० । २ 'चक्रविद्योतिते' इति पा० ।

३ 'कटुका' इति पा० ।

घ्राणकर्णाक्षिवर्त्मत्वग्दन्तरोगत्रणापहम् ।

रक्तपित्तहरं स्वेदलेदपूयोपशोषणम् ॥ २२१ ॥

कामलाज्वरवीसर्पगण्डमालाहरं परम् ।

कृष्णात्रेयाद्विन्दुघृतम् ।

त्रिवृतां त्रिफलां पाठां दन्तीं कटुकरोहिणीम् ॥ २२२ ॥

चतुरङ्गुलमज्जानं तथा च कटुकत्रयम् ।

चित्रकं च बृहत्यां च तथा च गजपिप्पलीम् ॥ २२३ ॥

स्नुहीक्षीरं पलं दद्यात् घृतस्याष्टौ प्रदापयेत् ।

यावतः स पिवेद्विन्दून् तावद्रारान् त्रिरिच्यते ॥ २२४ ॥

एतद्विन्दुघृतं सिद्धमृषिभिः परिकीर्तितम् ।

कृष्णात्रेयाद्रुग्मे महाविन्दुघृतम् ।

स्नुहीक्षीरपले द्वे च प्रस्थार्धं चैव सर्पिणः ॥ २२५ ॥

कम्पिल्लकपलं चैव श्वाणार्धं सन्धवस्य च ।

त्रिवृतायाः पलं चैव कुडवं धात्रिजाद्रसात् ॥ २२६ ॥

तोयप्रस्थेन संयुक्तं शनैर्मृद्रग्निना पचेत् ।

कर्पमानं प्रदातव्यं जठरे ग्रीहगुल्मयोः ॥ २२७ ॥

तथा कर्णोत्थरोगेषु युञ्जीत कुशलो भिषक् ।

गुल्मादिनिचयानेतत् समूलान् सपरिग्रहान् ॥ २२८ ॥

निहन्त्येष मयोगो हि वायुर्जलधरानिव ।

पञ्चगुल्मवधार्थाय सर्पिरेतत् प्रकीर्तितम् ॥ २२९ ॥

सर्वासुरवधार्थाय यथा वज्रं विडौजसः ।

महाविन्दुघृतं सिद्धं सर्वोदरहरं परम् ॥ २३० ॥

गुग्मे विन्दुघृतम् ।

श्यामात्रिवृद्रक्षिपलत्रयं हि हरीतकीनां तु शतार्धमन्यत् ।

तोयार्मणोऽर्धेन विपाच्य तेन प्रस्थं पचेद्गुग्मघृतस्य वैद्यः २३१

कम्पिल्लकस्यापि पलप्रमाणं मनीलसिन्धुजपलद्वयं च ।

चतुष्पलं स्नुक्पयसश्च दत्त्वा गुल्मापहं विन्दुघृतं विरेकात् २३२

त्रिकिसाकलिकाया गुग्मे महाविन्दुघृतम् ।

त्रिवृत्पलं स्नुक्पयसः पलं च कम्पिल्लकस्यापि पलं तृतीयम् ।
चतुष्पलं चामलकीरसस्य पलार्धमन्यल्लवणस्य चैव ॥ २३३ ॥
प्रस्थार्धमेभिर्हविषो विपकं जले महाविन्दुघृतं प्रसिद्धम् ।
निहन्ति गुल्मं जठराणि चैव घ्नीहामयानाशु विरेकयोगात् २३४

कुष्ठं विन्दुघृतम् ।

अर्कक्षीरपले द्वे तु स्नुहीक्षीरपलानि पद् ।
पथ्या कम्पिल्लकः श्यामा श्यामाको गिरिकर्णिका ॥ २३५ ॥
नीलिनी त्रिवृता दन्ती शङ्खिनी चित्रकस्तथा ।
एतेषां पलिकैर्भागैर्घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २३६ ॥
अथास्य मलिने कोष्ठे विन्दुमात्रं प्रदापयेत् ।
यावतो नापिवेद्विन्दून् तावद्द्वारान्विरिच्यते ॥ २३७ ॥
कुष्ठं गुल्ममुदायते श्वयथुं सभगन्दरम् ।
शमयत्युदराप्यष्टौ वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ॥ २३८ ॥
एतद्विन्दुघृतं नाम येनाभ्यक्तो विरिच्यते ।

कुष्ठे पञ्चतिक्तकं घृतम् ।

निम्बं व्याघ्रीं पटोलं च गुडूर्चीं वासकं तथा ॥ २३९ ॥
कुर्यात्तुलां तु संचूर्ण्य काथयेत्तज्जले शुभे ।
ततः पादावशेषेण घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २४० ॥
त्रिफलागर्भसंयुक्तं पञ्चतिक्तकमुच्यते ।
अशीतिं वातजान् रोगांश्चत्वारिंशच्च पैत्तिकान् ॥ २४१ ॥
विंशतिं श्लेष्मजांश्चैव पानादेवापकर्षति ।
(दुष्टव्रणांस्तथा नाडीमर्शांसि च भगन्दरम् ।
पञ्चकासान् सहद्रोगान् सर्पिरेतन्नियच्छति ॥)

खरनादाच्छूले लशुनघृतम् ।

प्रस्थं लशुनबीजानां कण्टकार्यास्तथैव च ॥ २४२ ॥
प्रस्थं तथा च वासाया जलद्रोणे विपाचयेत् ।

द्राक्षाया गोस्तनायाश्च कुडवं चात्र मिश्रयेत् ॥ २४३ ॥
 तत्र दद्याद्दृतमस्थं गोक्षीरमस्थमेव च ।
 लघुनस्य तु पिष्टस्य पलं निष्पीडय योजयेत् ॥ २४४ ॥
 आटरूपकपत्राणां पेपयित्वा पलं तथा ।
 एतन्मृद्रग्निना सिद्धं गीतं घृतमपापि च ॥ २४५ ॥
 द्विपलं शर्कराचूर्णं क्षीरार्थकुडवं तथा ।
 त्वक्क्षीर्याश्च पलार्थं हि तत्सर्वं खजमूर्च्छितम् ॥ २४६ ॥
 निदध्याद्वाजने शृङ्गे काशने राजतेऽपिवा ।
 एतत्प्रायोगिकं सर्पिरिमान् व्याधीन् व्यपोहति ॥ २४७ ॥
 कासं श्वासं ज्वरं गुल्मं कार्श्यं छर्दिमरोचकम् ।
 हृद्रोगं पार्श्वशूलं च क्षतक्षीणं छिद्रोदरम् ॥ २४८ ॥
 जीवनं बृंहणं वृष्यं पाण्डुश्वयधुनाशनम् ।

तन्त्रान्तराहृदिमार्घ्यं घृतम् ।

दाडिमात्कुडवो धान्यात्कुडवार्थं पलं पलम् ॥ २४९ ॥
 चित्रकाच्छृङ्गवेराच पिप्पल्यष्टमिका च तैः ।
 पलानि विंशतिं चैव घृतस्य सलिलाढके ॥ २५० ॥
 सिद्धं हृत्पाण्डुगुल्मार्शःप्लीहवातार्तिशूलनुत् ।
 दीपनं श्वासकासघ्नं मूढवातानुलोमनम् ॥ २५१ ॥
 दुःखमसविनीनां च वन्ध्यानां चैव पुत्रदम् ।

चित्रकाशं घृतम् ।

चित्रकस्य तुलाकाथे घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ २५२ ॥
 द्विगुणं क्षारनालं च दधिमण्डं चतुर्गुणम् ।
 पञ्चकोलकतालीसक्षारलवणसंयुतैः ॥ २५३ ॥
 द्विजीरकनिशायुग्मैर्मरिचं तत्र दापयेत् ।
 गुल्मप्लीहोदराध्मानपाण्डुरोगारुचिज्वरान् ॥ २५४ ॥

१ ' मायाधिकापलम् ' इति पा० । २ ' पल द्राक्षापलं तथा ' इति पा० ।
 ३ प्रायोगिकमिति प्रयोगः स्वस्थस्य यततोपयोगः, तत्र साधु प्रायोगिकम् ।

वस्तिहृत्पार्श्वकटधूसूलोदावर्तजान् गदान् ।
निहन्यात् पीतमशीधं पाचनं वह्निदीपनम् ।
बलवर्णकरं चापि भस्मकं च नियच्छति ॥ २५५ ॥

शोके चित्रकाणं घृतम् ।

सचित्रकं धान्ययवान्यजाजीसौवर्चलव्यूषणवेतसाम्लम् ।
विल्वोत्पलं दाडिमयावशूकं सपिप्पलीमूलमथापि चव्यम् २५६
पिष्ट्वाऽक्षमात्राणि जलाढकेन पक्त्वा घृतमस्थमथापि युञ्ज्यात् ।
अशीसि गुल्मान् श्वयथुं सकृच्छ्रं निहन्ति वह्निं च करोति दीप्तम् ॥

ग्रीहि वृतीयं रोहीतकघृतम् ।

रोहीतकत्वचः श्रेष्ठात्पलानां पञ्चविंशतिम् ।
कौलद्विप्रस्थसंयुक्तां कपायमुपकल्पयेत् ॥ २५८ ॥
पालिकैः पञ्चकोलैश्च तैः सर्वथापि तुल्यया ।
रोहीतकत्वचा पिष्टुर्घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ २५९ ॥
शमयेत् ग्रीहवृद्धिं च सर्पिराशु प्रयोजितम् ।
तथा गुल्मज्वरश्वासकृमिपाण्डुत्वकामलाः ॥ २६० ॥

कुष्ठे, गुग्गुलुपत्रतिलकं घृतम् ।

निम्बामृतावृषपटोलनिदिग्धिकानां
भागानिमान्दशपलान्विपचेद्वटेऽपाम् ।
अष्टांशशेषितश्रुतेन पुनश्च तेन
मस्थं घृतस्य विपचेत् पिचुभागकल्कैः ॥ २६१ ॥
पाठाविडङ्गसुरदारुगजोपकुल्या-
द्विक्षारनागरनिशामिशिचव्यकुष्ठैः ।
तेजस्वतीमरिचवत्सकदीप्यकाग्नि-
रोहिण्यरुक्करवचाकणमूलयुक्तैः ॥ २६२ ॥
मङ्गिष्ठयाऽतिविषया विषया यवान्या
संशुद्धगुग्गुलुपलैरपि पञ्चसंख्यैः ।

तत्सेवितं विधुवति प्रबलं समीरं

सन्ध्यस्थिमज्जगतमप्यथ कुष्ठमीदृक् ॥ २६३ ॥

नाडीग्रणार्बुदभगन्दरगण्डमाला-

जत्रूर्ध्वसर्वगदगुल्मगुदोत्थमेहान् ।

यक्ष्मारुचिश्चसनपीनसशोफकास-

हृत्पाण्डुरोगमदविद्रधिवातरक्तम् ॥ २६४ ॥

शीतकल्याणकं घृतम् ।

कुमुदं पद्मकोशीरं गोध्रुमा रक्तशालयः ।

मुद्गपर्णी पयस्या च काश्मरी मधुयष्टिका ॥ २६५ ॥

चलातिचलयोर्मूलमुत्पलं तालमस्तकम् ।

विदारी शतपत्री च शालपर्णी स जीवकः ॥ २६६ ॥

फलं त्रपुसवीजानि मत्स्यं कदलीफलम् ।

एपामर्धपलान् भागान् गव्यं क्षीरं चतुर्गुणम् ॥ २६७ ॥

पानीयं द्विगुणं दत्त्वा घृतमस्थं विपाचयेत् ।

मदरे रक्तगुल्मे च रक्तपित्ते हलीमके ॥ २६८ ॥

वहुरूपं च यत्पित्तं कामलां च सशोणितम् ।

अरोचके ज्वरे जीर्णे पाण्डुरोगे मदे भ्रमे ॥ २६९ ॥

तरुणाश्चानपत्या ये या च गर्भं न विन्दति ।

अहन्यहनि च स्त्रीणां भवति प्रीतिवर्धनम् ॥ २७० ॥

शीतकल्याणकं नाम परमुक्तं रसायनम् ।

द्विक्वाशसे षट्पात्रं घृतम् ।

शटिर्वचाऽभया कुष्ठं पिप्पली विल्वशुष्ठिका ॥ २७१ ॥

पलांशं सैन्धवं चव्यं तेजस्वत्यथ पुष्करम् ।

सौवर्चलं च भूधात्री भूतीकं चाक्षसंमितम् ॥ २७२ ॥

हिङ्गवर्धकर्पकोपेतं घृतमस्थं विपाचयेत् ।

चतुर्गुणं जलं चात्र दत्त्वा मृदाग्निना भिषक् ॥ २७३ ॥

ग्रहप्यशोहितं कासद्विकोरःपार्श्वशूलनुत् ।

श्वासान् सन्धिगतांश्चान्यान् हन्याद्वातकफामयान् ॥ २७४ ॥

नारसिंहं घृतम् ।

वह्निर्भस्त्रातकं चैव शिशपा खदिरस्तथा ।
 हरीतकी विडङ्गानि जविकथ तथाऽक्षकः ॥ २७५ ॥
 एषामाहृत्य भागांस्तु सम्यग्दशपलोन्मितान् ।
 जलद्रोणयुतान् कृत्वा लोहभाण्डे निधापयेत् ॥ २७६ ॥
 लोहभाण्डे पचेत्तावद्यावत्पादावशेषितम् ।
 काथं लोहस्थितं कृत्वा स्थापयेद्विसत्रयम् ॥ २७७ ॥
 त्रिगुणं तु शतावर्या रसं धात्र्याश्च निःक्षिपेत् ।
 निःक्षिपेत्रिगुणं चात्र भृङ्गराजरसं शुभम् ॥ २७८ ॥
 छागक्षीरं च तत्रैव त्रिगुणं च सुयोजयेत् ।
 पक्त्वा घृताढकं तेन मधुना सितयाऽथवा ॥ २७९ ॥
 गुडेन वा पित्रेत्सार्धं केवलं वा पलोन्मितम् ।
 न किञ्चित्परिहार्यं स्याद्वातातपनिपेविणाम् ॥ २८० ॥
 अजीर्णं पिबतश्चापि वनितासेविनस्तथा ।
 नान्यता नाग्निहानिश्च न बलीपलितं भवेत् ॥ २८१ ॥
 अनेन च भवत्याशु नरैः सिंहपराक्रमः ।
 भवत्यश्वजवश्चैव हेमवर्णश्च जायते ॥ २८२ ॥
 कान्ताऽपि सेविता तेन गुणैरेतैश्च युज्यते ।
 नारसिंहमिति ख्यातं घृतं बलविवर्धनम् ॥ २८३ ॥

विषेऽनृतं घृतम् ।

शिरीषस्य त्वचा व्योषं त्रिफला चन्द्रनोत्पलम् ।
 द्वे बले सारिवास्फोटासुरभीनिम्बपाटलाः ॥ २८४ ॥
 बन्धुजीवातसीमूर्वावासासुरसवत्सकम् ।
 पाटाङ्गोलाश्वगन्धार्कमूलं यष्ट्याहपद्मके ॥ २८५ ॥
 विशाला बृहती द्राक्षा कौविदारः शतावरी ।
 कटभीदन्त्यपामार्गपृश्निपर्णरिसाङ्गनम् ॥ २८६ ॥

शणाश्वत्थुरकी श्वेती कुष्ठं दारु मियद्भुक्ता ।
 विटारी मधुकात्सारः करञ्जस्य फलं वचा ॥ २८७ ॥
 रजन्यां लोध्रमक्षांशान् पिष्ट्वा साध्यं घृतादकम् ।
 तुल्याम्बुच्छागगोमूत्रे श्यादके तद्विपाचितम् ॥ २८८ ॥
 अपस्मारक्षयोन्मादभूतग्रहगरोदरान् ।
 पाण्डुरोगान् किमीन मेहान् सङ्घीहोदरकामलान् ॥ २८९ ॥
 हनुस्तम्भग्रहार्दीश पानाभ्यञ्जननावनैः ।
 हन्यात्संजीवयेच्चापि विषोदधिमृतान्नरान् ॥ २९० ॥
 अभेद्यममृतं सर्वविषाणां स्याद्भृतोत्तमम् ।

प्रह्वानामिपृतम् ।

चतुष्पलं चव्यकचित्रपाठातेजस्विनीपिप्पलीमूलमेदाः ।
 दद्याच्च मुस्तात्रिफलं विशुद्धं मुष्टिं समग्रामथ पल्लवानाम् ॥ २९१ ॥
 आस्फोटजातीपिचुंससप्तपर्णपटोलशाखोटकनक्तमालात् ।
 एतानि दद्यादथ कुट्टितानि ह्यधिश्रयेत्ताम्रमये कटाहे ॥ २९२ ॥
 मुक्ताधितं द्रोणजले तु सम्यक् पादावशिष्टं पुनरुद्धरेत्तत् ।
 पलार्धतुल्याऽतिविषा सुभद्रा कल्कीकृतानि द्विपलानि दद्यात् ॥
 सयावशूकं विटसैन्धवं च पलानि चत्वारि च पिप्पलीनाम् ।
 कल्कैः कषायेण च सिद्धमेतन्मृद्रग्निसिद्धं हवतारयेच्च ॥ २९४ ॥
 पिवेच्च जीर्णं तु घृतस्य कर्पं विष्टम्भदोषे द्विगुणं पिवेच्च ।
 अनेन सर्वे ग्रहणीविकाराः शाम्यन्ति गुल्माश्च बहुमकाराः २९५ ॥
 सर्वाः कृमीणामथ जातयश्च शाम्यन्ति सम्यग्विविधप्रयोगात् ।
 पाण्ड्वामयष्ठीहगरोद्भवाश्च रोगान् तं भाविन आपतेयुः ॥ २९६ ॥
 सेवेत मद्यं पिशितानि चैव विवर्जकः स्यान्मधुतर्पणस्य ।
 नाम्ना तदप्यग्निघृतं प्रसिद्धं वह्निं च संदीपयते मसद्य ॥ २९७ ॥

१ ' एषा ' इत्यध्याहारः । २ नामैकदेशेनापि नामग्रहणात् पितुशब्देनात्र पितुमर्शो गृह्यते ।

ग्रहणां भङ्गात्काशं घृतम् ।

भङ्गात्कानां द्विपलं पलांशं विदारिगन्धादिकपञ्चमूलम् ।
जलाढके जर्जरितं विपाच्य विस्त्राच्य पूतं विपचेद्भि कल्कैः २९८
रास्त्रा विडं सैन्धवयावशूकं विडङ्गकृष्णामधुकं वचा च ।
सविश्वकर्पूरहुताशहिङ्गु रास्त्रादिभिः पाणितलमार्णैः ॥२९९॥
प्रस्थं विपकं पयसा समांशं घृतस्य योज्यं कफजे विकारे ।
प्लीहोदरे यक्ष्मणि वातरोगे श्वासे सकासे च हितं वदन्ति ३००
व्यापन्नवह्नां कफगुल्मिनां च कण्डूविकारेषु च शस्तमेतत् ।
भङ्गात्काख्यं नियमेन पीतं जयेच्च सर्वान् ग्रहणीविकारान् ३०१

जीर्णज्वरे पिप्पल्याद्यं घृतम् ।

पिप्पल्यतिविपाद्राक्षासारिवाविल्वचन्दनैः ।

कटुकेन्द्रयवोशीरशटीतामलकीघनैः ॥ ३०२ ॥

त्रायमाणास्थिराधात्रीविश्वभेषजचित्रकैः ।

कल्कैरेतैर्घृतं पकं विच्छिद्य विपमाप्तिताम् ॥ ३०३ ॥

जीर्णज्वरशिरःशूलगुल्मोदरहलीमकम् ।

क्षयकासान् ससंतापान् पार्श्वशूलमपास्यति ॥ ३०४ ॥

मयूरघृतम् ।

हेमन्तकाले शिशिरे च सेव्यं वसन्तकाले च मयूरसर्पिः ।

औष्ण्याद्धि वर्ही विपभक्षणाच्च वर्षाशरद्वीष्मदिनान्यपास्य ३०५

आहारजातं हि विहङ्गमस्य कीटाश्च सर्पाश्च सरीसृपाश्च ।

पिपीलिकामत्कुणमक्षिकाश्च तेनोष्णकालेष्वहितो मयूरः ३०६

तथैव काले जलदाभिरामे विसृज्य शुकं च मदं च वर्ही ।

कृशत्वमायाति हि हीनतां च शरन्मुखे तेन विवर्जनीयः ३०७

अथाऽऽहरेत्स्वस्थमृतं वयस्थं निस्तुण्डपत्रात्रनखं मयूरम् ।

द्विट्रोणमात्रे पयसो निधाय विपाचयेद्भेषजसंप्रयुक्तम् ॥३०८॥

सश्रावणी शंशुमती यवासः काकोली मेदे ऋपभो वयस्था ।

सविश्वदेवा सहदेवसाहा सप्तच्छदान्मूलफले बला च ॥३०९॥

शतावरीजीवकसोमवल्कमेकैकशः स्युः पलसंभिताश्च ।
 ततोऽर्धशिष्टे कथिते सुपूते घृताढकं तत्र पुनर्विपाच्यम् ॥३१०॥
 एभिस्तु कल्कैः खलु कर्पमानैर्द्रोणेन दुग्धस्य युतैः सुपिष्टैः ।
 मुञ्जातकाक्षोढमयात्मगुप्ता वृद्धिस्तथा तामलकी सवीरा ३११
 मियालमज्जा मधुकं तथैव सिद्धं प्रशान्तं गतफेनशब्दम् ।
 पानेषु भोज्येषु च देयमेतद्भक्तेषु नानामभवेषु चैव ॥ ३१२ ॥
 मन्दाग्निरेतोविपपीडिताश्च क्षीणक्षताश्चापि कृशातिवृद्धाः ।
 कासादिताः शोणितपित्तिनश्च पित्तपुरेते शिखिसर्पिरम्यम् ३१३
 वृष्यं च बल्यं च रसायनं च सर्वेन्द्रियाणां बलवर्धनं च ।
 ओजःस्वरं मीणयते च गात्रं विपद्भवेतद्भ्रनाशनं च ॥ ३१४ ॥
 एतेन वृद्धाः कृशदुर्बलाश्च तथैव वाग्ध्वसमाहताश्च ।
 प्रक्षीणवीर्याश्च रतिमसक्ताः स्त्रियः समागम्य वृषीभवन्ति ३१५
 हिमव्यपाये हिमदग्धपल्लवाः पुनः प्ररोहन्ति यया महीरुहाः ।
 पुनस्तथा यौवनपुष्टिमन्तो नरा भवन्तीह घृतप्रयोगात् ॥३१६॥

तिमिरे जीवन्त्यायं घृतम्

तुलां पचेद्भि जीवन्त्या द्रोणेऽपां पादशेषिते ।
 दत्त्वा चतुर्गुणं क्षीरं घृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ ३१७ ॥
 प्रपौण्डरीककाकोलीपिप्पलीरोध्रसैन्धवैः ।
 शताह्वामधुकद्राक्षासितादारुफलत्रयैः ॥ ३१८ ॥
 कार्पिकैर्निशि तत्पीतं तिमिरापहरं परम् ।

अपस्मारे पञ्चगव्यं घृतम्

दशमूलेन्द्रवृक्षत्वङ्मूर्वाभार्गीफलत्रयैः ।
 शम्याकथ्रेयसीसप्तपर्णापामार्गफल्गुभिः ॥ ३१९ ॥
 शृतैः कल्कैश्च भूनिम्यत्रिफलाव्योपचित्रकैः ।
 त्रिवृत्पाटानिशायुग्मसारिवाद्द्वयर्पाष्करैः ॥ ३२० ॥
 कडुकायासदन्त्युग्रानीलिनीक्रिमिशत्रुभिः ।
 सर्पिरोभिश्च गोक्षीरदधिमृत्रशकृद्रसैः ॥ ३२१ ॥

साधितं पञ्चगव्याख्यं सर्वापस्मारभूतनुत् ।
चतुर्थकक्षयश्वासानुन्मादांश्च नियच्छति ॥ ३२२ ॥

ज्वरे महापञ्चगव्यं घृतम् ।

दशमूलमपामार्गं त्रिफलां कुटजत्वचम् ।
सप्तपर्णं हरिद्रे द्वे नीलिनीं कडुरोहिणीम् ॥ ३२३ ॥
मृष्ककारग्वधे चैव फल्गुमूलं दुरालभाम् ।
पलांशकान्यपां द्रोणे साधयेत्पादशेषिते ॥ ३२४ ॥
त्रिवृतानिचुले भार्गी श्रेयसी मदयन्तिका ।
पूतिको रोहिषः पाठा दन्ती वह्निस्तथाऽऽङ्की ॥ ३२५ ॥
किराततिक्तको मूर्वा व्योषं द्वे चापि सारिवे ।
सकपायं घृतप्रस्थमेभिः पिष्ट्वा विपाचयेत् ॥ ३२६ ॥
गव्यं शकृद्रसं क्षीरं तक्रं मूत्रं तथा दधि ।
तदैकव्यं पचेत्सर्पिः सिद्धं चैवावतारयेत् ॥ ३२७ ॥
पञ्चगव्यं महचैतद्विख्यातममृतं यथा ।
चातुर्थिकं ज्वरं हन्ति मन्त्रसिद्धो मुनिर्यथा ॥ ३२८ ॥
श्वयथुं पाण्डुरोगं च घ्नीहाशांसि भगन्दरम् ।
उदराणि तथा गुल्मं कामलां चापकर्षति ॥ ३२९ ॥
तस्माद्विपक्व मयुञ्जीत विधियुक्तं प्रयोगवित् ।

विन्दुसारं घृतम् ।

शतावरीवलाराम्नादशमूलीत्रिकण्टकान् ।
अश्वगन्धासमायुक्तान् कुशकाशसमन्वितान् ॥ ३३० ॥
दर्भक्षुमूलसंयुक्तान् शरमूलविमिश्रितान् ।
मण्डूक्या च समायुक्तान् द्विपञ्चपलिकान् भिपक् ३३१
पुनर्नवायाः श्वेतायाः शिफां पलशतोन्मिताम् ।
जलद्रोणे मयत्रेण पचेत्सम्यक् चतुर्गुणे ॥ ३३२ ॥
निःस्नाव्य पादशेषे तु काथमप्रावधिश्चयेत् ।

यवानीपिप्पलीद्राक्षाशुण्ठीयष्ट्यात्सन्धवान् ॥ ३३३ ॥

द्विपालिकान् विनिःक्षिप्य श्लक्ष्णं पिष्ट्वा विधानतः ।

घृतमस्थं पचेत्सम्यक् क्षीरमस्यद्रयान्वितम् ॥ ३३४ ॥

प्रस्थेनैरण्डतैलेन गुडत्रिशत्पलैर्युतम् ।

एतदीश्वरपुत्राणां राज्ञां चैव विशेषतः ॥ ३३५ ॥

स्त्रीसंभोगरत्नानां च प्राग्भोजनमनिन्दितम् ।

ऊरुशूले कटिस्तम्भे योनिशूले च दारुणे ॥ ३३६ ॥

वस्तिवाते मृच्छे च वातरोगे सुदुःसहे ।

घृतमेतत्प्रशंसन्ति सुकुमारे रसायनम् ॥ ३३७ ॥

कासि दशमूलाद्यं घृतम् ।

दशमूल्याढके प्रस्थं घृतस्याक्षसमैः पचेत् ।

पुष्कराक्षशटीधिल्वमुरसाव्योपद्विद्भुभिः ॥ ३३८ ॥

पेयं पेयोनुपानं तत्कासे वातकफात्मके ।

श्वासरोगेषु सर्वेषु कफवातात्मकेषु च ॥ ३३९ ॥

रक्तपित्ते कटुकान्यं घृतम् ।

फटुरोहिणिका मुस्ता हरिद्रा वत्सको बला ।

पट्टालं चन्दनं मूर्वा त्रायमाणा दुरालभा ॥ ३४० ॥

पिप्पली पर्पटश्चैव भूनिम्बो देवदारुकम् ।

एतैरक्षमितैः सर्पिःप्रस्थं क्षीराढके पचेत् ॥ ३४१ ॥

रक्तपित्तं ज्वरं दाहं श्वयथुं सभगन्दरम् ।

अर्शास्यसृग्दरं चैव हन्याद्विस्फोटकांस्तथा ॥ ३४२ ॥

शुभ्रे दाधिकं घृतम् ।

सुपवी पञ्चमूल्यौ द्वे साश्वगन्धा पुनर्नवा ।

काला छिन्नरुद्धा चैव रास्ता गोक्षुरको बला ॥ ३४३ ॥

शटी पुष्करमूलं च देवदारुस्तथैव च ।

एषां द्विपालिकान् भागान् जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ ३४४ ॥

कोलकानां कुलत्थानां मापाणां च यवैः सह ।
 मस्थं मस्थं ततः कृत्वा तस्मिन्नेव समावपेत् ॥ ३४५ ॥
 तेन पादावशेषेण घृतमस्थं विपाचयेत् ।
 दद्यादेभिः समं शुक्तमारनालं तुपोदकम् ॥ ३४६ ॥
 दाडिमाम्रातकद्रावं मातुलुङ्गरसं तथा ।
 दधि देयं चतुर्भागं गर्भमेपां समावपेत् ॥ ३४७ ॥
 पुनर्नवोपणं दन्ती त्रीण्येव लवणानि च ।
 हिंसा रास्ना बला चैव यवानी चाम्लवेतसम् ॥ ३४८ ॥
 विडङ्गं दाडिमं हिङ्गुं ग्रन्थिकं त्रिवृता तथा ।
 द्वौ क्षारावजमोदा च पाठा पापाणभेदकम् ॥ ३४९ ॥
 ऊपको वृषको भार्गी श्वदंष्ट्रा हृषुपा तथा ।
 त्रुपैर्वास्वीजानि शतावर्युपकुशिका ॥ ३५० ॥
 अजाजी चित्रको मूर्वा तुम्बूर्साजपिप्पली ।
 धान्यकं मुरसं चैतान् दद्यादक्षसमान् भिषक् ॥ ३५१ ॥
 गर्भेणानेन तत्सिद्धं पाययेत्सर्पिरुत्तमम् ।
 पित्तगुल्मं तथा सर्वान् गुल्मानन्यान्यपोहति ॥ ३५२ ॥
 एकाङ्गसंश्रये पक्षवधे दुष्टे च रेतसि ।
 हृद्रोगे ग्रहणीरोगे सर्पिरेतद्यथाऽमृतम् ॥ ३५३ ॥
 यक्ष्माणं नाशयत्येतदपस्मारं च नाशयेत् ।
 दाधिकं नाम विख्यातमात्रेयानुमतं स्मृतम् ॥ ३५४ ॥

गुरुमे लशुनघृतम् ।

तुलां लशुनफन्दानां पृथक् पञ्चपलाङ्कान् ।
 त्रुपणत्रिफलाहिङ्गुयवानीत्रव्यचित्रकान् ॥ ३५५ ॥
 साम्लवेतसिसिन्धुत्यदेवदारुन् श्वेत्त्रले ।
 तेन पक्वं घृतमस्थं गुल्मवातविकारघ्नम् ॥ ३५६ ॥

गुल्मे महापदप्लवं घृतम् ।

नागरस्य तुलार्थं तु जलद्रोणे विपाचयेत् ।
 चतुर्भागावशेषं तु कपायमवतारयेत् ॥ ३५७ ॥
 शुक्रेण मस्तुना चैव दाडिमैर्वदरोदकैः ।
 चतुर्गुणैर्द्रवैरतैर्घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ ३५८ ॥
 सौवर्चलं विडं चैव पौतिकं चोपकस्तथा ।
 अजाजी पिप्पली चैव ह्यजगन्धा यवाग्रजः ॥ ३५९ ॥
 सैन्धवं पञ्चकोलं च हिङ्गुं चाद्रिदमेव च ।
 एतैः पलार्धैर्कैर्द्रव्यैः शनैर्मृद्भिर्गिना पचेत् ॥ ३६० ॥
 कृमिष्ठीशोदराजीर्णज्वरगुल्मप्रमेहकान् ।
 वातरोगानशेषांश्च हिक्कां शूलमरोचकम् ॥ ३६१ ॥
 पाण्डुरोगं प्रतिश्यायं दौर्बल्यं वह्निसंक्षयम् ।
 महापदप्लमातङ्कान् भिनत्त्यशनिवह्निरिम् ॥ ३६२ ॥

तन्मादे कल्याणकं घृतम्

विशाला त्रिफला कान्ती देवदार्वेलवालुकम् ।
 स्थिराऽनन्ता हरिद्रे द्वे सारिवे द्वे म्रियद्भवः ॥ ३६३ ॥
 नीलोत्पलं च मञ्जिष्ठा दन्ती दाडिमवलकलम् ।
 तालीसपत्रं बृहती मालत्याः कुसुमं त्रुटिः ॥ ३६४ ॥
 विडङ्गं पृश्निपर्णी च कुष्ठं चन्दनपद्मके ।
 अष्टाविंशतिभिः कल्कैरेतैरक्षममाणकैः ॥ ३६५ ॥
 चतुर्गुणं जलं दत्त्वा घृतमस्थं विपाचयेत् ।
 अपस्मारे ज्वरे कासे शोषे मन्देऽनले क्षये ॥ ३६६ ॥
 वातरक्ते प्रतिश्याये तृतीयकचतुर्थके ।
 धम्यशोमूत्रकृच्छ्रे च विसर्पोपहतेषु च ॥ ३६७ ॥
 कण्डूपाण्डूामयोन्मादविषेष्वसृग्दरेषु च ।
 भूतोपहतचित्तानां गद्गदानामचेतसाम् ॥ ३६८ ॥

शस्तं स्त्रीणां च वन्ध्यानां धन्यमायुर्वलप्रदम् ।
अलक्ष्मीपापरोगघ्नं सर्वग्रहनिवारणम् ॥ ३६९ ॥
कल्याणकमिदं सर्पिः श्रेष्ठं पुंसवनेषु च ।

उन्मादे द्वितीयं कल्याणकं घृतम् ।

सारिवाद्वितयं पर्ण्यौ नतं कुष्ठं निशाद्रयम् ॥ ३७० ॥
दाडिमं चन्दनं व्याघ्री निकुम्भा त्रिफलेन्द्रिका ।
तालीसं पद्मकं चैला मञ्जिष्ठोत्पलदारुकम् ॥ ३७१ ॥
इभोपणा विडङ्गानि प्रियङ्गुश्चाग्मभेदकः ।
यवानी मुकुलं जाल्या मुस्तकं कर्पसंमितम् ॥ ३७२ ॥
कल्केरेपां घृतप्रस्थं सिद्धं कल्याणकं स्मृतम् ।
रक्तपित्तज्वरोन्मादकासकण्ठविनाशनम् ॥ ३७३ ॥

उन्मादे तृतीयं कल्याणकं घृतम् ।

विशालैलाधरापद्मदेवदार्वलवालुकैः ।
द्विसारिवानिशाद्रन्द्रिस्थिराफलिनीनतैः ॥ ३७४ ॥
वृद्धतीक्ष्णंमञ्जिष्ठानागकेशरदाडिमैः ।
वेष्टतालीसपत्रैलामालतीकुसुमोत्पलैः ॥ ३७५ ॥
दन्तिपद्मकचन्द्रैश्च कर्पाशैः सर्पिपः पचेत् ।
प्रस्थं, भूतग्रहोन्मादकासापस्मारपापनुत् ॥ ३७६ ॥
पाण्डुकण्ठविषे शोषे मेहे मोहे ज्वरे गरे ।
अरेतस्यनपत्ये च देवोपहतचेतसि ॥ ३७७ ॥
अमेधसि स्वलद्राचि स्मृतिकामेऽल्पपावके ।
वलयं मङ्गल्यमायुष्यं कान्तिसौभाग्यपुष्टिदम् ॥ ३७८ ॥
कल्याणकमिदं सर्पिः श्रेष्ठं पुंसवनेषु च ।

उन्मादे महाकल्याणकं घृतम् ।

एभ्यो द्विसारिवादीनि जले पक्त्वैकविंशतिम् ॥ ३७९ ॥
रसे तस्मिन्पचेत्सर्पिर्गृष्टिस्तीरं चतुर्गुणम् ।
द्विकाकोलीवरीमेदाकपिकच्छुविपाणिभिः ॥ ३८० ॥

शुभे महापदप्लं घृतम् ।

नागरस्य तुलार्थं तु जलद्रोणे विपाचयेत् ।
 चतुर्भागावशेषं तु कपायमवतारयेत् ॥ ३५७ ॥
 शुक्रेण मस्तुना चैव दाडिर्मर्षदरोदकैः ।
 चतुर्गुणैर्द्रवैरतैर्घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ ३५८ ॥
 सौवर्चलं विटं चैव पातिकां चोपकस्तथा ।
 अजाजी पिप्पली चैव ह्यजगन्धा यवाग्रजः ॥ ३५९ ॥
 सैन्धवं पञ्चकोलं च हिङ्गुः चाङ्गिदमेव च ।
 एतैः पलायकैर्द्रव्यैः शनैर्गृह्णिना पचेत् ॥ ३६० ॥
 कृमिघ्नीहोदराजीर्णज्वरगुल्मममेहकान् ।
 वातरोगानशेषांश्च हिक्कां शूलमरोचकम् ॥ ३६१ ॥
 पाण्डुरोगं प्रतिश्यायं दौर्बल्यं वद्विसंक्षयम् ।
 महापदप्लमातङ्कान् भिनत्त्यशनियद्विरिम् ॥ ३६२ ॥

उन्मादे कल्याणकं घृतम्

विशाला त्रिफला कौन्ती देवदार्वेलवालुकम् ।
 स्थिराऽनन्ता हरिद्रे द्वे सारिवे द्वे प्रियङ्गवः ॥ ३६३ ॥
 नीलोत्पलं च मञ्जिष्ठा दन्ती दाडिमवल्कलम् ।
 तालीसपत्रं बृहती मालत्याः कुसुमं त्रुटिः ॥ ३६४ ॥
 विडङ्गं पृश्निपर्णी च कुष्ठं चन्दनपर्वाकं ।
 अष्टाविंशतिभिः कल्कैरेतैरक्षप्रमाणकैः ॥ ३६५ ॥
 चतुर्गुणं जलं दत्त्वा घृतमस्थं विपाचयेत् ।
 अपस्मारे ज्वरे कासे शोषे मन्देऽनले क्षये ॥ ३६६ ॥
 वातरक्ते प्रतिश्याये तृतीयकचतुर्थके ।
 बन्धशोभूत्रकृच्छ्रे च विसर्पोपहतेषु च ॥ ३६७ ॥
 कण्डूपाण्डुामयोन्मादविषेऽसृग्दरेषु च ।
 भूतोपहतचित्तानां गद्गदानामचेतसाम् ॥ ३६८ ॥

शस्तं स्त्रीणां च बन्ध्यानां धन्यमायुर्वलपदम् ।
अलक्ष्मीपापरोगघ्नं सर्वग्रहनिवारणम् ॥ ३६९ ॥
कल्याणकमिदं सर्पिः श्रेष्ठं पुंसवनेषु च ।

उन्मादे द्वितीयं कल्याणकं घृतम् ।

सारिवाद्वितयं पर्ण्यां नतं कुष्ठं निशाद्वयम् ॥ ३७० ॥
दाडिमं चन्दनं व्याघ्री निकुम्भा त्रिफलेन्द्रिका ।
तालीसं पत्रकं चैला मञ्जिष्ठोत्पलदारुकम् ॥ ३७१ ॥
इभोपणा विडङ्गानि प्रियङ्गुश्चाश्मभेदकः ।
यवानी मुकुलं जाल्या मुस्तकं कर्पसंमितम् ॥ ३७२ ॥
कर्करेपां घृतप्रस्थं सिद्धं कल्याणकं स्मृतम् ।
रक्तपित्तज्वरोन्मादकासकण्डूविनाशनम् ॥ ३७३ ॥

उन्मादे तृतीयं कल्याणकं घृतम् ।

विशालैलाधरापद्मदेवद्रोर्वलवालुकैः ।
द्विसारिवानिशाद्वन्द्वद्विस्थिराफलिनीनतैः ॥ ३७४ ॥
बृहतीकुष्ठंमञ्जिष्ठानागकेशरदाडिमैः ।
वेष्टतालीसपत्रैलामालतीकुमुमोत्पलैः ॥ ३७५ ॥
दन्तिपत्रकचन्द्रश्च कर्पाशैः सर्पिपः पचेत् ।
प्रस्थं, भूतग्रहोन्मादकासापस्मारपापनुत् ॥ ३७६ ॥
पाण्डुकण्डूविषे शोषे मेहे मोहे ज्वरे गरे ।
अरेतस्यनपत्ये च देवोपहतचेतसि ॥ ३७७ ॥
अमेधसि स्वलद्राचि स्मृतिकामेऽल्पपावके ।
घलयं मङ्गल्यमायुष्यं कान्तिसौभाग्यपुष्टिदम् ॥ ३७८ ॥
कल्याणकमिदं सर्पिः श्रेष्ठं पुंसवनेषु च ।

उन्मादे महाकल्याणकं घृतम् ।

एभ्यो द्विसारिवादीनि जले पक्त्वैकत्रिंशतिम् ॥ ३७९ ॥
रसे तस्मिन्पचेत्सर्पिर्गृष्टिक्षीरं चतुर्गुणम् ।
द्विकाकोलीवरीमेद्राकपिकच्छुविपाणिभिः ॥ ३८० ॥

शूर्पपर्णीयुतरेभिर्महाकल्याणकं परम् ।

बृंहणं सन्निपातघ्नं पूर्वस्मादधिकं गुणैः ॥ ३८१ ॥

विषयं महागौरं घृतम् ।

क्षीरवृक्षमवालानि कुमुदान्युत्पलानि च ।

सौगन्धिकानि पद्मानि शाल्कानि विसानि च ॥ ३८२ ॥

मृणालकुशकासेक्षुदर्भगुन्द्रेक्षुवालिकाः ।

नलवेतसकुम्भीकनालीसर्जार्जुनस्वनाः ॥ ३८३ ॥

कदलीपत्रशेवालकसेरुयोटकानि च ।

परुपकमधुकानि श्रीपर्ण्यमलकानि च ॥ ३८४ ॥

लामज्जकं विदारी च चन्दनं च शतावरी ।

समझा घातकी रोध्रं जीवनीयानि यानि च ॥ ३८५ ॥

शीतवीर्यास्तु ये केचिज्जलजानूपसंश्रिताः ।

एतत्संभृत्य संभारं क्षीरद्रोणेषु सप्तसु ॥ ३८६ ॥

पचेन्निस्त्राव्य तच्छीतं मन्थानेन विमन्थयेत् ।

यत्ततो जायते सर्पिस्तत्पचेत्पुनरेव तु ॥ ३८७ ॥

द्रव्यैस्तरैरेव पूर्वोक्तैः शनैर्मृद्भिना भिषक् ।

हन्यादेतद्विसर्पास्तु सर्वधातुश्रितान् व्रणान् ॥ ३८८ ॥

तोयमग्निं यथा दीप्तं नाम्ना गौरं घृतं महत् ।

सप्तार्धं घृतम् ।

शङ्खुप्पीगुहृन्युग्राशतावर्षकवाहिकाः ॥ ३८९ ॥

मलपू ब्रह्मसोमां च कल्कीकृत्य घृतं पचेत् ।

दुग्धं चतुर्गुणं दत्त्वा वातश्लेष्महरं च तत् ।

भेषाकरं तथाऽऽयुष्यं सप्तार्धमिति कीर्तितम् ॥ ३९० ॥

अथाहं घृतम् ।

मण्डूकीं सवचां सशङ्खकुमुमां ब्राह्मीं गुहृचीं तथा

श्वेतां वाकुचिकां वरीपरियुतां सत्रहसौवर्चलाम् ।

कृत्वांशैः पेलिकैरिमानि विधिवद्द्रव्याणि तैः कल्कितैः
 सर्पिभ्यस्थमथाढकेन पयसा युक्त्या पचेद्बुद्धिमान् ॥ ३९१ ॥
 नाम्नाऽष्टाङ्गमिदं विदेहविहितं ख्यातं घृतं यः पिबेत्
 स श्लोकस्य सहस्रमेकदिवसे श्रुत्वाऽखिलं धारयेत् ।
 अक्षीणमातिभः सुचारुवदनः स्पष्टाभिभाषी भवे-
 छोके शुक्रवृहस्पतिप्रतिसमः पूज्यश्च राज्ञो भवेत् ॥ ३९२ ॥

बालग्रहे फलघृतम् ।

बर्हिष्ठकुष्ठमञ्जिष्ठाकटुकैलानिशाद्रयैः ।
 तोयदत्रिफलाकौन्तीवाजिगन्धामरुद्रुमैः ॥ ३९३ ॥
 वचामेदाजमोदाह्लाकाकोलीयष्टिपद्मकैः ।
 सशर्करैर्हितं सर्पिः पकं क्षीरचतुर्गुणम् ॥ ३९४ ॥
 बालानां ग्रहजुष्टानां पुंसां दुष्टाल्परेतसाम् ।
 ख्यातं फलघृतं स्त्रीणां बन्ध्यानां चापि गर्भदम् ॥ ३९५ ॥

चातुर्थकज्वरे महापैशाचकं घृतम् ।

त्रायमाणा जया वीरा नाकुली गन्धनाकुली ।
 कायस्या च वयस्या च चोरकश्च पलङ्कपा ॥ ३९६ ॥
 सूकरी जटिला छत्रा सातिच्छत्रा सुमर्कटी ।
 मोरटा पूतना केशी स्थिरा कटुकरोहिणी ॥ ३९७ ॥
 महापुरुपदन्ता च वृश्चिकाली कुटन्नटा ।
 सिद्धमेभिर्घृतं पेयं चातुर्थकविनाशनम् ॥ ३९८ ॥
 महापैशाचकं नाम सर्पिरेतज्वरापहम् ।
 भूतग्रहमपस्मारमुन्मादं च नियच्छति ॥ ३९९ ॥

शोषे जीवन्त्याद्यं घृतम् ।

जीवन्तीं मधुकं द्राक्षां फलानि कुटजस्य च ।
 शर्दी पुष्करमूलं च व्याघ्रीं गोक्षुरकं बलाम् ॥ ४०० ॥
 त्रायमाणां च भूधार्त्रीं नीलोत्पलदुरालभे ।
 पिप्पलीं च समं पिष्ट्वा घृतमेभिर्विपाचयेत् ॥ ४०१ ॥

एतद्याधिसमूहस्य रांगराजस्य चोन्मिन्नम् ।
एकादशविधं रूपं सर्पिरज्यं व्यपोहति ॥ ४०२ ॥

महातिक्रमं ५२म् ।

निम्बः सप्तच्छदः पाठा गुहूची सशतावरी ।
कृतमालः करञ्जा द्वौ खदिरो वत्सको घवः ॥ ४०३ ॥
पर्पटश्च पटोलश्च विशाला चित्रकस्तथा ।
एतानि समभागानि कषायमुपकल्पयेत् ॥ ४०४ ॥
भेषजानि प्रपेयाणि तत्रेमानि प्रदापयेत् ।
भृनिम्बः कटुका मुस्ता दन्ती पर्पटको वचा ॥ ४०५ ॥
विशालातिविषे मूर्वा यष्ट्याहं सारिवाद्रयम् ।
अवल्गुजा हरिद्रे द्वे दृःस्पर्शा रक्तचन्दनम् ॥ ४०६ ॥
कृमिघ्नः पिप्पली पाठा चित्रको देवदारु च ।
भल्लातकान्युशीरं च शम्पाकः सकलिङ्गकः ॥ ४०७ ॥
एतैरक्षममाणैस्तु घृतस्यार्धाढकं पचेत् ।
द्विगुणस्तु रसो धात्र्या घृतात्काथश्चतुर्गुणः ॥ ४०८ ॥
सर्पिरेतन्नरः पीत्वा सर्वकुष्ठैर्विमुच्यते ।
वातरक्तं सयोसर्पं रक्तस्रावं च दारुणम् ॥ ४०९ ॥
पित्तासृक्कामलाकण्डूगरान् योगशतैरपि ।
असाधितान् महारोगान् महातिक्रमं प्रसाधयेत् ॥ ४१० ॥

वातव्याधौ दशमूलाद्यं घृतम् ।

द्रोणेऽम्भसः पचेद्भागान् दशमूल्याश्चतुष्पलान् ।
यवकोलकुलत्यानां भागैः प्रस्थोन्मितैः सह ॥ ४११ ॥
पादशेषे रसे पिष्टैर्जीवनीयैः सशर्करैः ।
तथा खर्जूरकाश्मर्यद्राक्षावदरफल्गुभिः ॥ ४१२ ॥
सक्षीरैः सर्पिपः प्रस्थं सिद्धं केवलवातनुत् ।
निरत्ययं प्रयोक्तव्यं पानाभ्यजनवस्तिषु ॥ ४१३ ॥

काशे बृहत्कण्टकारीघृतम् ।

समूलपत्रशाखायाः कण्टकार्या रसाढके ।
घृतप्रस्थं बलाव्योपविडङ्गशटिचित्रकैः ॥ ४१४ ॥
सौवर्चलयवक्षारविल्वामलकपौष्करैः ।
सैन्धवग्रन्थिपर्णोग्रादेवदारुपयोधरैः ॥ ४१५ ॥
वृश्चीवबृहतीपथ्यायवानीदाडिमर्षिभिः ।
द्राक्षापुनर्नवाचव्यदुरालम्भाम्लवेतसैः ॥ ४१६ ॥
शृङ्गीतामलकीभार्गोरास्तागोक्षुरकैः पचेत् ।
कल्कैश्च सर्वकासेषु हिक्काश्वासेषु शस्यते ।
कण्टकारीघृतं सिद्धं कफव्याधिविनाशनम् ॥ ४१७ ॥

प्रणे जाल्यायं घृतम् ।

जातीनिम्बपटोलपत्रकटुकादावीनिशासारिवा-
मञ्जिष्ठाभयसिक्थतुत्थमधुकैर्नक्ताद्वीजैः समैः ।
सर्पिः सिद्धमनेन सूक्ष्मवदना मर्माश्रिताः स्त्राविणो
गम्भीराः सरुजो व्रणाः सगतिकाः शुद्धयन्ति रोहन्ति च ४१८

प्रवाहिकायां त्र्यूपगणं घृतम् ।

त्र्यूपणं त्रिफला निम्बं चित्रको गजपिप्पली ।
विल्वं कर्कोटिका हिंसा विडङ्गानि निदिग्धिका ४१९
घृतप्रस्थं पचेदेभिर्गवां मूत्रे चतुर्गुणे ।
पीतं प्रयोगतः काले हन्यादेतत्प्रवाहिकाम् ॥ ४२० ॥

रक्तपित्ते कसेरुकं घृतम्

द्राक्षेक्षुकाश्मर्यशतावरीणां तथा विदार्याः स्वरसस्य चैव ।
कसेरुकाणां तु तथा कपायं प्रस्थं पृथक् क्षीरचतुर्गुणं च ४२१
घृतं तु वर्षा अथ सिन्दुवारात्रायन्तिकाया अपि कल्कासिद्धम् ।
प्रायोगिकं सर्पिरुदाहरन्ति कसेरुकं मारुतापित्तघाति ।
त्रिसर्पदाहज्वररक्तपित्ते क्षीणक्षतानां च रसायनं वै ॥ ४२२ ॥

नेत्ररोगे द्राक्षाद्यं घृतम् ।

द्राक्षा मधाना सितशर्करा च राजादनं स्यान्मधुयष्टिका च ।
नीलोत्पलं योजनवल्लिका च काकोलिके पद्मकजीवकां च ॥४२३॥
द्वयक्षममाणैर्विपचेद्धृतस्य मस्थं समग्रं पयसा च तुल्यम् ।
नेत्रास्रराजीपटलानि काचमश्लुप्रसेकं तिमिरं च हन्ति ।
दृष्टिमसादं च परं करोति शिरोर्धरोगे च हितं नराणाम् ॥४२४॥

रक्तपित्ते दाडिमाद्यं घृतम् ।

दाडिमं तिन्तिडीकं च नागपुष्पं शतावरी ।
काकोली क्षीरकाकोली विदारी यक्षहस्तकः ॥ ४२५ ॥
बीजपूरकमूलं च राजदृक्षात्मगुप्तयोः ।
कुष्ठं चेति समैरेतैर्घृतमस्थं विपाचयेत् ॥ ४२६ ॥
चतुर्गुणेन दुग्धेन जलेनाष्टगुणेन च ।
तत्सर्पिः पिवतः सिद्धं कासन्धासापतानकाः ॥ ४२७ ॥
हृद्रोगो रक्तपित्तं च ह्यचिराद्यान्ति संक्षयम् ।

योनिरोगे बृहत्पयमूलाद्यं घृतम् ।

पञ्चमूलं बृहद्वाघ्री त्रिवृदेरण्डकः पलम् ।
प्रत्येकं, तिल्वकस्याथ मस्थार्थं मस्थमुत्तमा ॥ ४२८ ॥
जलद्रोणे विपाच्येतद्वाह्यं पाद्रावशेषितम् ।
पादशेषे घृतमस्थं दध्याढकयुतं न्यसेत् ॥ ४२९ ॥
पलत्रयं यवक्षारकल्कं युक्त्या विपाचयेत् ।
योनिरोगेऽथ गुल्मेषु ब्रध्मप्वप्युदरेषु च ॥ ४३० ॥

अशंसि पिप्पल्याद्यं घृतम् ।

पिप्पलीमरिचद्विड्ढुनागरं मातुलुङ्गमथ विल्वशुण्डिका ।
शुष्धान्यकमयाम्लवेतसं क्षारवन्ति ब्रवणानि पक्ष च ॥४३१॥
तिन्तिडीकमथ कारयी वचा दाडिमं च चविका तथैव च ।
चित्रकं च सपुनर्नवं भवेद्दस्तिपिप्पलियुता ह्यजाजिका ॥४३२॥

शुक्तिका बदरमूलपौष्करं पत्रकेण सह तुम्बरुः स्मृतः ।
 कर्षभागसाहितं तथा हरेच्छुष्णपिष्टमथ संनयेत्ततः ॥ ४३३ ॥
 प्रस्थमत्र तु घृतस्य दापयेद्ब्र एव च भवेत्तथाढकम् ।
 सर्वमेतदभिमृश्य शास्त्रतः पाचयेत् मृदुनाऽग्निना सुखम् ॥ ४३४ ॥
 मारुतोपहतगात्रचेतसां पार्श्वपृष्ठहनुजत्रुरोगिणाम् ।
 क्षयगरविपदूपितान् मनुष्यान् गतवयसो बलवर्णविप्रयुक्तान् ।
 घृतमिदमगदान् करोति सद्यः पवनकृतान् शमयेच्च सर्वरोगान्

शिरोरोगे मायूरं घृतम् ।

दशमूलीवलारास्त्रात्रिफलामधुकैः सह ।
 मायूरं पक्षपादाञ्चशकृत्पित्तास्यवर्जितम् ॥ ४३६ ॥
 जले पक्त्वा घृतप्रस्थं तस्मिन् क्षीरसमं पचेत् ।
 मधुरैः कार्पिकैर्द्रव्यैः शिरोरोगादितापहम् ॥ ४३७ ॥
 कर्णनासाक्षिजिह्वास्यगलरोगविनाशनम् ।
 मायूरमिति विख्यातमूर्ध्वजत्रुगदापहम् ॥ ४३८ ॥

महामायूरं घृतम् ।

एतेनैव कपायेण घृतमस्थं विपाचयेत् ।
 चतुर्गुणेन तोयेन कल्कैरेभिश्च कार्पिकैः ॥ ४३९ ॥
 जीवन्तीत्रिफलामेदामृद्धीकर्षिपरूपकैः ।
 समङ्गाचविकाभार्गीकाश्मरीसुरदारुभिः ॥ ४४० ॥
 आत्मगुप्तामहामेदातालखर्जूरमस्तकैः ।
 मधुरापिण्डखर्जूरशृङ्गीजीवकपद्मकैः ॥ ४४१ ॥
 शतावरीविदारीक्षुबृहतीसारिवायुतैः ।
 पुनर्नवातुगाक्षीरीकाकोलीधन्वयासकैः ॥ ४४२ ॥
 मधूकाक्षोटवाताममुञ्जाताभिषुकैरपि ।
 द्रव्यैरभिर्यथालाभं घृतं सम्यग्विपाचयेत् ॥ ४४३ ॥
 तत्पकं नावनेऽभ्यङ्गे पाने यस्तौ च योजयेत् ।
 शिरोरोगेषु सर्वेषु क्रासे श्वासे च टाक्षणे ॥ ४४४ ॥

मन्यापृष्ठग्रहे शोषे स्वरभेदे तथाऽर्दिते ।
 योनिशुक्रप्रदोपेषु शस्तं वन्द्यासुतप्रदम् ॥ ४४५ ॥
 ऋतुस्नाता तथा नारी पीत्वा पुत्रं प्रसूयते ।
 महामायूरमित्येतद्धृतमात्रेयपूजितम् ॥ ४४६ ॥

अशोरोगेऽवाक्पुष्पाद्यं घृतम्

अवाक्पुष्पी बला दावीं पृष्ठिपर्णीं त्रिकण्टकः ।
 न्यग्रोधोदुम्बराश्वत्थशुद्धाश्च द्विपलोन्मिताः ॥ ४४७ ॥
 चतुष्पस्थे शृतं प्रस्थं कपायमवतारयेत् ।
 कल्कार्यं तत्र देया तु जीवन्ती कटुरोहिणी ।
 पिप्पली पिप्पलीमूलं मरिचं देवदारु च ॥ ४४८ ॥
 कलिङ्गाः शाल्मलीपुष्पं वीरा चन्दनमञ्जनम् ।
 कदफलं चित्रको मुस्ता भियङ्गवतिविपे स्थिरा ॥ ४४९ ॥
 कमलोत्पलाकिञ्जल्कः समन्ना सनिदिग्धिका ।
 त्रिल्वं मोचरसः पाठा ग्राह्यं कर्पसमं पृथक् ॥ ४५० ॥
 सुनिपण्णकचाङ्गेर्योः प्रस्थौ द्वौ स्वरसस्य च ।
 सर्वरेभिर्यथोर्दिष्टधृतप्रस्थं विपाचयेत् ॥ ४५१ ॥
 एतदर्शःस्वतीसारे त्रिदोषे रुधिरस्रुता ।
 प्रवाहणे गुदभ्रंशे पिच्छासु विविघ्नासु च ॥ ४५२ ॥
 उन्मादे बहुशयापि शोफे शूले गुदाश्रये ।
 मूत्रग्रहे च मन्देऽग्नौ मूढवातेऽरुचौ तथा ॥ ४५३ ॥
 मयोज्यं विधिवत्सर्पिर्बलवर्णाग्निवर्धनम् ।
 विविधेष्वन्नपानेषु केवलं वा निरत्ययम् ॥ ४५४ ॥

अपतन्त्रके शुक्रनासाद्यं घृतम् ।

बृहत्यौ शुक्रनासा च नागवल्ली महौषधम् ।
 निचुलश्चैव भार्गी च काकादन्युपचेलिका ॥ ४५५ ॥
 वर्षाभूयेति तैस्तुल्यैरक्षमात्रैः पचेद्भिषक् ।
 तोयाढके घृतप्रस्थं सिद्धं तच्चापि पाययेत् ॥ ४५६ ॥

कासं श्वासं महाहिकां हृद्रोगं सापतन्नकम् ।
नातिक्रामेदिदं सर्पिर्वेलाभिव महोदाधिः ॥ ४५७ ॥

उन्मादे चैतसं घृतम् ।

श्यामा मधुरसा रास्त्रा दशमूलं शतावरी ।
श्वदंष्ट्रा शणभूलं च तैर्घृत्तया काथकल्कितैः ॥ ४५८ ॥
साधितं चैतसं नाम घृतं चेतोविकारनुत् ।
उन्मादमदमूर्च्छायज्वरापस्मारभेषजम् ॥ ४५९ ॥

क्षीणक्षते समदुग्धकं घृतम् ।

पोडशभिर्जलपात्रैर्मृद्विकायाः पलानि दश पद् च ।
अष्टौ मधुकपलानि छागान्मांसात्तुलार्थं च ॥ ४६० ॥
अवशिष्टपादतोयं पूतं शीतं कपायमवतार्य ।
दत्त्वा कपायतुल्यं पयोऽथ नवसर्पिषः प्रस्थम् ॥ ४६१ ॥
ऋषभकजीवकमेदाविदारिवीरात्मगुमानाम् ।
भव्याक्षोटनिकोचकशृङ्गाटकपद्मकबीजानाम् ॥ ४६२ ॥
भागानक्षसमानथ संसाधयेत्तु मृद्वग्नौ ।
सम्यक् सिद्धे तस्मिन् सितशर्करापलान्यष्टौ ॥ ४६३ ॥
मधुनश्च पलान्यष्टौ चत्वारि पलानि पिप्पलीचूर्णात् ।
समदुग्धकघृतमेतज्जनकेश्वरपूजितं संमुद्दिष्टम् ॥ ४६४ ॥
क्षीणक्षतेऽल्पशुक्ले तद्रक्तपैत्तिकेषु रोगेषु ।
स्त्रीकामेषु च देयं बल्यं घृत्यं च घृतमेतत् ॥ ४६५ ॥

वातगुल्मे द्विद्गवायं घृतम् ।

द्विद्गु-सौवर्चलव्योपविटदादिमदीप्यकैः ।
पुष्करराजाजिधान्याम्लवेतसक्षारचित्रकैः ॥ ४६६ ॥
शटीवचाजगन्धैःलासुरसैर्दधिसंयुतैः ।
शूलानाहहरं सर्पिः साधयेद्वातगुल्मिनाम् ॥ ४६७ ॥

इति श्रीशोऽहलप्रथिते मदनिसिद्धे प्रयोगखण्डे प्रथमो घृताधिकारः समाप्तः ।

अथातो द्वितीयस्तैलाधिकारः प्रारभ्यते ।

कृष्टे कृष्टः तापुनेऽम् ।

कडुकाण्डायुवीजं द्वे तृत्यं रोचना हृदि द्वे ।

घृहतीफलमेरुण्डः सनिशान्दश्चित्रको मूर्वा ॥ १ ॥

कासीसहिद्दुज्वोपमुरदारुतुम्बरुविटङ्गं च ।

लाङ्गलफो कुटजत्वक् कडुकाण्ड्या रोहिणी चैव ॥ २ ॥

सर्पपतैलं कल्कर्मूत्रे च चतुर्गुणे गवां साध्यम् ।

कण्टकुकुष्ठविनाशनमभ्यङ्गाद्वातकफहन्त ॥ ३ ॥

३३ मीषाय तैलम् ।

मरीचदारुभद्रश्रीद्विहरिद्रात्रिवृद्धनैः ।

पलिकर्मूत्रपिष्टैस्तु विपस्यार्पणलेन च ॥ ४ ॥

ब्राह्मीरसार्कजशीरगोदाकृद्रससंयुतम् ।

मस्थं सर्पपतैलस्य सिद्धमाभु व्यपोहति ॥ ५ ॥

पानार्थः शीलितं कुष्ठदुष्टनाडीत्रणापचीः ।

वातव्याधौ बलातैलम् ।

बलाया जातसारायास्तुलां कुर्यात्सुकुट्टिताम् ॥ ६ ॥

पचेत्तौयचतुर्द्राणे चतुर्भागावशेषिते ।

पलानि दश पिष्टानि बलायास्तत्र दापयेत् ॥ ७ ॥

लुञ्जितानां तिलानां च दद्यात्तैलाढकद्रयम् ।

चतुर्गुणेन तोयेन पाचयेन्मृदुनाऽग्निना ॥ ८ ॥

वातव्याधिषु सर्वेषु रक्तपित्ताश्रयेषु च ।

व्यापन्नासु च योनिषु शस्तं नष्टे च रेतसि ॥ ९ ॥

तालुशोषं तृषां दाहं पार्श्वशूलमसृग्दरम् ।

हन्ति शोषमपस्मारं विसर्पं सशिरोग्रहम् ॥ १० ॥

आयुर्वर्णकरं चैव बलातैलं मजाकरम् ।

वातव्याधौ बृहद्भलातैलम् ।

तुलां बृहद्भलायास्तु चतुर्दोणेऽम्भसः पचेत् ॥ ११ ॥
 समुत्तार्य ततः सम्यग्दशभागस्थिते रसे ।
 दधिपण्डेक्षुनिर्यासयुक्तैस्तेलाढकं समैः ॥ १२ ॥
 पचेत्साजपयोर्धाशैः कल्कैरेधिः पलोन्मितैः ।
 शटीसरलशार्बेलाभक्षिप्रागुरुचन्दनैः ॥ १३ ॥
 पद्मकातिवलामुस्ताशूर्पपर्णीहरेणुभिः ।
 यष्ट्याहसुरसव्याघ्रनखर्षभकजविकैः ॥ १४ ॥
 पलाशरसकस्तूरीनलिकाजातिकोशकैः ।
 स्पृक्काकुङ्कुमशैलेयमालतीकदफलाम्बुभिः ॥ १५ ॥
 त्वचाकुन्दुरुकर्पूरतूरुष्कश्रीनिवासकैः ।
 लवङ्गनखकङ्कोलकुष्ठमांसीमियङ्गुभिः ॥ १६ ॥
 स्थौणेयतगरध्यामवचादमनचोरकैः ।
 सनागकेशरैः, सिद्धं विधिना च प्रयोजयेत् ॥ १७ ॥
 कासं श्वासं ज्वरं छर्दिं शूलं हिक्कां क्षतक्षयम् ॥ १८ ॥
 घ्नीहं शोषमपस्मारमलक्ष्मीं च मणाशयेत् ।
 बलातैलमिदं श्रेष्ठं वातव्याधिहरं परम् ॥ १९ ॥
 वातव्याधौ तृतीयं बलातैलम् ।
 बलाशतकपाये तु तैलस्यार्धाढकं पचेत् ।
 कल्कैर्मधुकमक्षिप्राचन्दनोत्पलपद्मकैः ॥ २० ॥
 सूक्ष्मैलापिप्पलीकुष्ठत्वगेलागरुकेशरैः ।
 गन्धैश्च जीवनीयैश्च क्षीराढकसमायुतम् ॥ २१ ॥
 एतन्मृद्भिना पक्वं स्थापयेद्वाजने शुभे ।
 सर्ववातविकारांस्तु सर्वधात्वन्तराश्रयान् ॥ २२ ॥
 शमयेत्तैलमेतच्च च्छिन्नाग्रमिव मारुतः ।
 बलातैलं नरेन्द्रार्द्धमेतद्वातविकारजुत् ॥ २३ ॥

मूढगर्भे चतुर्थं बलातैलम् ।

बलामूलकपायस्य दशमूलीकृतस्य च ।
यवकोलकुलत्थानां काथस्य पयसस्तथा ॥ २४ ॥
अष्टावष्टौ शुभान् भागाँस्तैलादेकं तदेकतः ।
मधुरं गणमावाप्य पचेत् सैन्धवसंयुतम् ॥ २५ ॥
अगुरुं सर्जनिर्यासं सरलं देवदारु च ।
मञ्जिष्ठां चन्दनं कुष्ठमेलां कालानुसारिवाम् ॥ २६ ॥
मांसीं शैलेयकं पत्रं तगरं सारिवां वचाम्
शतावरीं चाश्वगन्धां शतपुष्पां पुनर्नवाम् ।
सौवर्णे साधु सिद्धं तद्राजते मृन्मयेऽपि वा ॥ २७ ॥
प्रक्षिप्य कलशे सम्यक् स्वनुगुप्तं निधापयेत् ।
बलातैलमिदं ख्यातं सर्ववातविकारनुत् ॥ २८ ॥
यथाबलमतो मात्रां सूतिकार्ये प्रदापयेत् ।
या च गर्भार्थिनी नारी क्षीणशुक्रश्च यः पुमान् ॥ २९ ॥
मथितेऽभिहते धातुक्षीणे मर्महते तथा ।
भग्ने श्रमाभिपन्ने च सर्वर्थेव प्रयुज्यते ॥ ३० ॥
एतदाक्षेपकादींश्च वातव्याधानपोहति ।
नरः प्रत्यग्रधातुस्तु भवेत्सुस्थिरयीवनः ॥ ३१ ॥
हिक्कां कासमधीमन्थं गुल्मं श्वासं च दुस्तरम् ।
पण्मासान् संप्रयुज्यैतद्व्रष्टाद्धि व्यपोहति ॥
राज्ञामेतत्प्रकर्तव्यं राजमात्राश्च ये नराः ।
मुखिनः मृकुमाराश्च धनिनश्चापि ये नराः ॥ ३२ ॥

वातव्याधो प्रसारणीतैलम् ।

उत्पाद्य मूलपत्राभ्यां जातसारां प्रसारणीम् ।
शतं पलानि संकुट्य कटाहे समग्रिश्रयेत् ॥ ३३ ॥
वारिद्रोणसमायुक्तं चतुर्भागावशेषितम् ।
कपायसममात्रं तु तैलमत्र प्रदापयेत् ॥ ३४ ॥

शुष्ठीपलानि पञ्चैव रास्नायाश्च पलद्वयम्
 दध्नस्तथाऽऽढकं दत्त्वा द्विगुणं चाम्लकाञ्जिकम् ।
 यवक्षारपले द्वे च सैन्धवस्य पलद्वयम् ॥ ३५ ॥
 द्वे पले पिप्पलीमूलाचित्रकस्य पलद्वयम् ।
 प्रसारणीपले द्वे च द्वे पले मधुकस्य च ॥
 एतत्सर्वं समालोढ्य शनैर्मृद्भिना पचेत् ॥ ३६ ॥
 एतदभ्यञ्जनं श्रेष्ठं नस्यकर्माणि शस्यते ।
 पाने वस्तौ च दातव्यं न क्वचित्प्रतिहन्यते ॥ ३७ ॥
 अशीतिं वातरोगाणां तैलमेतद्व्यपोहति ।
 गृध्रसीं सास्थिभङ्गां च मन्दाश्रित्वं च नाशयेत् ॥ ३८ ॥
 अपस्मारमथोन्मादं विद्रधिं मन्दगामिताम् ।
 त्वग्गताश्चापि ये वाताः सिरासन्धिगताश्च ये ॥ ३९ ॥
 जानुगुल्फगताश्चैव पादपृष्ठगताश्च तान् ।
 अर्धं वा वातसंभ्रं नरं वा जर्जरीकृतम् ॥ ४० ॥
 सर्वान् प्रशमयत्येतत्तैलमात्रेयपूजितम् ।
 प्रजाकरं च वन्ध्यानामिन्द्रियैश्वर्यकारकम् ॥ ४१ ॥
 एतेनान्धरूष्णीनां बहुपुत्रं कुलं कृतम् ।
 तैलं चेदं प्रसारण्या बलमांसविवर्धनम् ॥ ४२ ॥
 धन्यं प्रजाकरं श्रेष्ठं वार्धक्ये चापि सेवितम् ।
 पङ्कुर्यः पीठसर्पी वा पीत्वैतत्संप्रधावति ॥ ४३ ॥

द्वितीयं प्रसारणातैलम् ।

प्रसारण्यास्तुलामेकां बलामूलं तदर्धकम् ।
 शतावर्यश्वगन्धा च शतपुष्पा पुनर्नवा ॥ ४४ ॥
 गुडची दशमूलं च चित्रको मदनं शटी ।
 पलाशकं समापोथ्य जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ ४५ ॥
 चतुर्भागावशेषं तु कषायमवतारयेत् ।
 शतादां मधुकं राक्षां पिप्पलीं नागरं वचाम् ॥ ४६ ॥

कुष्ठं हरेणुकां मांसीमियङ्ग्विन्द्रयवान् विडम् ।
 सैन्धवं शृङ्गवेरं च यवक्षारं सचित्रकम् ॥ ४७ ॥
 मधूलिकां नखं चैव पालिकं श्लक्ष्णपेपितम् ।
 पचेत्तैलाढकं पूतमारनालपयोयुतम् ॥ ४८ ॥
 एतदभ्यञ्जनं श्रेष्ठं नस्यकर्मानुवासने ।
 गृध्रसीमस्थिभङ्गं च मन्दाग्नित्वं तथा नृणाम् ॥ ४९ ॥
 अपस्मारं तथोन्मादं विद्रधिं मन्दगामिताम् ।
 त्वग्गताश्चापि ये वाताः सिरासन्धिगताश्च ये ॥ ५० ॥
 अश्वं वा वातसंभ्रमं नरं वा जर्जरीकृतम् ।
 सर्वान् प्रशमयत्येतत्तैलमात्रेयपूजितम् ॥ ५१ ॥
 स्थिरीकरणमेतद्धि वलीपलितनाशनम् ।
 इन्द्रियाणां बलं कुर्याद्दूर्णादार्यकरं तथा ॥ ५२ ॥
 बल्यं मजाकरं श्रेष्ठं वार्धक्ये चापि सेवितम् ।
 पङ्कुर्वाऽप्यथवा खड्गः पीत्वा तैलं प्रधावति ॥ ५३ ॥
 वातरोगे तृतीयं प्रसारणतैलम् ।
 उत्पाद्यमूलपत्राभ्यां जातसारां प्रसारणीम् ।
 शतं पलानि संकुट्य कटाहे समधिश्चयेत् ॥ ५४ ॥
 दशमूली बला रास्त्रा तथा सहचरामृते ।
 शतावरी श्वदंष्ट्रा च हेरण्डः कपिकच्छुका ॥ ५५ ॥
 पृथग्दशपलान् भागान् मन्दाग्नौ समधिश्चयेत् ।
 वारिद्र्येणसमायुक्तं चतुर्भागावशेषितम् ॥ ५६ ॥
 कपायसमभागं तु तैलमत्र प्रदापेयत् ।
 मशस्ते च दिने कार्यं नक्षत्रे चापि शोभने ॥ ५७ ॥
 देवदारु वचां मृस्तं शताह्वां मधुयाष्टिकाम् ।
 पिप्पलीं मधुकं रास्त्रामष्टवर्गेण संयुताम् ॥ ५८ ॥
 चित्रकं पद्मकोशीरे कुष्ठं व्याघ्रनखं शटीम् ।
 शृण्ठीसैन्धवमञ्जिष्ठाः पिष्ट्वा कल्कानि कारयेत् ॥ ५९ ॥

दधिमस्त्वम्लशुक्तानां तथा मांसरसस्य च ।
 मत्पेकमाढं दद्याच्छनैर्मृद्ग्रिना पचेत् ॥ ६० ॥
 एतदभ्यञ्जनं पानं नस्यकर्मानुवासनम् ।
 पृष्ठपार्श्वग्रहे शूले सक्थिवङ्गणयोस्तथा ॥ ६१ ॥
 एकाङ्गपक्षघाते च हनुमन्याशिरोग्रहे ।
 वाधिर्ये कर्णशूले च कर्णनादे च दापयेत् ॥ ६२ ॥
 अभ्यङ्गाच्चरगतं हन्ति पानान्मांसगतं तथा ।
 पकाशयगते वस्तिर्निरूहः सार्वकार्मिकः ॥ ६३ ॥
 अशीतिं वातजान् रोगांश्चत्वारिंशच्च पैत्तिकान् ।
 विंशतिं श्लेष्मजांश्चैव सर्वानेवापकर्षति ॥ ६४ ॥
 गृध्रसीं वातभयं च ऋतुदोषं तथैव च ।
 ये नरा नष्टशुक्राश्च ऋतुहीनाश्च याः स्त्रियः ॥ ६५ ॥
 बन्ध्या च लभते गर्भमृतुस्त्राता न संशयः ।
 (यस्मात्प्रसारयत्येपा मेधाद्यङ्गबलान् शुभा ॥ ६६ ॥
 आयुर्वृद्धिकरी तस्माज्जनकोक्ता प्रसारणी ।)

वातव्याधी चतुर्थं प्रसारणीतैलम् ।

प्रसारणीशतं क्षुण्णं पचेत्तोयार्मणे शुभे ॥ ६७ ॥
 पादशेपे पचेत्तैलं दधिमस्त्वम्लकाञ्जिकैः ।
 द्विगुणैः श्लेष्मपिष्टानि द्रव्याणीमानि योजयेत् ॥ ६८ ॥
 द्विपलान्यग्निपृष्ठाहं कणामूलं पटुं वचाम् ।
 मूलं तथा प्रसारण्याः क्षारं च यवशूकजम् ॥ ६९ ॥
 त्रिंशद्गुणैस्तकास्थीनि नागरात्पलपञ्चकम् ।
 सिद्धं मृद्ग्रिना तैलं वातश्लेष्मामयाञ्जयेत् ॥ ७० ॥
 अशीतिं नरनारीणां वातरोगानिषूदति ।
 कुञ्जवामनपङ्कत्वं खञ्जत्वं गृध्रसीं खुडम् ॥ ७१ ॥
 हन्यात्पृष्ठकटिग्रीवास्तम्भं चाशु व्यपोहति ।

१ एकस्य अङ्गस्य घाते षडे, एकस्य पक्षस्य च षडेऽत्यर्थः ।

पीठसर्पीं विभ्रमश्च पीत्वा तैलं मुखी भवेत् ॥ ७२ ॥
तैलं चेदं प्रसारण्या बलवर्णाग्निवर्धनम् ।

वातरक्ते शतावरीतैलम् ।

शतावरीरसप्रस्थं क्षीरप्रस्थं तथैव च ॥ ७३ ॥
देवदारु शताहा च मांसी श्लेयकं वला ।
चन्दनं तगरं कुष्ठमेला सांश्रुमती तथा ॥ ७४ ॥
एतैः कर्पसमैर्भागैस्तैलप्रस्थं विपाचयेत् ।
कुञ्जवामनपद्मनां वधिरव्यङ्गकुष्ठिनाम् ॥ ७५ ॥
वायुना भग्नदेहानां येऽवसीदन्ति मैथुने ।
जराजर्जरदेहानां वर्ध्मार्तमुखशोषिणाम् ॥ ७६ ॥
त्वग्गताश्चापि ये वाताः सिरास्त्रायुगताश्च ये ।
सर्वास्ताश्चाशयत्याशु तैलं नास्त्यत्र संशयः ॥ ७७ ॥
नारायणमिदं नाम्ना विष्णुना समुदाहृतम् ।
दशाङ्गामिति विख्यातं न कचित्प्रतिहन्यते ॥ ७८ ॥

वातव्याधौ द्वितीयं शतावरीतैलम् ।

शतावर्यास्तु मूलानां रसप्रस्थं समाहरेत् ।
क्षीरद्विगुणसंयुक्तं तैलप्रस्थं विपाचयेत् ॥ ७९ ॥
शतपुष्पा नतं दारु मांसी श्लेयकं वचा ।
माञ्जिष्ठा चन्दनं कुष्ठमेला चांश्रुमती वला ॥ ८० ॥
काकोली चाश्वगन्धा च मेदा रास्त्रा पुनर्नवा ।
एतैरर्धपलैर्द्रव्यैः शनैर्मृद्वग्निना पचेत् ॥ ८१ ॥
अस्य तैलस्य पकस्य गृणु वीर्यमतः परम् ।
कुञ्जानां वामनानां च पद्मनां पीठसर्पिणाम् ॥ ८२ ॥
आक्षेपके च भग्नानां तथा भग्नस्थिसन्धिषु ।
एकाङ्गं तुद्यते यस्य गतिर्यस्य विहन्यते ॥ ८३ ॥
रक्तापित्तहरं शस्ते वातघ्नं परमं स्मृतम् ।

वातव्याधौ रास्रतैलम् ।

रास्रामूलस्य कुर्वीत द्वे शते च बलाशतम् ॥ ८४ ॥
 शतावरीगुह्मचीभ्यां वरुणाञ्च शतं शतम् ।
 निर्गुण्डीशिगुकैरण्डशिरीषारम्बधादपि ॥ ८५ ॥
 श्वदंष्ट्राभूतिकाभ्यां च पृथक् पञ्चपलं क्षिपेत् ।
 दशद्रोणजले तत्तु साधयेत्सूक्ष्मकुट्टितम् ॥ ८६ ॥
 द्रोणावशेषे तस्मिस्तु तैलस्यार्धाभ्रं पचेत् ।
 द्रोणा दश च दुग्धस्य घृतस्यार्धाढकं तथा ॥ ८७ ॥
 तदैकध्यं विपक्तव्यं गर्भं चात्र समावपेत् ।
 मधुकं मालतीपुष्पं मञ्जिष्ठा मदयन्तिका ॥ ८८ ॥
 काश्मर्याण्यजमोदा च लवली तालमस्तकम् ।
 आत्मगुप्ताफलं मूर्वा वार्ताकानि मधूलिका ॥ ८९ ॥
 सहदेवामयैरण्डं रोहिपो नवमालिका ।
 (फणिज्जकं मधुकानि वीरा नीरकदम्बकम् ।
 फलं च पीडुपालाशं कठीराश्वत्थतिन्दुकम् ।)
 कायस्था च वयस्था च मधुपर्णी च चित्रकः ॥ ९० ॥
 महापुरुपदन्ता च बला सकदलीफला ।
 देवदार्वगरुश्रेष्ठं चन्दनं परिपेलवम् ॥ ९१ ॥
 नीलोत्पलमुशीराणि मृद्रीका साम्लवेतसा ।
 एभिः पलशतैः पिष्टैः सम्यक् तैलं विपाचयेत् ॥ ९२ ॥
 भोजनेऽभ्यजने पाने वस्तौ नस्ये च शस्यते ।
 वातव्याधिषु सर्वेषु क्षतक्षीणे शिरोग्रहे ॥ ९३ ॥
 अपस्मारे रक्तगुल्मे पुसां नष्टे च रेतासि ।
 रास्रातैलमिदं श्रेष्ठं बलमांसविवर्धनम् ॥ ९४ ॥

वातव्याधौ शताह्वातैलम् ।

जलद्रोणे शंताह्वायाः पादशेषं तुलां पचेत् ।
 काथं तैलाढकोन्मिश्रं पचेत्क्षीरे चतुर्गुणे ॥ ९५ ॥

हरेणुकुष्ठसूक्ष्मैलातगरागरुसैन्धवैः ।

पक्वं कल्कैः पलसमैः प्रयोज्यं वातरोगनुत् ॥ ९६ ॥

योनिशुक्ररजोदोषनाशनं स्त्रीषु पुत्रदम् ।

शंताह्वतैलमित्येतद्भृंहणं बलवर्धनम् ॥ ९७ ॥

वातव्याधी मूलकतैलम्

वालमूलकनिर्घृहृतैलदध्यम्लकाञ्जिकम् ।

क्षीरं चैवाढकं स्यात्तु पचेत्कल्कैः पलोन्मितैः ॥ ९८ ॥

रास्ना भङ्गातकश्चैव सैन्धवं गजपिप्पली ।

बला सातिविपा शृण्ठी पिप्पल्यश्चित्रको वचा ॥ ९९ ॥

श्वदंष्ट्रा चेति तत्पक्वं श्लेष्मघातामथापहम् ।

गृध्रसीवर्ध्मपङ्कृतं कुण्डलं सापतन्नकम् ॥ १०० ॥

कट्यूरुस्तम्भशापं च पर्वस्तम्भं सकम्पनम् ।

हन्यादृल्मं च वातोत्थं बलवर्णाग्निवर्धनम् ॥ १०१ ॥

बन्ध्यानां पुत्रदं चैव तैलं मूलकसाह्वयम् ।

वातव्याधी सहचरतैलम् ।

समूलपत्रशाखस्य शतं सहचरस्य च ॥ १०२ ॥

चतुर्गुणे जलद्रोणे साधयेत्सूक्ष्मचूर्णितम् ।

द्रोणावशेषे पूते च पचेत्तैलाढकं शनैः ॥ १०३ ॥

सहचरस्य मूलानां कल्को दशपलो भवेत् ।

परिस्राव्य मुखोष्णे तु शर्करायाः प्रदापयेत् ॥ १०४ ॥

पलानि दश चाष्टौ च निर्मथ्य च निधापयेत् ।

वस्तौ घाने तथाऽभ्यङ्गे नस्ये चैव प्रशस्यते ॥ १०५ ॥

एकाङ्गपक्षघातं च हनुग्रहशिरोग्रहम् ।

अर्दितं वेपथून्मादौ सर्वगात्रग्रहं ज्वरम् ॥ १०६ ॥

गृध्रसीं वातगुल्मं च भूतोपहतचित्ताम् ।

अपस्मारं हनुस्तम्भमूरुस्तम्भं च नाशयेत् ॥ १०७ ॥

गण्डकुण्डलवर्धमानि हनुजानुविकुञ्चनम् ।
संधानं सर्वगात्राणां स्तम्भनं शोधनं तथा ॥ १०८ ॥
शमयेत्तैलमेतत्तु छिन्नाभ्राणीव मारुतः ।

वातव्याधौ सहचरतैलम् ।

समूलपत्रशाखस्य शतं सहचरस्य च ॥ १०९ ॥
क्षौदयित्वा जलद्रोणे काथं पादावशेषितम् ।
शतपुष्पा तथा दारु मांसी शैलेयकं वचा ॥ ११० ॥
चन्दनं तगरं कुष्ठमेला चांशुमती तथा ।
एतैः कर्पसमैर्भागैस्तैलप्रस्थं विपाचयेत् ॥ १११ ॥
पयस्तद्विगुणं दत्त्वा शर्करायाः पलाष्ठकम् ।
अथ तैलस्य पक्षस्य शृणु वीर्यमतः परम् ॥ ११२ ॥
ये च कोष्ठगता वाता ये च वाताः शिरोगताः ।
अस्थिमज्जगताश्चैव कर्णमध्यगताश्च ये ॥ ११३ ॥
मूकानां मिन्मिनानां च पीठकट्यूरुसर्पिणाम् ।
स्वभावेन च ये भग्ना अस्थिभग्नाश्च ये नराः ॥ ११४ ॥
तेषां च संप्रयोक्तव्यं हितावहमनुत्तमम् ।

वातव्याधौ श्योनाकतैलम् ।

शतं श्योनाकमूलस्य दशमूलीशतं तथा ॥ ११५ ॥
रोहिपं शिशुकं रास्त्रां पृथक् पञ्चशतं क्षिपेत् ।
छागलादथ गव्याच्च माहिपात्कौक्कुटादपि ॥ ११६ ॥
पञ्चाशत्पलिकान् भागान् मांसादथ प्रदापयेत् ।
तोयद्रोणेषु वेदेषु साधयेच्छृङ्गकुट्टितम् ॥ ११७ ॥
द्रोणावशेषपूते च पचेत्तैलाढकं शनैः ।
जीवां महासहां क्षुद्रसहां च जीवकं वचाम् ॥ ११८ ॥
कुष्ठं च शतपुष्पां च सूक्ष्मैलां चैलवालुकम् ।
जीवकपर्पकां द्राक्षां शृङ्गां कर्कटकस्य च ॥ ११९ ॥
मोर्चा च निचलं मन्त्रां सारिषे त्रे महौषधम् ।

बलामतित्रलां वारां पारावतपर्दीं स्थिराम् ॥ १२० ॥
 पिप्पलीं शकरां दन्तीं त्वक्पत्रं च शतावरीम् ।
 द्रवन्तीं माधवीं शिगुं सुवहां कदलीं तथा ॥ १२१ ॥
 अशोकरोहिणीं पाठां कदलीकुसुमानि च ।
 सैन्धवं सुरसां कालां सर्पाक्षीं गन्धनाकुलीम् ॥ १२२ ॥
 चोरकं गुग्गुलं चैव विम्बीं हंसपदीमपि ।
 पिप्प्ला कल्केन तत्तैलं पचेत्तोये चतुर्गुणे ॥ १२३ ॥
 पानं चाभ्यङ्गने चैव नस्ये वस्तौ च शस्यते ।
 वातव्याधिषु सर्वेषु क्षतक्षीणे ज्वरे भ्रमे ॥ १२४ ॥
 हृद्ग्रहे वातगुल्मे च पङ्कृत्वे वातशीणिते ।
 मास्ते पित्तसंसृष्टे सोन्मादेषु गदेषु च ॥ १२५ ॥
 कुण्डले मूत्रकृच्छ्रे च वर्ध्ममूत्रभगन्दरे ।
 गात्रे गात्रैकदेशेषु वायुना स्ताम्भितेषु च ॥ १२६ ॥
 हनुग्रहेऽदिते चैव वेपने गात्रसंग्रहे ।
 श्यानाकतैलमित्येतत्ख्यातं वातनिवर्हणम् ॥ १२७ ॥
 पृथग्वातात्मके रोगे संसृष्टे च तथाऽमृतम् ।

सर्वाह्वातव्याधी श्वदंष्ट्राद्यं तैलम् ।

आदाय मूलपत्राभ्यां श्वदंष्ट्रां मतिमान् भिषक् ॥ १२८ ॥
 शृतं पलशतं क्षुण्णं तं तु निष्पीडयेद्बुधः ।
 रसे चतुर्गुणे तस्मिन् पचेत्तैलाढकं शर्नः ॥ १२९ ॥
 द्विगुणं च दधिक्षीरमारनालं तथैव च ।
 औषधानि च पिष्टानि देयान्यत्र प्रमाणतः ॥ १३० ॥
 देवदारु शताह्ला च द्विङ्कु त्रिकडुकं वचा ।
 मुस्ता सतगरं कुष्ठं श्लक्ष्णपिष्टानि भागशः ॥ १३१ ॥
 यदा सिद्धं विजानीयात्तदैतदवतारयेत् ।
 पानानुलेपनेऽभ्यङ्गे वाह्ये चाभ्यन्तरेऽनिले ॥ १३२ ॥
 सर्वगात्रगते चाते श्वदंष्ट्रातैलमुत्तमम् ।

सुशुक्रपद्मकं तैलम् ।

पद्मकोशीरयष्ट्याहरजनीकाथसाधितम् ॥ १३३ ॥

सुपिष्टैः सर्जमञ्जिष्ठावीराकाकोलिचन्दनैः ।

खुड्ढाकपद्मकं तैलं वातासृग्दरदाहजित् ॥ १३४ ॥

वातरक्ते महापद्मकं तैलम् ।

पद्मवेतसयष्ट्याहफलिनीपद्मकोत्पलैः ।

पृथक् पञ्चपलैर्दर्भवलाचन्दनकिंशुकैः ॥ १३५ ॥

जले शृतैः पचेत्तैलं प्रस्थं सौवीरसंयुतम् ।

लोध्रकालीयकोशीरजीवकर्पभकेशरैः ॥ १३६ ॥

मदयन्तीलितापत्रपद्मकेशरपत्रकैः ।

... ॥ १३७ ॥

महापद्ममिदं तैलं वातासृग्योगनाशनम् ॥ १३८ ॥

ज्वरे तृतीयं महापद्मकं तैलम् ।

दर्भवेतसमूलानि चन्दनं मधुकं वला ।

फेनिलापद्मकोशीरमञ्जिष्ठाकमलोत्पलम् ॥ १३९ ॥

किंशुकं चात्र भागाः स्युः पृथक् पञ्चपलोन्मिताः ।

जलद्रोणे विपक्तव्यमष्टभागावशेषितम् ॥ १४० ॥

जीवकर्पभकौ मेदां रोध्रं भल्लातकं तथा ।

कालीयकं प्रियङ्गुं च दद्यात्केशरमेव च ॥ १४१ ॥

यष्टीं मपौण्डरीकं च पद्मकं पद्मकेशरम् ।

सुरभिं कुङ्कुमं चैव मञ्जिष्ठां मदयन्तिकाम् ॥ १४२ ॥

मांसीं पत्रं च तुल्यांशं द्विगुणं कुङ्कुमं भवेत् ।

चतुर्गुणा तु मञ्जिष्ठा सौवीरं तैलसंमितम् ॥ १४३ ॥

तैलप्रस्थं पचेदेभिः कपायेणाथ पेपितैः ।

एतदभ्यञ्जनं तैलं विपमज्वरनाशनम् ॥ १४४ ॥

१ सुशुक्रपद्मकं इत्यर्थः । यथा चरके-सुशुक्रा गभीवक्रान्तिः, अल्पेत्यर्थः ।

२ ' वातासृग्दरनाशनम् ' इति पा० ।

महापद्ममिति ख्यातमेतत्तैलं महागुणम् ।
 वर्णप्रसादनं श्रेष्ठं सौकुमार्यविवर्धनम् ॥ १४५ ॥
 पानाभ्यञ्जनवस्तौ च नस्यकर्मणि पूजितम् ।
 वातपित्तभवं क्षिप्रं ज्वरमेतन्नियच्छति ॥ १४६ ॥

घानव्याधौ बृहन्मापतैलम् ।

प्रस्थे द्वे खण्डमापाणां क्वाथयेत्सलिलार्मणे ।
 चतुर्भागावशिष्टेण तैलप्रस्थं विपाचयेत् ॥ १४७ ॥
 मस्तुनस्त्वाढकं दत्त्वा तत्समं चाम्लकाञ्जिकम् ।
 औषधानि च गर्भार्यं तत्रेमानि प्रदापयेत् ॥ १४८ ॥
 सैन्धवं मदनं रास्त्रा शताह्वा श्यूपणं वचा ।
 तगरं चोरुबूकश्च मञ्जिष्ठा पद्मकेशरम् ॥ १४९ ॥
 बला गोक्षुरकः पाठा सरलो देवदारु च ।
 अजगन्धाऽश्वगन्धा च पुष्करं सपुनर्नवम् ॥ १५० ॥
 एतानि चाक्षमात्राणि कल्कीकृत्य प्रयोजयेत् ।
 नस्ये पाने तथाऽभ्यङ्गे वस्तिकर्मणि योजयेत् ॥ १५१ ॥
 अर्दितं कर्णशूलं च मन्यास्तम्भं हनुग्रहम् ।
 वाधिर्यं पक्षघातं च गृध्रसीं खञ्जपङ्कताम् ॥ १५२ ॥
 सर्वानेताञ्जयेच्छीघ्रं वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ।
 मापतैलमिदं नाम्ना सर्ववातविकारनुत् ॥ १५३ ॥

बाहुयोगे लघमापतैलम् ।

कपिकच्छुकवाट्यालकशतावरीसितपुनर्नवामूलैः ।
 सैन्धवजिद्विणिकातरुनिर्यासाभ्यां च कटुतैलम् ॥ १५४ ॥
 मापकायेन पचेद्विगुणेन पूर्वकल्कसंयुक्तम् ।
 सकृदुपयुक्तमिदं वै नस्येन निहन्ति बाहुरुजम् ॥ १५५ ॥

वातव्याधौ तृतीयं महामापतैलम् ।

मापातसीयवकुरण्टककण्टकारी-

गोकण्टटिण्डुकजटाकपिकच्छुतोयैः ।

कार्पासिकास्थिशणवीजकुलत्थकोल-

कांथेन वस्तपिशितस्य रसेन तैलम् ॥ १५६ ॥

शुण्ठ्या समागधिकया शतपुष्पया च

सैरण्डमूलसपुनर्नवया सपर्ण्या ।

रास्त्रावलामृतलताकडुकैर्विपक्वं

मापाख्यमेतदपवाहुकहारि तैलम् ॥ १५७ ॥

अर्धाङ्गशोपमपतानकमाह्वयवात-

माक्षेपकांसभुजकम्पशिरःप्रकम्पम् ।

नस्येन वस्तिविधिना परिपेचनेन

हन्यात्कटीजघनजानुरुजः समीरान् ॥ १५८ ॥

वातत्र्याधो दशाहतेलम् ।

शैरेयकोऽमृता चैव वाजिगन्धा शतावरी ।

नागवलामसारण्या श्वदंष्ट्रा सपुनर्नवा ॥ १५९ ॥

बला चैषां समान् भागान् रास्त्राभागसमन्वितान् ।

ज्ञात्वा च प्रकृतिं दोषं कपायमुपकल्पयेत् ॥ १६० ॥

तेन पादावशेषेण तिलतैलाढकं पचेत् ।

दधिमस्तिवक्षुनिर्यासशुक्ललासोदकैः समैः ॥ १६१ ॥

चतुर्गुणेन तोयेन कल्कैरेभिः पलोन्मितैः ।

मांसीमधुकमञ्जिष्ठाशताहारक्तचन्दनैः ॥ १६२ ॥

देवदारुवरीकौन्तीत्वचापत्रकवारिजैः ।

कुष्ठागरुवचायुक्तैस्तैलं सिद्धं प्रदापयेत् ॥ १६३ ॥

वस्तौ पाने तथाऽभ्यङ्गे नस्ये च परिपेचने ।

सर्वरोगान् जयत्येतत्संसृष्टान् मातरिश्चना ॥ १६४ ॥

विशेषतो ह्यपस्मारमुन्मादं वातशोणितम् ।

अपत्यजननं स्त्रीणां पुंसां चातिबलप्रदम् ॥ १६५ ॥

नराणां गद्गदानां च मूकानां वाक्प्रवर्तनम् ।

मेधाजननमायुष्यं बलवर्णाग्निवर्धनम् ॥ १६६ ॥

सन्निपातहरं सर्वग्रहघ्नं विपजित् परम् ।
दशाङ्गमिति विख्यातमश्विभ्यां परिकीर्तितम् ॥ १६७ ॥

ऊरुस्तम्भे सैन्धवाद्यं तैलम् ।

द्वे पले सैन्धवात्पञ्च शुण्ठ्या ग्रान्धिकाचित्रकात् ।
द्वे द्वे भल्लातकास्थीनि द्वाविंशतिमथाढकम् १६८ ॥
आरनालं पचेत्पस्थं तैलस्यैरण्डजस्य च ।
गृध्रस्यूरुग्रहाशोर्तिसर्ववातधिकारनुत् ॥ १६९ ॥

कुमुम्भाद्य तैलम् ।

कुमुम्भकुङ्कुमोशीरमञ्जिष्ठारक्तचन्दनैः ।
सिक्थसजरसातङ्कगुड्डीसैन्धवाम्बुदैः ॥ ७० ॥
मूर्वाशतावरीलाक्षामधुकैश्च पलांशकैः ।
चतुर्गुणेन तोयेन पचेत्तैलाढकं भिषक् ॥ १७१ ॥
अर्दितं कर्णशूलं च शिरःशूलं च दारुणम् ।
गृध्रसीं वातरक्तं च पक्षाघातं व्यपोहति ॥ १७२ ॥
तद्वस्तिषु च पानेषु नस्ये च कर्णपूरणे ।
अभ्यङ्गे च शिरोरोगे तैलं विद्याद्यथाऽमृतम् ॥ १७३ ॥
पाणिपादांसदाहेषु गुदयोनिरुजासु च ।
सुप्तिवातेऽस्थिभङ्गे च देवदेवेन पूजितम् ॥ १७४ ॥

भगन्दरे मागध्याद्य तैलम् ।

मागधी मधुकं रोध्रं कुष्ठमेला हरेणवः ।
समङ्गा धातकी चैव सारिवा रजनीद्वयम् ॥ १७५ ॥
सर्जरसः मियङ्गुश्च पत्रकं पत्रकेशरम् ।
मातुलुङ्गस्य पत्राणि मधुच्छिष्टं ससैन्धवम् ॥ १७६ ॥
एतत्संभृत्य संभारं तैलं धीरो विपाचयेत् ।
एतद्धि गण्डयालासु मण्डलेष्वथ मेहिषु ॥ १७७ ॥
रोपणाय हितं तैलं भगन्दरविनाशनम् ।

मगन्दरे चित्रकायं तैलम् ।

चित्रकार्कत्रिवृत्पाठामलयुह्यमारकान् ॥ १७८ ॥

लाङ्गली सप्तपर्णी च मुधां वचां सुवर्चिकाम् ।

ज्योतिष्पर्ती च संभृत्य तैलं धीरो विपाचयेत् ॥ १७९ ॥

एतदभ्यञ्जने तैलं भृशं दद्याद्मगन्दरे ।

शोधनं रोपणं चैव सर्वर्णकरणं तथा ॥ १८० ॥

गण्डमालायामजमोदायं तैलम् ।

अजमोदा च सिन्दूरं हरितालं निशाद्रयम् ।

क्षारौ समुद्रफेनश्च सान्द्रकः सरलोद्भवः ॥ १८१ ॥

इन्द्रवारुण्यपामार्गकदलीकन्दकं समम् ।

एभिः सार्षपकं तैलमजामूत्राष्टभागकम् ॥ १८२ ॥

मृद्रमौ पाचयेदेतत्स्नुह्यर्कक्षीरसंयुतम् ।

अजमोदादिकं तैलं गण्डमालां व्यपोहति ॥ १८३ ॥

आमां, पचेद्विदग्धां च, पक्वां चैव विशोधयेत् ।

रोपणं मृदुभावं च तैलेनानेन कारयेत् ॥ १८४ ॥

वातध्याघावश्वगन्धायं तैलम्

मूलानामश्वगन्धायाः शतं स्यात्खण्डशः कृतम्

द्विद्रोणेऽपां पचेत्पचाथमष्टभागावशेषितम् ॥ १८५ ॥

तैलाढकं सम्रावाप्य क्षीरं दद्याच्चतुर्गुणम् ।

समालोढ्य पचेदेतत् कल्काश्रिपां समावपेत् ॥ १८६ ॥

तगरं शतपुष्पां च मुस्तं व्याघ्रनखं त्वचम् ।

मधुकं शृङ्गवेरं च पृथ्विपर्णी बलां स्थिराम् ॥ १८७ ॥

रास्त्रां पुष्करमूलं च भृतीकं सपुनर्नवम् ।

मञ्जिष्ठां नलदं पत्रं द्रवन्तीं सुरसां वचाम् ॥ १८८ ॥

श्वर्दपां च मृणालं च वयस्थां बहुपुत्रिकाम् ।

पलार्थीश्चक्षुणपिष्टांस्तु दत्त्वा गर्भं विपाचयेत् ॥ १८९ ॥

१ ' एतदभ्यञ्जने तैलं गण्डमालां व्यपोहति ' इति पा० । २ ' अजामूत्रैर-
ष्टगुणैर्मुक्तं सिद्धाचैतैलम् ' इति पा० ।

तत्सिद्धमविदग्धं च ततः समवतारयेत् ।
 वस्तौ पाने तथाऽभ्यङ्गे नस्यकर्मणि भोजने ॥ १९० ॥
 यत्र यत्र विधातव्यं तन्मे निगदतः शृणु ।
 खञ्जमूकजडत्वे च तिमिरे च तथाऽर्जुदे ॥ १९१ ॥
 पक्षाघाते तथाऽऽयामे च्युतभग्नास्थिसन्धिषु ।
 विधेयं पृष्ठभग्नेषु हनुमन्याग्रहे तथा ॥ १९२ ॥
 स्तम्भकम्पेषु शोफेषु रुजासु विविधासु च ।
 ज्वरे च विषमे गुल्मे तथा मारुतशोणिते ॥ १९३ ॥
 ष्ठीह्नि ष्ठीहोदरे चैव विद्रधौ गृध्रसीषु च ।
 नष्टशुक्रास्तथा पण्डा ये च क्षीणेन्द्रिया नराः ॥ १९४ ॥
 भूतोषहतचित्ताश्च शस्यते तेषु नित्यशः ।
 व्यापन्नयोनिवन्ध्यासु पाययेत् सदा भिषक् ॥ १९५ ॥
 पुत्रदं परमं प्रोक्तं धन्वन्तरिवचो यथा ।

वातव्याधावश्वगन्ध.यं तैलम् ।

अश्वगन्धाशतं क्षुण्णं काथ्यं द्रोणे जलस्य च ॥ १९६ ॥
 निःस्राव्य विषचेत्तैलं क्षीरं दत्त्वा चतुर्गुणम् ।
 कल्कैर्मृणालशालकविशकिञ्जल्कमालती- ॥ १९७ ॥
 पुष्पैर्मधुकहीवैरसारिवावक्रैकेशरैः ।
 मेदापुनर्नवाद्राक्षामञ्जिष्ठाबृहतीद्रव्यैः ॥ १९८ ॥
 त्रिफललावचापत्रमुस्तचन्दनपद्मकैः ।
 पित्तरक्ताश्रयान्वातान् रक्तपित्तमसृग्दरम् ॥ १९९ ॥
 हन्यात्पुष्टिकरं चैव कृशानां मांसवर्धनम्
 रेतोयोनिधिकारघ्नं व्रणदोषापकर्षणम् ॥ २०० ॥
 पण्डानपि वृषान् कुर्यात्पानाभ्यङ्गानुवासनैः ।
 बुद्धमायं मुखकान्तिदं तैलम् ।
 कुङ्कुमं चन्दनं पत्रमुशीरं कमलोत्पले ॥ २०१ ॥
 गारोचना हरिद्रे द्वे मञ्जिष्ठा मधुयष्टिका ।
 सारिवारोध्रपत्राङ्गपत्रगौरिककेशरम् ॥ २०२ ॥

स्वर्णक्षीरी प्रियङ्गुश्च कालेयं रक्तचन्दनम् ।
 एषामक्षसमैर्भागैस्तैलप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २०३ ॥
 अभ्यङ्गाद्राजपत्नीनां ये चान्ये धनिनो नराः ।
 तिलकान् पिडकान् व्यङ्गान् नीलिकां मुखदूपिकाम् २०४
 कार्श्यं चापि शरीरस्य दुःश्रद्धायां च विवर्णताम् ।
 नाशयेज्जनयेच्चाशु रूपं चाथ मनोहरम् ॥ २०५ ॥
 पद्मकेशरवर्णाभं मुखं भवति कान्तिमत् ।

वातरक्ते यथैमधुकायं तैलम् ।

शतं पलानि यष्ट्यास्तु त्रयाथयेत् पादशेषिते ॥ २०६ ॥
 तैलाढकं समक्षीरं पचेत्कल्कैः पलोन्मितैः ।
 शतपुष्पावरीकुष्ठं पयस्यागुरुचन्दनैः ॥ २०७ ॥
 स्थिराहंसपदीमांसीद्विमेदामधुपर्णिका- ।
 काकोलीक्षीरकाकोलीतामलक्यार्धिपद्मकैः ॥ २०८ ॥
 वचाजीवकजीवन्तीत्वक्पत्रनखवालकैः ।
 प्रपौण्डरीकमञ्जिष्ठासारिवैन्द्रीवितुन्नकैः ॥ २०९ ॥
 चतुर्धा तैलयोगेण हन्ति मारुतशोणितम् ।
 सर्वमात्रानुगं साङ्गशूलं सोपद्रवं तथा ॥ २१० ॥
 वातासृक्पित्तदाहार्तिज्वरघ्नं बलवर्णकृत् ।

कर्णरोगे लघुक्षारतैलम् ।

शुष्कमूलकशुण्ठीनां क्षारो हिङ्गु मर्होपधम् ॥ २११ ॥
 शतपुष्पा वचा कुष्ठं दारु गिग्रू रसाञ्जनम् ।
 मातुलुङ्गरसश्चैव कद्रव्या रस एव च ॥ २१२ ॥
 तैलमेभिर्विपक्तव्यं कर्णशूलहरं परम् ।
 वाधिर्यं कर्णनादश्च पूयास्त्रावश्च दारुणः ॥ २१३ ॥
 कृमयश्च विनश्यन्ति तैलस्यास्य प्रपूरणात् ।

१ ' ०६० ' इति पा० । २ अभ्यङ्गाननस्यवास्तु चतुर्षु प्रयोगादित्यर्थः ।

३ ' शुक्तं चतुर्षुं दत्त्वा तैलमेभिर्विपाचयेत् ' इति पा० ।

कर्णरोगे बृहत्सारतैलम् ।

शुष्कमूलकशुष्ठानां क्षारो हिङ्गु महौषधम् ॥ २१४ ॥
 शतपुष्पा वचा कुष्ठं दारु शिग्रू रसाञ्जनम् ।
 (सौवर्चलं यवक्षारः स्वर्जिकोद्भिद्रसैन्धवम् ।
 भूर्जग्रन्थिविडं शुक्तं मधुशुक्तं तथैव च ॥)
 मातुलुङ्गरसश्चैव कदल्या रस एव च ॥ २१५ ॥
 तैलेभिर्विपक्तव्यं कर्णशूलहरं परम् ।
 वाधिर्यं कर्णनादश्च पूयास्त्रावश्च दारुणः ॥ २१६ ॥
 पूरणादस्य तैलस्य कृमयः कर्णसंश्रिताः ।
 विनाशमाशु गच्छन्ति कृष्णात्रेयस्य शासनात् ॥ २१७ ॥
 क्षारतैलमिदं श्रेष्ठं सुखदन्तामयापहम् ।

नेत्ररोगे भृङ्गराजतैलम् ।

भृङ्गरसस्य प्रस्थं तैलात्कुडयं पलं च मधुकस्य ॥ २१८ ॥
 क्षीरमस्थविपर्कं गतमपि चक्षुर्निवर्तयति ।

केशवृद्धौ द्वितीयं भृङ्गराजाद्यं तैलम् ।

भृङ्गरसत्रिफलोत्पलसारि लोहपुरीपसमन्वितकारि २
 तैलमिदं पच दारुणहारि लुब्धितकेशघनस्थिरकारि
 केशवृद्धौ तृतीयं भृङ्गराजतैलम् ।

मार्कवस्त्ररसभावितशुञ्जाबीजचूर्णपरिपाचिततैलम् २
 मिश्रितं त्रुटिजटाम्बुरकाष्ठैः केशवर्धनमिदं वनितायाः

बृहद्भृङ्गराजाद्यं तैलम् ।

आनूपदेशजं पुष्टं गृहीत्वा मार्कवं शुभम् ॥ २२१ ॥
 प्रक्षाल्य जर्जरीकृत्य रसं तस्य मपीडयेत् ।
 चतुर्गुणेन तेनैव तैलमस्थं विपाचयेत् ॥ २२२ ॥
 द्रव्यैरेभिः पयःपिष्टैः संयोज्य मतिमान् भिषक् ।
 मञ्जिष्टां पद्मेकं रोध्रं चन्दनं गैरिकं बलाम् ॥ २२३ ॥
 रजन्यौ केसरं दारु मियङ्गुमधुयष्टिके ।
 मर्षाण्डरीकं सौम्यं च पलिकं तत्र दापयेत् ॥ २२४ ॥

कुष्ठं तगरभाषांश्च सिद्धार्थाश्वागुरुं तथा ।
 मुस्तकं चाथं शैलेयं कर्चूरं परिकल्कितम् ॥ २२५ ॥
 सम्यक्पक्वं ततो ज्ञात्वा शुभे भाण्डे निधापयेत् ।
 केशशाते शिरोदुःखे मन्यास्तम्भे हनुग्रहे ॥ २२६ ॥
 अकालपलिते चैव दारुणे चैव दारुणे ।
 दन्तकर्णाक्षिरोगेषु नस्यमेतत्प्रदापयेत् ॥ २२७ ॥
 मासं नस्यप्रयोगेण क्षीराभ्रमतिभोजिनः ।
 कुञ्चिताग्रान् द्वि केशांश्च स्निग्धान्कुर्याद्ब्रह्मंस्तथा ।
 खालित्ये सेन्द्रलुप्ते च तैलमेतद्यथाऽमृतम् ॥ २२८ ॥
 केशरोगे असनायं तैलम् ।

असनसारकपायविपाचितं त्रिफलया मधुकेन च संयुतम् ।
 भवति नावनतैलमनुत्तमं पलितनेत्रविकाररुजापहम् ॥ २२९ ॥
 शिरोरोगे षड्विन्दुतैलम् ।

तगरैरण्डमूले च रास्त्रा यष्टी च सैन्धवम् ।
 जीवन्ती शतपुष्पा च विडङ्गं नागरं तथा ॥ २३० ॥
 मधुकसारमित्येभिः कल्कपिष्टैस्तिलोद्भवम् ।
 भृङ्गरसे पचेत्तैलं द्विगुणे गोपयस्यथ ॥ २३१ ॥
 षड्विन्दुनस्यदानेन हन्याच्छीर्षामयान् बहून् ।
 चलतां द्विजकेशानां पततां दाढ्यमानयेत् ॥ २३२ ॥
 हृत्बलं परमं तेषां दाहोः स्यादुत्तमं बलम् ।
 बलिपलितहृत्तैलमिदं षड्विन्दुसंज्ञितम् ॥ २३३-॥
 शिरोरोगे द्वितीयं षड्विन्दुतैलम् ।

एरण्डमूलं तगरं शताद्वा जीवन्ती रास्त्रा लवणोत्तमं च ।
 भृङ्गं विडङ्गं मधुयष्टिका च विश्वौषधं कृष्णतिलस्य तैलम् । २३४
 आजं पयस्तैलविमिश्रितं च चतुर्गुणे भृङ्गरसे विपकम् ।
 षड्विन्दवो नासिकया प्रयुक्ता निघ्नन्ति सर्वाञ्छिरसो विकारान्

१ ' मुस्तं चण्डां च ' इति पा० । २ ' जीवन्तिकरण्डजटाशताद्वाराभ्रान्तं
 स्यात्प्रयोगोत्तमं च ' इति पा० ३ ' चेति समानि कुर्यात् ' इति पा० ।

कर्णरोगे बृहत्क्षारतैलम् ।

शुष्कमूलकशुण्ठानां क्षारो हिङ्गु महौषधम् ॥ २१३ ॥

शतपुष्पा वचा कुष्ठं दारु शिग्रू रसाञ्जनम् ।

(सौवर्चलं यवक्षारः स्वर्जिकोद्भिदसैन्धवम् ।

भूर्जग्रन्थिविडं शुक्तं मधुशुक्तं तथैव च ॥)

मातुलुङ्गरसश्चैव कदल्या रस एव च ॥ २१५ ॥

तैलमेभिर्विपक्तव्यं कर्णशूलहरं परम् ।

वाधिर्यं कर्णनादश्च पूयास्त्रावश्च दारुणः ॥ २१६ ॥

पूरणादस्य तैलस्य कृमयः कर्णसंश्रिताः ।

विनाशमाशु गच्छन्ति कृष्णात्रेयस्य शासनात् ॥२१७॥

क्षारतैलमिदं श्रेष्ठं मुखदन्तामयापहम् ।

नेत्ररोगे भृङ्गराजतैलम् ।

भृङ्गरसस्य प्रस्थं तैलात्कुडवं पलं च मधुकस्य ॥

क्षीरप्रस्थविपक्वं गतमपि चक्षुर्निवर्तयति ।

केशशुद्धौ द्वितीयं भृङ्गराजाद्यं तैलम् ।

भृङ्गरसत्रिफलोत्पलसारि लोहपुरीषसमन्वितकारि

तैलमिदं पच दारुणहारि लुम्बितकेशघनस्थिरका

केशशुद्धौ तृतीयं भृङ्गराजतैलम् ।

मार्कवस्वरसभावितगुञ्जाबीजचूर्णपरिपाचिततैलम्

मिश्रितं शुद्धिजटासुरकाष्ठैः केशवर्धनामेदं वनितार

बृहद्बृहत्तैलम् ।

आनूपदेशजं पुष्टं गृहीत्वा मार्कवं शुभम् ॥ २२१ ॥

अक्षाल्य जर्जरीकृत्य रसं तस्य प्रपीडयेत् ।

अतुर्गुणेन तेनैव तैलप्रस्थं विपाचयेत् ॥ २२२ ॥

द्रव्यरेभिः पयःपिष्टैः संयोज्य मत्तियान् भिषक् ।

यज्ञिष्ठां पदकं रोध्रं चन्दनं गैरिकं बलाम् ॥ २२३ ॥

रजन्त्यां कसरं दारु प्रियङ्गुमधुयष्टिके ।

भर्षाण्ढरीकं सौम्यं च पालिकं तत्र दापयेत् ॥ २२४ ॥

कुष्ठं तगरमापांश्च सिद्धार्थीश्चागुरुं तथा ।
 मुस्तकं चार्थं शैलेयं कर्चूरं परिकल्कितम् ॥ २२५ ॥
 सम्पक्पक्वं ततो ज्ञात्वा शुभे भाण्डे निधापयेत् ।
 केशशाते शिरोदुःखे मन्यास्तम्भे हनुग्रहे ॥ २२६ ॥
 अकालपलिते चैव दारुणे चैव दारुणे ।
 दन्तकर्णाक्षिरोगेषु नस्यमेतत्प्रदापयेत् ॥ २२७ ॥
 मासं नस्यप्रयोगेण क्षीराक्षप्रतिभोजिनः ।
 कुञ्चिताग्रान् हि केशांश्च स्निग्धान्कुर्याद्ब्रह्मंस्तथा ।
 खालित्ये सेन्द्रलुप्ते च तैलमेतद्यथाऽमृतम् ॥ २२८ ॥
 केशरोगे असनाद्यं तैलम् ।

असनसारकपायविपाचितं त्रिफलया मधुकेन च संयुतम् ।
 भवति नावनतैलमनुत्तमं पलितनेत्रविकाररुजापहम् ॥ २२९ ॥
 शिरोरोगे षड्विन्दुतैलम् ।

तगरैरण्डमूले च रास्त्रा यष्टी च सैन्धवम् ।
 जीवन्ती शतपुष्पा च विडङ्गं नागरं तथा ॥ २३० ॥
 मधुकसारमित्यभिः कल्कापिष्टैस्तिलोद्भवम् ।
 भृङ्गरसे पचेत्तैलं द्विगुणे गोपयस्यथ ॥ २३१ ॥
 पड्विन्दुनस्यदानेन हन्याच्छीर्षामयान् बहून् ।
 चलतां द्विजकेशानां पततां दार्ढ्यमानयेत् ॥ २३२ ॥
 हृद्यलं परमं तेषां बाहोः स्यादुत्तमं बलम् ।
 बलिपलितहृत्तैलमिदं पड्विन्दुसंज्ञितम् ॥ २३३ ॥
 शिरोरोगे द्वितीयं पड्विन्दुतैलम् ।

एरण्डमूलं तगरं शताह्वा जीवन्ती रास्त्रा लवणोत्तमं च ।
 भृङ्गं विडङ्गं मधुयष्टिका च विश्वौषधं कृष्णातिलस्य तैलम् ॥ २३४ ॥
 आजं पयस्तैलविमिश्रितं च भृङ्गस्य विपक्वम् ।
 पड्विन्दवो नासिकया विकारान्

इति पा०

विकारान्

कर्णरोगे बृहत्सारतैलम् ।

शुष्कमूलकशुण्ठानां क्षारो हिङ्गु महौषधम् ॥ २१४ ॥

शतपुष्पा वचा कुष्ठं दारु शिग्रू रसाञ्जनम् ।

(सौवर्चलं यवक्षारः स्वर्जिकोद्भिदसैन्धवम् ।

भूर्जग्रन्थिविडं शुक्तं मधुशुक्तं तथैव च ॥)

मातुलङ्गरसश्चैव कदल्या रस एव च ॥ २१५ ॥

तैलमेभिर्विपक्तव्यं कर्णशूलहरं परम् ।

वाधिर्यं कर्णनादश्च पूयास्त्रावश्च दारुणः ॥ २१६ ॥

पूरणादस्य तैलस्य कृमयः कर्णसंश्रिताः ।

विनाशमाशु गच्छन्ति कृष्णात्रेयस्य शासनात् ॥ २१७ ॥

क्षारतैलमिदं श्रेष्ठं मुखदन्तामयापहम् ।

नेत्ररोगे भृङ्गराजतैलम् ।

भृङ्गरसस्य मस्थं तैलात्कुडवं पलं च मधुकस्य ॥ २१८ ॥

क्षीरमस्थविपकं गतमपि चक्षुर्निवर्तयति ।

केशवृद्धौ द्वितीयं भृङ्गराजायं तैलम् ।

भृङ्गरसत्रिफलोत्पलसारि लोहपुरीषसमन्वितकारि २१९

तैलमिदं पच दारुणहारि लुब्धितकेशघनस्थिरकारि ।

केशवृद्धौ तृतीयं भृङ्गराजतैलम् ।

मार्कवस्वरसभावितगुञ्जाबीजचूर्णपरिपाचिततैलम् २२०

मिश्रितं त्रुटिजटामुरकाष्ठैः केशवर्धनमिदं वनितायाः ।

बृहद्भृङ्गराजायं तैलम् ।

आनूपदेशजं पुष्टं गृहीत्वा मार्कवं शुभम् ॥ २२१ ॥

प्रक्षाल्य जर्जरीकृत्य रसं तस्य प्रपीडयेत् ।

चतुर्गुणेन तेनैव तैलमस्थं विपाचयेत् ॥ २२२ ॥

द्रव्यैरेभिः पयःपिष्टैः संयोज्य मतिमान् भिषक् ।

मक्षिष्ठां पद्मकं रोध्रं चन्दनं मैरिकं यलाम् ॥ २२३ ॥

रजन्यां केसरं दारु मियङ्गुमधुपष्टिके ।

प्रपाण्डरीकं सौम्यं च पलिकं तत्र दापयेत् ॥ २२४ ॥

कुष्ठं तगरमापांश्च सिद्धार्थीश्चागुरुं तथा ।
 मुस्तकं चाथं शैलेर्य कर्चूरं परिकल्कितम् ॥ २२५ ॥
 सम्पक्पकं ततो ज्ञात्वा शुभे भाण्डे निधापयेत् ।
 केशशांते शिरोदुःखे मन्यास्तम्भे हनुग्रहे ॥ २२६ ॥
 अकालपलिते चैव दारुणे चैव दारुणे ।
 दन्तकर्णाक्षिरोगेषु नस्यमेतत्प्रदापयेत् ॥ २२७ ॥
 मासं नस्यप्रयोगेण क्षीरान्नप्रतिभोजिनः ।
 कुञ्चिताग्रान् हि केशांश्च स्निग्धान्कुर्याद्ब्रह्मंस्तथा ।
 खालित्ये सेन्द्रलोत्से च तैलमेतद्यथाऽमृतम् ॥ २२८ ॥
 केशरोगे असनायं तैलम् ।

असनसारकपायविपाचितं त्रिफलया मधुकेन च संयुतम् ।
 भवति नावनतैलमनुत्तमं पलितनेत्रविकाररुजापहम् ॥ २२९ ॥
 शिरोरोगे षड्विन्दुतैलम् ।

तगरैरण्डमूले च रास्त्रा यष्टी च सैन्धवम् ।
 जीवन्ती शतपुष्पा च विडङ्गं नागरं तथा ॥ २३० ॥
 मधुकसारमित्यभिः कल्कपिष्टैस्तिलोद्भवम् ।
 भृङ्गरसे पचेत्तैलं द्विगुणे गोपयस्यथ ॥ २३१ ॥
 पद्मविन्दुनस्यदानेन हन्याच्छीर्षामयान् बहून् ।
 चलतां द्विजकेशानां पततां दाढ्यमानयेत् ॥ २३२ ॥
 दृग्वलं परमं तेषां बाह्योः स्यादुत्तमं वलम् ।
 बलिपलितहृत्तैलमिदं पद्मविन्दुसंज्ञितम् ॥ २३३ ॥

शिरोरोगे द्वितीयं पद्मविन्दुतैलम् ।

एरण्डमूलं तगरं शताह्वा जीवन्ती रास्त्रा लवणोत्तमं च ।
 भृङ्गं विडङ्गं मधुयष्टिका च विश्वौषधं कृष्णतिलस्य तैलम् । २३४
 आजं पयस्तैलविमिश्रितं च चतुर्गुणे भृङ्गरसे विपकम् ।
 पद्मविन्दवो नासिकया प्रयुक्ता निघ्नन्ति सर्वाञ्छिरसो विकारान्

१ ' मुस्तं चण्डां च ' इति पा० । २ ' जीवन्तिकरण्डजटाशताह्वाराधानतं
 स्याद्वणोत्तमं च ' इति पा० । ३ ' चेति सप्तानि कुर्यात् ' इति पा० ।

च्युतांश्च केशान्पतितांश्च दन्तानावद्धमूलांश्च दृढीकरोति ।
सुपर्णदृष्टिप्रतिमं च चक्षुर्वाहोर्वलं चाभ्यधिकं करोति ॥२३६॥

दन्तरोगं बकुलाद्यं तैलम् ।

बकुलस्य फलं लोघ्रं बला बली कुरण्टकः ।

चतुरङ्गुलबबूलवाजिकर्णारिमेदकम् ॥ २३७ ॥

एषां कल्ककपायाभ्यां तैलं पक्वं मुखे घृतम् ।

स्थैर्यं करोति दन्तानां चलतां नावनेन च ॥ २३८ ॥

दन्तरोगे नीलसहचराद्यं तैलम् ।

तुलां घृतां नीलसहाचरस्य संक्षुद्य द्रोणे श्रपयेज्जलस्य ।

दत्त्वा चतुर्भागरसं तु तेन तैलं पचेदर्धपलप्रयुक्तैः ॥ २३९ ॥

कल्कैरनन्ताखदिरारिमेदजम्बाम्रयष्टीमधुकोत्पलानाम् ।

तत्तैलमाश्वेव घृतं मुखेन स्थैर्यं द्विजानां चलतां विदध्यात् २४०

मुखरोगे इरिमेदाद्यं तैलम् ।

इरिमेदत्वक्पलशतमभिनवमापोध्य खण्डशः कृत्वा ।

तोयाढकैश्चतुर्भिर्निष्ववाध्य चतुर्थशेषेण ॥ २४१ ॥

क्वाथेन भिषङ्मतिमान् तैलस्यार्धाढकं शनैर्विपचेत् ।

कल्कैरक्षसमांशैर्मञ्जिष्ठारोध्रमधुकानाम् ॥ २४२ ॥

इरिमेदखादिरकदफललाक्षान्यग्रोधमुस्तसूक्ष्मैला-

कर्पूरागुरुपद्मकलवद्भकङ्कोलजातीफलानाम् ॥ २४३ ॥

फल्गुपक्ष्मङ्गैरिकवराङ्गगजकुमुमधातकीनां च ।

सिद्धं भिषग्विदध्यादिदं मुखोत्थितेषु रोगेषु ॥ २४४ ॥

परिशीर्णदन्तविद्रधिशाँपिरशीताददन्तहर्षेषु ।

कृमिदन्तदरणचलितमहृष्टमांसावदीर्णेषु च ॥ २४५ ॥

मुखदीर्गन्ध्ये च तथा मागुक्तेष्वामयेषु नृणाम् ।

धार्यं मुखेन मुखजेष्वरुःषु संरोपणार्थाय ॥ २४६ ॥

दन्तरोगे द्वितीयमिरिमेदार्यं तैलम् ।

न वृद्धान्नातिवालाच्च त्वक्तुलामिरिमेदकात् ।
 अपां द्रोणे समावाप्य पचेत्पादावशेषितम् ॥ २४७ ॥
 ततस्तेन कपायेण क्षीरप्रस्थसमन्वितम् ।
 लाक्षारससमायुक्तं तैलप्रस्थं पचेन्नरः ॥ २४८ ॥
 लोध्रकदफलमञ्जिष्ठापद्मकेसरपद्मकैः ।
 चन्दनोत्पलयष्ट्याहैः पालिकैर्घातकीसमैः ॥ २४९ ॥
 एतद्रुजापहं नाम तैलं गण्डूपधारणात् ।
 दारणं दन्तचालं च हनुमोक्षं कपालिकाम् ॥ २५० ॥
 शीतादं पूतिवक्रत्वं शौपिरं विरसास्यताम् ।
 हन्यादाशु गदानेतान् कुर्यादन्तान् स्थिरानपि ॥ २५१ ॥

दन्तरोगे खदिराद्यं तैलम् ।

शतं खदिरसारस्य जलद्रोणे विपाचयेत् ।
 पादशेषे रसे लोध्रमञ्जिष्ठा रक्तचन्दनैः ॥ २५२ ॥
 कद्वङ्गोशीरलाक्षैलात्वक्पत्रामरदारुभिः ।
 नानाद्वयैः शोणितैः पचयेत्तैलम् ॥ २५३ ॥
 शोणितैः शोणितैः शोणितैः शोणितैः ।
 कल्कीकृतैः पचेदेभिस्तैलप्रस्थं भिषग्वरः ॥ २५४ ॥
 धार्यं स्यात्कृमिदन्तेषु दन्तेषु चलितेषु च ।
 शौपिरे दन्तनाडीषु विद्रवौ मुखजेषु च ॥ २५५ ॥
 हन्यादाशु तदभ्यङ्गात्कुष्ठं च कफपित्तजम् ।
 वातजानि तु कुष्ठानि व्यङ्गुलीहातिसृष्टिताः ॥ २५६ ॥
 त्वग्दोषपिटकाकण्डूरजस्रं वातशोणितम् ।
 व्रणं मासं च नस्येन वलिपलितनाशनम् ॥ २५७ ॥

उभरे वृद्धलक्षादितैलम् ।

लाक्षा निशा च मञ्जिष्ठा फलिनी मधुकं बला ।
 गैरिकं चन्दनं नीलमुत्पलं ध्यामकं तथा ॥ २५८ ॥

एषां भागान् समान् कृत्वा पक्त्वा तोये चतुर्गुणे ।
 तुर्यभागावशेषं तु गर्भं चेमं समावपेत् ॥ २५९ ॥
 पद्मकं ह्यगन्धा च रेणुका च तथैव च ।

वेतसं चोरकं कुष्ठं देवदारु नखत्वचम् ॥ २६० ॥
 पुण्डरीकं शताह्वा च मांसी मधुकमेव च ।

एषामक्षसमैः कल्कैः कपायेणाय पेपितैः ॥ २६१ ॥
 दधिशुक्त्तारनालानामाढकाढकमावपेत् ।

क्षीराढकसमायुक्तं तैलमस्थं विपाचयेत् ॥ २६२ ॥
 तदभ्यङ्गे प्रशंसन्ति तैलं दाहनिवारणम् ।

वातपित्तोद्भवं क्षिमं ज्वरमेतन्नियच्छति ॥ २६३ ॥
 सप्रलापं सतृष्णं च तालुशोपमथ भ्रमम् ।

बालानां ग्रहपीडां च रक्तसंदूपिताश्च ये ॥ २६४ ॥
 तैलं प्रशमयत्येतल्लाक्षादिकमिति स्मृतम् ।

ज्वरे लघुलाक्षादितैलम् ।

लाक्षारसं समादाय तैलमस्थाच्चतुर्गुणम् ॥ २६५ ॥
 मस्तुनश्चाढकं दद्याद्रव्यैरोभिश्च कार्पिकैः ।

मधुकेन हरिद्राभ्यां मुस्तेन सह मूर्वया ॥ २६६ ॥
 रास्त्रया कटुरोहिण्या चन्दनेनाश्वगन्धया ।

शताह्वया च कुष्ठेन हरेण्वा देवदारुणा ॥ २६७ ॥
 मञ्जिष्ठापत्रकोशीरवलामांसीभिरेव च ।

तत्सिद्धमथ पूतं च स्थापयेद्वाजने शुभे ॥ २६८ ॥
 जीर्णज्वरपरीतानां श्वासकासार्तिनां तथा ।

गर्भिणीनां च नारीणां बालानां शुक्यतामपि ॥ २६९ ॥
 क्षीणानां शोषिणां चाथ तैलं लाक्षादिकं हितम् ।

विषमज्वरमोक्षार्थं सर्वज्वरग्रहापहम् ॥ २७० ॥

सन्निपातज्वरे जात्यादितैलम् ।

नवपत्राङ्कुरा जाती द्वे हरिद्रे शतावरी ।

जीवकर्पभकौ रास्ना सरलो देवदारु च ॥ २७१ ॥

मुस्तातालीशमञ्जिष्ठापाठावरुणचित्रकाः ।

कुब्जं सर्पसुगन्धा च मधुकं द्वे च सारिवे ॥ २७२ ॥

अनन्ताऽऽमलकं मूर्वा मधुकं करवीरकः ।

देवपुष्पं शिरीषस्य मूलं स्योनाक एव च ॥ २७३ ॥

चन्यं लाक्षा पयस्या च कल्कीकृत्याक्षसंमितान् ।

पक्त्वा चाथ कपायेण तैलमस्थं विपाचयेत् ॥ २७४ ॥

एतदभ्यङ्गनाङ्गन्यात्सन्निपातात्मकं ज्वरम् ।

तैलं जात्यादिकं नाम वातपित्तकफापहम् ॥ २७५ ॥

ज्वरे पट्टचरणं तैलम् ।

लाक्षाविश्वानिशामूर्वामक्षिष्ठास्वर्जिकामयैः ।

पट्टुणेन च तत्रेण सिद्धं तैलं ज्वरान्तकृत् ॥ २७६ ॥

शोषे शिरीषाद्यं तैलम् ।

मूलं त्वचं च पत्रं च प्रवालं स्कन्धमेव च ।

शिरीषाद्वे तुले दद्याद्गर्भस्त्वेष प्रकीर्तितः ॥ २७७ ॥

वरुणः पारिभद्रश्च ककुभश्चतुरङ्गुलः ।

विल्वोऽग्निमन्थकटुङ्गकरघाटकवङ्गुलाः ॥ २७८ ॥

गन्धर्वहस्तकाकोल्या काश्मरी पाटली तथा ।

निदिग्धिकाऽथ वार्ताकी शालिपर्णी मयूरकः ॥ २७९ ॥

तुरगी श्रेयसी चैव शतावर्युदकं तथा ।

मुपव्यतिवला चैव दन्ती सिद्धमुखी तथा ॥ २८० ॥

पञ्चाशत्पलिकान् भागान्मूलं पुष्पं च रोहिपात् ।

निष्काथस्त्रिफलायाश्च मस्थत्रयमितो भवेत् ॥ २८१ ॥

कोलकानां कुलत्थानां यवानां तत्समस्तथा ।

द्राक्षायाः शतपुष्पायाः कुर्याच्चाढकमेव च ॥ २८२ ॥

छागलस्य तु मांसस्य द्वे तुले तत्र दापयेत् ।
 एतत्सर्वं समालोह्य तोयद्रोणेषु पञ्चमु ॥ २८३ ॥
 द्विद्रोणशेषपूतं च तैलद्रोणेन संसृजेत् ।
 पाठा मगधजा रास्त्रा मुपवी गौक्षुरं बला ॥ २८४ ॥
 भिषङ्गुद्रे हरिद्रे च मांसी चैला कुटन्नटम् ।
 देवदारु वचा लोधं कुष्ठं व्याघ्रनखं शटी ॥ २८५ ॥
 मञ्जिष्ठा मधुकं मुस्तं रोध्रं द्वे चापि सारिवे ।
 चन्दनं श्रीभियं चैव रक्तकं तैलपर्णिकम् ॥ २८६ ॥
 समृणालत्वचं पत्रं पतङ्गं नीलमुत्पलम् ।
 एषां द्विपालिकान् भागान् कृत्वा कल्कं समावपेत् ॥ २८७ ॥
 घ्रीन्द्रोणान् दधितो दद्यात्ततः सिद्धं निधापयेत् ।
 शैरीपमिति विख्यातमेतत्तैलं क्षयापहम् ॥ २८८ ॥
 मशस्तं तु मुधातुल्यं पानाभ्यञ्जनवस्तिषु ।
 अपस्मारं तथोन्मादं शोषान् सोपद्रवानपि ॥ २८९ ॥
 अङ्गमर्दमयो दाहं पाण्डुत्वं स्वरवैकृतम् ।
 अर्दितं गृध्रसीं गुल्मान् कम्पं पञ्चवधं तथा ॥ २९० ॥
 हनुग्रहं खुडावातमाढ्यवातापतानकौ ।
 मूकत्वं गद्गदत्वं च वाधिर्यं कर्णवेदनाम् ॥ २९१ ॥
 उरौ जानुनि कुक्षौ च विसर्पं वातशोणितम् ।
 हन्याद्दर्णवलोपेतो जीवेच्च शरदां शतम् ॥ २९२ ॥
 प्रयोगादस्य तैलस्य न चाक्रामन्ति तं गदाः ।
 विपपीताश्च दुष्टाश्च भूतोपहतचेतसः ॥ २९३ ॥
 ये पिबन्ति शिरीषार्घ्यं नीरुजस्ते भवन्ति हि ।
 मूलकर्मविकाराणां भूतानां दंष्ट्रिणामपि ॥ २९४ ॥
 अधृष्यं तद्रूहं यत्र तैलमेतद्विधीयते ।

शोथे सुकुमारतैलम् ।

मधुकस्य शतं दद्यात्काश्मर्याश्च तथाऽऽढकम् ॥२९५॥
 द्राक्षापरूपकाणां च बलाखर्जूरयोस्तथा ।
 तथा मधूकपुष्पाणां तथा मौञ्जातमाढकम् ॥ २९६ ॥
 द्विद्रोणेऽपां विपक्तव्यं चतुर्भागावशेषितम् ।
 पूते तस्मिन् कपाये च पुनरभावधिश्रयेत् ॥ २९७ ॥
 आर्द्रामलककाश्मर्यविदारीक्षुरसाढकम् ।
 तैलाढकं च संयोज्य पचेत्क्षीरे चतुर्गुणे ॥ २९८ ॥
 पच्यमाने तथा तस्मिन् कल्कांश्चैषां समावपेत् ।
 पिप्पली शृङ्गवेरं च कदली च शतावरी ॥ २९९ ॥
 बला तालं कदम्बश्च सूक्ष्मैला पद्मबीजकम् ।
 शृङ्गाढकं कसेरुश्च जीवनीयानि यानि च ॥ ३०० ॥
 द्वे द्वे पले पृथग्दत्त्वा विपचेन्मृदुनाऽग्निना ।
 तत्सिद्धं स्त्रावयित्वाऽऽशु शीतं क्षौद्रेण संसृजेत् ॥३०१॥
 नस्ये चाभ्यञ्जने पाने मशस्तं वस्तिर्कर्मणि ।
 वातव्याधिषु सर्वेषु क्षतक्षीणे शिरोग्रहे ॥ ३०२ ॥
 पार्श्वशूले ममेहे च गुल्मे चाशोभगन्दरे ।
 वातभग्नाङ्गहीनानां कासे श्वासे च हृद्ग्रहे ॥ ३०३ ॥
 ज्वरेऽरुचावतीसारे कर्णनादे स्वरक्षये ।
 सुकुमारमिदं तैलं बालवृद्धसुखावहम् ॥ ३०४ ॥
 एतद्धि वृष्यवलयं च रक्तमांसविवर्धनम् ।
 स्वरवर्णकरं चैव शोपिणाममृतोपमम् ॥ ३०५ ॥
 प्रपक्वस्यास्य तैलस्य सम्यक्सिद्धस्य यो भवेत् ।
 उदभिदि विमध्यार्थं(?)सोऽपि कृत्यकरो भवेत् ॥३०६॥
 एकादश च पद् चैव शोपिणां य उपद्रवाः ।
 शमयेत् सुकुमारं तान् मेघोऽग्निमिव वृष्टिमान् ॥ ३०७ ॥

अर्थात् अणुशरीरं तैलम् ।

काशीसलाहलीदन्तीकरवीरोमलः पचेत् ।

तैलमर्कपयोमिश्रमभ्यङ्गात्पापुकीलजित् ॥ ३०८ ॥

अर्थात् अणुशरीरं तैलम् ।

काशीसं सैन्धवं कृष्णा शृण्ठी कृष्टं च लाहली ।

शिला द्रेक्काश्वमारथ जन्तुहृदन्निचित्रका ॥ ३०९ ॥

हरितालं तथा स्वर्णक्षीरी चैतः पचेत्समैः ।

तैलं सुधार्कदुग्धेन गवां मूत्रे चतुर्गुणे ॥ ३१० ॥

एतदभ्यङ्गतोऽर्शासि क्षारवन्पातयद्भुवम् ।

क्षारकर्मकरं ह्येतन्न च दूषयत बलिम् ॥ ३११ ॥

अर्थात् चित्रकार्यं तैलम् ।

चित्रकं भद्रं पीलुं शृङ्खेरं शुकाननाम् ।

स्रोतोऽजं सैन्धवं दन्तीं हरितालं मनःशिलाम् ॥ ३१२ ॥

तालीसं करवीरस्य मूलं लाहलिकां चचाम् ।

भद्रकं क्षीरिकां चैव स्वर्णक्षीरीं च पेपयेत् ॥ ३१३ ॥

कुडवौ पच्यमाने तु स्नुगर्कपपसोः क्षिपेत् ।

मूत्रे चतुर्गुणे तैलं परमशोहरं भवेत् ।

क्षारकर्मकरं ह्येतदभ्यङ्गात्तैलमुत्तमम् ॥ ३१४ ॥

कृष्णे शिथपाचारतैलम् ।

देवद्रुदार्वीमपुनाट्वाकुची-

तुम्बीफलान्मत्तहयारिदासुभिः ।

तुङ्गाफलत्वग्घरिमन्यवह्निजैः

मस्थोन्मितैः सामलसारपङ्कजैः ॥ ३१५ ॥

तैलाढकार्धेन परिप्लुतस्तैलं विदध्याद्भ्रूलिवन्धयन्ने ।

तत्तैलमभ्यङ्गविधौ भद्रिष्टं पथ्याशिनां कुष्ठविघातकृत्स्यात् ३ ।

कृष्णे वज्रकं तैलम् ।

मूलं शताक्षान्त्रक् शिरीषाश्वमारा-

दर्कान्मालत्याश्चित्रकास्फोतनिम्बात् ।

वीजं कारञ्जं सार्पपं मापुनाटं

श्रेष्ठा जन्तुग्रं ज्यूपणं द्वे हरिद्रे ॥ ३१७ ॥

तैलं तैलं साधितं तैः समूत्रैस्त्वग्दोषाणां दुष्टनाडीविणानाम् ।

अभ्यङ्गेन श्लेष्मवातोद्भवानां नाशायालं वज्रकं वज्रतुल्यम् ३१८

कुष्ठे महावज्रकं तैलम् ।

एरण्डतार्क्ष्यवननीपकदम्बभागी-

कम्पिलवेल्लफलनीसुरवारुणीभिः ।

निर्गुण्ड्यरुक्करसुराह्वमुवर्णदुग्धा-

श्रीवेष्टगुगुलुशिलापटुतालविश्वैः ॥ ३१९ ॥

तुल्यं स्नुगर्कदुग्धं सिद्धं तैलं स्मृतं महावज्रम् ।

अतिशयति वज्रकगुणाञ्छिन्नार्शोग्रन्थिमालाग्रम् ॥ ३२०

कुष्ठे श्वेतकरवीरार्थं तैलम् ।

श्वेतकरवीरपल्लवमूलत्वक्पुष्पाचित्रकविडङ्गानि ।

कुष्ठार्कमूलसर्पपशिष्टुत्वग्रोहिणीकटुकाः ॥ ३२१ ॥

एतैस्तैलं सिद्धं कल्कैः पादांशकैर्गवां मूत्रम् ।

दत्त्वा तैलचतुर्गुणमभ्यङ्गात्कुष्ठकण्डूग्रम् ॥ ३२२ ॥

कुष्ठे सिन्दूरार्थं सूर्यपाकं तैलम् ।

सिन्दूरशङ्खचूर्णकहरितालमनःशिलायवक्षारैः ।

कासीसकच्छसंभवगन्धाद्यसंयुतैस्तैलम् ॥ ३२३ ॥

दिनकरतप्तं पामाविचर्चिकादट्टुकुष्ठकिटभादीन् ।

नाशयति लेपमात्राद्भूयो भूयः कपालकुष्ठमपि ॥ ३२४ ॥

कुष्ठे कुष्ठकालानलं तैलम् ।

क्षारत्रयं कटुघ्नीणि पञ्चैव लवणानि च ।

वचा कुष्ठं हरिद्रे द्वे विडङ्गं चित्रको विपम् ॥ ३२५ ॥

हरितालं शिला गन्धः सिन्दूरं तुत्थस्वर्परम् ।

रामठं च रसीनश्च मदनं च रसाञ्जनम् ॥ ३२६

एतन्सर्वं समांशं च स्नुष्यकपयसा प्लुतम् ।
 पद्भुणं सार्षपं तैलं तैलान्मूत्रं चतुर्गुणम् ॥ ३२७ ॥
 सर्वं मन्दानले पक्वं ग्रायं तैलावशेषकम् ।
 हन्त्यष्टादश कुष्ठानि मांसमदोगतानि च ॥ ३२८ ॥
 दुष्टत्रणानि शातानि जीर्णनाडीत्रणानि च ।
 हन्ति श्वित्रमसाध्यं च दद्रुपामाविचरिकाः ॥ ३२९ ॥
 एतत्तैलं सदाऽभ्यङ्गात्कुष्ठव्याधिहरं नृणाम् ।

बुधे कनकक्षीरार्थं तैलम् ।

कनकक्षीरी शैलं भार्गी दन्तीफलानि मूत्रं च ॥३३०॥
 जातीप्रवालसर्पपल्लभुनविटङ्गं करञ्जत्वक् ।
 सप्तच्छदार्कपल्लवमूलत्वङ्निम्यचित्रकास्फोताः ॥३३१॥
 गुर्जरण्डो बृहतीमूलकमुरसार्जकफलानि ।
 कुष्ठं तुम्यरु पाठा मूर्वा मुस्तं निशा च पद्मन्या ॥३३२॥
 एडगजवीजशिगुञ्ज्यूपणभल्लातकक्षवकाः ।
 हरितालमवावपुष्पी तुत्यं कम्पिडकोऽमृतासङ्गः ॥३३३॥
 सौराष्ट्री कासीसं दार्वा त्वक् स्वर्जिका लवणम् ।
 कलैरेतस्तैलं करवीरकमूलपल्लवकपाये ॥ ३३४ ॥
 सार्षपमथवा तैलं गोमूत्रचतुर्गुणं साध्यम् ।
 कडुकालाच्चां स्थाप्यं तत्सिद्धं तेन मण्डलान्याथु ॥३३५॥
 छिन्याद्दिपगभ्यङ्गात्कण्टकोठांश्च विनिह्न्यात् ।

पामायां आर्द्रकार्यं तैलम् ।

आर्द्रकस्यार्कदुग्धस्य म्लुकक्षीरस्य पृथक् पृथक् ॥३३६॥
 द्वे द्वे पले तु सिन्दूरं द्विपलं च समाहरेत् ।
 भूर्जकर्पविमिश्राणि कडुतैलस्य पाचयेत् ॥ ३३७ ॥
 पलानि दश चाभ्यङ्गात्कच्छरोगविनाशनम् ।

दक्षिणे दाढ्यायं सूर्यनाकर्तलम् ।

दावींगण्डीरसंयुक्तः कासमर्दकसंभवैः ॥ ३३८ ॥

मूलैर्महोटिकायास्तु स्वरसेन समन्वितैः ।

स्नुहीक्षीरनिशामूर्वागृहधूमफणिज्जकैः ॥ ३३९ ॥

विडङ्गपिप्पलीरालागौरसर्पपनागरैः ।

चक्रमर्दकनाडीकावाकुचीनक्तमालकैः ॥ ३४० ॥

मूलकस्य च बीजैस्तु सुरसारग्वधच्छदैः ।

सक्षारलवणोपेतैर्गोमूत्रपरिपेषितैः ॥ ३४१ ॥

कटुतैलैर्घृतैः पक्कैः सम्यग्रविगभस्तिभिः ।

कृतमाशु नराणां तु हन्यादस्य प्रलेपनम् ॥ ३४२ ॥

दद्रुं विचर्चिकां कण्टं पामां दुर्भक्तकं (?) तथा ।

कुष्ठे गुग्गुन्वाद्यं सूर्यपाक्तैलम् ।

गुग्गुलुमरिचविडङ्गैः सर्पपकासीसमुस्तसर्जरसैः ॥ ३४३ ॥

श्रीवेष्टालगन्धैर्मनःशिलाकुष्ठकम्पिलैः ।

उभयहरिद्रासहितैः कटुतैलं विमिश्रितैरेभिः ॥ ३४४ ॥

आदित्यरश्मिपक्वं कुष्ठं विनिहन्ति संस्पर्शात् ।

कुष्ठे विद्रावणं तैलम् ।

मनःशिलालसिन्दूरं सौराष्ट्रीं गन्धकस्तथा ॥ ३४५ ॥

सिक्वकं सर्जनिर्यासं कासीसं पुरकुन्दरू ।

श्याह्वः शल्लिकिकम्पिलं कङ्कुष्ठं चाप्यरुष्करम् ॥ ३४६ ॥

गवां मूत्रेण संसिद्धं कटुतैलं प्रयोजयेत् ।

पामाविचर्चिकादद्रुकण्टकुष्ठकिमीन् व्रणान् ॥ ३४७ ॥

अभ्यङ्गाच्छमयत्येतन्नाम्ना विद्रावणं मतम् ।

कुष्ठे महागुग्गुन्धं तैलम् ।

चन्दनं कुङ्कुमोशीरं भियङ्गुत्रुटिरोचनाः ॥ ३४८ ॥

तुरुष्कागुरुकसूर्यः कर्पूरं जातिपत्रिका ।

जातीकङ्गोलपूगानां लवङ्गस्य फलानि च ॥ ३४९ ॥

नलिका नलदं कुष्ठं हरेणुस्तगरः प्रवम् ।

नखं व्याघ्रनखं स्पृष्ट्वा घोला दमनको मुरा ॥ ३५० ॥

चोरकं चैव शैलेयं स्थाणेर्यं सलवाल्कलम् ।

सगन्धः सप्तपर्णश्च च लाक्षा नामलकी तथा ॥ ३५१ ॥

कुमुमानि च धानत्रया लामल्लकं च पद्मकम् ।

मर्षाण्डरीककर्चूरा समांशैः शाणमात्रकैः ॥ ३५२ ॥

महाभुगन्धमिन्धेनन्धस्यं तैलस्य साधयेत् ।

मस्त्रेदमलद्रौगेन्धयकण्डुकुष्टहरं परम् ॥ ३५३ ॥

अनेनाभ्यक्तगात्रस्तु वृद्धः साप्ततिकांऽपि वा ।

युवा भवति शुक्राढ्यः स्त्रीणां चान्यन्तवल्गवः ॥ ३५४ ॥

सुभगो दर्शनीयश्च गच्छेद्य ममदाशतम् ।

चन्ध्याऽपि लभते गर्भे पण्डोऽपि पुरुषायने ॥ ३५५ ॥

अपुत्रः पुत्रमाप्नोति जैविद्य शरदां शतम् ।

कुष्ठे मरीचिकं तैलम् ।

मरीचं विष्टता मुस्तं हरितालं मनःशिला ॥ ३५६ ॥

देयदारु हरिद्र द्वे मांसी कुष्ठं सचन्दनम् ।

विशाला करवीरश्च भानुक्षीरं शङ्खदसः ॥ ३५७ ॥

एतेषां कार्पिकान् भागान् विपस्थार्धपलं भवेत् ।

मस्थं च कटुतैलस्य गोमूत्रे द्विगुणे पचेत् ॥ ३५८ ॥

मृत्पात्रे लोहपात्रे वा शनैर्मृद्भिना भिषक् ।

तैलेनानेन नश्यन्ति रोगा देहे क्षरीरिणाम् ॥ ३५९ ॥

पामा विचर्चिका चैव दद्रूविस्फोटकानि च ।

अभ्यङ्गेन प्रणश्यन्ति क्रामलत्वं प्रजायते ॥ ३६० ॥

प्रच्छानितानि तैलेन शिवत्राण्येतेन मर्दयेत् ।

चिरोत्थमपि यच्छुभ्रं सवर्णं म्रशणाद्भवेत् ॥ ३६१ ॥

कुष्ठे आमरिक्त तैलम् ।

गुडामूलं फलं कुष्ठं विषं सिन्दूरसिक्थकम् ।

दे हरिद्रे सलाङ्गल्यां गुग्गुलुये तथैव च ॥ ३६२ ॥

कृकलाससमायुक्तं कटुतैलं विपाचयेत् ।
 क्षिपेत्स्वरूपवस्तूनि सुदग्धान्यवतारयेत् ॥ ३६३ ॥
 उद्धृत्य तैलमध्यातु सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ।
 चूर्णं तैले पुनः कृत्वा त्रिशूलीं दापयेत्ततः ॥ ३६४ ॥
 जीवन्तीं जीवनीमूलं तथा च व्रणरोहिणीम् ।
 एतच्चूर्णं समालोढ्य त्वेकरात्रं तु धारयेत् ॥ ३६५ ॥
 शिरोरोगं व्रणं कुष्ठं पामां चैव विचर्चिकाम् ।
 ये व्रणा न प्ररोहन्ति गम्भीरा भैरवाश्च ये ॥ ३६६ ॥
 तांस्तु नाशयते सर्वान् सप्ताहेन न संशयः ।
 भिषजां नात्र सन्देहस्तैलं भ्रामरिकं खलु ॥ ३६७ ॥

मणे महाकपायं तैलम् ।

उदुम्बरो वटश्चैव पुक्षः पिप्पल एव च ।
 मधुक आम्रसर्जो च जम्बूद्रयमथार्जुनः ॥ ३६८ ॥
 कम्पिष्ठकः प्रियालश्च कदम्बस्तिन्दुकस्तथा ।
 पलाशो रोध्रसंमिश्रं वदरं पद्मकेसरम् ॥ ३६९ ॥
 शिरीषो वीजकर्ष्वैव तथा रक्तं च चन्दनम् ।
 अमीषां काथकल्काभ्यां तैलं मन्दाग्निसाधितम् ॥ ३७० ॥
 नाम्ना महाकपायं तु क्षिप्रमभ्यञ्जनाद्धरेत् ।
 व्रणांस्तु देहिनामेतच्चिरकालभवानपि ॥ ३७१ ॥

वल्मीके मनःशिला, चं तैलम् ।

मनःशिलालभलातसूक्ष्मैलागुरुचन्दनैः ।
 जातीपल्लवपत्रैश्च निम्ब्यतैलं विपाचयेत् ॥ ३७२ ॥
 वल्मीकं नाशयत्येतद्बहुच्छिद्रं बहुस्रवम् ।

गण्डम. लाया फणिज्जकार्यं तैलम् ।

फणिज्जकश्च नादेयं क्षवको नवमालिका ॥ ३७३ ॥
 अश्मन्तको विडङ्गानि मयूरकफलानि च ।
 कदफलं सहदेवा च देवदारु वितुबकम् ॥ ३७४ ॥

वीजं कारजपालाशं मूलकस्याजकस्य च ।
 महापर्पटको मुस्तं त्रिकटु त्रिफला वचा ॥ ३७५ ॥
 मुवर्चला च द्विद्भुश्च समभागानि कारयेत् ।
 अक्षमात्रैः पचेदेभिस्तैलमस्थं मुखाग्निना ॥ ३७६ ॥
 अजामूत्रेण संयुक्तमजाक्षीरे चतुर्गुणे ।
 नस्यं तदस्य दद्याच्च गण्डमालाविनाशनम् ॥ ३७७ ॥
 विदारिकां गलगन्धिं गलगण्डं च नाशयेत् ।

गण्डमालायां काकादनीतैलम् ।

काकादनीविशल्याहानदीजतुण्डिकाफलैः ॥ ३७८ ॥
 जीमूतवीजकर्कोटविशालाकृतवेधनैः ।
 पाठान्वितैः पलाशैर्विंपकर्पयुतैः पचेत् ॥ ३७९ ॥
 मस्थं करञ्जतैलस्य निर्गुण्डीस्वरसाढके ।
 अनेन गण्डमाला हि चिरजा पूयवाहिनी ॥ ३८० ॥
 सिद्धयत्यसाध्यकल्पाऽपि पानाभ्यञ्जननावनैः ।

रक्तपित्ते मूर्वाद्यं तैलम् ।

द्राक्षामधूकमूर्बेशुरसुचन्दनपद्मकैः ॥ ३८१ ॥
 सारिवाद्रयनक्ताह्वैस्तैलमस्थं विपाचयेत् ।
 क्षीरे चतुर्गुणे पकं कल्कैरक्षसमैर्भिपक् ॥ ३८२ ॥
 रक्तपित्तहरं त्वेतद्रण्यं वातघ्नमुत्तमम् ।
 मूर्वातैलमिदं नाम्ना सवर्णकरणं परम् ॥ ३८३ ॥

कुष्ठे विपादनं तैलम् ।

कम्पिल्लकनिशायुग्मैः शालनिर्यासचित्रकैः ।
 पुरकीटारिसंयुक्तैः पालिकैः सुविचूर्णितैः ॥ ३८४ ॥
 एकीकृत्य समरेभिर्विंपस्य च पलद्वयम् ।
 आतपे स्थापयेद्दीमान् कटुतैलपरिप्लुतम् ॥ ३८५ ॥
 विपादनमिदं तैलं लेपात्सिध्मविचर्चिके ।
 हन्ति पामापचीव्यद्भुष्टत्रणभगन्दरान् ॥ ३८६ ॥

१ 'महासहां पर्पटकं मुस्तं त्रिकटुकं वचाम्' इति पा० । २ 'विपागद-
 मिदं' इति पा० ।

कुष्ठं जीवन्त्याद्यं तैलम् ।

जीवन्ती मञ्जिष्ठा दावी कम्पिलुकः पयस्तुत्थम् ।
एष घृततैलपाकः सिद्धः सर्जरससंयुक्तः ॥ ३८७ ॥
देयः समधुच्छिष्टो विपादिकाशामकोऽभ्यङ्गात् ।
चर्मककुष्ठं किटिभं सिध्मं शाम्यत्यलसकं च ॥ ३८८ ॥

भ्रमाया जीस्कार्यं तैलम् ।

जीरकस्य पलं पिष्टं सिन्दूरार्धपलं तथा ।
कटुतैलं पचेदेभिः सद्यः पामाहरं परम् ॥ ३८९ ॥

कृमिरोगे विडङ्गाद्यं तैलम् ।

विडङ्गानि स्नुहीक्षीरमर्कक्षीरं तथैव च ।
गुञ्जाफलानि गण्डीरं श्यामा निर्दहनी तथा ॥ ३९० ॥
एतैर्गोमूत्रसंपिष्टैस्तैलं मूर्ध्नि निधापयेत् ।
कृमयः पूरणादेव नश्यन्त्यपि विमार्गगाः ॥ ३९१ ॥

वातरोगे गुहूचीतैलम् ।

तुलां पचेज्जलद्रोणे गुहूच्याः पादशेषितम् ।
क्षीरद्रोणयुतं कल्कैः पचेत्तैलाढकं शनैः ॥ ३९२ ॥
पिष्टैर्मधुकमञ्जिष्ठाजीवनीयैर्युतं तथा ।
कुष्ठैलागुरुमृद्धीकामांसीव्याघ्रीनखैर्नवैः ॥ ३९३ ॥
सारिवाश्रावणीव्योपमिशीशृङ्गीहरेणुभिः ।
त्वक्पत्रागुरुविक्रान्तास्थिरतामलकीघनैः ॥ ३९४ ॥
नतकेसरकोशीरपत्रकोत्पलचन्दनैः ।
सिद्धं तच्छनकैस्तैलं पानाभ्यञ्जनवस्तिषु ॥ ३९५ ॥
धन्यं पुंसवनं स्त्रीणां गर्भदं वातपित्तनुत् ।
तोदकम्परुजायामशिरःकम्पामयादितान् ॥ ३९६ ॥
हन्याद्व्रणकृतान्दोषान् गुहूचीतैलमुत्तमम् ।

वातरोगे द्वितीयं गुहूचीतैलम् ।

पञ्च द्रोणेष्वष्टास्वपां पचेत् ॥ ३९७ ॥

पादशेषं तु सक्षीरं तैलस्यार्घाढकं पचेत् ।
 एलामांसीनतोगीरगारिवाकुष्ठचन्दनः ॥ ३९८ ॥
 शतपुष्पावलामेदामहामेदार्थिजीवकः ।
 काकोलीक्षीरकाकोलीश्रावण्यतिवलयनखैः ॥ ३९९ ॥
 महाश्रावणिकाजीवाविदारीकपिकच्छुभिः ।
 शतावर्याऽथ भूधात्रीकैर्कटाख्याहरेणुभिः ॥ ४०० ॥
 यचागोक्षुरकैरण्डरास्त्राफौलासहाचरैः ।
 द्विजीरकसहादाकृत्युपभ्र्वापि कार्षिकैः ॥ ४०१ ॥
 मञ्जिष्ठायास्त्रिकर्पेण मधुकाष्ठपलेन तु ।
 कल्कैस्तत्क्षीणवीर्याग्निबलसंमूढचेतसः ॥ ४०२ ॥
 युक्तानुन्मादकम्पापस्मारैश्च प्रकृतिं नयेत् ।
 वातव्याधिहरं श्रेष्ठं तैलाभ्यममृताद्वयम् ॥ ४०३ ॥

इतरंगे सहचर-तैलम् ।

समूलशाखस्य सहाचरस्य तुलां समेतां दशमूलतश्च ।
 पलानि पञ्चाशदभीरुतश्च पादावशेषं विपचेद्द्रव्येषाम् ॥ ४०४ ॥
 सहाचरस्य तैलस्यार्घाढकं पचेत् ।
 एलामांसीनतोगीरगारिवाकुष्ठचन्दनः ॥ ४०५ ॥

तुल्यक्षीरे पालिकैस्तैलपात्रं

सिद्धं कृच्छ्राञ्छीलितं हन्ति वातान् ।

कम्पाक्षेपस्तम्भशोपादियुक्तान्

गुल्मोन्मादान् पीनसं योनिरोगान् ॥ ४०६ ॥

वातरंगे नीलोत्पलसहचरतैलम् ।

सहचरहस्ती नीलोत्पलशंतगात्रस्तृपातुरः पतितः ।

सलिलद्रोणतडागे मुतस्रयर्माशुतस्र इव ॥ ४०७ ॥

तैलप्रस्थमतोऽस्मै दद्यात्तैलाच्चतुर्गुणं च पयः ।

मदगन्धसुरभिसैन्धवकल्कैश्चाक्षोन्मितैर्लिप्तः ॥ ४०८ ॥

एलामृणालकुष्ठमियङ्गुकाश्मीरपुरलोहैः ।

श्रीवेष्टकसर्जरसैश्वन्दनशैलेयरजनीभिः ॥ ४०९ ॥

दारुशताह्वापथ्याकेसररसपेलवचनैश्च ।

तीर्णो मालतीसुमैः सहचरनीलाश्वनपतितः ॥ ४१० ॥

मेदोस्थिमज्जमांसासृग्धिरशुक्रसंश्रयांश्चिरोत्पन्नान् ।

हन्याद्वातविकारानशीतिमेतन्महानीलम् ॥ ४११ ॥

वातरोगे दशमूलाद्यं तैलम् ।

दशाब्धिकेशरारिष्टब्राह्मीपाठाकटुत्रिकैः ।

शटीपुनर्नवाभार्गीसुरसाम्बुफलत्रिकैः ॥ ४१२ ॥

शङ्खपुष्पीत्वगेलार्कमुनिपादपपल्लवैः ।

अङ्गोद्वरुणास्फोटशिरीषकटभीफलैः ॥ ४१३ ॥

कृमिघ्नमूलशम्पाकसर्षपामरदारुभिः ।

मियङ्गुहिङ्गुमज्जिष्ठासुमुखातन्दुलीयकैः ॥ ४१४ ॥

गिरिकर्णावचाकुष्ठकङ्कुष्ठरजनीद्रव्यैः ।

मधुकसारसिन्धूत्थासितनीलोत्पलाम्बुदैः ॥ ४१५ ॥

कटुतैलं सर्परेभिः पक्वं क्षीरे चतुर्गुणे ।

सोन्मादं हन्त्यपस्मारं पानाभ्यञ्जननावनैः ॥ ४१६ ॥

डाकिनीभूतवेतालनैगमेपादिकान् ग्रहान् ।

कृत्याभिचाररक्षांसि नाशयत्यखिलान्यपि ॥ ४१७ ॥

तैलमेतत्सुरेन्द्रेण नन्दस्य कथितं पुरा ।

वालस्य किल रक्षार्थं विष्णोरमिततेजसः ॥ ४१८ ॥

१ अनेकनीलपुष्पयुक्तं सहचरं शतपलमितं समूहपत्रशाखमुत्पाद्य खण्डशः प्रकल्पयित्वा संक्षुब्धं द्रव्यैः पुष्पग्रहविद्यानां द्विदोषामते जले प्रक्षिप्य तीत्रान्ते शोषयेत् । पादशेषे कषाये गालयित्वा, तैलप्रस्थद्वयं, अष्टप्रस्थमितं दुग्धं, मदगन्धा(सप्तपर्णा)दीनां मालतीपुष्पान्तानां प्रत्येकं कर्षमितानां कल्कं च दत्त्वा मन्दाभिना तैलं साधयेदिति भावः ।

अभ्यज्य सर्वगात्राणि भोक्तव्यं रिपुवेश्मनि ।

तैलमभ्यञ्जनं श्रेष्ठं वसतोऽरातिसङ्कटे ॥ ४१९ ॥

अथ विलिप्तभगा भगशालिनी यदि रमेत नरं दिवंसे शुभे ।

मदनसायकजर्जरितोरसां भवति तस्य तयाऽपहृतं मनः ॥ ४२० ॥

ताम्बूलमुखवासेषु व्यञ्जनाहारयोगतः ।

अनामिकाग्रसंयुक्तं बशीकरणमुत्तमम् ॥ ४२१ ॥

मग्नं गन्धतैलम् ।

रात्रौ रात्रौ तिलान् कृष्णान् वासयेदस्थिरे जले ।

दिवा दिवा विशोष्यापि गवां क्षीरेण भावयेत् ॥ ४२२ ॥

तृतीयं सप्तरात्रं तु भावयेन्मधुकाम्युना ।

ततः क्षीरं पुनः पीतान् सुशुष्कांश्चूर्णयेद्दुधः ॥ ४२३ ॥

काकोल्यादिं सयष्ट्याहं भक्षिष्ठां सारिवां तथा ।

कुष्ठं सर्जरसं मांसीं सुरदारु सचन्दनम् ॥ ४२४ ॥

शतपुष्पां च संचूर्ण्य तिलचूर्णेन योजयेत् ।

पीडनार्थे प्रकर्तव्यं सर्वगन्धशृतं पयः ॥ ४२५ ॥

चतुर्गुणेन तोयेन तत्तैलं विपचेद्विपक्व ।

एलामंशुमतीं पत्रं जीरकं तगरं तथा ॥ ४२६ ॥

रोध्रं प्रपौण्डरीकं च तथा कालानुसारिवाम् ।

क्षीरशुक्रां च सरेयमनन्तां समधूलिकाम् ॥ ४२७ ॥

पिष्ट्वा शृङ्गाटकं चैव पूर्वोक्तान्यापधानि च ।

एभिस्तद्विपचेत्तैलं शास्त्रविन्मृदुनाऽग्निना ॥ ४२८ ॥

एतत्तैलं सदा पथ्यं भग्नानां सर्वकर्मसु ।

पक्षयाते तालुशोषे ह्याक्षेप च तथाऽर्दिते ॥ ४२९ ॥

मन्यास्तम्भे शिरोरोगे कर्णशूले हनुग्रहे ।

वाधिर्ये तिमिरे चैव ये च स्त्रीषु क्षयं गताः ॥ ४३० ॥

पथ्यं पाने तथाऽभ्यङ्गे नस्ये वस्तिषु भोजने ।

ग्रीवास्कन्धोरसां वृद्धिरमुनैवोपजायते ॥ ४३१ ॥

मुखं च पद्मसंकाशं ससुगन्धिसमीरणम् ।
 गन्धतैलमिदं नाम्ना सर्ववातविकारनुत् ।
 कार्यं राजार्हमेतत्तु राज्ञामेव विचक्षणैः ॥ ४३२ ॥

बृहत्सहचरतैलम् ।

काथे साहचरे वरीपरियुते क्षुद्रामृतैरण्डजे
 श्यानाकारणिविल्वगोक्षुरयुते सिंहाग्रिमन्थोद्भवे ।
 रास्त्रोशीरविशालदारुतगैरस्त्वक्पत्रमेदानरवैः
 स्पृक्काशैलघनैलवालुसरलैः कङ्कोलकुष्ठोत्पलैः ॥ ४३३ ॥
 कौन्तीकेशीबलाद्रिसारिवनिशाठ्यामाशताह्वानतै-
 र्मञ्जिष्ठापुरसिंहचन्दनवरैश्चण्डादस्थौण्यकैः ।
 श्रीवेष्टागरुोध्रकुङ्कुमवरैः कल्कैः समांशैः खलु-
 तैलं क्षीरसमं विपाच्य विधिना वस्तौ च नस्ये ध्रुवम् ॥ ४३४ ॥
 पानाभ्यङ्गाविधौ नियोजितमिदं वातादिसर्वामयान्
 गुल्माष्ठीलशिरोर्तिशूलमुदरं श्वासामकासज्वरम् ।
 शोफं घृह्णुगुदामयं च जठरं धातुक्षयाध्मानकं
 अर्शः कुष्ठभगन्दरं च शमयेत्सर्वान् व्रणान् हन्ति च ४३५
 जयति पवनरोगान् कामलां विद्विविन्धं
 दिननिशितिभिरान्ध्र्यं गृध्रसीं मूर्ध्नि वातम् ।
 सहचरामीति नाम्ना तैलमेतत्प्रसिद्धं
 धनपतिनृपयोग्यं भापितं शम्भुनैव ॥ ४३६ ॥

तरुवाद्यं तैलम् ।

तरुशोश्च शृगालस्य पादावच्छ्राणि संत्यजेत् ।
 कोष्ठसारादिकं सर्वमुत्काच्य बहुलेऽम्भसि ॥ ४३७ ॥
 पादशेषं परिगृह्य छागगव्यपयोन्यितम् ।
 तैलं रससमं दत्त्वा मदिरामस्तुकाञ्जिकम् ॥ ४३८ ॥
 देवदारु हरिद्रे द्वे मांसी कुष्ठं सचन्दनम् ।
 करञ्जस्त्रिवृता मुस्ता पत्राङ्गं रेणुकं त्वचम् ॥ ४३९ ॥

क्षारद्रव्यं तथा व्योषं पञ्चैव लवणानि च ।

वचा तुरगगन्धा च मञ्जिष्ठा सर्जगुग्गुलू ॥ ४४० ॥

मेदा रास्त्रा च वर्षाभूरेला श्लेयकं वला ।

एतैर्धर्षलेर्द्रव्यैः शर्नैर्मृद्वग्निना पचेत् ॥ ४४१ ॥

तैलं तेनैव नश्यन्ति रोगा देहे शरीरिणाम् ।

अशीतिं वातजान् रोगान् शोफं शूलं कटिग्रहम् ॥ ४४२ ॥

मांसमेदःश्रितं वायुं हर्षं चैव भगन्दरम् ।

लूतां सद्योव्रणं चैव नाडीदुष्टप्रणानि च ॥ ४४३ ॥

भूतग्रहमपस्मारमुन्मादं च नियच्छति ।

हन्ति वातमसाध्यं च पामाददृविचर्चिकाः ॥ ४४४ ॥

एतत्तैलं सदाभ्यङ्गात्सर्वरोगहरं नृणाम् ।

व्याघ्रनेलम् ।

व्याघ्रशिरः समादाय काथयित्वा जले बहु ॥ ४४५ ॥

उत्स्रवले तु संकुट्य रसं नीत्वा मुगालितम् ।

कटाहे मुट्ठे दत्त्वा पचेत्साधु विधानतः ॥ ४४६ ॥

द्रव्याण्येतानि वै वैद्यः पादमानेन दापयेत् ।

देवदारु वचा कुष्ठं तगरं चन्दनं घनः ॥ ४४७ ॥

मञ्जिष्ठा पुष्करं रास्त्रा चातुर्जातकसैन्धवम् ।

पिप्पली मरिचं शुण्ठी मांसी सहचरो जलम् ॥ ४४८ ॥

अश्वगन्धात्मगुप्ते च क्रमुकश्च शतावरी ।

श्वदंष्ट्रा केतकी मूर्वा मधुकं चागुरुस्तथा ॥ ४४९ ॥

जात्याः फलं तथा पत्री तथा कटुकरोहिणी ।

ग्रन्थिकं शूलकन्दा च शतपुष्पा पुनर्नवा ॥ ४५० ॥

जीवनीयो गणश्चैव रालकेसरबोलकम् ।

नखं च कृष्णसारश्च वत्सनाभस्तथैव च ॥ ४५१ ॥

अस्य तैलस्य सिद्धस्य शृणु वीर्यमतः परम् ।

अशीतिं वातजान् रोगान् हन्यादाशु प्रयोजितम् ॥ ४५२ ॥

अश्वानां घातभग्नानां शिशूनां करिणामपि ।
 अंशशोषे खुडे वाते क्रोष्टुशीर्षे कटिग्रहे ॥ ४५३ ॥
 मन्यास्तम्भे हनुश्रोत्रघाते मन्दे तथाऽनले ।
 पुत्रोत्पादि तु व्यन्ध्यानां पण्डानां कामवर्धनम् ॥ ४५४ ॥
 अधिभ्यां निमित्तं चैव मजानां हितकारकम् ।
 अनेनैव विधानेन तैलं तारक्षवं पचेत् ॥ ४५५ ॥
 वातारि-तैलम् ।

शतावरीस्तुलामेकां तुलां भोक्षुरकस्य च ।
 तुलार्धं तिलतैलस्य चरण्डस्य पलानि षट् ॥ ४५६ ॥
 एरण्डच्छदनद्रावपलानि नव कारयेत् ।
 बुकशिगुकतर्कारीसिन्दुवारसुवर्णकात् ॥ ४५७ ॥
 नीलिकाग्रन्थिपर्णाभ्यां करञ्जात्केशरञ्जकात् ।
 पदपलं गुग्गुलोर्दत्त्वा तैलं मृद्गग्निना पचेत् ॥ ४५८ ॥
 कौञ्जाक्षेपकपाङ्गुल्यसुप्तत्वह्मन्दगामिताः ।
 पक्षाघातहनुस्तम्भसन्धिरोगादिकानपि ॥ ४५९ ॥
 नाशयेत्तत्क्षणादेव तपः सूर्योदयो यथा ।
 तैलं वातारिनामेदं सर्वघातहरं परम् ॥ ४६० ॥
 दारुणके सारिवाद्यं तैलम् ।

सारिवोग्रामृतायष्टीत्रिफलानीलमुत्पलम् ।
 नीलीभृद्गारकासीसमहानिम्बफलानि च ॥ ४६१ ॥
 कटुतैलं पचेदोभिः सार्धं यवरेसन्न तु ।
 कण्डूं दारुणकं हन्ति शिरोरोगे च शस्यते ॥ ४६२ ॥
 वातरोगे दशाङ्गं तैलम् ।

तर्कारीभृद्गशिगूणां निर्गुण्डीशणयोस्तथा ।
 घातघ्नवृषजातीनां निम्बभास्करयोरोपि ॥ ४६३ ॥
 स्वरसं तु समादाय प्रत्येकं प्रस्थमानतः ।
 प्रस्थं तु तिलतैलस्य शनैर्मृद्गग्निना पचेत् ॥ ४६४ ॥

एरण्डमूलवर्षाभूहयगन्धाशतावरी-
 रास्त्रागोक्षुरकाश्चैव शतपुष्पा च सैन्धवम् ॥ ४६५ ॥
 मत्स्येकं कर्षमादाय कर्षार्थं त्रिकटोस्तथा ।
 एलात्वक्पत्रमांसीनां कर्षार्थं च त्रिनिक्षिपेत् ॥ ४६६ ॥
 तैलेनानेन नश्यन्ति वातरोगाः सुदारुणाः ।
 आक्षेपकं हनुस्तम्भपतञ्जकमर्दितम् ॥ ४६७ ॥
 अपवाद्भुक्तविश्वाचीपक्षायातापतानकम् ।
 स्त्रायुसन्धिगतं वातं सप्तधातुगतं तथा ॥ ४६८ ॥
 ऊरुस्तम्भामवाती च वातरक्तं सुदारुणम् ।
 दशाङ्गसंज्ञकं तैलं हन्यादन्यांश्च वातजान् ॥ ४६९ ॥

कर्षार्थं तैलम् ।

कर्पूरचन्दनवचासुरदारुमूर्वा-
 गन्धर्वमूलरजनीद्रयसिन्धुजातः ।
 मेदाद्रयत्रिकटुपुष्करमूलकुष्ठ-
 रास्त्राक्षयामुहारितालककुङ्कुमैश्च ॥ ४७० ॥
 पथ्याक्षकास्थितगरागुरुसारमेप-
 शृङ्गीजटाह्वययुतः खलु कल्कितैश्च ।
 गोदुग्धयुक् कटुकतैलमिदं विपकं
 ख्यातं निहन्ति सहसा विविधा रुजश्च ॥ ४७१ ॥

ज्वरे लाक्षादिकं तैलम् ।

लाक्षारससमं तैलं तैलान्मस्तु चतुर्गुणम् ।
 अश्वगन्धानिशादारुकौन्तीकुष्ठान्जचन्दनैः ॥ ४७२ ॥
 मूर्वारोहिणिकारास्त्राशताह्वामधुकैः सह ।
 सिद्धं लाक्षादिकं नाम तैलमभ्यञ्जनादिभिः ॥ ४७३ ॥
 सर्वज्वरविषोन्मादश्वासापस्मारकासनुत् ।
 यक्षराक्षसभूतघ्नं गर्भिणीनां च शम्यते ॥ ४७४ ॥
 पित्तज्वरेण तीव्रेण दह्यमानस्य देहिनः ।

प्रवातमन्दिरस्थस्य कुर्याच्छीताभिमां क्रियाम् ॥ ४७५।

अन्वासनं तैलम् ।

पिप्पली पौष्करं मूलं शतपुष्पा वचा शटी ।

यष्ट्याहं देवदारुश्च चित्रको मदनात्फलम् ॥ ४७६ ॥

विल्वं कुष्ठं च कल्केन तैलात्पादांशकेन हि ।

तैलतो द्विगुणं क्षीरं दत्त्वा मृद्भिना पचेत् ॥ ४७७ ॥

एतदन्वासनं नाम गुदस्त्रावं प्रवाहिकाम् ।

गुदव्यथां पुरीपस्य प्रवृत्तिं च पुनः पुनः ॥ ४७८ ॥

बद्धणस्यावरोधं च गलरोधं कटिग्रहम् ।

निहन्ति वातजान् रोगान् दीपयत्यपि चानलम् ॥ ४७९।

महानीलं तैलम् ।

ककुभस्य श्रीपर्ण्याः पुष्पं जम्बूफलं प्रियङ्गुश्च ।

मञ्जिष्ठा त्रिफलाऽगुरुमदनफलं चित्रकश्चैव ॥ ४८० ॥

नीलोत्पलमृणालकवीजकर्कर्मकनील्यश्च ।

भङ्गातः स्रोतोऽनमात्रास्थिकासीसपौण्डरीकं च ॥ ४८१ ॥

मदयन्ती वाकुचिका रोध्रं चैतैस्तु समभागैः ।

तुलसीपत्रं बीजं सणस्य सूर्यभक्ता च ॥ ४८२ ॥

काकमाचीदारुकयष्टीमधुमार्कवं च सैरेयः ।

एतैर्द्विगुणैः कल्कीकृतैर्विभीतमज्जतैलं च ॥ ४८३ ॥

कल्काच्चतुर्गुणितं, तच्चतुर्गुणोऽथ धात्रास्वरसः ।

सूर्यातपे विपाच्यं नाम्ना तैलं महानीलम् ॥

पलितादिषु प्रयोज्यं जत्रूर्ध्वगेषु च निपुणतरैः ॥ ४८४ ॥

पलिते नील्याद्यं तैलम् ।

नीलीदलं भृङ्गरजोऽर्जुनत्वक् पिण्डीतकं कृष्णमयोरजश्च ।

बीजोद्भवं साहचरं च पुष्पं पथ्यास्रधात्रीसहितं विपाच्या ॥ ४८५ ॥

एकीकृतं सर्वमदः प्रमाय पङ्केन तुल्यं नलिनीभवेन ।

संयोज्य पक्षं कलशे निधाय लौहे दृढे पद्मनि सापिधाने ॥४८६॥
 एतेन तैलं विपचेद्विमृश्य रसेन भृङ्गत्रिफलाभवेन ।
 आसन्नपात्रे च परीक्षणार्थं पक्षं बलाकाभवमाक्षिपेच्च ॥४८७॥
 भवेद्यदा तद्भ्रमराङ्गनीलं तदा विपक्षं विनिधाय पात्रे ।
 कृष्णायसे मासमवस्थितं तदभ्यङ्गयोगात्पलितानि हन्यात् ॥४८८॥

ऊरुस्तम्भे द्विषममून्याद्य तैलम् ।

त्रिफला पञ्चमूल्यौ द्वे चित्रको देवदारु च ।
 एकाष्टीला त्वपामार्गः श्रेयसी वायसी मुधा ॥ ४८९ ॥
 काला भार्गी पृथक्पर्णी सुवहा मदयन्तिका ।
 विशल्योशीरकाश्मर्यहिंसादाव्यस्तथाऽम्लिका ॥४९०॥
 चिरविल्वो विशोकश्च बला चांशुमती तथा ।
 पयस्या पीलुपर्णी च सगुडूचो शतावरी ॥ ४९१ ॥
 एषां पञ्चपलान् भागान् जलद्रोणेषु सप्तसु ।
 अष्टभागावशेषेण पचेत्तैलं शनैः शनैः ॥ ४९२ ॥
 कुष्ठं च शतपुष्पा च चित्रकहृदयूषणं वचा ।
 देवदार्वगुरु श्रेष्ठं विडङ्गं मुस्तमेव च ॥ ४९३ ॥
 अश्वगन्धा स्थिरा पाठा मूर्वा श्योनाकमेव च ।
 पिप्पली गृङ्गवेरं च दन्ती हिङ्गुम्लवेतसौ ॥ ४९४ ॥
 भिपगेषां तु गर्भेण कपायेण च साधयेत् ।
 सिद्धं शीतं च पूतं च क्षौद्रेण सह संसृजेत् ॥ ४९५ ॥
 दद्यात्तदस्य पानार्थं तदेवाभ्यङ्गने भवेत् ।
 ऊरुस्तम्भश्चिरोत्पन्नस्तैलेनानेन शाम्यति ॥ ४९६ ॥
 श्लेष्मिपदं चाढ्यवार्तं च सुडवातांश्च नाशयेत् ।

अशीवि दन्तशयं तैलम् ।

दन्तीकाशीससिन्धूत्थंकरवीरानलैः पचेत् ॥ ४९७ ॥
 तैलमर्कपयोन्मिश्रमभ्यङ्गात्पायुक्तीलजित् ।

कृमिरोगे महावीर्यं तैलम् ।

शशमार्जारयोर्वध्रोः कपेट्टपवराहयोः ॥ ४९८ ॥
मांसानां द्वे तुले सम्यक् पचेद्द्रोणेषु सप्तसु ।
अष्टभागावशेषेण तेन तैलाढकं पचेत् ॥ ४९९ ॥
भासवायंसकाकानां गृध्रस्याखोः शुक्रस्य च ।
कलविङ्कुकुलिङ्गानां कुक्कुटस्य च वै वसाम् ॥ ५०० ॥
मज्जानं दापयेदेषां पित्तान्यपि च लाभतः ।
अपामार्गफलं भार्गी वीजं शैरीपमेव च ॥ ५०१ ॥
फणिज्झकं विडङ्गानि शिग्रुकस्य त्वचस्तथा ।
ज्यूपणं हिङ्गुनिर्यासां वचा कुष्ठं सचन्द्रनम् ॥ ५०२ ॥
हस्तिपर्ण्याः शिरीपस्य ककुभस्यासनस्य च ।
पलाशस्यारिमेदस्य मूलं वीजं च संहरेत् ॥ ५०३ ॥
पिचुमन्दस्य निर्यासः शल्लक्या गुग्गुलोस्तथा ।
हिङ्गुवम्लवेतसौ चापि तथा ग्राह्या निदिग्धिका ॥ ५०४ ॥
तुल्यान्येतानि गर्भाणि तैलं कर्णप्रपूरणम् ।
नावनं चावगाहश्च शीर्षकृमिविनाशनम् ॥ ५०५ ॥
तैलस्यास्य प्रणीतस्य गन्धेन कृमयः स्थिराः ।
नश्यन्ति न विवर्धन्ते बलात्सुबहवोऽपि वा ॥ ५०६ ॥
युक्त्याऽस्मिन् कृमयस्तैले नस्ये तु मतिपादिते ।
तालुं भित्त्वाऽऽशु मूर्धस्तु मद्रवन्त्युपपीडिताः ॥ ५०७ ॥
सर्वकृमिहरं ह्येतत्तैलं शिरसि देहिनाम् ।
बलाबलं विचार्यैव नस्ये तदवचारयेत् ॥ ५०८ ॥
कृमिभिर्भक्ष्यमाणानां नराणामेतदुत्तमम् ।
तैलमेतन्महावीर्यं सर्वकृमिविनाशनम् ॥ ५०९ ॥

धन्त्रपृद्धौ गन्धर्वतैलम् ।

शतमेरुण्डमूलस्य पलं शुण्ठीयवाढम् ।

जलद्रोणेषु दुग्धेन पचेदष्टगुणेन तु ॥ ५१० ॥

प्रस्थमेरुण्डतैलस्य समूला द्विपला तथा ।

द्विपलं शृङ्गवेरस्य गर्भं दत्त्वा शनैः पचेत् ॥ ५११ ॥

पिपेत्तधियतः शृङ्गो नरः क्षीरान्नभुक् भवेत् ।

अन्नवृद्धिं निहन्त्याशु तैलं गन्धर्वसंज्ञितम् ॥ ५१२ ॥

कर्णरोगे कुष्ठाय तैलम् ।

कुष्ठं मरिचलाङ्गुल्यां शृण्ठी मागधिका घनम् ।

सरसाञ्जनकासीसं जतुसन्धवगुग्गुलु ॥ ५१३ ॥

तालं शिला च निर्गुण्डी विल्वं भट्टातकं तथा ।

कार्पिकदेवदारुत्यतैलस्य द्विपलेन च ॥ ५१४ ॥

कुडवं तिलतैलस्य पचेन्मूत्रे चतुर्गुणे ।

तत्कर्णपूरणात्क्षिप्तं पूयस्त्रावनिवारणम् ॥ ५१५ ॥

कृमिघ्नं दुष्टनाडीघ्नं व्रणानां चैव रोपणाम् ।

शिरोरोगे महानीलं तैलम् ।

आदित्यवह्निमूलानि कृष्णसैरेयकस्य च ॥ ५१६ ॥

सुरसस्य च पत्राणि फलं कृष्णसणस्य च ।

मार्कवः काकमाची च मधुकं देवदारु च ॥ ५१७ ॥

पृथक् दशपलांशानि पिप्पली त्रिफलाऽञ्जनम् ।

प्रपौण्डरीकं मज्जिष्ठा रोध्रं कृष्णागुरुत्पलम् ॥ ५१८ ॥

आम्रास्थि कर्दमः कृष्णो मृणालं रक्तचन्दनम् ।

नीली भट्टातकास्थीनि कासीसं मद्रयन्तिका ॥ ५१९ ॥

सोमराज्यसनात्पुष्पं कृष्णापिण्डतन्त्रिकौ ।

पुष्पाण्यर्जुनकाशमर्योः श्यामा जम्बूफलानि च ॥ ५२० ॥

पृथक् पञ्चपलांशानि तैः पिष्टैराढकं पचेत् ।

विभीतकस्य तैलस्य धात्रीरसचतुर्गुणम् ॥ ५२१ ॥

कुर्यादादित्यपार्कं च यावच्छुष्को भवेद्रसः ।

लोहपात्रे ततः पूतं संशुद्धमथ योजयेत् ॥ ५२२ ॥

कुष्ठे गुञ्जामूलाय तैलम् ।

त्रिफलागुञ्जिकामूलत्रिशूलीपुरतालकैः ।

॥ ५२३ ॥

पृथक्पलार्धकैः पिष्टैस्तैलमर्धाढकं कटु ॥ ५२४ ॥

समालोड्य पचेत्सम्यग्गवां मूत्रे चतुर्गुणे ।

विपाच्य मतिमान् वैद्यः सर्वकुष्ठत्रणापहम् ॥ ५२५ ॥

तैलं कुष्ठहरं चर्ष्यं फणिकीटविपापहम् ।

कण्ट्विचर्चिकासिध्मवातासृक्शमनं परम् ॥ ५२६ ॥

मञ्जिष्ठाद्यं तैलम् ।

मञ्जिष्ठा पद्मकं कुष्ठं चन्दनं गैरिकं बला ।

हरिद्रे द्वे प्रियङ्गुश्च नागं यष्टी सवाकुची ॥ ५२७ ॥

दारु प्रपौण्डरीकं च पिष्ट्वाऽर्धपलिकानि तु ।

तैलमस्थं गवां क्षीरं दत्त्वा काथं तथाऽसनात् ॥ ५२८ ॥

भृङ्गद्रवं चतुष्पस्थं शनैर्मृद्वग्निना पचेत् ।

अस्य तैलस्य पङ्कस्य शृणु वीर्यमतः परम् ॥ ५२९ ॥

केशशाते शिरोदुःखे मन्यास्तम्भे हनुग्रहे ।

दन्तकर्णाक्षिशूले च नस्येऽभ्यङ्गे च योजयेत् ॥ ५३० ॥

आकुञ्जिताग्रान् सुस्निग्धान् केशान् संजनयेद्ब्रह्मन् ।

पलिते चेन्द्रलुप्ते च तैलमेतत्प्रशस्यते ॥ ५३१ ॥

मञ्जिष्ठाद्यमिदं नाम्ना शिरोरोगनिवारणम् ।

कुष्ठे सिद्ध्यर्थं कृतैलम् ।

करवीरवचातुम्बररसाञ्जनकरअभृङ्गलाक्षाभिः ॥ ५३२ ॥

सारुष्करसिद्धार्थकमूलबीजाग्निगण्डारैः ।

रजनीद्रयमञ्जिष्ठारग्वधविडङ्गमाक्षीकैः ॥ ५३३ ॥

सैन्यवकडुकालाशुपिचुमर्दास्फोटमालतीभिश्च ।

सर्पपतैलं कारुञ्जं वा गवां मूत्रेण वै सिद्धम् ॥ ५३४ ॥

द्विगुणेन साधितमचिराद्भ्यङ्गाद्दन्ति कुष्ठानि ।

अष्टादशापि सिद्धं तैलं सिद्धार्थकं नाम ॥ ५३५ ॥

इति श्रीवैद्यरसोत्तलप्रथिते गदानिमदे द्वितीयस्तेलाधिकारः ।

शूलानि नाशयति वातबलासजानि

हिङ्गवाद्यमुक्तमिदमाश्विनसंहितायाम् ॥ ९ ॥

गुल्मे शार्दूलं चूर्णम् ।

हिङ्गुग्राविडशुण्ठ्यजाजिविजयावाट्याभिधानामयै-

शूर्णं कुम्भनिकुम्भमूलसहितर्भागोत्तरं वर्धितैः ।

पीतं कोष्णजलेन कोष्ठकरुजागुल्मोदरादीनर्यं

शार्दूलं प्रसभं प्रमथ्य हरति व्याधीन्मृगौघानिव ॥ १० ॥

गुल्मे नाराचकं चूर्णम् ।

सिन्धूत्थपथ्याकणदीप्यकानां चूर्णानि तोयैः पिवतां कवोष्णैः ।

प्रयाति नाशं कफवातजन्मा नाराचनिभिन्न इवामयौघः ॥ ११ ॥

गुल्मे पूतीकायं चूर्णम् ।

पूतीकपत्रगजचिर्भटचव्यवद्भि-

व्योपं च संस्तरचितं लवणोपधानम् ।

दग्ध्वा विचूर्ण्य दधिमस्तुयुतं प्रयोज्यं

गुल्मोदरश्वयथुपाण्डुगुदोद्भवेषु ॥ १२ ॥

गुल्मे हिङ्गवाद्यं चूर्णम् ।

हिङ्गुत्रिगुणं सैन्धवमस्मात्रिगुणं च तैलमैरण्डम् ।

तत्रिगुणरसोनरसं गुल्मोदावर्तशूलघ्नम् ॥ १३ ॥

श्वसे विजयं चूर्णम् ।

त्रिकत्रयं वचा हिङ्गुः पाठा क्षारो निशाद्वयम् ।

चव्यतिक्ताकलिङ्गामिश्रताह्वालवणानि च ॥ १४ ॥

ग्रन्थिविल्वाजमोदं च गणोऽष्टाविंशको मतः ।

एतानि समभागानि सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ॥ १५ ॥

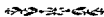
एरण्डतैलसंयुक्तं सद्यो लिह्यात्ततो नरः ।

विडालपदकं चापि पिबेदुष्णेन वारिणा ॥ १६ ॥

श्वसं हन्यात्तथा शोपमशीसि च भगन्दरम् ।

हृच्छूलं पार्श्वशूलं च वस्तिशूलमरोचकम् ॥ १७ ॥

अथातस्तृतीयचूर्णाधिकारः ।

गुल्मे द्विद्वितीयं चूर्णम् ।

हिङ्गु त्रिकटुकं पाठां हपुपामभयां शटीम् ।
 अजमोदाजगन्धे च तिन्तिडीकाम्लवेतसम् ॥ १ ॥
 दाडिमं पौष्करं धान्यमजार्जी चित्रकं वचाम् ।
 द्वौ क्षारौ लवणे द्वे च चव्यं चैकत्र चूर्णयेत् ॥ २ ॥
 चूर्णमेतत्प्रयोक्तव्यमन्नपानेष्वनत्ययम् ।
 प्राग्भक्तमथवा पेयं मद्येनोष्णोदकेन वा ॥ ३ ॥
 पार्श्वहृद्गतिशूलेषु गुल्मे वातकफात्मके ।
 आनाहे मूत्रकृच्छ्रे च गुदयोनिरुजासु च ॥ ४ ॥
 ग्रहण्यशौविकारेषु ग्रीहपाण्डामयेऽरुचौ ।
 उरोविबन्धहिक्कासु श्वासे कासे गलग्रहे ॥ ५ ॥
 भावितं मातुलुङ्गस्य चूर्णमेतद्रसेन वा ।
 बहुगो गुटिकाः कार्याः कार्मुकाः स्युस्ततोऽधिकाः ॥ ६ ॥

शले द्वितीयं द्विद्वितीयं चूर्णम् ।

हिङ्गुग्रन्थिकधान्यदीप्यकवचाचव्याग्निपाठाः शटी
 वृक्षाम्लं लवणत्रयं त्रिकटुकं क्षारद्वयं दाडिमम् ।
 पथ्यापुष्करवेतसाम्लहपुपाजाज्यस्तदेभिः कृतं
 चूर्णं भावितमेतदार्द्रकरसैः स्याद्बीजपूरस्य च ॥ ७ ॥
 आध्मानग्रहणीविकारगुदजान् गुल्मानुदावर्तकान्
 प्रत्याध्मानगरोदराश्मरिरुजस्तूनीद्वयारोचकान् ।
 ऊरुस्तम्भमतिभ्रमं च मनसो घाधिर्ममणीलिकां
 प्रत्यग्रीलिकया सहापहरति भाक्पीतमुष्णाम्बुना ॥ ८ ॥
 रुकुक्षिवङ्गणकटीजठरान्तरेषु
 वस्तिस्तनांसफलकेषु च पार्श्वयोश्च ।

अस्थिसन्धिगतं त्रायुं स्नायुमज्जाश्रितं तथा ।
 गृध्रसीं च कटिस्तम्भं मन्यास्तम्भं हनुग्रहम् ॥ ३० ॥
 ये च कोष्ठगता रोगास्तांश्च सर्वान् मणाशयेत् ।
 आभाद्यं चूर्णमेतच्च सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ ३१ ॥

अतिसारे कपित्थाष्टकम् ।

यवानीपिप्पलीमूलचातुर्जातकनागरैः ।
 मरिचेन्द्रयवाजाजीधान्यसौवर्चलैः समैः ॥ ३२ ॥
 वृक्षाम्लघातकीकृष्णाविल्वदाडिमदीप्यकैः ।
 त्रिगुणैः पद्मसितायुक्तैः कपित्थाष्टगुणैः कृतः ॥ ३३ ॥
 चूर्णोऽतिसारग्रहणीक्षयगुल्मगलामयान् ।
 कासश्वासाग्निसादार्षःपीनसारोचकाञ्जयेत् ॥ ३४ ॥

ग्रहण्यां द्वितीयं कपित्थाष्टकम् ।

कपित्थत्रुटिवराङ्गविश्वोपधं धान्यका
 चव्याजाजीयवान्यश्च तुल्यांशकाः ।
 मरिचदहनदाडिमं घातकी चुक्रिका
 विल्वसौवर्चलं पिप्पलीमूलवृक्षाम्लकम् ॥ ३५ ॥
 अपरमपि कपित्थाष्टकं पद्भुणा
 पिप्पली सर्वतुल्यांशका शर्करा ।
 ग्रहणिनाशनं वह्निसन्दीपनं
 कासहृद्रोगगुल्मार्शसां नाशनम् ॥ ३६ ॥

ग्रहण्यां दाडिमाष्टकम् ।

कर्पोन्मिता तुगाक्षीरी चातुर्जातं द्विकार्पिकम् ।
 यवानीधान्यकाजाजीग्रन्थिव्योषं पलांशकम् ॥ ३७ ॥
 पलानि दाडिमादष्टौ सितायाश्चैकतः कृतः ।
 कपित्थाष्टकवचायं गुणैः स्यादाडिमाष्टकः ॥ ३८ ॥

ष्टीहकासप्रमेहांश्च कामलां पाण्डुरोगिताम् ।
 आमवातमुदावर्तमन्त्रवृद्धिं गुदकृमान् ॥ १८ ॥
 हन्याच्च ग्रहणीरोगान् ये मया परिकीर्तिताः ।
 महाज्वरोपस्रष्टानां भूतोपहतचेतसाम् ॥ १९ ॥
 अमजानां च नारीणां मजावर्धनमेव च ।
 विजयो नाम चूर्णोऽयं सर्वव्याधिहरः परः ॥ २० ॥

वातरोगे अजमोदार्थं चूर्णम् ।

अजमोदमरिचपिप्पलित्रिडङ्गमुदारुचित्रकशतादाः ।
 सैन्धवपिप्पलिमूलं भागा नवानां पलिकाः स्युः ॥२१॥
 शुण्ठी दशपलिका स्यात्पलानि तावन्ति वृद्धदारुकस्यापि ।
 अभया पलानि पञ्च सर्वाण्येकत्र कारयेच्चूर्णम् ॥ २२ ॥
 समगुडवटकानदतस्तचूर्णं कोष्णवारिणा पिवतः ।
 नश्यन्त्यामानिलजाः सर्वे रोगाः सुदारुणाः शीघ्रम् ॥२३॥
 विश्वाचीप्रतितूनीतूनीरोगाश्च गृध्रसी चोग्रा ।
 कटिपृष्ठगुदस्फुटनं स्फुटनं चैवास्थिजङ्घन्योस्तीव्रम् ॥२४॥
 श्वयधुः स्तम्भोऽधिसन्धि ये चान्ये चामवातसंभूताः ।
 सर्वे मयान्ति नाशं तम इव सूर्याशुविध्वस्तम् ॥ २५ ॥
 क्षुद्रोधमरोगित्वं स्थिरयौवनतां च वलीपलितनाशम् ।
 कुरुते च तदभ्यासाद्ब्रह्मनन्यानपि गुणांश्चैव ॥ २६ ॥

वातरोगे आभांश्च चूर्णम् ।

आभां रास्त्रां गुड्दूर्चीं च शतमूर्त्तीं महौषधम् ।
 शतपुष्पाश्वगन्धे च हपुषां वृद्धदारुकम् ॥ २७ ॥
 यवानीं चाजमोदां च समभागं तु कारयेत् ।
 सूक्ष्मचूर्णमिदं कृत्वा विडालपदकं पिवेत् ॥ २८ ॥
 मधैर्मांसरसैर्युषैस्तत्रेणोष्णोदकेन वा ।
 सर्पिषा वापि लेह्यं तु दधिमण्डेन वा पुनः ॥ २९ ॥

अस्थिसन्धिगतं वायुं स्नायुमज्जाश्रितं तथा ।
 गृध्रसीं च कटिस्तम्भं मन्यास्तम्भं हनुग्रहम् ॥ ३० ॥
 ये च कोष्ठगता रोगास्तांश्च सर्वान् मणाशयेत् ।
 आभाद्यं चूर्णमेतच्च सर्वव्याधिविनाशनम् ॥ ३१ ॥

अतिसारे कपित्थाष्टकम् ।

यवानीपिप्पलीमूलचातुर्जातकनागरैः ।
 मरिचेन्द्रयवाजाजीधान्यसौवर्चलैः समैः ॥ ३२ ॥
 वृक्षाम्लघातकीकृष्णाविल्वदाडिमदीप्यकैः ।
 त्रिगुणैः पद्मसितायुक्तैः कपित्थाष्टगुणैः कृतः ॥ ३३ ॥
 चूर्णोऽतिसारग्रहणीक्षयगुल्मगलामयान् ।
 कासश्वासाग्निसादाशःपीनसारोचकाञ्जयेत् ॥ ३४ ॥

ग्रहण्या द्वितीयं कपित्थाष्टकम् ।

कपित्थत्रुटिवराङ्गविश्वौषधं धान्यका
 चव्याजाजीयवान्यश्च तुल्यांशकाः ।
 मरिचदहनदाडिमं घातकी चुक्रिका
 विल्वसौवर्चलं पिप्पलीमूलवृक्षाम्लकम् ॥ ३५ ॥
 अपरमपि कपित्थाष्टकं पङ्कणा
 पिप्पली सर्वतुल्यांशका शर्करा ।
 ग्रहणिनाशनं वह्निसन्दीपनं
 कासहृद्रोगगुल्मार्शसां नाशनम् ॥ ३६ ॥

ग्रहण्यां दाडिमाष्टकम् ।

कर्पोन्मिता तुगाक्षीरी चातुर्जातं द्विकार्षिकम् ।
 यवानीधान्यकाजाजीग्रन्थिव्योषं पलांशकम् ॥ ३७ ॥
 पलानि दाडिमादष्टौ सितायाश्चैकतः कृतः ।
 कपित्थाष्टकवचायं गुणैः स्यादाडिमाष्टकः ॥ ३८ ॥

अतिघारे द्वितीयं दाढिमाष्टचूर्णम् ।

दाढिमस्य पलान्यष्टौ चातुर्जातं पलद्वयम् ।

अजाजीनां पलार्धं तु पलार्धं धान्यकस्य च ॥ ३९ ॥

पृथक्तुपालिकान् भागांस्त्रिकद्वेष्ट्रान्विकस्य च ।

न्ववक्षीरी बालकं चैव दद्यात्कर्पसमान् भिपरु ॥४०॥

शर्करायाः पलान्यष्टावेकीकृत्य विचूर्णयेत् ।

आमातीसारकासघ्नस्तथा हृत्पार्श्वशूलनुत् ॥ ४१ ॥

हृद्रोगमरुचिं गुल्मं ग्रहणीमग्निमार्दवम् ।

मयुक्तौ नाशयत्याशु चूर्णोऽयं दाढिमाष्टकः ॥ ४२ ॥

गलयोगे एलायं चूर्णम् ।

एला त्वग्दलनागपुष्पमरिचं स्यात्पिप्पली नागरं

भागैः स्यात्कमवर्धितः किल युतं सर्वथ तुल्या सिता ।

एतच्चूर्णमजीर्णगुल्मजठरेऽप्यर्शःमु हृद्रोगिषु

कासश्वासिषु रक्तपित्तिषु हितं कोष्ठामयध्वंसनम् ॥४३॥

शरोचके पृद्वैद्यं चूर्णम् ।

वृद्धेला पिप्पलीमूलं चव्यचित्रकनागरम् ।

मरिचं दीप्यकं चैव वृक्षाम्लं चाम्लवेतसम् ॥ ४४ ॥

अजमोदाऽजगन्धा च कपित्थं चार्धकार्पिकम् ।

अत्यन्तपरिशुद्धायाः शर्करायाश्चतुष्पलम् ॥ ४५ ॥

चूर्णं सैन्यमिट्टं पुम्भिः परमं रुचिवर्धनम् ।

ष्ठीहकासमथार्शासि श्वासशूलं वमिं ज्वरम् ॥ ४६ ॥

निहन्ति दीपयत्यग्निं बलवर्णकरं परम् ।

वातानुलोमनं हृद्यं कण्ठजिह्वाविशोधनम् ॥ ४७ ॥

शरोचके कर्पूरार्धं चूर्णम् ।

कर्पूरचोचकङ्गोलजातीफलदलाः समाः ।

लवङ्गोपनागाहृक्कृष्णाशुण्ठचो विवर्धिताः ॥ ४८ ॥

चूर्णं सितासमं हृद्यं रोचनं क्षयकासजित् ।
 वैस्वर्यश्वासगुल्मार्शश्छर्दिकण्ठामयापहम् ॥ ४९ ॥
 प्रयुक्तं चान्नपाने हि भेषजद्वेषिणां वरम् ।

अरोचके त्वगेलाद्यं चूर्णम् ।

त्वगेलाव्योपधान्याम्लनागकेसरजीरकम् ।
 लवलीफलकङ्कोलं लवङ्गं जातिपत्रिका ॥ ५० ॥
 भागानेषां समान् कृत्वा दद्यद्विगुणितां सिताम् ।
 ईपत्कपूरसंयुक्तं चूर्णं रुचिकरं परम् ॥ ५१ ॥

गुन्मे त्रिलवणाद्यं चूर्णम् ।

त्रिलवणहृपुपाजमोदाजगन्धावचाहिङ्गुपाठोपकुञ्जीशटीजीर-
 काजाजिकुस्तुम्बरीत्रापिकाः कारवी तुम्बरुः स्वर्जिका याव-
 श्को जटा पौष्करं दाडिमं तिन्तिडीकं विडङ्गानि भार्गी वरी
 वेधको, मिशिमरिचगजोपकुल्याऽभयाः पञ्चकोलं निकुम्भा
 विशाला यवानी मुराहं च तत्सर्वमेकत्र चूर्णीकृतं बीजपूरार्द्रके-
 नासकृद्भाषितं यः पित्तेऽपानगन्धकान्ते- - - - - त्रं हितार्श-
 नरः, कोलाम्भ-
 सा मस्तुना सापपांष्ट्रेण दुग्धेन कोलत्ययूपेण वा क्षारनिश्चोत-
 तोयेन वा दाडिमस्यैव वाराऽऽत्मवानेभिरेवौषधैः साधितं वा घृतं
 हृदयगुदफटीयकृत्स्नीहजं तस्य शूलं प्रणश्येत्तथा गुल्मविष्टम्भ-
 दुर्नामकृच्छ्रोदराध्मानहिऽमारुचिश्श्लीपदश्वासकासाः प्रपक्तुं
 शक्तो भवेत्पावकः प्राश्यमानानि पापाण्यचूर्णान्यपि ॥ ५२

अरोचके सूक्ष्मलः चूर्णम् ।

सूक्ष्मला केसरं त्वक्च पत्रं तालीसकं तुगा ।
 पृथ्वीका दाडिमं धान्यं जीरकं च द्विकार्पिकम् ॥ ५३ ॥
 पिप्पल्यः पिप्पलीमूलं चव्यचित्रकनागरम् ।

मरिचं दीप्यकं चैव वृक्षाम्लं साम्लवेतसम् ॥ ५४ ॥

अजमोदाजगन्धे च दधित्यं चेति कार्पिकम् ।

चूर्णमग्निप्रदं ह्येतत्परमं रुचिवर्धनम् ॥ ५५ ॥

अरोचके लवङ्गाय चूर्णम् ।

लवङ्गकङ्कोलमुशीरचन्दनं

नतं सनीलोत्पलकृष्णजीरकम् ।

एला सकृष्णाऽगुरुभृङ्गकेसरं

कणा सविश्वा नलदं सहाम्बुना ॥ ५६ ॥

कर्पूरजातीफलवंशरोचनाः

सितार्धभागं सकलं तु चूर्णितम् ।

सुरोचनं तर्पणमग्निदीपनं

बलप्रदं वृष्यतमं त्रिदोषजित् ॥ ५७ ॥

उरोविबन्धं तमकं गलग्रहं

सकासहिध्मारुचियक्ष्मपीनसम् ।

ग्रहण्यतीसारमथासृजः क्षयं

प्रमेहगुल्मांश्च निहन्ति सत्त्वरम् ॥ ५८ ॥

अरुचौ द्वितीयं लवङ्गाय चूर्णम् ।

लवङ्गजातीफलपिप्पलीनां भागं सम कर्पमितं प्रकुर्यात् ।

पलार्धमेकं मरिचस्य दद्यात्पलानि चत्वारि महीपथस्य ॥ ५९ ॥

सितासमं चूर्णमिदं प्रयुक्तं प्रसद्य रोगान् प्रबलाग्निह्न्यात् ।

कासक्षयारोचकमेहगुल्ममशीसि चोग्रान्ग्रहणीषदोषान् ॥ ६० ॥

हृत्कण्ठनासावदनप्रबोधं करोति सन्दीपयते च वक्षिम् ।

तृतीयं लवङ्गाय चूर्णम् ।

लवङ्गकङ्कोलकणावराङ्गतालीसचव्यत्रुटिग्रन्थिकान्त्यः ।

ऐलेयशृङ्गी लवली तुरङ्गी सकेसरा सोपणपत्रिका च ॥ ६१ ॥

द्विदाडिमं तित्तिडिकोलमम्लं रोध्रत्वचा तूणभवं च तैलम् ।
 कर्पाशमानानि पलं च शुष्क्याः शंशी कलांशः समशर्करोऽयम् ६२
 लवङ्गकाद्यो रुचिपक्तिदाता सुगन्धिहृद्यः क्षयरोगहन्ता ।
 वलाग्निसंवर्धन एष चूर्णो वरः प्रयोज्यो नृपतेर्हिताय ॥ ६३ ॥

रक्तापित्ते चन्दनायं चूर्णम् ।

चन्दनं नलदं रोध्रमुशीरं पद्मकेसरम् ।
 नागपुष्पं तथा विल्वं भद्रमुस्तं सशर्करम् ॥ ६४ ॥
 शीवेरं चैव पाठा च कुटजस्य फलं त्वचम् ।
 शृङ्गवेरं विषा चैव धातकी च रसाञ्जनम् ॥ ६५ ॥
 आम्रास्थि जम्बुसारं च तथा मोचरसः स्मृतः ।
 नीलोत्पलं समङ्गा च सूक्ष्मैला दाडिमत्वचः ॥ ६६ ॥
 चतुर्विंशतिमेतानि समभागानि कारयेत् ।
 तन्दुलोदकसंयुक्तं क्षौद्रेण सह योजयेत् ॥ ६७ ॥
 चलतां चामगर्भाणां स्तम्भनं परमुच्यते ।
 अश्विभ्यां विहितं पूर्वं रक्तापित्तविनाशनम् ॥ ६८ ॥
 हितं लोहितपित्तिभ्यो हर्षस्मृ लोहितेषु च ।
 तमोमूर्च्छोपप्लष्टानां नृपार्तानां च दापयेत् ॥ ६९ ॥

प्रतिश्याये व्यापादिचूर्णम् ।

व्योपचित्रकतालीसतित्तिडीकाम्लयेतसैः ।
 जीरचव्यैश्च तुल्यांशैः पादैस्त्वक्त्रुटिपत्रकैः ॥ ७० ॥
 व्योपादिकमिदं नाम पुराणगुडसंयुतम् ।
 पीनसन्धासकासघ्नं रुचिस्वरकरं पाम् ॥ ७१ ॥

१ 'कर्पूरवर्धनं तोय तूणाद्ध्रं विदुः । महाधिकरणं तद्य दग्धदार्ढ्यव
 पाम् ॥' इति हसनलिखितपुस्तके टिप्पणमुपलभ्यते । 'चूतमयं च वस्त्रम्
 शति पा० ।

२ शशी कर्पूरः ।

शोथे खाडवं चूर्णम् ।

पिप्पलीनां शतं चैकं द्वे शते मरिचस्य च ।
सिता पलचतुष्कं च नागरार्धपलं तथा ॥ ७२ ॥
धान्यसौवर्चलाजाजीत्वगेलाश्चार्धकार्पिकाः ।
कोलदाडिमट्टक्षाम्लयवान्यश्चाम्बवेतसः ॥ ७३ ॥
कार्पिकांश्चूर्णयेत्सर्वान् हृद्यं त्वन्नपरोचकम् ।
ष्टिहहृद्गृहणीदोपपञ्चकासनिवहर्णम् ॥ ७४ ॥
खाडवं नाम गुल्मार्तिविवन्धानाहशूलनुत् ।

शोथे महापाडवं चूर्णम् ।

तालीसोपणचव्यनागलवणैः सर्वैः समांशैस्ततो
द्विर्ग्रन्थिकतिन्तिडीकहुतभुक्त्वग्जीरकृष्णायुतैः ।
विश्वैलावदराम्लवेतसघनैर्धान्याजमोदायुतै-
रुयंशैर्दाडिमबीजपादसहितैः श्रेष्ठः सितार्धाशकः ॥ ७५ ॥
कण्ठास्योदरहृद्विकारशमनः कायाभिसन्दीपनो
गुल्माध्मानविमूचिकागुदरुजाश्वासकृमिच्छर्दिहा ।
कासारुच्यतिसारमूढमरुतां हृद्रोगिणां कीर्तित-
श्चूर्णोऽयं भिषजामतीव दयितः ख्यातो महापाडवः ॥ ७६ ॥

अरोचके दाडिमाद्यं चूर्णम् ।

द्वे पले दाडिमादष्टौ खण्डाञ्चोपात्पलत्रयम् ।
त्रिमुगन्धिपलं चैकं चूर्णमेतच्च कारयेत् ॥ ७७ ॥
रोचनं दीपनं स्वर्थं पीनसश्वासकासजित् ।

कासे लघुनालंसाद्यं चूर्णम् ।

मरिचं चैव तालांसं नागरं पिप्पली शुभा ॥ ७८ ॥
यथोत्तरं भागवृद्ध्या त्वगेले चार्धभागिके ।
पिप्पल्यष्टगुणा चात्र प्रदेया सितशर्करा ॥ ७९ ॥
श्वासकासारुचीर्हन्ति चूण दीपनकं परम् ।

द्वत्पाण्डुग्रहणीदोषहृष्टोफज्वरापहम् ॥ ८० ॥

छर्द्यतीसारशूलघ्नं मूढवातानुलोमनम् ।

कल्पयेद्वृटिकां चैव चूर्णं पक्त्वा सितोपलाम् ॥ ८१ ॥

गुटिका हृष्टिसंयोगाच्चूर्णाद्भिद्युतरा मता ।

गुल्मं शार्दूलं चूर्णम् ।

भागवद्धयोत्तरं हिद्गुञ्जचाविडमहौषधम् ॥ ८२ ॥

यवानामभयां चैव चूर्णं मस्त्वादिभिः पियेत् ।

विबन्धानाहशूलाशौवर्ध्मश्वासोदरापहम् ॥ ८३ ॥

ग्रहणीरोगशूलघ्नं शार्दूलं नाम दीपनम् ।

उदरे नारायणं चूर्णम् ।

यवानी त्रिफला धान्यं हृषुपा सोपकुञ्चिका ॥ ८४ ॥

पृथ्वीका पिप्पलीमूलमजगन्धा शटी वचा ।

शताह्वा जीरकं व्योषं स्वर्णक्षीरी सचित्रका ॥ ८५ ॥

द्वौ क्षारौ पौष्करं मूलं कुष्ठं लवणपञ्चकम् ।

विडङ्गं च समांशानि दन्तीभागत्रयं तथा ॥ ८६ ॥

द्विगुणे तु त्रिवृद्धिने सातला च चतुर्गुणा ।

एष नारायणो नाम चूर्णो रोगगणापहः ॥ ८७ ॥

एतं प्राप्य निवर्तन्ते रोगा विष्णुमिवासुराः ।

तक्रेणोदरिभिः पेयो गुल्मिभिर्वदराम्बुना ॥ ८८ ॥

सुरया वद्धवाते च वातरोगे प्रसन्नया ।

दाधिमण्डेन विदसङ्गे दाडिमाम्बुभिरशसि ॥ ८९ ॥

परिकर्तेषु वृक्षाम्लैरुष्णाम्भोभिरजीर्णके ।

भगन्दरे पाण्डुरोगे कासे श्वासे गलग्रहे ॥ ९० ॥

दंष्ट्राविषे विषे मौले सगरे कृत्रिमे विषे ।

यथाहस्त्रिग्धकोष्ठेन पेयमेतद्विरेचनम् ॥ ९१ ॥

उदरे हृषुपाय चूर्णम् ।

हृषुपां काञ्चनक्षीरीं त्रिफलां कडुरोहिणीम् ।

नीलिनीं त्रायमाणां च संसलां त्रिवृतां वचाम् ॥ ९२ ॥

काचलवणासिन्धूत्थे पिप्पलीं चेति चूर्णयेत् ।
दाडिमत्रिफलासांसरसमूत्रसुखोदकैः ॥ ९३ ॥
पेयोऽयं सर्वगुल्मेषु प्लीहि सर्वोदरेषु च ।
श्वित्रंकुष्ठेष्वजीर्णेषु सद्ने विषमाग्निषु ॥ ९४ ॥
शोफाशःपाण्डुरोगेषु कामलायां हलीमके ।
वातपित्तकफोद्भूतान् विकारान् सन्निवारयेत् ॥ ९५ ॥

उदरे नाराचकं चूर्णम् ।

विडङ्गाजाजिकाचव्यत्रिफलाधान्यकं वचा ।
पट्टनि पञ्च च क्षारौ ग्रन्थिकं पुष्करं शटी ॥ ९६ ॥
यवानी कुशिका कुष्ठं विशाला धान्यकं वचा ।
शतपुष्पाऽजगन्धा च हेमक्षीरी सनीलिका ॥ ९७ ॥
हृषुपा त्रिवृता दन्ती सातला द्विगुणोत्तरम् ।
चूर्णं नाराचकं पीतं मधमस्त्वम्लकाञ्जिकैः ॥ ९८ ॥
गुल्माशोऽग्रहणीरोगान् श्वासं फासोदरे जयेत् ।

उदरे सुवर्णसमकं चूर्णम् ।

मरिचं पञ्चकोलं च द्वौ क्षारौ त्रिफला वचा ॥ ९९ ॥
यवानी कुशिका हिङ्गु त्रिन्तिडीकाम्लवेतसौ ।
त्रायन्ती दाडिमं धान्यमजगन्धा यवाग्रजम् ॥ १०० ॥
कदुफा कौटजं बीजं सैन्धवं च समं पृथक् ।
द्विगुणा त्रिवृता दन्ती काम्पिलो नीलिकाऽभया ॥ १०१ ॥
स्वर्णक्षीरी सप्तला च सर्वमेकत्र चूर्णयेत् ।
उद्रमूत्रे तथा गव्ये सप्ताहं परिभावयेत् ॥ १०२ ॥
द्विगुणां शर्करां चात्र दापयेत्तत्पिबेद्भयहम् ।
गोमूत्रत्रिफलाक्षाररसैर्मधैः मुखाम्बुना ॥ १०३ ॥
सुवर्णसमकं चूर्णं सर्वरोगार्तिभेषजम् ।
प्लीहानमुदरं हन्ति गुल्मं हृद्रोगमेव च ॥ १०४ ॥

वाताष्टीलामथानाहं श्वययुं सर्वगात्रजम् ।

हलीमकं कामलां च पाण्डुं मेहं ज्वरं तथा ॥ १०५ ॥

कुष्ठे पटोलाद्यं चूर्णम् ।

मूलं पटोलस्य तथा रजन्यौ फलत्रिकं चेति समानि पदच ।
स्यात्रीलिनी द्विस्त्रिगुणा विशाला कम्पिलुकश्चापि चतुर्भिरंशैः ॥
त्रिवृत्तथा पञ्चगुणेति योगं चूर्णीकृतं मुष्टिमितं पिवेद्धि ।

कुष्ठेषु मूत्रेण तु रोहिणीन श्वित्रे गरे वाथ हलीमके च ॥ १०७ ॥

जातोदकान्यप्युदराणि हन्यात्पाण्डुवामयार्शः श्वयधुममेहान् ।

एनं प्रयोगं च पिवन् हि कुष्ठी खादेद्रसैर्धन्वमृगाद्रिजानाम् १०८

कुष्ठे द्राक्षाद्यं चूर्णम् ।

द्राक्षा निशा च मञ्जिष्ठा त्रिफला देवदारु च ।

नागरं पञ्चमूले द्वे मुस्ता मधुरसा तथा ॥ १०९ ॥

सप्तपर्णो ह्यपामर्गः पिचुमन्दाटरूपकौ ।

विडङ्गं चित्रको दन्ती पिप्पल्यो मरिचानि च ॥ ११० ॥

एतेषां समभागानां कुष्ठी चूर्णं पलं पिवेत् ।

मांसं गोमूत्रसंयुक्तं तथा कुष्ठात्ममुच्यते ॥ १११ ॥

आमवाते अलम्बुपाद्यं चूर्णम् ।

अलम्बुपाऽमृता शुण्ठी चित्रकस्त्रिफला कणा ।

यावन्त्येतानि चूर्णानि वृद्धदारु च तत्समम् ॥ ११२ ॥

सूक्ष्मचूर्णीकृतान् सर्वान् स्वेच्छाहारविहारिणः ।

पिवतो मदिरातक्रकाजिकोष्णोदकैर्जयेत् ॥ ११३ ॥

प्लीहानमामवातं च यकृतपाण्डुविस्त्रुचिकाः ।

उक्तं काङ्गायनेनेदं चूर्णमग्निकरं परम् ॥ ११४ ॥

आमवाते द्वितीयमलम्बुपाद्यं चूर्णम् ।

अलम्बुपा श्वदंष्ट्रा च त्रिफला नागरामृते

यथोत्तरं भागवृद्धाः श्यामाचूर्णं च तत्समम् ॥ ११५ ॥

पिवन्मस्तुसुरातक्रपयोमांसरसादिभिः ।

आमवातं निहन्त्येतत्सशोपं वातशोणितम् ।

अलम्बुपादिकं चूर्णं बहुरोगविनाशनम् ॥ ११६ ॥

श्यासकसे विदङ्गं च चूर्णम् ।

विदङ्गश्चित्रको मुस्ता ग्रन्थिकं देवदारु च ।

बराङ्गचयिकाजार्जीविभीतकफलयानि च ॥ ११७ ॥

शुण्ठी खदिरसारश्च मेपशृङ्गी सपिप्पली ।

भार्गी शृङ्गी तथा छत्रा कर्चूरो मरिचानि च ॥ ११८ ॥

एतानि समभागानि सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ।

उष्णेन वारिणा पीतं दन्ति श्लेष्मगलानयान् ॥ ११९ ॥

हृद्रोगांश्चैव कासांश्च कण्ठरोगांश्च दारुणान् ।

अन्ये च कफजा रोगा विलयं यान्ति तत्क्षणात् ॥ १२० ॥

मन्दाग्नौ बडवानलं चूर्णम् ।

सैन्धवसमूलमगधाचव्यानलनागरं हरीतक्यः ।

क्रमदृढमग्निदृद्धिं करोति बडवानलं चूर्णम् ॥ १२१ ॥

मन्दाग्नौ द्वितीयं बडवानलं चूर्णम् ।

पथ्यानागरकृष्णाकरञ्जवेलाग्निभिः सितातुल्यैः ।

बडवानलं जरयति बहुगुर्वपि भोजनं चूर्णम् ॥ १२२ ॥

ग्रहण्यामग्निमुखं चूर्णम् ।

त्रिकटुत्रिफलाभागाः पञ्चपदं च पृथक् चव्यचित्रकयोः ।

विडसैन्धवसौवर्चलमेकद्वित्रीणि कपाणि ॥ १२३ ॥

इति चूर्णं ग्रहणीगदगुदजोदरगुल्मशूलघ्नम् ।

जनयति च जातवेदसमल्पभुजामेतदग्निमुखम् ॥ १२४ ॥

गुल्मे द्वितीयमग्निमुखं चूर्णम् ।

चित्रकहृषुपाग्रन्थिकसैन्धवसौवर्चलाजमोटाभिः ।

विडधान्यशटीपुष्करकर्चूराजाजितिनित्ठीकैश्च ॥ १२५ ॥

चव्ययवानीदाडिमपृथ्वीकैलाम्लवेतसैश्च समैः ।

अग्निमुखोऽयं चूर्णः काञ्जिकमस्तूष्णवारिसीधूनाम् १२६

पीतोऽन्यतमेन नृभिर्गुल्मारुचिवह्निसादशूलानि ।
दुर्नामष्टीहोदरकफवातगदान्विनाशयति । क्षमम् ॥१२७॥

शुभे नृदशमिमुषं चूर्णम् ।

द्वौ क्षारौ चित्रकः पाठा विडङ्गं लवणानि च ।
सूक्ष्मैला तगरं भार्गी कारवी दिङ्गु पौष्करम् ॥१२८॥
शटी दावीं त्रिवृन्मुस्ता वचा चेन्द्रयवास्तथा ।
धात्रीजीरकवृक्षाम्लश्रेयस्यः सोपकुञ्चिकाः ॥ १२९ ॥
अम्लवेतसमन्लीका दाडिमं सकटुत्रयम् ।
भल्लातकाजमोदे च यवानी सुरदारु च ॥ १३० ॥
अभयाऽतिविषा चव्या हृषपाऽऽरग्वधस्तथा ।
तिलमुक्ककशिग्रूणां कोकिलाक्षपलाशयोः ॥ १३१ ॥
क्षारा अपूर्णि तुल्यानि सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ।
लोहकिई च सप्ताहं तप्तं गोमूत्रसेवितम् ॥ १३२ ॥
विद्रान्मुभावितं कृत्वा योगेऽस्मिन्भक्षिपेत्ततः ।
मातुलुङ्गरसेनैव भावयेत्तु दिनत्रयम् ॥ १३३ ॥
दिनत्रयं तु शुकतेन तथाऽऽर्द्रकरसेन च ।
मुभावितं ततः कृत्वा भक्तमध्ये प्रयोजयेत् ॥१३४॥
एषोऽग्निकल्पचूर्णस्तु नाशयत्यचिराद्दान् ।
अजीर्णकं तथाऽऽनाहं पञ्च गुल्मान् सुदुस्तरान् ॥१३५॥
ग्रहणीपाण्डुरोगांश्च भ्रासकासांश्च दाखणान् ।
प्रतिश्यायं क्षयं शोषं विद्रधि कफवातजात् ।
उदराण्यन्नष्टदिं च क्षुष्टीलां वातशोणितम् ।
कुष्ठानि च विशीर्णानि सन्निपातं सुदुर्जयम् ।
अर्शासि वातरक्तं च कुष्ठमन्नस्य वृद्धिताम् ॥
अपस्मारं तपोन्मादं विभ्रमं च म्दाल्ययम् ॥१३६॥
प्रणुदत्पुल्वणानेतान्नष्टमग्निं च दीपयेत् ।
समस्तव्यञ्जनोपेतं भक्तं कृत्वा तु भोजने ॥१३७॥

प्रदद्यादस्य चूर्णस्य विडालपदकं भिषक् ।

ततस्तद्भवतां याति कोष्णत्वं च प्रपद्यते ॥१३८॥

एष चाग्निमुखभूर्णभूर्णराजो निगद्यते ।

ब्रह्मणा निर्मितश्चैष ह्यश्विभ्यां परिकीर्तितः ॥१३९॥

अग्निमान्द्यं वैश्वानरं चूर्णम् ।

लवणयवानीदीप्यकपिप्पलीनागरमुत्तरोत्तरं वृद्धम् ।

सर्वसमांशा पथ्या चूर्णो वैश्वानरः साक्षात् ॥१४०॥

गुल्मं द्वितीयं वैश्वानरं चूर्णम् ।

सैन्धवलवणात्कर्षो द्वौ च यवान्यास्त्रयोऽजमोदायाः

पिप्पल्याश्चापि पलं पञ्चकर्षाणि शुण्ठ्याश्च ॥ १४१

द्वादश हरीतकीनां चूर्णमिदं कारयेच्छुष्कणम् ।

मद्योष्णोदकयूपैः पिबेद्भि तत्रेण सर्पिषा वापि ॥१४२॥

गुल्मे तथा रुजायां पार्श्वोदरवस्तियोनिशूलेषु ।

वातानुलोमनकरं चूर्णं वैश्वानरं नाम ॥१४३॥

गुल्मे तृतीयं वैश्वानरं चूर्णम् ।

माणिमन्यस्य भागौ द्वौ यवान्यास्तद्वदेव च ।

भागास्त्रयोऽजमोदाया नागराद्भागपञ्चकम् ॥१४४॥

दश चैव हरीतक्याः सूक्ष्मचूर्णीकृताः शुभाः ।

मस्त्वारनालमद्यैश्च सर्पिषोष्णोदकेन वा ॥१४५॥

आमवातं जयेत्पीतं गुल्मं हृद्भस्तिजं गदम् ।

वातानुलोमनं श्रेष्ठं चूर्णं वैश्वानरं स्मृतम् ॥१४६॥

अग्निदीप्त्यर्थं ज्वालामुख्यं चूर्णम् ।

द्विद्व्यम्लघेतसकटुत्रिकचित्रकेभ्यः

सक्षारपाण्डुरफलत्रिकदाडिमेभ्यः ।

कर्पान्पृथग्गुण्डपलान्यवचूर्ण्य भुक्तो

ज्वालामुखोऽयमनलस्य करोति दीप्तिम् ॥१४७॥

उदात्तं नाराचकं चूर्णम् ।

द्विद्व्यं कुष्ठं वचा चैव स्वर्जिका विडमेव च ।

१ प्रत्येकं कर्षमितानां द्विद्व्यं त्रीणां यावन्तः कपास्तावन्ति गुण्डपलानीत्यर्थः

एको द्वावथ चत्वारस्तथाऽष्टौ षोडशैव च ॥१४८॥

यथाक्रमकृतान् भागांश्चूर्णमानाहभेदनम् ।

नाराचविवृतो ह्येष योगो नाराचको मतः ॥१४९॥

उदावर्तेषु शूलेषु गुल्मेष्वथ भगन्दरे ।

हृद्रोगस्य प्रमेहस्य योगोऽयं शमनः परः ॥१५०॥

सारस्वतं चूर्णम् ।

कुष्ठाभगन्धसैन्धवपिप्पलिमरिचं द्विजीरकं शृण्ठी ।

पाठाऽजमोदसङ्घिता समभागा चूर्णिता च वचा १५१

प्रातर्मधुसर्पिभ्यां विडालपदमात्रमेतदवलिह्य ।

सप्ताहं पथ्याशी किन्नरमधुरस्वरो भवति मर्त्यः ॥१५२॥

द्विगुणीकृते च तस्मिन्मेधावी भवति मिष्टवाक्यश्च ।

त्रिगुणीकृते च तस्मिन्श्लोकसहस्रं पठत्याशु ॥१५३॥

दुर्मेधसः किलायं भिक्षोराचार्यलोकसेनेन ।

अमार्थितेन दत्तो योगवरो नन्दविहारे ॥१५४॥

बृहत्सारस्वत चूर्णम् ।

कुष्ठाभगन्धं लवणाजमोदे द्वे जीरके त्रीणि कटूनि पाठा ।

माङ्गल्पपुष्पी च समानि चूर्णं कृत्वा तु चूर्णेन वचोद्भवेन १५५

तुल्येन युक्तं बहुशो रसेन तद्भाषितं ब्रह्मविनिर्मितायाः ।

सर्पिमधुभ्यां च ततोऽक्षमात्रं लिह्यान्नरः सप्तदिनं हिताशी १५६

सौस्वर्यमिच्छन्मनसश्च धैर्यं मेधां तथेच्छन्दिगुणं च कालम् ।

पठेन्नरः श्लोकसहस्रमत्रा तद्रत्नयुक्तं त्रिगुणं च कालम् ॥१५७॥

सारस्वतमिदं चूर्णं ब्रह्मणा निर्मितं स्वयम् ।

जगद्धिताय लोकानां दुर्मेधसां विचेतसाम् ॥१५८॥

अशोरोमे यथानिर्दिष्टं चूर्णम् ।

यवान्यतिविषा कुष्ठं वचा दिङ्गु हरीतकी ।

कचूणं रोहिषं मुस्तं रास्त्रा विबुधदाक च ॥१५९॥

च मरिचं चान्यत्रिचूर्णम् ।

मातुलुङ्गस्य मूलाणि पालाशं मूलमेव च ॥१६०॥

त्रिफलाशटिसूक्ष्मलाः पुष्करं त्वग्घरोतकी ।

अजाजी चेति तगूर्णं पिपेदुष्णोदकासवैः ॥१६१॥

एतदर्शोविवन्धानां प्रयोगाद्मृतोपमम् ।

श्वासभासे विभीतकायं चूर्णम् ।

विभीतकं विषा चैव भद्रमुस्ता च पिप्पली ।

भार्गी च शृङ्गवेरं च सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ॥१६२॥

तानि चूर्णानि पथेन पीतान्युष्णोदकेन वा ।

नाशयन्ति नृणां क्षिपं श्वासकासापनश्चकान् ॥१६३॥

द्विक्काशते त्रेषुकायं चूर्णम् ।

द्वरेणुश्चोरकं मुस्तं सूक्ष्मलाशटिनागरम् ।

त्वगेला पुष्करं शृङ्गी ह्रीविरागरुकेसरम् ॥१६४॥

यवान्यामलकी भार्गी पिप्पली सुरसा तथा ।

सिताचतुर्गुणं चूर्णं तत्पीतं लीढमेव वा ॥१६५॥

अन्नपानप्रयुक्तं वा भक्षितं वापि केवलम् ।

कासद्विक्काज्वरश्वासपार्श्वशूलं च नाशयेत् ॥१६६॥

द्विक्काशते सुरसं चूर्णम् ।

सुरसा चोरकं शृङ्गी सूक्ष्मला पुष्करं शटी ।

पिप्पलीत्वग्बिडक्षारशुण्ठीद्विङ्गम्लवेतसम् ॥१६७॥

भार्गी तामलकी जीवा वृक्षाभ्लश्चेति चूर्णितम् ।

द्विक्काश्वासविवन्वार्षःकासहृत्पार्श्वशूलनुत् ॥१६८॥

समश्वासे शट्ययं चूर्णम् ।

शटीचोरकजीवन्तीत्वङ्मुस्तापुष्कराह्वयम् ।

सुरसातामलक्येलापिप्पलयगरुनागरम् ॥१६९॥

वालकं च समं चूर्णं कृत्वाऽष्टगुणशर्करम् ।

सर्वथा तमके श्वासे द्विक्कायां च प्रयोजयेत् ॥१७०॥

दन्तरोमं तिककं चूर्णम् ।

मुस्तं त्रिकटुकं पाठां त्वग्गीजं वत्सकस्य च ।

पटोलकटुके निम्बं हरिद्रां घन्वयासकम् ॥१७१॥
जातीप्रवालभूनिम्बौ मधुकं सरसाञ्जनम् ।
त्रायमाणां गुडूर्चीं च त्रिफलां चेति चूर्णयेत् ॥१७२॥
चूर्णोऽयं तिक्तको नाम कवलः प्रतिसारणः ।
दन्तमूलास्यकण्ठस्थात्रोगानाथु व्यपोहति ॥१७३॥

दन्तरोगे पीतकं चूर्णम् ।

दार्वीपटोलयष्ट्याहमियङ्गतिविषा घनम् ।
त्रायन्ती नागपुष्पं च भूनिम्बस्तिक्तरोहिणी ॥१७४॥
दाडिमत्वग्भिभीतं च हरितालं मनःशिला ।
समांशानि त्रिभागांशं सशैलेयं रसाञ्जनम् ॥१७५॥
पीतकं चूर्णमेतद्धि मध्वक्तं प्रतिसारणम् ।
दन्तमूलगलास्योष्ठजिह्वातालुविकारिणाम् ॥१७६॥

गदरोगे कालकं चूर्णम् ।

गृहधूमं यवक्षारं पाठां व्योषं रसाञ्जनम् ।
तेजोद्वां त्रिफलां रोध्रं चित्रकं चेति चूर्णयेत् ॥१७७॥
सक्षौद्रं धारयेदतद्गलरोगविनाशनम् ।
कालकं नाम चूर्णं तु दन्तास्यगलरोगनुत् ॥१७८॥

मुखरोगे द्वितीयं पीतकं चूर्णम् ।

मनःशिला यवक्षारो हरितालं ससैन्धवम् ।
दार्वी त्वकेति तच्चूर्णं माक्षिकेण समायुतम् ॥१७९॥
मूर्च्छितं घृतमण्डेन कण्ठरोगेषु धारयेत् ।
मुखरोगेषु च श्रेष्ठं पीतकं नाम चूर्णकम् ॥१८०॥

कासे श्रावण्यार्थं चूर्णम् ।

जीवन्ती मधुकं पाठा त्वक्क्षीरी त्रिफला शटी ।
मुस्तैलापचकं द्राक्षा द्वे बृहस्पौ विबुधकम् ॥१८१॥
सारिवा पौष्करं मूलं ककटाख्या रसाञ्जनम् ।
पुनर्नवा लोहरजरागण्डा लवणिका ॥१८२॥

भार्गी तामलकी वृद्धिविडङ्गं धन्वयासकम् ।

क्षारचित्रकचव्याम्लवेतसव्योपदारु च ॥१८३॥

चूर्णांकृत्य समांशानि लेहयेन्मधुसर्पिषा ।

चूर्णं पाणितलं कृत्वा पञ्चकासान्वयपोहति ॥१८४॥

आतिसारे भूनिम्बाद्यं चूर्णम् ।

भूनिम्बकडुकाव्योपमुस्तकेन्द्रयवान् समान् ।

द्रौ चित्रकात्कलिङ्गत्वग्भागान् षोडश चूर्णयेत् ॥१८५॥

चूर्णं मस्त्रम्बुना पीतं ग्रहणीदोषगुल्मजित् ।

कामलाञ्चरपाण्डुत्वमेहारुच्यतिसारजित् ॥१८६॥

ग्रहण्यो पाठाद्यं चूर्णम् ।

पाठाप्रतितिपामुस्तव्योपभूनिम्बवत्सकाः ।

तिक्ताचित्रकदुस्पर्शास्तुल्यैस्तैः कुटजः समः ॥१८७॥

गुडशीताम्बुना पीतो ग्रहणीहाऽग्निकारकः ।

ग्रहण्यो नागराद्यं चूर्णम् ।

नागरातिविपामुस्तं भूनिम्बं सरसाञ्जनम् ।

वत्सकत्वक्फले विल्वं पाठां कडुकरोहिणीम् ॥१८८॥

पिबेत्समांशकं चूर्णं सक्षौद्रं तण्डुलाम्बुना ।

पित्तिके ग्रहणीदोषे रक्तं यथोपवेश्यते ॥१८९॥

राजयक्ष्मणि सितोपलाद्यं चूर्णम् ।

सितोपलां तवक्षीरीं पिप्पलीं बहुलां त्वचम् ॥१९०॥

अन्त्यादूर्ध्वं द्विगुणितं लेहयेत्सौद्रसर्पिषा ।

चूर्णकं प्राशयेच्चैतच्छ्रासकासकफाहुरम् ॥ १९१ ॥

सुप्तजिह्वारोचकिनं मन्दाग्निं पार्श्वशूलिनम् ।

हस्तपादांशदाहेषु ज्वरे रक्ते तथोर्ध्वगे ॥ १९२ ॥

योनिदोषे पुण्यादुगं चूर्णम् ।

पाठा जम्ब्वाम्रयोर्मञ्जा शिलोद्रेदो रसाञ्जनम् ।

अम्बुष्ठा मोचनिर्यासः समङ्गा पञ्चकेशरम् ॥१९३॥

बाह्यिकातिविषे विल्वं रोध्रो गुस्तं सगैरिकम् ।
 कद्दफलं मरिचं शुण्ठी मृद्गीका रक्तचन्दनम् ॥ १९४ ॥
 कद्दवत्सकानन्ताधातकीमधुकार्जुनम् ।
 पुष्येणोद्धृत्य तुल्यानि सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ॥ १९५ ॥
 तानि क्षौद्रेण संयोज्य पाययेत्तण्डुलाम्बुना ।
 अर्शःसु चातिसारेषु रक्तं यश्चोपवेश्यते ॥ १९६ ॥
 दोषा दन्तकृता ये च बालानां तांश्च नाशयेत् ।
 योनिदोषं रजोदोषं जलं श्वेतं सपाण्डुरम् ॥ १९७ ॥
 स्त्रीणां श्यावारुणं यच्च मसह्य विनिवर्तयेत् ।
 चूर्णं पुष्यानुगं नाम हितमाश्रेयपूजितम् ॥ १९८ ॥

पाण्डुरोगे योगराजं चूर्णम् ।

त्रिफलायास्त्रयो भागास्त्रयस्त्रिकडुकस्य च ।
 भागश्चित्रकमूलस्य विडङ्गानां तथैव च ॥ १९९ ॥
 मुस्ताकम्पिल्लयोर्भागो देयश्चापि पृथक् पृथक् ।
 पञ्चाशमजतुनो भागास्तथा रूप्यमलस्य च ॥ २०० ॥
 माक्षिकस्य तु शुद्धस्य लोहस्य रजसस्तथा ।
 अष्टौ भागाः सितायाश्च तत्सर्वं सूक्ष्मचूर्णितम् ॥ २०१ ॥
 माक्षिकेणाप्लुतं स्थाप्यमायसे भाजने शुभे ।
 उदुम्बरसमां मात्रां ततः स्वादेद्यथाग्नि ना ॥ २०२ ॥
 दिने दिने प्रयोक्तव्यं जीर्णे भोज्यं यथेप्सितम्
 वर्जयित्वा कुलत्थांश्च काकगार्शो कपोतकान् ॥ २०३ ॥
 योगराजोऽयमाख्यातो योगोऽयममृतोपमः ।
 रसायनमिदं श्रेष्ठं सर्वरोगहरं शिवम् ॥ २०४ ॥
 पाण्डुरोगं विषं कासं यक्ष्माणं विषमज्जरम् ।
 कुष्ठान्यजरकं मेहान् श्वासं हिकामरोचकम् ।
 विशेषाद्दन्त्यपस्मारं कामलां गदजानि च ॥ २०५ ॥

कुष्ठे त्रिफलाद्यं चूर्णम् ।

त्रिफलातिविपाकदुफानिम्बकलिङ्गवचापटोलानाम् ।

मागधिकारजनीद्वयपत्रकभार्गीमूर्वाविशालानाम् ॥ २०६ ॥

भूनिम्बपलाशानां दद्याद्विपलं त्रिवृत्रिगुणा ।

तैश्च समाना द्राक्षी तच्चूर्णे सुप्तिनुत् परमम् ॥ २०७ ॥

मन्दाग्रे व्योषं चूर्णम् ।

सव्योषं किमिजित्सपञ्चलत्रणं साजाजिकं साभयं

सक्षारं सहताशनं सचविकं सग्रन्थिकं सत्रिवृत् ।

एतच्चूर्णमुदश्विता प्रपित्रतामुष्णेन वा वारिणा

वर्द्धिष्टिद्विमुपैति सर्वगदजिद्धाजिष्णुतामावहेत् ॥ २०८ ॥

पाण्डुरोगे खण्डसमक चूर्णम् ।

त्रिफलाव्योपविल्वान्दपिप्पलीमूलचित्रकैः

त्वगेलापत्रचविकातिन्तिण्डीकाम्लवेतसैः ॥ २०९ ॥

समांशैर्धातुमाक्षीकं सर्वैस्तुल्यं प्रदापयेत् ।

लोहचूर्णं समं तैश्च सर्वैः खण्डं समांशकम् ॥ २१० ॥

चूर्णितं मधुना लेहं वटकाग् वा समाश्लिकाग् ।

भक्षयित्वा यथासात्म्यमनुपानं प्रयोजयेत् ॥ २११ ॥

नाशयेत्कुष्ठमालस्यं प्रमेहोदरकामलाः ।

पाण्डुरोगं तथा कासं हलीमकगिरेरुजम् ॥ २१२ ॥

प्रसेकमरुचिं मूर्च्छां हृल्लासं मन्दवद्धिताम् ।

रक्तपित्तं परीसर्पं श्ववथुं च नियच्छति ॥ २१३ ॥

शोफ पाठाद्यं चूर्णम् ।

पाठा सकृष्णा गजपिप्पली च निदग्धिका नागरचित्रकी च ।

सपिप्पलीमूलमजाजिरात्रिमुस्तं च चूर्णं मुखतोयपीतम् ।

हन्यान्निदोषं चिरजं च शोफं कुष्ठं च चूर्णस्य हि सुप्रयोगात् २१४

कुष्ठे वाकुञ्चिकाद्यं चूर्णम् ।

वाकुची त्रिफला वर्द्धिर्भल्लातश्च शतावरी ।

सिन्दुवारोऽश्वगन्धा च निन्वः पश्चाद्भसंयुतः ॥ २१५ ॥

मासैकं भक्षितं हन्ति चूर्णमेपां समांशकम् ।

सर्वकुष्ठानि वातांश्च रोगिणां नात्र संशयः ॥ २१६ ॥

कुष्ठं पृथुनिम्बःशकं चूर्णम् ।

काले त्वक्छदसारवीजकुमुर्निम्बस्य तुल्यांशकैः

कृत्वा चूर्णमदः कटुत्रिकनिशाधाज्यक्षपथ्यायुतः ।

पञ्चारिष्टमिदं पयोमधुघृतैरुष्णाम्बुना वा पुमान्

पीत्वा कासगरमहेहपिटिकाकुष्ठादिभिर्मुच्यते ॥ २१७ ॥

कुष्ठं बृहत्सनिम्बकं चूर्णम् ।

रसायनं प्रवक्ष्यामि ब्रह्मणाऽमिततेजसा ।

शोक्तं यश्च्यवनादिभिरुपयुक्तं महर्षिभिः ॥ २१८ ॥

पुष्पकाले तु निम्बस्य कुमुमानि समाहरेत् ।

फलकाले फलं चैव मूलं पत्रं त्वचं तथा ॥ २१९ ॥

चित्रकोऽथ विडङ्गानि व्याधिघातकशक्रजौ ।

भल्लातको हरीतक्यः शुण्ठी चामलकैः सह ॥ २२० ॥

श्वदंष्ट्रा लोहचूर्णं च भृङ्गस्वरसभावितम् ।

अरिष्टखदिराभ्यां च भावयेत्पञ्चनिम्बकम् ॥ २२१ ॥

भावयित्वा पुनः पिष्टमेकस्थाने च कारयेत् ।

ततः कर्पमितां मात्रां सर्पिषा माक्षिकेण वा ॥ २२२ ॥

सुखाम्बुना वा तत्पीतं तत्क्षणादेव जीर्यति ।

हन्यात्कुष्ठानि सर्वाणि सप्त चैव महाक्षयान् ॥ २२३ ॥

अर्शांसि वातगुल्मं च खालित्यं पलितानि च ।

वातरक्तं विशेषेण श्वित्रं कुष्ठं तथैव च ॥ २२४ ॥

कुष्ठनाशनमेतद्धि ब्रह्मणा गदितं पुरा ।

वातातपसहो ह्येष न चात्र नियमः क्वचित् ॥ २२५ ॥

ग्राम्यधर्मं च कुर्वाणो भोजनं च यथेप्सितम् ।

मासमात्रोपयोगेन जीवेद्वर्षशतं पुमान् ॥ २२६ ॥

सर्वकामसक्तोऽपि सर्वरोगः ममुच्यते ।

पण्मासमुपयोगेन सर्परपि न दृश्यते ॥ २२७ ॥

वर्षमात्रोपयोगेन जीवेद्वर्षशतत्रयम् ।

नास्मात्परममस्त्यन्यत्कुष्ठरोगस्य भेषजम् ॥ २२८ ॥

साध्यानि यानि कुष्ठानि तान्येवामुं मकुर्यतः ।

निवर्तन्ते यथा कुष्ठे सौपर्णे पचनाशिनः ॥ २२९ ॥

मन्दाग्री लक्षणमास्तरं चूर्णम् ।

पिप्पली पिप्पलीमूलं धान्यकं कृष्णजीरकम् ।

सैन्धवं च विडं चैव पत्रं तालीसकेसरम् ॥ २३० ॥

एषां द्विपलिकान् भागान् पञ्च सौवर्चलस्य च ।

सारिवाजाजिगृष्ठीनामेकैकस्य पलं पलम् ॥ २३१ ॥

त्वगेले चार्धभागे च सामुद्रात्कुडवद्रयम् ।

दाडिमात्कुडवं चैकं द्वे पले चाम्लवेतसात् ॥ २३२ ॥

एतश्चूर्णाकृतं श्लक्ष्णं गन्धाह्वयमृतोपमम् ।

लवणं भास्करं नाम भास्करेण विनिर्मितम् ॥ २३३ ॥

जगतोऽस्य हितार्थाय वातश्लेष्मामयापहम् ।

तकमस्तुसुराशुक्तसीधुकाञ्जिकयोजितम् ॥ २३४ ॥

जाङ्गलानूपमांसेषु भक्ष्येषु विविधेषु च ।

मन्दाग्रीनां खादयतां शक्तो भवति पावकः ॥ २३५ ॥

अशांसि ग्रहणीदोषशोपकुष्ठभगन्दरान् ॥

हृद्रोगमामदोषांश्च विविधानुदरस्थितान् ॥ २३६ ॥

प्लीहानं वातगुल्मं च श्वासफासोदरक्षयान् ।

शूलं च नाशयत्येतत्तुष्टो नृप इवापदः ॥ २३७ ॥

परिणामशूले सामुद्राद्यं चूर्णम् ।

सामुद्रं सैन्धवं क्षारौ रुचकं रामठं विडम् ।

दन्ती लोहरजः किट्टं त्रिवृत्स्मूरणकं समम् ॥ २३८ ॥

दधिगोमूत्रतोयैश्च मन्दपात्रकपाचितम् ।

तं यथाग्निबलं चूर्णं किञ्चिदुष्णेन वारिणा ॥ २३९ ॥

जीर्णे जीर्णे तु भुञ्जीत मांमादिस्निग्धभोजनम् ।

नाभिशूलमुरःशूलं गुल्मप्लीहभवं च यत् ।

परिणामसमुत्थस्य शूलस्य च हितं परम् ॥ २४० ॥

तुम्बवाद्यं चूर्णम् ।

चूर्णं तदेतदिति तुम्बुरुपुष्कराह-

पथ्याम्लवेतसविडं रुचकं सहिङ्गु ।

सिन्धूद्भवेन सहितं यववारिपीतं

शूलापतन्त्रकविकारहरं यदुक्तम् ॥ २४१ ॥

शूले द्विद्वयष्टकं चूर्णम् ।

व्योपाजमोदयुतजीरकयुग्मासिन्धु-

चूर्णं सरामठविभागमिति प्रयुक्तम् ।

द्विद्वयष्टकं हरति हृज्जठरान्तराल-

शूलानि गुल्मगुदजग्रहणीविकारान् ॥ २४२ ॥

अरोचके द्वितीयं द्विद्वयष्टकं चूर्णम् ।

त्रिकदुकमजमोदा सैन्धवं जीरके द्वे

समधरणधृतानामष्टमो द्विङ्गुभागः ।

प्रथमकवलभुक्तं सर्पिपा चूर्णमेत-

ज्जनयति जठराग्निं वातगुल्मं निहन्ति ॥ २४३ ॥

मन्दासो रामठाद्यं चूर्णम् ।

रामठं रुचकं वह्निर्वचाजीरकनागरम् ।

विडङ्गश्चित्रकः कुष्ठं कणामरिचवेतसम् ॥ २४४ ॥

दीप्यकश्चेति सर्वाणि समभागानि कारयेत् ।

चूर्णमुष्णाम्बुना पीतं यद्विवृद्धिकरं परम् ॥ २४५ ॥

सर्वाङ्गशूले चित्रकाद्यं चूर्णम् ।

चित्रकः पिप्पलीमूलं पिप्पली गजपिप्पली ।

सिन्धुः कणामरिचः कुष्ठः कणामरिचः ॥ २४६ ॥

.. .. . ॥ २४७ ॥

तुम्युरुश्वाजमोदा च यवानो रुचकं तथा ।

समभागानि सर्वाणि सर्वैस्तुल्यं तु नागरम् ॥ २४८ ॥

सूक्ष्मचूर्णं ततः कृत्वा मातुलुङ्गेन भावयेत् ।

ततः कर्पमितां मात्रां पिवेदुष्णेन चारिणा ॥ २४९ ॥

मधेन मस्तुना वापि यूपेणापि रसेन वा ।

जयेत्सर्वाङ्गं शूलं कौष्ठगं कुत्सिगं तथा ॥ २५० ॥

अर्शोजठरगुल्मघ्नं दीपनीयं विशेषतः ।

चित्रकायमिदं चूर्णमामवातहरं परम् ॥ २५१ ॥

मन्दाशो सेन्धवाद्यं चूर्णम् ।

सिन्धुसौवर्चलव्योपपथ्याजीरकाचित्रकैः ।

विडङ्गयावशूकाहपाक्यग्रन्थिकरोमकैः ॥ २५२ ॥

त्रिवृच्चव्ययुतश्चूर्णं तक्रेणाम्लाम्युना पिवेत् ।

कल्पितं वह्निदीप्त्यर्थं प्रातरुत्थाय मानवः ॥ २५३ ॥

वातश्याशो सामुदायं चूर्णम् ।

सामुद्रसौवर्चलसैन्धवानां क्षारो यवानामजमोदभागः ।

हरीतकीपिप्पलीशृङ्गवेरं हिङ्गुर्विडङ्गं च समानि कुर्यात् ॥ २५४ ॥

एतानि चूर्णानि घृतप्लुनानि भुञ्जीत पिण्डान् प्रथमं तु पञ्च ।

अजीर्णवातं ग्रहगुल्मवातं वातप्रमेहं विषमं च वातम् ।

सकामले पाण्डुविमूचिके च श्वासं च फासं च हरेत्प्रयुक्तम् ॥ २५५ ॥

नारसिंहं चूर्णम् ।

प्रस्थं शतावरीचूर्णं प्रस्थं गोक्षुरकस्य च ।

वाराह्या विंशतिपलं गुडूच्याः पञ्चविंशतिम् ॥ २५६ ॥

प्रस्थद्वयं तु भल्लाताचित्रकस्य दशैव तु ।

तिलानां लुञ्चितानां च प्रस्थं दद्यात्सुचूर्णितम् ॥ २५७ ॥

व्युपणस्य पलान्यष्टौ शर्करायाश्च सप्ततिः ।

माक्षिकं शर्करार्धेन तदर्धेन च वै घृतम् ॥ २५८ ॥

शतावरीसमं देयं विदारीकन्दचूर्णकम् ।

एतानि सूक्ष्मचूर्णानि स्निग्धे भाण्डे निधापयेत् ॥ २५९ ॥

पलार्धमुपयुञ्जीत यथेष्टं चात्र भोजनम् ।

एष मासोपयोगेन जरां हन्ति रुजामपि ॥ २६० ॥

वलीपालितखालित्यग्नीहव्यार्धींश्च पीनसान् ।

भगन्दरं मूत्रकृच्छ्रमश्मरीं च भिनत्त्यपि ॥ २६१ ॥

अष्टादशैव कुष्ठानि तथाऽष्टाबुदराणि च ।

प्रमेहं च महाव्याधिं पञ्चकासान् सुदुस्तरान् ॥ २६२ ॥

अशीतिं वातजान् रोगांश्चत्वारिंशच्च पैत्तिकान् ।

विंशतिं श्लैष्मिकांश्चैव संसृष्टान् सान्निपातिकान् ।

एताः सर्वा रुजो हन्ति वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ॥ २६३ ॥

सकाञ्चनाभो मृगराजविक्रमस्तुरङ्गवेगो जलदौघनिःस्वनः ।

स्त्रीणां शतं गच्छति सोऽतिरम्यः स्रुत्पवान् सत्त्ववतां वरिष्ठः ॥ २६४ ॥

पुत्रान् संजनयेद्दीमान्नरासिंहनिभांस्तथा ।

नारसिंहेति विख्यातशूर्णो रोगगणापहः ॥ २६५ ॥

अतिशारे गङ्गाधरं चूर्णम् ।

अरलुकवनशुण्ठीधातकीविल्वरोध्रं

कुटजफलसमेतं मोचनिर्यासयुक्तम् ।

अतिविपजलपाठाः साहकारं च बीजं

मसृणमधुविमिश्रं तण्डुलाम्बुमपीतम् ॥ २६६ ॥

कफोद्भवं मारुतपित्तसंभवं जयेदतीसाररयं तथाऽऽमजम् ।

मष्टद्गङ्गाधरनाम चूर्णकं तथा हि दोषं ग्रहर्णाभवं च ॥ २६७ ॥

शुभे कटुत्रिकारं चूर्णम् ।

कटुत्रिकं निकृकरोहिणी घनं किराततिकोऽथ शतक्रतोर्यवाः ।

विदङ्गचव्यं सगुडचि निम्बकं भियङ्गुनीशोत्पलरोध्रमञ्जनम् ।
 सधातकीमोचरमं फल्गुषिकं तथा नयं विन्वकपित्त्यसारिवम् ।
 समाः स्युरते द्विगुणं तु चित्रकं द्विरष्टभागं कुट्टजाञ्चनं ततः ॥
 सुक्ष्मपिष्टं शिशिराम्बुयोजितं पिबन्मनुष्योऽर्धपलं गुडान्वितम् ॥
 पुष्टक्षिते स्यान्मृदु भोजनं हिमं निहन्ति गुल्मान्कफपित्तसंभवान् ॥
 ज्वरातिसारग्रहणीगदाकृचीः प्रमेहमूत्रस्यवध्मविद्रधीन् ॥२७०॥
 अजीर्णपाण्डुस्रतकासशोफान् सदा प्रयुक्तः सगुडः कटुत्रिकः ।

स्थोश्मे व्योषाद्यं चूर्णम् ।

व्योषकट्टीवरानियुविदङ्गातिविपास्थिराः ।

हिङ्गुर्सावर्जलाजाजीयवानीधान्यचित्रकाः ॥ २७१ ॥

वृहत्स्यौ हृषुपा पाठा निशे मूलं च केचुकात् ।

एषां चूर्णं समध्वाज्यं तैलं चापि दशांशकम् ॥ २७२ ॥

फलाभागैस्तु सक्तूनां युक्तं पीतं निहन्ति तत् ।

नृणां स्थौल्यादिकान्दोषान् कफमेदोभवांस्तथा ॥२७३॥

हृद्रोगकामलाश्वित्रभासकासगलग्रहान् ।

कराति युद्धि मेधां च सन्नस्याप्रेथ दीपनम् ॥ २७४ ॥

अतिस्थौल्यादिकान् दोषान् रोगानन्यांश्च तद्विधान् ।

वातहासे विद्व्राद्यं चूर्णम् ।

विडङ्गं नागरं राम्ना पिप्पली हिङ्गु सैन्धवम् ।

भार्गी क्षारश्च तचूर्णं पिबेद्धि घृतमात्रया ॥ २७५ ॥

सकलेऽनिलजे कासे श्वासे हिध्मानिलार्तिषु ।

शुभे वचाद्यं चूर्णम् ।

वचा घत्सकवीजं च कुष्ठं चित्रकमेव च ॥ २७६ ॥

पिप्पली शृङ्गवेरं च पाठा कटुकरोहिणी ।

यत्रानी च पटोलं च सैन्धवातिविषे तथा ॥ २७७ ॥

हृषुपा चाजगन्धा च शंटी पौष्करमेव च ।

एतानि समभागानि सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ॥ २७८ ॥

तत्र कर्पसमां मात्रां पिवेदुष्णेन वारिणा ।

गुल्मान् पञ्च च हृद्रोगान् कुक्षिशूलं च नाशयेत् २७९

पाण्डुरोगे किराततिक्तकायं चूर्णम् ।

किराततिक्तं सुरदारु दावीं मुस्ता गुडूची कडुका पटोलम् ।

दुरालभा पर्पटकं सनिम्वं फलत्रिकं वह्निकटुत्रिकं च ॥२८०॥

विडङ्गसारं च समांशकानि ह्ययोरजोऽर्धेन विचूर्णितानि ।

ईषद्धृताक्तं मधुनाऽवलीढमशीसि शोषं ग्रहणीमदोषम् ।

कुष्ठानि कृच्छ्राणि हलीमकं च ज्वरांश्च घोरानथ पाण्डुरोगान् ॥

आमोद्भवान् वातसमुत्थितांश्च पित्तोद्भवांश्छेष्मसमुद्भवांश्च ।

दुष्टवृणान् चैव कफविद्रधींश्च श्वित्राणि हन्याच्छतशः प्रयोगः २८२

कुष्ठानि खण्डसमं चूर्णम् ।

त्रिफलाव्योषविल्वान्दपिप्पलीमूलचित्रकैः ।

चविकात्वचपत्रैलातिन्तिडीकाम्लवेतसैः ॥ २८३ ॥

समांशं घातुमाक्षीकं सर्वैस्तुल्या सिता भवेत् ।

भक्षयित्वा यथासात्म्यमनुपानं प्रयोजयेत् ॥ २८४ ॥

चूर्णितं मधुना लेहं वटकान् वा समाक्षिकान् ।

नाशयेत्कुष्ठमालस्यं प्रमेहोदरकामलाः ॥ २८५ ॥

पाण्डुत्वं ग्रहणीदोषं हलीमकशिरोरुजम् ।

प्रसेकमरुचिं मूर्च्छां हृष्टासं मन्दवह्निताम् ॥ २८६ ॥

रक्तपित्तं परीसर्पं श्वयथुं चाङ्गतापकम् ।

जनयेत्माणमुत्साहं बलवर्णास्थिराङ्गताम् ॥ २८७ ॥

चूर्णं खण्डसमं नाम समस्ताभ्याशयेद्ब्रह्मान् ।

उष्ठे भाकुच्यार्थं चूर्णम् ।

पलानि संगृह्य दशेन्दुराज्या फलत्रयस्यापि समानमेतत् ।

विडङ्गसारस्य पलानि सप्त शिलोद्भवाऽर्धे च पुरस्य चैकम् ॥२८८

शतं च भङ्गातकसरफलानां पलं तथा पुष्करमूलनाम्नः ।

पलप्रयं लोहभवं सुचूर्णं त्रुटिः पलार्धं यथ कर्पभागान् ॥२८९॥

सपत्रकृष्णाघनयष्टिकानां सचित्रकग्रन्थिककेशराणाम् ।
 न्यग्रोधमूलोपगकुङ्कुमानामेकत्र संचूर्ण्य समं तु खण्डम् ॥२९०॥
 खादेद्यथाग्निं प्रयतस्तु मात्रां कुष्ठान्यशेषाण्यपयान्ति नाशम् ।
 अर्शोविकाराः पडपि प्रवृद्धाः श्वित्राणि चित्राण्युदराणि चाष्टौ ॥
 क्षयाश्च कृच्छ्रः खलु पाण्डुरोगः कण्ठामया विंशतिरेव मेहाः ।
 उन्मादरोगज्वरनेत्ररोगा नासोद्भवा पञ्चविधाश्च गुल्माः ॥२९२
 वातमशीतिविकारं चत्वारिंशत्प्रभेदजं पित्तम् ।
 श्लेष्माणं विंशतिकं विनाशयत्यति च दुष्टमपि ॥ २९३ ॥

भवति रुचिरदीप्तिर्गौरवर्णो मनुष्यः

समधिकशतवर्षं जीवतीह प्रगल्भम् ।

विघटितवनरोगो मासमात्रमयोगा-

द्युवतिनयनहारी दृष्टपुष्टो दृष्टश्च ॥ २९४ ॥

उदरे भस्मार्कचूर्णम् ।

युगर्तुसंख्यानि दलानि भानोश्चत्वारि काण्डानि सुधाद्रुमस्य ।
 सुरेन्द्रवल्ग्या दश सत्फलानि पञ्चैव पत्राणि कुमारिकायाः २९५
 चत्वारि वृन्ताकतरोः फलानि व्याघ्रीचतुःपष्टिकलानि युक्त्या ।
 पञ्चाङ्गमेकं हरिपर्णकन्दं सिद्धार्थतैलं च पलप्रमाणम् ॥२९६॥
 यत्राहसौवर्चलयोः पलं स्यात् धूर्तस्य वांश्च फलं पलं हि ।
 पलानि पञ्चैव शिवाह्वयस्य गोकण्टकं चाऽपि कन्दानि वैद्याः २९७
 गुरुपदेशादधिगम्य सम्यग्भाण्डे स्वबुद्ध्याऽकदलान् मुक्त्वा ।
 सर्वाणि चान्यानि महौषधानि सिद्धार्थतैलेन विमिश्रितानि २९८
 मक्षिष्य संरुद्धय मुखं तदीयं मृत्कर्पटं सन्धिषु वेष्टनीयम् ।
 गम्भीरगते कुहरे निवेद्य प्रच्छादनीयं छगणैः प्रभूतैः ॥२९९
 उत्तार्य यत्रेन सुशीतलं तं क्षारं चतुर्भिः प्रहरैः सुसिद्धम् ।
 सूक्ष्मीकृतं जीरककर्पपटुं मध्ये क्षिपेदुर्ध्वान्तं ॥ ३०० ॥
 तदाह्वयवाते ह्यथ पाण्डुरोगे भगन्द
 आनाह्वयन्धे ग्रहणीनि

तत्रेण कर्षार्धमिदं प्रदेयं भस्मार्कचूर्णं दाधिमस्तुना वा ।
 श्वासे सकासे हृदयोपरोधे कण्ठग्रहे जीर्णगुडेन देयम् ॥ ३०२
 तैलेन शूले मधुनोदरेषु गुल्ममकोपे फलपूरकेण ।
 सौवीरकेणाथ सदा प्रयोज्यमुष्णेन सर्वत्र जलेन देयम् ॥ ३०३
 यथा मृगेन्द्रो द्विपदर्पहन्ता वज्रं यथा भूधरमध्यभेदि ।
 अयं तथा योगवरो जनानां निहन्ति दुष्टानपि रोगसंघान् ३०४
 योगप्रदीपो मुनिभिः पुराणैर्निवेदितो मूलमसौ हितानाम् ।
 अनेन भीमादपि गाढवह्निर्नरो भवेत्पथ्याहितोपचारैः ॥३०५॥

अर्शसि पूतीकरजायं चूर्णम् ।

पूतीकरञ्जमूरणसुरताडकरअसिन्धुजातानाम् ।
 पथ्यामुसलीशीतककुब्जाशीनां च तुल्यांशम् ॥ ३०६ ॥
 चूर्णं तत्रेणैतं पिवतस्तेनैव चाश्रतो भुक्तम् ।
 पक्कफलानीव तरोरर्शसि पतन्ति मासेन ॥ ३०७ ॥

गुग्मे यवशारायं चूर्णम् ।

यवशारं यवानी च पित्रेदुष्णेन वारिणा ।
 एतेन वातजं शूलं गुल्मश्चैव चिरोत्थितः ॥ ३०८ ॥
 भिद्यते सप्तरात्रेण पवनेन यथा घनः ।
 जीर्णे रसंस्तु भुञ्जीत शाशलावकर्तत्तिरैः ३०९ ॥

ज्वरातिहारि व्योषः चूर्णम् ।

व्योषं वत्सकवीजं च निम्बभूनिम्बमार्कचम् ।
 वित्रकं रोहिणी पाठा दावी चातिविषा सपाः ॥३१०॥
 सूक्ष्मनूर्णाकृताः सर्वास्तगुल्या वत्सकत्वचः ।
 सर्वमेकत्र संयोज्य प्रपिबेत्तण्डुलाम्बुना ॥ ३११ ॥
 सक्षौद्रं वा लिहेदेतत्पाचनं ग्राहि भेषजम् ।
 अन्वि हन्ति दुष्णां च ज्वरातीसारनाशकम् ॥३१२॥
 कामलां ग्रहणीदोषान् गुल्मं घ्नीहाननेह च ।
 प्रमेहं पाण्डुरोगं च श्वयथुं च विनाशयन् ॥ ३१३ ॥

शोके कृष्णाद्यं चूर्णम् ।

कृष्णाग्निविश्वयनजीरककण्टकारी-
पाठानिशाकरिकणामगधाजटानाम् ।

चूर्णं कत्रोष्णसलिलैरवलोड्य पीतं

नातः परं श्वयथुरोगहरं नराणाम् ॥ ३१४ ॥

इवासहृद्रोगयोर्द्विद्वयश्चकं चूर्णम् ।

द्विद्भुः सौवर्चलं विश्वं दाडिमं साम्लवेतसम् ।

हन्ति श्वासं च हृद्रोगमिदं स्याद्विद्भुःपञ्चकम् ॥ ३१५ ॥

शोषे तिलाद्य चूर्णम् ।

तिलकर्कन्धुलाजानां चूर्णं मध्वाज्यलेहिनः ।

क्षीरानुपानं मासेन शोषघ्नं नास्त्यतः परम् ॥ ३१६ ॥

वर्ध्मरोगे बिल्वमूलाद्यं चूर्णम् ।

मूलं बिल्वकपित्थयोररलुकस्याग्नेर्बृहत्योर्द्रियोः

श्यामातिल्वकरजशिशुकतरोर्विश्वौपधारुष्करम् ।

कृष्णाग्रन्धिकवेह्लपञ्चलवणक्षाराजमोदान्वितं

पीतं काञ्जिककोष्णतोयमधितैश्चूर्णोक्तं वर्ध्मजित् ३१७

सर्वमेहे धन्द्र . वा . द्यं चूर्णम् ।

इन्द्रयवतीक्ष्णवीजासौवर्चलयावशूककर्पाशम् ।

मूर्वापाठाशुण्ठीद्विचतुरष्टांगकैर्भागैः ॥ ३१८ ॥

द्विङ्ग्वर्ध्मकर्पयुक्तं पेयामण्डेन दध्ना वा ।

नाशयति सर्वमेहानर्शासि च दीपयत्यग्निम् ॥ ३१९ ॥

शूले शर्कराद्य चूर्णम् ।

मरिचं शर्कराद्विद्भुः सूक्ष्मनूर्णोक्तं पिबेत् ।

सुखोदकेन तद्दधाशु शूलघ्नममृतोपमम् ॥ ३२० ॥

भानादे द्विहत्तरं द्विङ्गवाद्य चूर्णम् ।

द्विरुत्तरं द्विद्भुवचाग्निकुष्ठं सुवर्चिका चैव विद्वज्चूर्णम् ।

सुखान्नुनःऽऽनाह्निसूचिकार्तिहृद्रोगःगुल्मोर्ध्वसमीरगघ्नम् ३२१

पानीयच्छायायां मुस्ताद्यं चूर्णम् ।

मुस्ताजमोदबृहतीद्वयवाजिगन्धा-

द्विजीरकं दहनभृङ्गविडङ्गरालाः ।

भूनिम्बनिम्बभवल्कलराजवृक्ष-

सौवर्चलं त्रिकटुकं त्रिफला सपार्श्वी ॥३२२॥

सुधाकराख्यो जरणः सकुष्ठस्तथाऽपरो मालवदेशजातः ।

निर्गुण्डिका सैन्धवमेधिकं च मरीचमुण्डीमुद्गलीमुद्गुच्यः ॥३२३॥

वातव्याधिं विमूर्च्छो च छायां परदेशजाम् ।

निद्वन्ति सेवितं चूर्णमतेपां पथ्यभोजिना ॥ ३२४ ॥

मन्दाग्रे शतपुष्पाय चूर्णम् ।

शतपुष्पा विडङ्गानि सैन्धवं मरिचं समम् ।

चूर्णमुष्णाम्युना पीतमग्निसंदीपनं परम् ॥ ३२५ ॥

शुभे नारायणं चूर्णम् ।

शतपुष्पावचाकुष्ठकारव्योऽजाजिधान्यकम् ।

द्वौ क्षारौ पिप्पलीमूलं यवानी कुञ्जिका शटी ॥३२६॥

स्वर्णशौर्षजगन्धा च विशाला चित्रकः समम् ।

वृहदन्ती सप्तला च देया द्वित्रिचतुर्गुणाः ॥ ३२७ ॥

नारायणमिति ख्यातं चूर्णं श्रेष्ठं विरेचने ।

गुल्मानाहविपाजीर्णश्वासकासगलग्रहान् ॥ ३२८ ॥

शोफाशौग्रहणीदोषभगन्दरमदाञ्जयेत् ।

शुभे च्युषणाय चूर्णम् ।

च्युषणत्रिफलादिङ्गु कार्षिकं त्रिवृतापलम् ॥ ३२९ ॥

सौवर्चलार्धकर्पं च पलार्धं चाम्लवेतसम् ।

नचूर्णं शर्करानुल्यं मध्येनाम्लेन पाययेत् ॥ ३३० ॥

गुल्मपार्श्वार्तिनुत्सिद्धं जीर्णे चास्मिन् नवौदनम्

कृत्वा चूर्णमती मात्रामन्नपानेषु दापयेत् ।

रुच्यं तदीपनं बल्यं पार्श्वार्तिश्वासकासजित् ॥ ३३३ ॥

आमालीशारे पिप्पल्याद्यं चूर्णम् ।

पिप्पली चन्दनं मुस्तमुशीरं कटुरोहिणी ।

पाठा वत्सकबीजं च हरीतक्या महौषधम् ॥ ३३४ ॥

एतद्रामसमुत्थानमतीसारं सवेदनम् ।

कफान्मकं सपित्तं च पुरीषं चाथु रोधयेत् ॥ ३३५ ॥

पीनसे चत्रायं चूर्णम् ।

चव्याम्लवेतसकटुत्रिकतिन्तिडीक-

तालीसजीरकरुजादहनैः समांशैः ।

चूर्णं गुडमृदितं त्रिमुगन्धियुक्तं

वैस्वर्यपीनसकफारुचिषु मशस्तम् ॥ ३३६ ॥

कायेऽजमोदादिभस्मचूर्णम् ।

अजमोदा पलद्रुद्रं हरिद्रा च विडं तथा ।

सारस्तु खदिरस्यापि शौद्रिदं लवणं तथा ॥ ३३७ ॥

अभया पौष्करं भार्गी ह्येलाटङ्गुणकटुफलम् ।

वृषापामार्गयोर्मूलं क्षारयुग्मं तथैव च ॥ ३३८ ॥

प्रत्येकं पलमानानि रविपुष्पचतुष्पलम् ।

चूर्णाकृत्य ततो दद्यात्कुमारीरसभावनाम् ॥ ३३९ ॥

सान्तरधूमं घटे दग्ध्वा चूर्णितं बस्त्रगालितम् ।

मधुना लीढमेतद्धि पञ्चकासनिवारणम् ॥ ३४० ॥

दाहरोगे द्राक्षादिचूर्णम् ।

द्राक्षालाजसितोत्पलं समधुकं खर्जूरगोपीतुगा-

हीवेरामलकाब्दचन्दननतं कक्कोलजातीफलम् ॥

चातुर्जातकणं सधान्यकामिदं चूर्णं समां शर्करां

दत्त्वा शीतजलेन भक्षितमिदं पित्तं सदाहं जयेत् ॥ ३४१ ॥

मूच्छीं छर्दिमरोचकं च प्रदरं पाण्डुं भ्रमं कामलां

यक्ष्माणं समदात्ययं सतमकं वृष्णास्रपित्तं तथा ॥ ३४२ ॥

पाण्डुरोगे नवायसं चूर्णम् ।

ज्यूपणत्रिफलामुस्तविडङ्गदहनाः समाः ।
नवायोरजसो भागास्तचूर्णं मधुसर्पिपा ॥ ३४३ ॥
भक्षयेत्पाण्डुहृद्रोगकुष्ठार्शःशमनं परम् ।

राजयक्ष्मणि द्वितीयं वृद्धनवायसचूर्णम् ।

त्रिकटुत्रिफलैलाभिर्जातीफललवङ्गकैः ॥ ३४४ ॥
नवभागोन्मितैरैः समं तीक्ष्णं मृतं भवेत् ।
संचूर्ण्यालोडयेत्क्षौद्रे नित्यं यः सेवते नरः ॥ ३४५ ॥
कासं श्वासं क्षयं मेहं पाण्डुरोगं भगन्दरम् ।
ज्वरं मन्दानलं शोफं संमोहं ग्रहणीं जयेत् ॥ ३४६ ॥

मन्दासौ शुण्ठ्याद्यं चूर्णम् ।

शुण्ठीं ससौवर्चलचित्रकाभयां सरामठां दाडिमसैन्धवान्विताम् ।
खादन्ति ये मन्दहुताशना भुवि भवन्ति ते वाडवतुल्यबह्वयः ३४७

हृद्रोगे तिक्तकं चूर्णम् ।

मुस्तैलाचन्दनोशीरं यवानी व्योपवत्सकौ ।
फलं त्वक् कटुका दारु दावीं त्वक्पर्पटस्तथा ॥ ३४८ ॥
पटोलपत्रं पद्मग्रन्था मूर्वाभूनिम्बशिग्रुकाः ।
त्रायमाणा च सौराष्ट्री मुरा प्रतिविपा समाः ।
तिक्तकं नाम हृद्गुल्मशूलघ्नं सन्निपातनुत् ॥ ३४९ ॥

कुष्ठे लाक्षाद्यं चूर्णम् ।

लाक्षा दन्ती च मूर्वा मधुररसवचाद्रीपिपाठाद्रिकर्णो-
प्रत्यक्पृष्णी विडङ्गं त्रिकटुकरजनीसप्तपर्णाटरूपम् ।
रक्ता निम्बं मुरतरु वचा पञ्चमूर्त्या च चूर्णं
पीत्वा मासं जयति पित्तशुक्लं गव्यमूत्रेण कुष्ठम् ॥ ३५० ॥

प्रहृष्यो पयान्तरसः ।

कर्पं रसाद्गन्धकतस्तथैव विमर्द्य खल्वेऽभ्रकमेव तावत् ।
दद्यात्तथा ताम्रमयोरजश्च गव्येन चाज्येन विमर्श्य क्लिञ्चित ३५१

पात्रे मन्दं वह्निना ज्वालयेत्तद्दधान्मात्रां रक्तिकैकमष्टदद्या ।
 यावन्मापो नाधिकं मानवेभ्यः कृत्वा यद्देर्दीपनं हन्ति रोगान् ३५२
 पाण्डुप्लीहोन्माददुर्नाममेहान् पित्तं साम्लं सातिसारं ज्वरं च ।
 सद्यः शूलान् त्वग्ग्रहण्यामयं च रोगांश्चैवं मूतिकाया निहन्ति ३५३
 अयं हि पञ्चामृतनामधेयो रसेन्द्रराजः क्षयरोगहारी ।
 वातास्रमुग्रं श्वययुं च हन्यात्स्वयोगयुक्तः सकलान्विकारान् ३५४
 पञ्चसमं चूर्णम् ।

पथ्यानागरजीरकारुचकैः श्यामान्वितैः पञ्चभि-
 शूर्णं पञ्चसमं समस्तगदहृत्कायाग्निसंदीपनम् ।
 प्राणोत्साहविवर्धनं रुचिकरं गुल्मघ्नप्लीहापहं
 मत्स्याध्मानगरादिरोगशमनं सामानिले पूजितम् ॥३५५॥
 छर्षा बदराचं चूर्णम् ।

बदरत्रिफलानां च व्योपस्य च पलद्वयम् ।
 विधोः कर्पस्तु लाजानां पलद्वादशकं भवेत् ॥ ३५६ ॥
 पलात्वपत्रफाणां तु पलं स्याद्रंशलोचना ।
 पलाष्टकोऽम्लवेतश्च चतुष्पल उदाहृतः ॥ ३५७ ॥
 चूर्णं द्विगुणखण्डं तु हृद्यं वमिहरं परम् ।
 यक्ष्माणं रक्तपित्तं च ज्वरं कासं च नाशयेत् ॥ ३५८ ॥
 उदरे नवक्षारकं चूर्णम् ।

तुवरीटङ्गणव्योपसामुद्रं सैन्धवं विडम् ।
 काचं सौवर्चलं चव्यं क्षारश्रेक्षुरकोद्भवः ॥ ३५९ ॥
 एतानि समभागानि चूर्णाकृत्य प्रयोजयेत् ।
 रक्तवातारुचिप्लीहोदररोगापनुत्तये ॥ ३६० ॥
 मन्दाभाजमोदार्यं चूर्णम् ।

साजमोदलयणा हरीतकी शृङ्गथेरसहिता च पिप्पली ।
 मधुतक्रमृतशीतवारिणा चूर्णपानमुद्रराग्निदीपनम् ॥३६१॥
 दन्तरोगे जातीपत्रार्थं चूर्णम् ।

जातीपत्रपुनर्नयातिलकणाकोरण्टपुष्पं वचा
 शुण्ठीदीप्यकपथ्यकाः समधृतं चूर्णं मुखे धारयेत् ॥

वातघ्नं कफनाशनं कृमिहरं दुर्गन्धिशूलापहं
सद्यः शोफहरं च रक्तशमनं दन्तांश्च वज्रायते ॥ ३६२ ॥

कांठ जातीफलार्थं चूर्णम् ।

जातीफलं विडङ्गं च चित्रकस्तगरस्तिलाः ।

तालीसं चन्दनं शृण्ठी लवङ्गं चोपकुञ्चिका ॥ ३६३ ॥

कर्पूरं चाभया धात्री मरिचं पिप्पली शुभा ।

एपामक्षसमान् भागान् चातुर्जातकसंयुतान् ॥ ३६४ ॥

पलानि त्रीणि भृङ्गायाः शर्करा समयोजिता ।

मधुना चूर्णमेतत्तु कर्पाधिं लेहयेत्तथा ॥ ३६५ ॥

जयेत्कासं क्षयं श्वासं ग्रहणीमग्निमार्दवम् ।

वातश्लेष्मोद्भवांश्चान्यान् प्रतिश्यायमरोचकम् ॥ ३६६ ॥

एताः सर्वा रुजो हन्ति वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ।

दाडिमार्थं चूर्णम् ।

दाडिमस्य पलान्यष्टौ शृङ्गवेरपलत्रयम् ॥ ३६७ ॥

पलद्वयं पिप्पली च कोलचूर्णं पलद्वयम् ।

यवानी चाजमोदा च मिशिशैवाम्लवेतसम् ॥ ३६८ ॥

वृक्षाम्लं चविका चात्र ह्यभया च पलोन्मिता ।

सौवर्चलं च धन्याकं सूक्ष्मला त्वक्तथैव च ॥ ३६९ ॥

ग्रन्थिकं मरिचं चात्र पत्रकं सतुगाह्वयम् ।

एपामर्धपलान् भागान् सर्वेस्तुल्या सिता भवेत् ॥ ३७० ॥

एतत्प्राक् भोजनाच्चूर्णं दीपनं गुल्मनाशनम् ।

अर्शांसि ग्रहणीदोषमतीसारं प्रवाहिकाम् ।

पार्श्वशूलमथानाहं प्रमेहांश्च प्रणाशयेत् ॥ ३७१ ॥

मन्दात्मावामलक्यादिचूर्णम् ।

आमलकवह्निपथ्यामागधिकासैन्धवैः कृतं चूर्णम् ।

विनिहन्ति कण्ठरोगं मन्दाग्निं रक्तपित्तमपि ॥ ३७२ ॥

खीरोगे मेथिकाद्यं चूर्णम् ।

मेथिका शतपुष्पा च यवानी मधुयष्टिका ।

त्रिकटु त्रिफला गुस्ता त्रिजातं च पुनर्नवा ॥ ३७३ ॥

ऋष्यभोक्ता समङ्गा च चन्दनं रक्तचन्दनम् ।
 द्राक्षापुष्करमञ्जिष्ठाः समं चूर्णं प्रकल्पयेत् ॥ ३७४ ॥
 घृतखण्डेन पक्त्वयं काले स्त्रीणां च दापयेत् ।
 गर्भप्रदं च वन्ध्यानां स्त्रीणां बलविवर्धनम् ॥ ३७५ ॥
 शमनं रक्तवातस्य पित्तोपद्रवनाशनम् ।
 त्रिदोषे रुद्धगर्भे च परमं सुखकारकम् ॥ ३७६ ॥

कामवृद्धौ राजयोगः ।

अहिफेनं वत्सनामः केशरं चव्यचित्रकम् ।
 घचूरभृङ्गशिग्रूणां वीजानि सितजीरकम् ॥ ३७७ ॥
 अश्वगन्धाऽऽत्मगुप्ता च कलिङ्गकलवङ्गकम् ।
 आकल्लकोऽजमोदा च मुशली च शतावरी ॥ ३७८ ॥
 पिप्पली पिप्पलीमूलं चातुर्जातकसंयुतम् ।
 कटाहे मधुना पक्त्वा कुर्यात्पूगोपमा वटीः ॥ ३७९ ॥
 भोजनानन्तरं वक्रे गुटी धार्या घटीद्वयम् ।
 जातीपत्री विशेषेण धारणीया मुखे सदा ॥ ३८० ॥
 क्षाराम्लदधिवर्जं च कार्यं भोजनमुत्तमम् ।
 पण्डत्वं स्वल्पवीर्यत्वं हन्याच्छीतमिवानलः ॥ ३८१ ॥
 अतिसारे ममेहे च मन्दाग्रौ राजयक्ष्मणि ।
 आमवाते महावाते पाण्डुरोग शिरोगदे ॥ ३८२ ॥
 शुद्धिं पानीयजे रोगे सर्वाङ्गवात इष्यते ।
 ईश्वरेण च संभोक्तः कार्तिकेयाय सुन्दरः ॥ ३८३ ॥
 एष द्वात्रिंशको नाम योगराजः प्रकीर्तितः ।

क्षये आभावं चूर्णम् ।

आभा च धातुमाक्षीकं गिरिजं च त्रिजातकम् ॥ ३८४ ॥
 जीरकर्पभक्ती मेदा काक्रीली पुण्डरीयकम् ।
 व्योषं च बालकं चैव पृथ्वी कालेयकं विडम् ॥ ३८५ ॥
 एतानि समभागानि ह्यायसं द्विगुणं क्षिपेत् ।

शर्करा च समा देया मधुना सह लेहयेत् ३८६ ॥
 क्षयमेकादशाकारं श्वासं कासं तथैव च ।
 स्वरभेदं पार्श्वशूलं ज्वरं कम्पं च दारुणम् ॥ ३८७ ॥
 रक्तनिष्ठीवनं तृष्णां पित्तसं च हनुग्रहम् ।
 हिध्मां च कण्ठरोगांश्च नाशयेन्नात्र संशयः ॥ ३८८ ॥

पिप्पल्याद्यं घूर्णम् ।

चत्वारि पिप्पलीनां तु पञ्च सौवर्चलोद्भवाः ।
 जीरकस्य त्रयो भागाः शृण्ठ्या भागत्रयं तथा ॥ ३८९ ॥
 सप्त सप्त स्मृता भागास्तीक्ष्णदाडिमसारयोः ।
 द्वां भागौ तित्तिडीकस्य चत्वारश्चाम्लवेतसात् ॥ ३९० ॥
 पद्मभागाः सैन्धवस्योक्तास्तथाऽर्धो हिङ्गुतः स्मृतः ।
 निस्तुपानां विडङ्गानामेको भागः प्रकीर्तितः ॥ ३९१ ॥
 तत्सर्वमेकतः कृत्वा सूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत् ।
 लवणं दीपनं चेद्रं वातश्लेष्मविकारनुत् ।
 रुच्यमग्नेन संयुक्तं केवलं वा हितं तथा ॥ ३९२ ॥

मन्दामौ रुचकाद्यं चूर्णम् ।

रुचकमरिचशृण्ठीजीरकैर्भागावृद्धै-
 विडलवणविभागः सैन्धवं चापि सार्धम् ।
 कफपचनविकारे शस्यते वातगुल्मे
 जनयति जठराग्निं भोजने चेत्सतक्रम् ॥ ३९३ ॥

मन्दामौ विडङ्गचूर्णम् ।

अर्धं हिङ्गुपलं पलं सुविमलं सौवर्चलं द्वे पले
 प्रत्येकं मरिचाम्लदीप्यलवणाम्भोराशिजातान् क्षिपेत् ।
 शृण्ठ्याश्च त्रिपलं चतुष्पलमपि स्यादाडिमं जीरकं
 श्रीमत्सिंहणभूमिपालकथितं सेव्यं सदेदं युधैः ॥ ३९४ ॥

अर्धसिंहासि सूरणाद्यं चूर्णम् ।

सूरणं दहनं क्षारो मरिचं नागरं क्रमात् ।
 अर्धार्धकमिदं चूर्णं क्षाराम्लार्द्रकभावितम् ॥ ३९५ ॥

हन्यादर्शांसि शूलं च गुल्मप्लीहोदरकृमीन् ।

भुक्तं भुक्तं पचत्याशु शान्तमग्निं च दीपयेत् ॥ ३९६ ॥

कःतस्ये हृषीतकस्येतः ।

धान्यकाञ्जिकयुता हरीतकी हिह्रुसन्धवकणामुपूरिता ।

भक्षिता भवति वातरोगहा हन्त्यजीर्णमथ च भुधाकरी ॥ ३९७ ॥

विदधौ भूनिम्बायं चूर्णम् ।

भूनिम्बार्धपलं निशापलयुतं दार्व्याः पले द्वे तथा

दार्व्यर्धेन पुनर्नवां कुरु समां दार्व्यासमः मग्रहः ।

सार्धं दुर्लभया स्मृता तु कडुका योज्या तदर्धेन वै

क्षमातं निशया समानममृता पादाधिकं स्यात्पलम् ३९८

एतद्भस्मकसप्तर्षिसहितं सुशुष्कणचूर्णीकृतं

वासायाः स्वरसेन भावितमिदं त्रीन् सप्त वा वासरान् ।

भूयस्तद्दृढवारिणा प्रमुदितं पेयं पुरःस्थे रवौ

येतद्विद्रधिरोगिणां विजयकृत् चूर्णं तु गुह्योत्तमम् ॥ ३९९ ॥

उदरे किराततिक्तार्धं चूर्णम् ।

किराततिक्तं त्रिफलापटोलं तिक्तेन्द्रवीजं सुरदारु दार्वी ।

व्योषं शटीचन्दनयुग्मनिम्बं दुरालभाचन्दनपञ्चकं च ॥ ४०० ॥

पुनर्नवोशीरविपागुह्रुचीत्रायन्तिकापिप्पलिमूलतुल्यम् ।

चूर्णं विलिङ्गान्मधुनाऽथ वारा तथाऽनुपानं त्वमृतारसो वा ४०१

ज्वरं पुराणं विनिहन्ति शीघ्रं तृतीयकं वा वमिदाहयुक्तम् ।

चातुर्थकं चास्यगतांश्च रोगान् सपीनसं कामलमाशु हन्ति ४०२

कासे दुरालभायं चूर्णम् ।

दुरालभां शटीं द्राक्षां शूङ्गवेरं सितोपलाम् ।

लिङ्गात्कर्कटमृद्धीं च कासे तैलेन वातजे ॥ ४०३ ॥

प्रदोषां विष्यलीमूलायं चूर्णम् ।

समूला पिप्पली क्षारौ द्वौ पञ्चलवणानि च ।

मातुलङ्गाभयारास्त्राशटीमरिचनागरम् ॥ ४०४ ॥

चूर्णं समांशकं कृत्वा पिवेत्प्रातः सुखाम्बुना ।

श्लेष्मके ग्रहणीदोषे बलवर्णाग्निवर्धनम् ॥ ४०५ ॥

ग्रहण्यां कुठेरकाय चूर्णम् ।

कुठेरकश्चामलकी यवानी फलत्रिकं चैव कटुत्रिकं च ।
 वृन्ताकगण्डीरवृषं सनिम्बं कुष्ठं तथा चेन्द्रयवा विडङ्गम् ४०६
 बीजानि दद्यान्निचुलस्य दावीं दुरालभा तित्तकरोहिणी च ।
 दूर्वाग्रगन्धाऽतिविषा गुडूची किराततित्तं गजपिप्पली च ४०७
 सर्वाण्युपाहृत्य तु चूर्णमेपां भागांशयुक्तं लवणं द्विरंशम् ।
 अयोरजः स्यान्निगुणं च युक्तं फलत्रिकं स्याच्चतुरंशयुक्तम् ४०८
 चूर्णाकृतं तद्धृतभाजनस्थं पिवेच्च मधेन सुखोदकेन ।
 चूर्णं यथासात्म्यवलानुरूपं प्लीहाग्निसादारुचिपार्श्वशूलम् ४०९
 प्रमेहकुष्ठानथ पाण्डुरोगं हृद्रोगगुल्मं विषमज्वरं च ।
 भगन्दरं श्वासगदांश्च हन्यात् सुदुस्तरान् वातकफोद्भवांस्तु
 एतद्धि चूर्णं बलमांसकारि ह्योजस्करं रोगगणापहारि ॥४१०॥

शोफे अयोरजश्चूर्णम् ।

कुडवं त्रिफलायास्तु पिप्पलीकुडवं तथा ।
 विडङ्गमरिचाभ्यां तु द्वे पले च समावपेत् ॥ ४११ ॥
 पलं पलं तु कुर्वति दन्तीचित्रकयोरपि ।
 गुडूचीपिप्पलीमूलकुष्ठानां च पलं पलम् ॥ ४१२ ॥
 शृङ्गवेरपले द्वे तु पञ्च चव्यात्पलानि च ।
 शेषाण्यर्धपलानि स्युर्यानि वक्ष्यामि तत्त्वतः ॥ ४१३ ॥
 गोक्षुरकः स्थिरा रास्ना मधुकं देवदारु च ।
 वचा चातिविषा चैव मुस्तकं कटुरोहिणी ॥ ४१४ ॥
 कटुफलं सारिवे द्वे च श्यामा भल्लातकानि च ।
 पुनर्नवा त्वचं पत्रं तेजस्वती शतावरी ॥ ४१५ ॥
 क्षुद्रा व्याघ्रनखं चैव मञ्जिष्ठा कूटशालमलिः ।
 निचुलं त्रिवृता भार्गी कुटजस्य फलं त्वचम् ॥ ४१६ ॥
 एतदौषधसंभारं सूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत् ।
 यावन्त्येतानि चूर्णानि द्विगुणं स्यादयोरजः ॥ ४१७ ॥

तदेकत्र कृतं शोफी प्रलिह्यान्मधुसर्पिणा ।
 क्षीरं चानुपिवेद्युक्त्या निरन्नः क्षीरसेवनः ॥ ४१८ ॥
 अयोरजसमित्येतत्ख्यातं सिद्धं रसायनम् ।
 संवत्सरभयोगेण शतवर्षं च जीवति ॥ ४१९ ॥
 निहन्ति श्वयथुं चोग्रं वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ।
 अर्शासि पाण्डुरोगं च मन्द्राग्निं कृमिकोष्ठताम् ॥ ४२० ॥
 भगन्दरं च पामां च कुष्ठानि किटिभानि च ।
 यस्मिन् यस्मिन् विकारे हि युज्यते त्वयसो रजः ।
 तं तं निहन्ति वै रोगं देवारीन् केशवो यथा ॥ ४२१ ॥

पाण्डुरोगे निराततिकादिद्वैहम् ।

किराततित्तं सुरुदारु दार्वी मुस्ता गुडूची कटुका पटोलम् ।
 दुरालभा पर्पटकं सनिम्बं कटुत्रिकं बक्षिफलत्रिकं च ॥ ४२२ ॥
 विडङ्गकं चैव समांशकानि सर्वैः समं चूर्णमथापि लौहम् ।
 सर्पिर्मधुभ्यां गुटिका विधेयाः सेव्या सदा वै वदरप्रमाणाः ॥ ४२३ ॥
 निहन्ति पाण्डुं श्वयथुं प्रमेहं हलीमकं संग्रहणीमदोपम् ।
 श्वासं च कासं च सरक्तपित्तमर्शासि चोर्वोर्ग्रहमामवातम् ॥ ४२४ ॥

प्रवाहिकायां कुटजायं चूर्णम् ।

कुटजत्वग्निन्द्रयवान् पाठां मुस्तं रसाञ्जनं शृण्ठीम् ।
 वालं बिल्वमतिविषां कटुकं वै धातकीं समाहृत्य ॥ ४२५ ॥
 मधुनाऽऽलोढ्य निपीतं तण्डुलपयसा प्रवाहिकां हरति ।
 अर्शासि गुदे शूलं पित्तरक्तातिसारं च ॥ ४२६ ॥

गुल्मे समशर्करे चूर्णम् ।

त्रिवृचुल्याऽर्धकर्पाणि हिङ्गुसौवर्चलत्वचः ।
 श्रेष्ठाम्लवेतसव्योषं सर्वंस्तुल्या तु शर्करा ॥ ४२७ ॥
 समकं नाम तच्चूर्णं पिवेदुष्णेन वारिणा ।
 गुल्मान् पञ्च सहद्रोगान् कुक्षिशूलं च नाशयेत् ॥ ४२८ ॥

शोथे तिलायं चूर्णम् ।

तिलकर्कन्धुलाजानां चूर्णं मध्याज्यसंयुतम् ।

मासेन हन्ति शोषं तु क्षीरं स्यादनुपानकम् ॥ ४२९ ॥

मन्दासौ आमलकादिचूर्णम् ।

धात्रीभागैकमुक्तं च पथ्याभागत्रयं तथा ।

कणाभागत्रयं चैव द्वौ भागौ चित्रकस्य च ॥ ४३० ॥

भागैकं सैन्धवस्यैतच्चूर्णामामलकादिकम् ।

क्षुधाकरमिदं चूर्णं मन्दाग्निं विनिवारयेत् ॥ ४३१ ॥

मन्दासौ सौवर्चलाद्यं चूर्णम् ।

सौवर्चलं कणा शृण्ठी रामठं जीरकद्वयम् ।

मरिचं ज्ञाजमोदा च ह्यम्लत्रेतसमेव च ॥ ४३२ ॥

समं चूर्णं मन्दाग्निविनिवारणम् ।

मन्दासौ अग्निचूर्णम् ।

श्ववं च विडं क्षारः समांशकम् ॥ ४३३ ॥

कणा शृण्ठी जीरकं पद्मगुणं तथा ।

अथ वातमन्दाग्निवारणम् ॥ ४३४ ॥

मन्दासौ सिंहेणचूर्णम् ।

अथ च सामुद्रं मरिचं तथा ।

अथ वातमन्दाग्निवारणम् ॥ ४३५ ॥

अथ च सामुद्रं मरिचं तथा ।

अथ वातमन्दाग्निवारणम् ॥ ४३६ ॥

अथ च सामुद्रं मरिचं तथा ।
गदनिप्रदे चूर्णाधिकारस्तृतीयः ।

अधातश्चतुर्थो गुटिकाधिकारः प्रारभ्यते ।

—:::—

अभिमानोऽभयाशा गुटिका ।

दरीतकीनां कुट्टवं व्युपणाच्च पलत्रयम् ।
 द्वे पले पिप्पलीमूलात्तथा चैवाग्लेयतसात् ॥ १ ॥
 चविकां चित्रकं धान्यमजार्जो हृष्टपामपि ।
 यवानीं चाजमोदं च तिन्त्रिडीकं च दाडिमम् ॥ २ ॥
 सौवर्चलोपकुञ्चर्यां च पलिकानि शदापयेत् ।
 त्वगेत्यापत्रकनकं कर्पाशं चात्र दापयेत् ॥ ३ ॥
 गुडस्य च पलान्यत्र दापयेद्विगुणानि च ।
 अभयागुटिका क्षेपा मन्दस्याग्नेस्तु दीपिनी ॥ ४ ॥
 वातशोणितमानाहं गुल्मं पञ्चविधं तथा ।
 चतुरो ग्रहणीदोषानशीसि पद्विधानि च ॥ ५ ॥
 कासं क्षयं विवन्धं च शूलं हृज्जठगश्रयम् ।
 भक्षिता नाशयत्येषा भोज्यं निर्यन्नणं स्मृतम् ॥ ६ ॥

अशीसि काङ्गायतवटकः ।

पथ्यापञ्चपलान्येकमजाज्या जीरकस्य च ।
 पिप्पलीपिप्पलीमूलचव्यचित्रकनागरम् ॥ ७ ॥
 क्रमेण पलवृद्धं हि यवक्षारपलद्वयम् ।
 भल्लातकफलान्यष्टौ कन्दस्तद्विगुणो मतः ॥ ८ ॥
 द्विगुणेन गुडेनैषां वटकानक्षसंमितान् ।
 एकैकं भक्षयेत्प्रातस्तत्रमम्लं पिबेदनु ॥ ९ ॥
 वह्निं संदीपयत्याशु ग्रहणीपाण्डुरोगजित् ।
 काङ्गायनेन शिष्येभ्यः शस्तक्षाराग्निभिर्विना ॥ १० ॥
 कथितो वटको क्षेप गुदजानां विनाशनः ।

गुल्मे काङ्गायनगुटिका ।

शटीं पुष्करमूलं च वह्निं लवणपञ्चकम् ।
 शृङ्गवेरं वचां चैव पलिकानि समाहरेत् ॥ ११ ॥

त्रिवृतायाः पलं कुर्यान्नीन् कर्पानथ हिङ्गुतः ।
 यवक्षारपले द्वे च द्वे पले चाम्लवेतसात् ॥ १२ ॥
 यवान्यजाजिमरिचं धान्याकं शीतपुष्पकम् ।
 उपकुञ्जजमोदे च ह्येषामष्टमिकां तथा ॥ १३ ॥
 मातुलुङ्गरसेनैता गुटिकाः कारयेद्भिषक् ।
 तासामेकां पिवेद्द्वे वा तिस्रोऽथ च सुखाम्बुना ॥ १४ ॥
 अम्लैश्च मधैः पातव्या घृतेन पयसा तथा ।
 एषा काङ्कायनेनोक्ता गुटिका गुल्मनाशिनी ॥ १५ ॥
 अशोहृद्रोगशमनी कृमीणां च विनाशिनी ।
 गोमूत्रयुक्ता शमयेत्कफगुल्मं चिरोत्थितम् ॥ १६ ॥
 क्षीरेण पित्तगुल्मं च मधैरम्लैश्च वातिकम् ।
 त्रिफलारसमूत्रैश्च नियच्छेत्सान्निपातिकम् ॥ १७ ॥
 रक्तगुल्मे च नारीणामुष्टीक्षीरेण पाययेत् ।

गुल्मे निकुम्भाद्या गुटिका ।

निकुम्भरजनीपाठात्रिकटुत्रिफलाग्निकाः ।
 वाला वृक्षकवीजं च चूर्णं स्यादनवो गुडः ॥ १८ ॥
 पथ्यया सहितं चूर्णं गवां मूत्रयुतं पचेत् ।
 घनीभूते वर्टां कृत्वा तां तु खादेदभुक्तवान् ॥ १९ ॥
 गुल्मप्लीहाग्निसादांस्ता नाशयेयुरशेषतः ।
 हृद्रोगं ग्रहणीदोषं पाण्डुरोगं च दारुणम् ॥ २० ॥

विद्वन्वेज्जयावटकाः ।

पथ्याकटुत्रिकविडङ्गदलत्वगेलाः

सग्रन्थिकाः सचविकामलकाः समुस्ताः ।

अष्टौ त्रिवृद्भवजटाचरणास्त्रिभागा

दन्त्याश्च पङ्कणसितामधुमोदकाः स्युः ॥ २१ ॥

विद्भेदनाय मुकुमारतराः सुहृद्याः

मोक्ताः भ्रगाढतरविद्धिदिकारिणस्ते ।

तावद्विरचनकरा न भवन्ति याव-

दुष्णं पिवेन्न च नरः सलिलं यथेच्छम् ॥ २२

हृद्रोगगुल्मगुदजश्वयधुममेह-

..... ।

.....

नृणां भिषग्भिरभयावटकाः मदिष्टाः ॥ २३ ॥

पण्डुरोगे वज्रकगुटिका ।

रोहिणी चिरदिल्वश्च कुटजश्च फलत्रिकम् ।

मुस्तकं पिप्पलीमूलं यष्ट्याहं निम्बनागरम् ॥ २४

पक्त्वा कपायमेपां तु भावयेच्च शिलाजतु ।

शिलाजतुपलान्यष्टौ तावती सितशर्करा ॥ २५ ॥

वांश्याः कर्कटशृङ्गाश्च मागध्याश्च पलं पलम् ।

धात्रीफलपलार्थं च व्याघ्रीमूलत्वचं तथा ॥ २६ ॥

पत्रत्वगेला गन्धार्यं दत्त्वा चूर्णानि कारयेत् ।

तं विमर्द्य यथान्यार्यं दद्यान्मधु पलत्रयम् ॥ २७

वर्तयेद्द्रवकानेतानुदुम्बरफलोपमान् ।

तत्रैकं भक्षयेत्कल्ये सानुपानं यथाचलम् ॥ २८ ॥

विडङ्गरसयूपैश्च सुरारिष्टासवादिभिः ।

क्षीरैर्वा दाडिमाम्लैर्वा पथ्याभोजी पिवेन्नरः ॥ २९

स जयेत्पाण्डुरोगास्रदुष्टमेहगलग्रहान् ।

यक्ष्मकासांश्च वातादीन् श्वासशोषोदरामयान् ॥

रोगानीकप्रणाशार्थं सृष्टा भगवता पुरा ।

वज्रकेति समाख्याता वटिकेयं महागुणा ॥ ३१

नैव दद्यात्कृतघ्राय नास्तिकायोद्धताय च ।

इष्टाय संप्रयोक्तव्या ब्राह्मणाय विशेषतः ॥ ३२ ॥

श्ले शम्बूकाया गुटिका ।

पलानि त्रीणि शम्बूकालोहचूर्णात्पलद्वयम् ।

रसाञ्जनात्पलं चैकं लोहकिट्टात्पुनः पलम् ॥ ३३

शर्करां च समां सर्वैर्मेधुना च परिप्लुताम् ।
 सर्वमेतत्समाहृत्य मोदकान्कारयेद्विपक्व ॥ ३४ ॥
 तान् भक्षयेत्प्रयत्नेन शूले गुल्मे हृदामये ।
 पक्तिशूले विशेषेण शोफे पाण्डूदरे भ्रमे ॥ ३५ ॥
 कासे कृच्छ्रे च दुर्नाम्नि प्रमेहाभ्ररिष्टद्विषु ।
 अग्निमान्धे स्मृतिभ्रंशे पीनसार्धावभेदके ॥ ३६

कल्याणवटकाः ।

विडङ्गं पिप्पलीमूलं त्रिफलाधान्यचित्रकाः ।
 मरिचेन्द्रयवाजाजीपिप्पल्यः श्रेयसी तथा ॥ ३७ ॥
 लवणान्यजमोदा च चूर्णितं कार्पिकं पृथक् ।
 तिलतैलं त्रिवृञ्चूर्णं भागौ चाष्टपलोन्मितौ ॥ ३८ ॥
 धात्रीरसस्य प्रस्थांस्त्रीन् गुडस्यार्धतुलां तथा ।
 पक्त्वा मृद्रग्निना स्वादेदुत्तार्येदुम्बरोपमान् ॥ ३९ ॥
 गुडान् कृत्वा न चात्र स्याद्विहाराचारयत्रणा ।
 मन्दाभित्वं ज्वरं मूर्च्छां मूत्रकृच्छ्रमरोचकम् ॥ ४० ॥
 अस्वप्नं च यकृच्छ्रलं कासं शोषं गरं विपम् ।
 कुष्ठार्शःकामलामेहगुल्मोदरभगन्दरम् ॥ ४१ ॥
 ग्रहणीपाण्डुरोगांश्च हन्युः पुंसवनाश्च ते ।
 कल्याणका इति ख्याताः सर्वेष्वृतुषु यौगिकाः ॥ ४२ ॥

क्षतक्षीणे एलाया गुटिका ।

एलापत्रात्वचोऽर्धाक्षाः पिप्पल्यर्धपलं तथा ।
 सितामधुकखर्जूरमृद्रीकाश्च पलोन्मिताः ॥ ४३ ॥
 संचूर्ण्य मधुना युक्त्या गुटिकाः संभ्रकल्पयेत् ।
 अक्षतुल्यां ततश्चैकां भक्षयेत्तां दिने दिने ॥ ४४ ॥
 कासं श्वासं ज्वरं हिक्कां छर्दिं मूर्च्छां मर्दं भ्रमम् ।
 रक्तनिष्ठीवनं तृष्णां पार्श्वशूलमरोचकम् ॥ ४५ ॥
 शोषघ्नीहाह्यवातांश्च स्वरभेदं तथा क्षयम् ।
 गुटिका तर्पणी वृष्या रक्तपित्तं च नाशयेत् ॥ ४६ ॥

शुक्रोदके मर्चिगुदेवः ।

विदारो च यत्ना इत्या पञ्चमूली पुननेवा ।
 पथानां शीघ्रक्षणा शृङ्गा मुष्ट्येवका अपि ॥४७ ॥
 एषां कपाये द्विशोके विदार्या स्वरनांशके ।
 जीवनीयः पचेत् कर्त्तरश्मात्रिगृतादकम् ॥४८ ॥
 मितापल्यानि पूनेऽस्मिञ्छीते द्वाभिनदापेत् ।
 गोभूमिप्यर्थातांशनिर्ण शृङ्गाटकस्य च ॥ ४९ ॥
 गत्तोद्रे शृङ्गे शीते तन्मवे न्नजगृन्निवम् ।
 मत्यानं मर्चिगुदान कृत्वा भूर्जपत्रेण घेष्टेत् ॥ ५० ॥
 नाशुञ्ज्या पलिकान्शीरं मथं चातुपिवेत्कफे ।
 शोष कासे क्षतशीर्षे श्रमस्त्रीभारकर्षिते ॥ ५१ ॥
 रक्तनिष्टोवने तापे पीनमे चौरसि क्षने ।
 शस्ता पार्थशिरःशूले भेदे च स्वरवर्णयोः ॥ ५२ ॥

पाण्डुरोगे मण्डूरवटकः ।

मरिचं पञ्चकोलं च देवदारु फल्गुत्रिकम् ।
 विडङ्गमुस्तं तुल्यानि भागांस्तु पलसंमिनात् ॥ ५३ ॥
 यावन्त्येतानि चूर्णानि मण्डूरं द्विगुणं ततः ।
 पक्त्वाऽष्टगुणिते मूत्रे घनीभूते तदुद्धरेत् ॥ ५४ ॥
 वटकानक्षमात्रांस्तु पिबेत्तत्रेण तक्रभुक् ।
 पाण्डुरोगं जयत्येष मन्दाग्नित्वपरोचकम् ॥ ५५ ॥
 अर्शासि ग्रहणीदोषशोफमूत्रहलीयकम् ।
 कृमिं प्रीदानमुदरं हृद्रोगं चाशु नाशयेत् ॥ ५६ ॥
 मण्डूरवटका लीते रोगानीकप्रणाशनाः ।

पाण्डुरोगे द्वितीये मण्डूरवटकः ।

ज्यूपणं त्रिफला मुस्तं विडङ्गं चव्यचित्रकौ ॥५७ ॥
 दार्वात्वद्वाक्षिको धातुर्ग्रन्थिकं देवदारु च ।
 एषां द्विपालिकान् भागांश्चूर्णं कृत्वा पृथक् पृथक् ॥५८ ॥

मण्डरं द्विगुणं चूर्णाच्छुद्धमञ्जनसन्निभम् ।
 मूत्रमष्टगुणं कृत्वा तस्मिन् भक्षिपेत्ततः ॥ ५९ ॥
 शनैः सिद्धं ततः शीताः कार्याः कर्पसमा गुडाः ।
 यथाग्नि भक्षणीयास्ते ग्रीहपाण्डुमयापहाः ॥ ६० ॥
 ग्रहप्यशौनुदश्चैव तक्रवाद्याशिनः स्मृताः ।

शोथे क्षारगुटिका ।

क्षारद्वयं स्याल्लवणानि चत्वार्ययोरजो व्योपफलत्रिके च ।
 सपिप्पलीमूलविडङ्गसारं मुस्ताजमोदामरदारुविल्वम् ॥ ६१ ॥
 कलिङ्गजं चित्रकमूलपाठे यष्ट्याक्षयं सातिविपं पलांशम् ।
 सहिङ्गुर्कपे त्वणु शृष्कचूर्णं द्रोणं तथा मूलकशुण्ठिकानाम् ॥ ६२ ॥
 स्याद्द्रस्मनस्तत् सलिलेन साध्यमालोड्य यावद्धनमप्रदग्धम् ।
 वर्तते ततः कोलसमानमात्रां कृत्वा सुशुष्कां विधिना तु युञ्ज्यात् ॥ ६३ ॥
 ग्रीहोदरश्वित्रहलीमकार्शःपाण्डुमयारोचकशोपशोफान् ।
 विमूचिकागुल्मगराश्मरीश्च सन्धासकासाः प्रणुदेत्सकुष्ठाः ॥ ६४ ॥

कुष्ठे माणिभद्रवटकः

विडङ्गसारामलकाभयानां पलं पलं स्यान्निवृत्तापलानि ।
 गुडस्य च द्वादश एष योगो मासेन त्रिंशद्दृष्टिकोपयोगः ॥ ६५ ॥
 इयं हि कुष्ठज्वरगुल्मपाण्डुता-
 भगन्दरश्वासगरोदरार्शसाम् ।
 प्रणाशनी यक्षपतिः स्वयं ददौ
 स माणिभद्रः किल शाक्यभिक्षवे ॥ ६६ ॥

कुष्ठे माणिभद्रवटकः ।

विडङ्गामलकं पथ्या पलांशं तत्समा त्रिवृत् ।
 गुडं तु द्विगुणं दत्त्वा चटकांस्त्रिंशदाचरेत् ॥ ६७ ॥
 कुष्ठानि पिडकार्शांसि कृमिगुल्मोदराणि च ।
 कासं श्वासं च शमयेद्विशेषान्माणिभद्रकः ॥ ६८ ॥

अशंसि मूरणवटकाः ।

षोडश मूरणभागा बद्धेरष्टौ महौषधस्यापि ।

अर्धेन भागयुक्तिर्मरिचस्य ततोऽपि चार्धेन ॥ ६९ ॥

त्रिफला कणा समूला तालीसारुष्करकृमिघ्नानाम् ।

भागा महौषधसमा दहनांशा तालमूली च ॥ ७० ॥

भागः मूरणतुल्यो दातव्यो वृद्धदारुकस्यापि ।

भृङ्गैले मरिचांशे चूर्णेऽस्मिन्योजयेन्मतिमान् ॥ ७१ ॥

द्विगुणेन गुडेन युनः सेव्याऽयं मोदकः प्रकानधनैः ।

गुरुवृष्यभोज्यरहितेऽपितरेषूपद्रवान्कुरुते ॥ ७२ ॥

भस्मकमनेन जनितं पूर्णमगस्त्यस्य योगराजेन ।

भीमस्य मारुतेरपि येन ते महाशना जाताः ॥ ७३ ॥

अग्निबलवृद्धिहेतुर्न केवलं मूरणो महावीर्यः ।

प्रभवति शस्त्रक्षाराग्निभिर्विनाऽप्यशसामेपः ॥ ७४ ॥

श्वयधुश्रीपदगरजिदग्रहर्णां च कफानिलाज्जाताम् ।

नाशयति बलीपलितं मेघां कुरुते वृषत्वं च ॥ ७५ ॥

हिकां कासं श्वासं सराजयक्ष्मप्रमेहं च ।

ग्रीहानमप्यधोग्रं हन्ति च रसायनं पुंसाम् ॥ ७६ ॥

अशंसि लघुमूरणवटिकाः ।

चूर्णाकृताः षोडश मूरणस्य भागास्ततोऽर्धा नवचित्रकस्य ।

महौषधाद्द्वौ मरिचस्य चैको गुडेन दुर्नामजयाय पिण्डी ॥ ७७ ॥

अशंसिमे मरिचाद्या गुटिका ।

मरिचपिप्पलिनागरचित्रकान्

क्रमविवर्धितभागसुचूर्णितान् ।

शिखिचतुर्गुणमूरणयोजितान्

कुरु गुडेन गुडान् गुदजच्छिदे ॥ ७८ ॥

अशंसि कलिदाद्या गुटिका ।

कलिङ्गलाङ्गलीकृष्णायष्ट्यपामार्गपिप्पली- ।

भूनिम्वसैन्धवगुडैर्गुडा गुदजनाशनाः ॥ ७९ ॥

गुले गुडवटकाः ।

गुडविधौपधपथ्यामागधिकादाडिमैः कृता गुटिकाः ।
विनिहन्ति भक्ष्यमाणा गुल्मार्शोवह्निसादगदान् ॥ ८० ॥

अतिसारेऽभयाद्या वटकाः ।

अभयागुडपिप्पल्यः समांशा वटकीकृताः ।
भक्षिता हन्त्यतीसारमर्शःपाण्ड्यामयज्वरान् ॥ ८१ ॥

सर्वातिसारेऽङ्गोलवटिका ।

पलमङ्गोलमूलस्य पाठां दार्वीं च तत्समाम् ।
पिष्ट्वा तण्डुलतोयेन वटिकामक्षसंमिताम् ॥ ८२ ॥
छायाशुष्कां पिवेत्क्षिप्तं पिष्ट्वा तण्डुलवारिणा ।
वातपित्तकफमायान् दन्द्रजान् सान्निपातिकान् ॥ ८३ ॥
हन्यात्सर्वातिसारांस्तु वटिकेयं प्रयोजिता ।

सर्वातिसारे बृहदङ्गोलवटिका ।

सदाव्यङ्गोलपाठानां मूलं तु कुटजस्य च ।
शाल्मलेरथ निर्यासो धातकीरोध्रदाडिमम् ॥ ८४ ॥
पिष्ट्वाऽक्षसंमितान् कृत्वा वटकांस्तण्डुलाम्भसा ।
ततस्तु मधुसंयुक्तमेकैकं प्रातरुत्थितः ॥ ८५ ॥
पिबेदत्यन्तमापन्नो विधिसर्गेण मानवः ।
अङ्गोलवटका नाम्ना सर्वातीसारनाशनाः ॥ ८६ ॥

अतिसारे षट्पञ्चाद्या गुटिका ।

पलानि दश कटुङ्गाङ्गे पले पद्मकत्वचः ।
स्थिराया विल्वपेश्याश्च पलान्यष्टौ पृथक् पृथक् ॥ ८७ ॥
कटुकाहाञ्जनोशीररोध्रयष्ट्याहमुस्तकान् ।
कालीयकं नखं चैव हरिद्रारक्तचन्दनम् ॥ ८८ ॥
करञ्जफलचूतास्थिदाडिमत्वग्बितुनकाः
केतक्यर्जुनपुष्पाणि बल्कान्यक्षप्रियालयोः ॥ ८९ ॥
समद्वा शालवीजानि ग्रन्थि चाप्यरिमेदतः ।
फलस्य, वत्सकफलं संक्षुद्य पलसंमितम् ॥ ९० ॥

द्विद्रोणं विपचेद्दम्भः पूत्वा काथं पचेदनु ।
 पिण्डमक्षसमं तस्माद्भृतमादाय बुद्धिमान् ॥ ९१ ॥
 कारयेद्गुटिकां श्लक्ष्णां ग्रसतोऽर्धा मुख्याम्बुना ।
 अष्टस्रतैःसंपुक्तां कफपित्तानिलातिपु ॥ ९२ ॥
 केवले सन्निपाते च ततस्तक्रं पिबेदनु ।
 तक्रैर्णवानुभुञ्जीत नरोऽनीसारपीडितः ॥ ९३ ॥
 मृत्युपाशान् जयेच्छ्रेयमियं सम्यक् प्रयोजिता ।
 अतिसारसमुत्थानं मृत्युमप्यागतं जयेत् ॥ ९४ ॥

ग्रहण्या । चत्रहाया गुटिका ।

चित्रकं पिप्पलीमूलं द्वा क्षारी लवणानि च ।
 व्योषं हिङ्ग्वजमोदं च चव्यं चैकत्र चूर्णयेत् ॥ ९५ ॥
 गुटिका मातुलुङ्गस्य दाडिमस्य रसेन वा ।
 कृता विपाचयत्वामं दीपयत्याथु चानलम् ॥ ९६ ॥

ग्रहण्यां क्षारगुटिका ।

द्वे पञ्चमूल्यौ त्रिवृता निकुम्भा पाठा यचास्फोटवलाश्च रास्त्रा ।
 सकारवीचित्रकमर्कमूलं पृथक् पृथक् तानि पलेर्दशाख्यैः ॥ ९७ ॥
 भस्मीकृतान्यम्भसि गालयित्वा पचेत्तुलां जीर्णगुडस्य सम्यक् ।
 द्वे पञ्चमूल्यौ यवशूकजं च क्षारं तथा स्वर्जिकसंज्ञिकं च ॥ ९८ ॥
 व्योषं वचां चैव हरीतकीं च पृथक् पलानां सह चित्रकेण ।
 हिङ्ग्वम्लमञ्जातकमक्षतुल्यं विपाचयेत्क्षारगुडं यथावत् ॥ ९९ ॥
 ततोऽक्षमात्रा गुटिका प्रयोज्या कायाग्निहीनैस्वर्लेर्नरैश्च ।
 सश्लेष्मकासाद्यचिगुल्मवृद्धौ कफश्च कण्ठोरसि यस्य तिष्ठेत् १००
 कुष्ठमपेहान् श्ववधुं च हन्याद्वातामयष्ट्रीहयकृद्भवांश्च ।
 अन्नं हि भुक्तं जरयेच्च शीघ्रं युक्तो रसैः क्षारगुडप्रयोगः १०१

तालीसाया गुटिका ।

मरिचं चव्यतालीसे पलाधांशानि नागरात् ।
 अध्यधं पिप्पलीमूलात्पिप्पल्याश्च पलं पलम् ॥ १०२ ॥

कर्पं तु नागपुष्पस्य त्रुटीकर्पाधिमेव च ।
 त्वक्पत्रोशीरकर्पस्तु चूर्णात्रिगुणितो गुडः ॥ १०३ ॥
 गुटिका ह्यक्षमात्रा च मद्ययूपयोरसैः ।
 पीताऽम्भसाऽथवा प्रातः सर्वान् हन्याद्दुदोद्भवान् १०४
 शूलं पानात्ययं छदिं प्रमेहं विपमज्वरान् ।
 गुल्मं पाण्डुरुजं शोफं हृद्रोगं ग्रहणीगदान् ॥ १०५ ॥
 कासहिक्कारुचिश्वासकृम्यतीसारकामलाः ।
 मूत्रकृच्छ्रं च मन्दाग्निं हन्याच्छोफं च सा भृशम् ॥ १०६ ॥
 एतदेव भवेत्तूर्णं सिताचूर्णचतुर्गुणम् ।
 सपित्तेषु विकारेषु विशेषेणामृतोपमम् ॥ १०७ ॥
 सा चैव गुटिका पथ्याफलत्रयविशेषिता ।
 शोफार्शोग्रहणीशोपपाण्डुशूलापहारिणी ॥ १०८ ॥

धयतोमे मरीचादिवटिका ।

मरीचपत्रतालीसचविकानां पलं पलम् ।
 कृष्णातन्मूलयोर्द्वे द्वे पले शुष्ठीपलत्रयम् ॥ १०९ ॥
 चानुर्जातमुशीरं च कर्पांशं श्लक्ष्णचूर्णितम् ।
 तत्र त्रिंशत्पलं दद्यात्कथितादमलाद्दुडात् ॥ ११० ॥
 मरीचवटका द्वेते क्षयघ्ना दीपनाः परम् ।

लवङ्गाया गुटिका ।

पलार्धं तु लवङ्गस्य तालीसत्रुटिवत्कलम् ॥ १११ ॥
 यवानीचव्यकाजाजीधान्यकं च पलोन्मितम् ।
 द्विपलं मारिचं कृष्णा वृक्षाम्लं साम्लवेतसम् ॥ ११२ ॥
 कृष्णायाश्च जटा शुष्ठी पथ्या च कुडवोन्मिता ।
 एतत्सर्वं समाहृत्य त्रिगुणेन गुडेन तु ॥ ११३ ॥
 ततोऽर्धपलिकाः कार्या गुटिकास्तु भिषग्वरैः ।
 वटीमेकां ततः खादेन्मद्यतकरसासर्वैः ॥ ११४ ॥
 भक्षिता येन तस्याशःपाण्डुहृत्पार्श्वशूलनुत् ।
 कासगुल्मारुचिश्वासहिक्कामयगलग्रहान् ॥ ११५ ॥

ज्वरातिसारं तन्द्रां च सेविता हन्ति वेगतः ।

शुद्धे गुरुरादिपत्रकाः ।

हरीतकी कम्बुधानि पत्रोत्फलपुष्करम् ॥ ११६ ॥
 याकुची राजशुभ्रं बहुचक्रेमूलमेव च ।
 आवर्तकीफलं चैव भागवृद्ध्या यथाशरम् ॥ ११७ ॥
 यावन्त्यमृनि तुल्यानि त्वरास्त्रां च संभवा ।
 मज्जा खदिरसंभिद्धा गोमूत्ररुचिता पुनः ॥ ११८ ॥
 एभिः कर्पमितां सर्वगुटिकां कारयेद्विपक्व ।
 माश्यानामनु गोमूत्रं पिबेद्यापि पलद्रवम् ॥ ११९ ॥
 जीर्णज्वरे ज्वरक्षीणे घृतमुष्णोदनं भजेत् ।
 गन्नाहं तिलैर्नैलेन निष्पायकङ्कुसेवनम् ॥ १२० ॥
 तक्रानुपानं मासं च तत्परं सर्वभुग्भवेत् ।
 जपेत्क्षाराम्लवर्जी च सर्वकुष्ठानि मानवः ॥ १२१ ॥

शुद्धे घदिरादशोडका ।

खदिराद्रीजकान्निम्वात्कुटजाच्छालसारतः ।
 पञ्चाशत्पलिकान् भागान् गोमूत्रस्याद्वकद्रवम् ॥ १२२ ॥
 जलद्रोणद्रये चापि सुगुप्तं दिवसान् दश ।
 दशरात्रस्थितं तच्च कपायमनुसाधयेत् ॥ १२३ ॥
 अध्यर्घाढकशेषं तु पुनरमावधिश्चयेत् ।
 चूर्णोक्तान्यथेमानि भेषजान्यत्र दापयेत् ॥ १२४ ॥
 वरां भल्लातकं चैव विडङ्गानि वचां तथा ।
 चित्रकाबल्युजौ चैव भागान् दशपलांशकान् ॥ १२५ ॥
 काकमाच्यास्तु मूलानि पलानां पञ्चविंशतिम् ।
 घनीभूतं तु तं ज्ञात्वा गुटिकां कारयेद्विपक्व ॥ १२६ ॥
 तां भक्षयेत् कुष्ठार्तः पथ्यभोजी जितेन्द्रियः ।
 कुष्ठानि नाशयत्येषा छिन्नाभ्राणीव मारुतः ॥ १२७ ॥

कुष्ठे विपगुटिकाः ।

त्रिफलाव्योपयष्ट्याहविपं तुल्यानि पेपयेत् ।
 भृङ्गाम्बुना वटी कार्या हृक्षणा चणकसंमिता ॥१२८॥
 एकैकां वर्धयेद्यावदष्टावस्मान्न वर्धयेत् ।
 आस्तिकेन कृतो योगो विजयेद्वातजान् गदान् ॥१२९॥
 अशीतिं विंशतिं श्लेष्मभवान्सप्त महाक्षयान् ।
 अष्टादशव कुष्ठानि सन्नमग्निं च दीपयेत् ॥ १३० ॥

कुष्ठे लाङ्गलीगुटिका ।

लाङ्गलीत्रिवृतालोद्बचूर्णं दत्त्वा पलं पृथक् ।
 त्रिंशत्तु गुटिकाः पथ्याः कार्या भृङ्गरसप्लुताः ॥ १३१ ॥
 छायाशुष्कां च तत्रार्थी गुटिकां भक्षयेत्ततः ।
 जीर्णे रसेन रूक्षेण पेया पूर्वं न भोजयेत् ॥ १३२ ॥
 यच्चित्तो ब्रह्मचर्याद्यैः क्रमेण गुटिकामपि ।
 स्वादेत्प्रातस्तु मासैकं भवेत्कामचरः क्रमात् ॥ १३३ ॥
 एवं सर्वाणि कुष्ठानि जयत्यतिबलान्यपि ।
 धीमेधास्मृतियुक्तस्तु नित्यं जीवेत्समाः शतम् ॥१३४॥

कण्डू त्रिजातगुटिका ।

त्रिजातत्रिफलाव्योपं मूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत् ।
 तत्तुल्यं त्रिवृताचूर्णं शर्कराक्षौद्रमेव च ॥ १३५ ॥
 वद्वाऽत्र मोदकानेपां भक्षयेच्च यथाबलम् ।
 विरेकः प्रश्ले ह्येप तथा कण्डूविनाशनः ॥ १३६ ॥

मुखरोगे खदिरगुटिका ।

तुलां खदिरसारस्य द्विगुणां त्वरिमेदतः
 प्रक्षाल्य जर्जरीकृत्य चतुर्द्रोणेऽम्भसः पचेत् ॥ १३७ ॥
 द्रोणशेषं कपायं तु पूत्वा भूयः पचेच्छनैः ।
 ततस्तस्मिन्धनीभूते चूर्णं कृत्वाऽक्षभागिकम् ॥ १३८ ॥
 चन्दनं पद्मकोशीरं मञ्जिष्ठाघातकीयनम् ।

प्रपाण्डरीकयष्ट्यादत्त्वगेलापत्रकेसरम् ॥ १३९ ॥

लाक्षां रसाजनं मांसीत्रिफलारोधवाटुकम् ।

रजन्यां फलिनीमैलां समानां कट्फलं वटम् ॥ १४० ॥

यवासागरुपत्तङ्गभैरिकाजनभावपेत् ।

लवङ्गजातिकङ्कोलजातीकोशान् पलोन्मितान् ॥ १४१ ॥

कर्पूरकुडवं चापि पुनः शीतेऽवतारयेत् ।

ततस्तु गुटिकाः कार्याः शृङ्कास्त्वास्ये निधापयेत् १४२

तैलमेतेन कल्कन कपायेण विपाचयेत् ।

शूलमयलाविभ्रंशशांषिर्पिकृमिदन्तनुत् ॥ १४३ ॥

जाड्यदौर्गन्ध्यतिकृत्वमुखमलेदपाकजित् ।

गलशोषपरीदाहसादसंदोहलेपहृत् ॥ १४४ ॥

दन्तास्यगलपाकेषु सर्वेष्वेतत्परायणम् ।

मुखरोगे द्वितीया खादिगुटिका ।

खदिरस्य तुलां शुद्धां जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ १४५ ॥

अष्टभागेऽवशिष्टे तु पुनः कल्कं प्रदापयेत् ।

जातीकर्पूरपूगानि सकङ्कोलफलानि च ॥ १४६ ॥

इत्येषां गुटिका कार्या मुखसौभाग्यवर्धनी ।

दन्तोष्ठमुखरोगेषु जिह्वातात्वामयेषु च ॥ १४७ ॥

मुखरोगे तृतीया खदिगुटिका ।

खदिरस्य तुलां शुद्धां जलद्रोणे विपाचयेत् ।

अष्टभागेऽवशिष्टे तु पुनः कल्कं प्रदापयेत् ॥ १४८ ॥

पञ्चाशत्खदिरस्य भागाः सप्तैव शशधरस्यापि ।

सहकारतैलयुक्ता खदिरगुटिकाऽऽस्यरोगघ्नी ॥ १४९ ॥

गलरोगे मरिचाया गुटिका ।

मरिचं पिप्पली पाठा यवक्षारः सनागरः ।

एलापत्रत्वचं पथ्या सैन्धवं चाम्लवेतसः ॥ १५० ॥

मधुना गुटिका तेषां कण्ठरोगविनाशिनी ।

गलरोगे पिप्पल्यादिशारगुटिका ।

कर्पमेकं तु पिप्पल्या मरिचानां तथैव च ।

दाडिमस्य पलार्धं च गुडस्य च पलद्वयम् ॥ १५१ ॥

यवक्षारार्धकर्पं च गुटिकां कारयेद्विपक्व ।

मुखेन धारिता हन्ति कासश्वासगलामयान् ॥ १५२ ॥

कफरोगे वत्सनाभाषा गुटिका ।

वत्सनाभवल्लयुगं पद्मवज्रास्त्रिकडुकचूर्णस्य ।

चित्रकवल्लद्वितयं पिप्पलीमूलस्य वल्लयुगम् ॥ १५३ ॥

अभया द्वादशवज्रा द्वादशद्विगुणा च गुग्गुलुर्विज्राः ।

गुटिका धार्या वदने क्षणदायां कफविनाशार्थम् ॥ १५४ ॥

त्रिकडुकाया गुटिका ।

त्रिकडुत्रिफलादुरालभाद्रिनिशादारुवचाः सचित्रकाः ।

रसगन्धककर्कटाह्वया रुचककद्रुलहिङ्गुपत्रिकाः ॥ १५५ ॥

इति दर्शितभेषजैर्गुटी मधुना कर्पमिता कृता नृणाम् ।

मणिहन्ति निषेविता प्रगे पवनासृक्कफकोपजामयान् ॥ १५६ ॥

भार्ग्यादिगुटिका ।

भार्गी सकृष्णा द्विनिशेन्दुकान्तापथ्याविभीतत्वचकुष्ठविश्वाः ॥

कन्यारसेनापि गुटिर्विधेया सश्वासकासामरुचिं निहन्ति १५७

ज्वरे त्रिवृताद्यो मोदकः ।

त्रिवृतापिप्पलीयुक्तो गुडसर्पिर्विभावितः ।

मण्डानुपानो देयोऽयं मोदकः सन्निपातहा ॥ १५८ ॥

कम्पिल्लकाद्यो मोदकः ।

कम्पिल्लकत्रिवृत्कृष्णापथ्यानागरकैरपि ।

सितागुडयुतो ह्येव मोदको ज्वरिणो हितः ॥ १५९ ॥

शीतानुपानतंश्लार्दितृष्णापित्तामयान् जयेत् ।

त्रिकलाद्यो मोदकः ।

त्रिवृतार्धवराज्योपशर्करागुडसंयुतम् ॥ १६० ॥

मोदकं भक्षयित्वा तु पित्रेक्षोष्णं जलं पुनः ।

पार्श्वशूलेऽरुचौ कासे ज्वरे चानिलसंभवे ॥ १६१ ॥

ज्वरे सप्तलाघो मोदकः ।

सप्तला पिप्पलीमूलं श्यामा दन्ती पृथक्पृथक् ।

एषां दशपलान् भागान् दशमूल्यास्तुलां तथा ॥ १६२ ॥

हरीतक्यक्षधात्रीणां प्रस्थं प्रस्थं समावपेत् ।

जलद्रोणद्वये पकं पूतं पादावशेषितम् ॥ १६३ ॥

विडङ्गं मुस्तकं श्यामां शङ्खिनीं मालतीमपि ।

त्रिवृद्धोपयुतं धेतत्कृत्वा चूर्णं रसे क्षिपेत् ॥ १६४ ॥

वटकानक्षमात्रांस्तु वातश्लेष्मकृते ज्वरे ।

शूले पकाशयस्थे च शुद्धचर्मे भक्षयेदिमान् ॥ १६५ ॥

भ्रमे कृष्णाद्या गुटिका ।

कृष्णाशुण्ठीशताह्वानामभयानां पलं पलम् ।

गुडस्य पदपलान्येषां गुटिका भ्रमनाशिनी ॥ १६६ ॥

ज्वरतिष्ठारे कटुजाया वटकाः ।

कटुङ्गबिल्वजम्बाम्रकपित्थं सरसाञ्जनम् ।

हीवेरं च निशे लाक्षां कदफलं शुकनासिकाम् ॥ १६७ ॥

रोध्रं मोचरसं शङ्खं धातकीं वटशुङ्गकान् ।

पिष्ट्वा तण्डुलतोयेन वटकानक्षसंमितान् ॥ १६८ ॥

छायाशुष्कान्पिवेत्क्षिप्रं ज्वरातीसारशान्तये ।

शमनान् रक्तपित्तस्य शूलातीसारनाशनान् ॥ १६९ ॥

श्लेहोदरे रोहितकवटकाः ।

भागाः पञ्चदशाय कोलकभवा रोहीतकस्य त्रयः

पथपायास्त्रय एव तद्विगुणितं संयोज्य सिद्धं गुडम् ।

चातुर्जातकभागसंगमुरमीनश्वन्नरो मोदकान्

प्लीहार्षोऽभयधूदरज्वरवमीन् गुल्माभिसादाञ्जयेत् १७०

गुडपाकविधिः ।

यदा दर्वीमलेपः स्याद्यावद्वा तन्तुली भवेत् ।

तोयपूर्णे यदा पात्रे क्षिप्तो न प्लवते गुडः ॥ १७१ ॥

क्षिप्तोऽप्यु निश्चलस्तिष्ठेत्पतितश्च न शीर्यति ।

एष पाको गुडादीनां सर्वेषां परिकीर्तितः ॥ १७२ ॥

सुखमर्थः सुखस्पर्शो गन्धवर्णरसान्वितः ।

पीडितो भजते मुद्रां गुडः पाकमुपागतः ॥ १७३ ॥

धातुक्षये महाकल्याणको गुडः ।

पिप्पलीं पिप्पलीमूलं चित्रकं हस्तिपिप्पलीम् ।

धान्यकं च विडङ्गानि यवानी मरिचानि च ॥ १७४ ॥

त्रिफलां चाजमोदां च नीलिनीं जीवकं तथा ।

सौवर्चलं ससिन्धूत्थं सामुद्रं चौद्रिदं वचाग् ॥ १७५ ॥

आरग्वधं त्वचं पत्रं सूक्ष्मैलामुपकुञ्चिकाम् ।

नागरेन्द्रयवांश्चैव गृह्णीयात् कर्षभागिकान् ॥ १७६ ॥

मृद्रीकायाः प्रधानाया दद्यात्पलचतुष्टयम् ।

त्रिवृतायाः पलान्यष्टौ रसमामलकस्य च ॥ १७७ ॥

प्रस्थं द्विगुणितं कृत्वा शनैर्मृद्वग्निना पचेत्

यदा पकं विजानीयात्तदेनमवतारयेत् ॥ १७८ ॥

उदुम्बरेण धात्र्या वा वदरेणाथ वा समम्

यथावलं प्रयुञ्जीत समीक्ष्य मतिमान् भिषक् ॥ १७९ ॥

सर्वांश्च ग्रहणीदोषान्ममेहांश्चैव विंशतिम्

अर्शांसि वातगुल्मांश्च कुष्ठानाहभगन्दरम् ॥ १८० ॥

उरोघातं मतिश्यायं हृद्रोगं चैव नाशयेत् ।

धातुक्षीणे बलक्षीणे स्त्रीभिः क्षीणे क्षये तथा ॥ १८१ ॥

ज्वराणां चैव सर्वेषां बन्ध्यानां चापि पुत्रदम् ।

रूपौदार्यं स्वरौदार्यं मेधामाविन्दते स्थिराम् ॥ १८२ ॥

महाकल्याणको धोष रसायनमनुत्तमम् ।

ग्रहण्या कल्याणको गुडः ।

कृष्णात्वग्रन्धिकं वह्निं दीप्यकोपणसैन्धवम् ।
 कृमिघ्नत्रिफलाधान्यकोलाजाज्यजमोदकाः ॥ १८३ ॥
 पलिकानि त्रिवृच्चूर्णतैलयोश्च पलाष्टकम् ।
 रसप्रस्थत्रयं धान्या गुडस्यार्धशतं क्षिपेत् ॥ १८४ ॥
 एतत्कल्याणको नाम ग्रहणीपाण्डुजित्परम् ।

ग्रहण्या यवान्याया गुटिका ।

यवानी धान्यकं विलयं चविकात्रुटिवल्कलम् ।
 अम्लवेतसवृक्षाभ्रं त्रिफला शिखिग्रन्धिकम् ॥ १८५ ॥
 सौवर्चलं सैन्धवं च ह्युपा च हरीतकी ।
 यष्टिका सातला स्पृक्षा पलमानानि चूर्णयेत् ॥ १८६ ॥
 गुडस्य तु पलान्यत्र दापयेद्विगुणानि तु ।
 यवानीगुटिका क्षेपा ग्रहणीनाशनी परा ॥ १८७ ॥

चन्द्रप्रभा गुटिका ।

कीटघ्नेभकणाग्निमागधिजटामुस्ताशटीताप्यकं
 भूनिम्बत्रिफलामुराहचविकाव्योषं वचा धान्यकम् ।
 रात्रीयुग्मविपात्रिवृच्चिलवणं क्षारत्रिजातान्वितं
 कर्पं कर्पमतः पुरादशपलं शैलेयकाष्टान्वितम् ॥ १८८ ॥
 लोहात्त्र सिताचतुष्पलयुतं स्याद्रंशजायाः पलं
 हन्त्यशीसि पट्टेव गुल्ममजयं शोषं क्षयं कामलाम् ।
 नाडीमर्मगदाञ्जलोदररुजो दीर्घज्वरान्विद्रधीन्
 यक्ष्माणं सभगन्दरं कफमरुत्पित्तोद्भवं पाण्डुताम् १८९ ॥
 तं तं व्याधिसमूहशुक्रविकृतीन्ग्रन्थ्येषुदृष्टीपदान्
 मेर्हाश्लुक्रविनाशमश्मरिरुजस्त्वन्यांश्च देहस्थितान् ।
 व्याधीन्हन्ति दृढाननेन विधिना चन्द्रप्रभा सेविता
 मन्दाग्नेः परमं मदीपनमियं कुर्याज्जरां जर्जराम् ॥ १९० ॥

स्वेच्छाहारविधौ च पानविषये शीतातपे मैथुने
शुक्ता नास्ति विरोधिनी च सततं प्रोक्ता पुरा ब्रह्मणा १९१
पित्ते कल्याणका गुटिका ।

द्राक्षां नियोज्य विधिना द्विगुणां शिवायाः

संचूर्ण्य ह्यक्षफलमात्रमितां प्रभाते ।

कल्याणकारककृतां गुटिकामिमां यः

संसेवते भवति तस्य हि पित्तनाशः ॥ १९२ ॥

हृद्रोगरक्तविषमज्वरपाण्डुवान्ति-

कुष्ठानि कासपिटिकारुचिमेहमुख्याः ।

आनाहगुल्मगरविद्रधिकामलाद्याः

सर्वेऽपि ते विलयमाशु सुखेन यान्ति ॥ १९३ ॥

अर्शसि प्राणदा गुटिका ।

त्रिपलं शृङ्गवेरस्य चतुर्थं मरिचस्य च

पिप्पल्याः कुडवार्धं च चविकापलमेव च ।

पलं तालीसपत्रस्य पलार्धं केशरस्य च

द्वे पले पिप्पलीमूलाच्चित्रकस्य पलं तथा ॥ १९४ ॥

सूक्ष्मैलाकर्षमेकं तु कर्पं चोचमृणालयोः ।

अजमोदामजार्जीं च सूक्ष्माण्येकत्र चूर्णयेत् ॥ १९५ ॥

गुडस्य विंशतिपलं सर्वमेकत्र कारयेत् ।

वद्यो ह्यक्षप्रमाणास्तु प्राणदा इति विश्रुताः ॥ १९६ ॥

पूर्वं भक्ष्यास्तु पश्चाच्च भोजनस्य यथाबलम् ।

मद्यं मांसरसं यूपं क्षीरं तोयं पिवेदनु ॥ १९७ ॥

हन्यादर्शांसि सर्वाणि सहजान्यस्त्रजान्यपि ।

वातपित्तकफोत्थानि सन्निपातोद्भवानि च ॥ १९८ ॥

पानात्यये तथा पाण्डौ वातरोगे गलग्रहे ।

मन्दाग्रौ मूत्रकृच्छ्रे च तथैव विषमज्वरे ॥ १९९ ॥

कृमिहृद्रोगिणां चैव क्षेताः स्युरमृतोपमाः ।

शुष्क्याः स्थानेऽभया देया विद्वहे पित्तवायुजे ॥२००॥

प्राणदायां सिनां दत्त्वा चूर्णमानाश्चतुर्गुणाम् ।
 अम्लपित्ते सशूले च प्रयोज्या गुदजातुरे ॥ २०१ ॥
 अनुपानं प्रयोक्तव्यं व्याधौ श्लेष्मभवे पलम् ।
 पलद्वयं चानिलजे पित्तजे तु पलत्रयम् ॥ २०२ ॥
 वार्ताहृद्युदेत् ।

चतुष्पलं मृधाकाण्डात्रिपलं लवणत्रयात् ।
 वार्ताकात्कुडवं चाकर्दिष्टौ द्वे चित्रकात्त्रले ॥ २०३ ॥
 दग्ध्वा रसेन वार्तात्रया वटिका भोजनोत्तरम् ।
 कृत्वा भुक्तं पचत्याशु कासश्वासार्शसां हिता ॥ २०४ ॥
 विमूचिकामतिशयायहृद्देगघ्नी च सा स्मृता ।
 पाण्डुरोगेऽभयाशो मोदकः ।

अभया पिप्पलीमूलं मरिचं विश्वभेषजम् ।
 पत्रत्वक्पिप्पलीमुस्ताविडङ्गामलकानि च ॥ २०५ ॥
 एतानि समभागानि दन्ती च त्रिगुणा भवेत् ।
 त्रिवृद्रष्टगुणा देया शर्करा चैव पङ्कजा ॥ २०६ ॥
 मधुना मोदकान् कृत्वा मानतः कर्पसंमितान् ।
 एकैकं भक्षयेत्पातः शीतं चानुपियेज्जलम् ॥ २०७ ॥
 तावद्विरच्यते जन्तुर्यावदुष्णं न सेवते ।

पाण्डुत्वकासविषमज्वरवह्निसादान्
 डीहाक्षिरोगमथ चाश्मरिकां तथैव ।
 हन्याद्रसायनमिदं खलु कामलां च
 हृत्पव्ययं बहुफलं सततोपयोज्यम् ॥ २०८ ॥
 गुल्मेऽभयाद्या वटकाः ।

हरीतक्याः पले द्वे तु ग्रथिकं चाम्लवेतसम् ।
 पलार्धं चार्धकर्पाशा व्योपवृक्षाम्लवाप्पिकाः ॥ २०९ ॥
 यवानी चाजमोदा च कारवीशटिपीष्करम् ।
 विडं सौवर्चलं चव्यं हृत्पुपाजाजिधान्यकम् ॥ २१० ॥
 कोलाम्लं दाडिमं चैव चातुर्जातं च कार्ष्णिकम् ।

गुडद्विगुणितं चूर्णं कृत्वा तु वटकान्भजेत् ॥ २११ ॥

गुल्मानाहोदरश्रीहृत्पाण्डुशोग्रहणीगदान् ।

कासातीसारपार्श्वार्तिश्वासारोचककामलाः ॥ २१२ ॥

मदात्ययवमीमेहद्विक्रापीनसपित्तजान् ।

शमयेज्वरशूले च हृत्प्रिदीप्तिकरं परम् ॥ २१३ ॥

कृष्णात्रिस्मृतियुक्तस्तु निखं जीवेत्समाः शतम् ।

विस्मृचिकायां जीरकायां गुटिका ।

जीरकभागद्वितयमेको भागस्तथैव मरिचस्य ।

द्वौ भांगौ सिन्धुत्थाद्विद्भोर्भागश्चतुर्थीशः ॥ २१४ ॥

कार्या गुडेन वटिकाऽजीर्णालसकौ विस्मृचिकाध्मानौ ।

हन्ति सुखोदकपीताऽनुलोमनी मूढवातस्य ॥ २१५ ॥

बृहत्छिद्युटिका ।

काले रवितापाह्ये कृष्णायसे शिलाजतु भवरम् ।

त्रिफलारससंयुक्तं श्यहं विशुद्धं पुनः शुष्कम् ॥ २१६ ॥

दशमूलस्य गुड्ग्या रसे वलायास्तथा पटोलस्य ।

मधुकरसे गोमूत्रे महरं भावयेत्क्रमश एकाहम् ॥ २१७ ॥

क्षीरेण तु तत्परतो भावयित्वा गवां पुनः शुष्कम् ।

सप्ताहं भाव्यं स्यात्काथेनैपां यथालाभम् ॥ २१८ ॥

काकोल्यौ द्वे मेदे विदारियुग्मं शतावरी द्राक्षा ।

ऋद्धियुगर्पभवीरामुण्डीतिकाजीरकांशुमत्यश्च ॥ २१९ ॥

रास्त्रापुष्करचित्रकदन्तीभकणाकलिङ्गचव्याब्दाः ।

कडुका शृङ्गी पाठा चेति पलांशानि कार्याणि ॥ २२० ॥

अब्द्रोणसाधितानां रसेन पादांशकेन भाव्यानि ।

गिरिजस्यैवं भावितशुद्धस्य पलानि दश पद् च ॥ २२१ ॥

द्विपलं च विश्वधात्रीभागधिकाकर्पटाख्यमरिचानाम् ।

चूर्णपलं च विदार्या तालीसपलानि चत्वारि ॥ २२२ ॥

षोडश सितापलानि तु चत्वारि घृतस्य माक्षिकस्याष्टौ ।

तिलतैलस्य द्विपलं चूणस्य पलानि पञ्च पञ्चानाम् ॥ २२३ ॥
 त्वक्क्षीरिपत्रत्वङ्नागैलानां च मिश्रयित्वा तु ।
 गिरिजस्य पोडशपलैर्गुटिकाः कार्यास्ततोऽक्षसमाः ॥ २२४ ॥
 ताः शुष्का नवकुम्भे जातीपुष्पाधिवासिते स्थाप्याः ।
 तासामेका काले भक्ष्या पेयाऽपि वा सततम् ॥ २२५ ॥
 क्षीररसदाडिमरसाः मुखासवा हिमकरशिशिरतोयानि ।
 आलोडनाय तासामनुपाने वा प्रशस्यन्ते ॥ २२६ ॥
 जीर्णे लघ्वन्नपयोजाङ्गलनिर्यूहयूपभोजी स्यात् ।
 सप्ताहं भोजनमेवमतः परं भवेत्सर्वमामान्यम् ॥ २२७ ॥
 भुक्त्वाऽपि भक्षितेयं यदृच्छया नावहेद्रयं किञ्चित् ।
 निरुपद्रवा प्रयुक्ता मुकुमारैः कामिभिश्चैव ॥ २२८ ॥
 संवत्सरं प्रयुक्ता हन्त्येपा वातशोणितं प्रवलम् ।
 बहुवार्षिकमपि गाढं यक्ष्माणं चाढ्यवातं च ॥ २२९ ॥
 ज्वरयोनिशुक्रदोषान् प्लीहाशःपाण्डुहृद्गृहणीरोगान् ।
 वर्धनमिगुंमपीनसहिकाश्वासारुचिकासान् ॥ २३० ॥
 जठरं श्वित्रं कुष्ठं पाण्ड्यं क्लैब्यं क्षयं मदं शोषम् ।
 उन्मादापभ्रारौ वदनाक्षिशिरोगतात्रोगान् ॥ २३१ ॥
 आनाहमतीसारमसृग्दरकामले प्रमेहांश्च ।
 गलगण्डापच्यर्बुदविद्रधिभगन्दरं रक्तपित्तं च ॥ २३२ ॥
 अतिकार्ष्यमतिस्थौल्यं स्वेदमपि श्लीपदं च विनिहन्ति ।
 दंष्ट्राविषमपि मौलं गरलानि बहुप्रकाराणि ॥ २३३ ॥
 मन्त्रोपधिप्रयोगानरियुक्तान् कौलिकांस्तथा सर्पान् ।
 पापमलक्ष्मीं चैयं शमयेद्दृष्टिका शिवा नाम ॥ २३४ ॥
 वल्यां वृष्या धन्या कान्तियशःश्रामजाकरी चैयम् ।
 दद्यान्नृपवंश्रभक्तां जयं विवादे मुखस्था च ॥ २३५ ॥

श्रीमान्प्रकृष्टमेधास्पृतिबुद्धिवलान्वितो दृढशरीरः ।
 पुष्ट्योजोवर्णेन्द्रियतेजोबलसंपदोपेतः ॥ २३६ ॥
 वलीपलितरोगरहितो जीवेच्छरदां शतद्वयं पुरुषः ।
 संवत्सरप्रयोगात्, द्वाभ्यां शतानि चत्वारि ॥ २३७ ॥
 सर्वामयजिन्महितं मुनिभिर्भक्ष्यं रसायनवरिष्ठम् ।
 शिवगुटिकेति प्रथितमुक्तं गिरिशेन गणपतये ॥ २३८ ॥

पाण्डुरोगे लघुशिवगुटिका ।

कुटजत्रिफलानिम्बपटोलघननागरात् ।
 भावितानि दशाहं वै रसैश्च द्विगुणैः खलु ॥ २३९ ॥
 शिलाजतुपलान्यष्टौ तावती सितशर्करा ।
 त्वक्क्षारीपिप्पलीधात्रीकर्कटारुख्यान पलोन्मितान् ॥ २४० ॥
 क्षुद्रायाः फलमूलाभ्यां पलं युञ्ज्यात्रिगन्धिकात् ।
 मधुत्रिफलसंयुक्तान्कुर्यादक्षसमान् गुडान् ॥ २४१ ॥
 दाडिमाम्युपयःक्षीररसयूपसुरासवान् ।
 भक्षयित्वा पिबेच्चानु निरन्नो भुक्त एव च ॥ २४२ ॥
 पाण्डुकुष्ठज्वरप्लीहतमकार्शोभगन्दरान् ।
 हृच्छूलशुक्रमूत्राग्निदोषशोफगरोदरान् ॥ २४३ ॥
 कासासृग्दरपित्तासृक्छोपगुल्मगलामयान् ।
 नेत्रवर्त्मगतान् हन्युः सर्वरोगहराः शिवाः ॥ २४४ ॥

कुष्ठ वज्रकगुटिकाः ।

शैलस्य घातो रजसः शिलाभ्यः सूर्यप्रतापाज्जतुसंनिकाशम् ।
 कृष्णं स्रवेन्मूत्रसमानगन्धि शिलाजतु प्राज्ञतमास्तदाहुः ॥ २४५ ॥
 रूप्यादिघातोर्गलितं दृपद्रव्यस्तेभ्यः प्रशस्तं प्रवदन्ति पूर्वम् ।
 विशोधयेत्तत्पुदिने सुपूते द्विपञ्चमूलीसलिले कटाहे ॥ २४६ ॥
 कौहे समालोहच दिवाकरस्य संतापनं रडिमाभिरेव कुर्यात् ।
 प्रणीततापात्सरवद्गृहीत्वा पुनः पुनस्तप्तमथोद्धरेच्च ॥ २४७ ॥
 तावत्प्रदेयं सलिलं क्रमेण गाढस्य संदर्शनमेव यावत् ।

तिलतैलस्य द्विपलं चूर्णस्य पलानि पञ्च पञ्चानाम् ॥२२३॥
 त्वक्क्षीरिपत्रत्वङ्नागैलानां च मिश्रयित्वा तु ।
 गिरिजस्य षोडशपर्यैर्गुटिकाः कार्यास्ततोऽक्षसप्ताः ॥२२४॥
 ताः शुष्का नवकुम्भे जातीपुष्पाधिवासिने स्थाप्याः ।
 तासामेका काले भक्ष्या पेयाऽपि वा सततम् ॥ २२५ ॥
 क्षीररसदाडिमरसाः मुख्यासवा हिमकरशिशिरतोयानि ।
 आलौढनाय तासामनुपाने वा भक्ष्यन्ते ॥ २२६ ॥
 जीर्णे लघ्वन्नपयोजहलनिर्यृद्ध्युपभोजी स्यात् ।
 सप्ताहं भोजनमेवमतः परं भवेत्सर्वसामान्यम् ॥ २२७ ॥
 भुक्त्वाऽपि भक्षितैर्यं यदृच्छया नावेहेद्रयं किञ्चित् ।
 निरुपद्रवा प्रयुक्ता भ्रुकुमारैः कामिभिश्चैव ॥ २२८ ॥
 संवत्सरं प्रयुक्ता हन्त्येसा वातशोणितं प्रबलम् ।
 बहुवार्षिकमपि गार्ढं यक्ष्माणं चाढ्यवातं च ॥ २२९ ॥
 ज्वरयोनिशुकदोषान् स्त्रीदार्शःपाण्डुहृद्ग्रहणीरोगान् ।
 वर्धनमिगुमपीनसहिकाश्वासारुचिक्रासान् ॥ २३० ॥
 जठरं श्वित्रं कुष्ठं पाण्ड्यं क्लैब्यं क्षयं मद्ं शोषम् ।
 उन्मादापमारौ वदनाक्षिशिरोगताञ्चोगान् ॥ २३१ ॥
 आनाहमतीसारमसृग्दरकामले प्रमेहांश्च ।
 गलगण्डापच्यर्बुदविद्रधिभगन्दरं रक्तपित्तं च ॥ २३२ ॥
 अतिकाश्यमतिस्थौल्यं स्वदमपि श्लीपदं च विनिहन्ति ।
 दंष्ट्राविषमपि मौलं गरलानि बहुमकाराणि ॥ २३३ ॥
 मध्वापधिमयोगानरियुक्तान् कौलिकास्तथा सर्पान् ।
 पापमलक्ष्मीं चैवं शमयेद्गुटिका शिवा नाम ॥ २३४ ॥
 घल्या घृष्या धन्या कान्तियशःश्रीमजाकरी चैवम् ।
 दद्यान्नृपवेलेभसां जयं विवादे मुखस्या च ॥ २३५ ॥

श्रीमान्प्रकृष्टमेधास्मृतिबुद्धिवलान्वितो दृढशरीरः ।
 पुष्टधोजोवर्णेन्द्रियतेजोबलसंपदोपेतः ॥ २३६ ॥
 बलीपलितरोगरहितो जीवेच्छरदां शतद्वयं पुरुषः ।
 संवत्सरप्रयोगात्, द्वाभ्यां शतानि चत्वारि ॥ २३७ ॥
 सर्वामयजिन्महितं मुनिभिर्भक्ष्यं रसायनवरिष्ठम् ।
 शिवगुटिकेति प्रथितमुक्तं गिरिशेन गणपतये ॥ २३८ ॥

पाण्डुरोगे लघुशिवगुटिका ।

कुटजत्रिफलानिम्बपटोलघननागरात् ।
 भावितानि दशाहं वै रसश्च द्विगुणैः खलु ॥ २३९ ॥
 शिलाजतुपलान्यष्टौ तावती सितशर्करा ।
 त्वक्क्षारीपिप्पलीधात्रीकर्कटाख्यान् पलोन्मितान् ॥ २४० ॥
 क्षुद्रायाः फलमूलाभ्यां पलं युक्त्यात्रिगन्धिकात् ।
 मधुत्रिफलसंयुक्तान्कुर्यादक्षसमान् गुडान् ॥ २४१ ॥
 दाढिमाम्बुपयःक्षीररसयूपसुरासवान् ।
 भक्षयित्वा पिवेच्चानु निरन्नो भुक्त एव च ॥ २४२ ॥
 पाण्डुकुष्ठज्वरप्लीहतमकार्शोभगन्दरान् ।
 हृच्छूलशुक्रमूत्राग्निदोषशोफगरोदरान् ॥ २४३ ॥
 कासासृग्दरपित्तासृक्छोपगुल्मगलामयान् ।
 नेत्रवर्त्मगतान् हन्युः सर्वरोगहराः शिवाः ॥ २४४ ॥

कुष्ठे यज्ञकगुटिकाः ।

शैलस्य धातो रजसः शिलाभ्यः सूर्यप्रतापाज्जतुसंनिकाशम् ।
 कृष्णं स्रवेन्मृत्रसमानगन्धि शिलाजतु प्राज्ञतमास्तदाहुः २४५
 रूप्यादिधातोर्गलितं द्रुपद्गन्धस्तेभ्यः प्रशस्तं प्रवदन्ति पूर्वम् ।
 विशोधयेत्तत्सुदिने सुपूते द्विपञ्चमूलीसलिले कटाहे ॥ २४६ ॥
 लौहे समालोड्य दिवाकरस्य संतापनं रश्मिभिरेव कुर्यात् ।
 प्रणीततापात्सरवद्रुहीत्वा पुनः पुनस्तप्तमथोद्धरेच्च ॥ २४७ ॥
 तावत्प्रदेयं सलिलं क्रमेण गाढस्य संदर्शनमेव यावत् ।

तावच्छिलाजत्वाभिसन्निविष्टं समुद्धृतं यावदशेषतश्च ॥ २४८ ॥
 अर्था पत्रान्यस्य विशोधितस्य ततः क्रमाद्वावयितुं यत्नेन ।
 द्विपत्रमूर्त्या चिरविल्वमृस्तापटोन्निम्बत्रिफलाः पलांशाः २४९
 मपिप्पलीजीरकरौहिणी च श्रेण्डम्भसस्तान्द्रिपत्रान्यथोक्तान् ।
 प्रकाश्य चत्राप्टमभागशेषं तस्मात्सृजेद्वावनमल्पमल्पम् ॥ २५० ॥
 पात्रेऽथ लोहे परिशोषयेत्तत्पुनः पुनर्भावितमेव यावत् ।
 पलद्वयं पिप्पलिकर्कटारूये चूर्णाङ्गुले लोहरजःसमांशे ॥ २५१ ॥
 पलं बृहत्याः सनिद्रिग्धिकायाः सितांपलामष्टपलोन्मितां तु ।
 पलत्रयं वेणुजरोचनाया मधुत्रयं तद्विनिर्देश्य कृत्वा ॥ २५२ ॥
 त्रिपष्टिसंख्यान्वटकान्विधिग्नः स्वादेत्सुरायारिपयोनुपानान् ।
 रसेन वा लावकपिञ्जलानां तोयेन वा दाडिमसंस्कृतेन ॥ २५३ ॥
 भुक्तस्तथाऽभुक्तवति मदेया रोगादिते निष्परिहारिणी च ।
 छुष्टोदरश्वासगलामयांश्च भगन्दरान्मूत्रविव-धगुल्मान् ॥ २५४ ॥
 यक्ष्माणमशीसि सकासहिकां प्लीहां च हन्याद्विपमज्वरांश्च ।
 पक्षेऽथ दीप्तिं परमां करोति वलीश्च हन्यात्पलितानि चैव ॥ २५५ ॥
 सेव्या त्वियं वज्रकनामर्षया मुनिप्रदिष्टा यद्विद्यत प्रधना ।
 वज्याः कुलत्याश्च सफाकमाच्यः कपोतमांसं च सदा प्रयोगे ॥

विषे तर्पणाया गुटिकाः ।

सर्पपाः पृष्टिपर्णी च तगरं पद्मकेसरम् ।

हरीतालं विडङ्गानि रोधद्राक्षामियङ्गवः ॥ २५७ ॥

चन्दनं वालकं मांसी विशाला समनःशिला ।

श्रीवासकनिशादावीपन्नकं ध्याममेव च ॥ २५८ ॥

सुरसमसवाः स्पृक्का रोचना गन्धनाकुली ।

शम्पाकः कुङ्कुमं दारु स्याण्येयं गिरिकणिका ॥ २५९ ॥

जात्याः पुष्पं मवालं च पिप्पली मरिचानि च ।

सूक्ष्मैला सिन्दुवारश्च यष्ट्याहं रोधमेव च ॥ २६० ॥

एतान्यङ्गानि पद्त्रिंशत्पुप्येण परिपेव्य वै ।
 गुटिकां कोलमात्रां च छायाशुष्कां हि कारयेत् ॥२६१॥
 नस्यपानाञ्जने चंपा सम्यग्लेपे च पूजिता ।
 पुंसां सर्वविपार्तानां राजद्वारे रणे तथा ॥ २६२ ॥
 वणिजां लाभकामानां विवादे च सदा हिता ।
 सरीसृपा न तिष्ठन्ति यत्र तिष्ठति वेश्मनि ॥ २६३ ॥
 अनया संप्रलिप्तस्य चौरवह्निभयं कुत ॥
 सर्पदंशभयं चापि जलराशिभयं न च ॥ २६४ ॥

भूतशोषे सिद्धार्थकाया गुटिका ।

सिद्धार्थकव्योषवचाश्वगन्धानिशाद्वयं द्विङ्गु पत्राशकं च ।
 बीजं करञ्जात्कुम्भं शिरीषात्फलं च वल्कश्च कपित्थवृक्षात् ॥
 समाणिमन्थं सनतं च कुष्ठं श्योनाकमूलं किणिहीं सिता च ।
 वस्तस्य मूत्रेण सुभावितं तत्पित्तेन गव्येन गुढान्विदध्यात् ॥
 दुष्टत्रणोन्मादानिशान्व्ययुक्ता उद्ग्रन्धका वारिनिमग्नदेहाः ।
 दिग्धाहता दर्पितसर्पदष्टास्तान्साधयत्यञ्जनपानलेपैः ॥२६७॥

शोषेऽश्वत्थनटकाः ।

मूलत्वक्पत्रगुङ्गानामश्वत्थस्य समाहरेत् ।
 शतं शतावरीं भेदां मधुपर्णीं पुनर्नवाम् ॥ २६८ ॥
 सहाद्वयं गुडूर्चीं च श्रेयसीं च शिवां स्थिराम् ।
 बृहतीं च वयस्यां च काकोर्लीं काकनासिकाम् ॥२६९॥
 दशद्रोणेषु दुग्धस्य पचेत्तत्सममात्रया ।
 सिद्धं शीतं पुनः क्षीरं मन्थानेन विमन्थयेत् ॥ २७० ॥
 जायते यदृतं तत्र तदुद्धृत्य पुनः पचेत् ।
 ॥ २७१ ॥

उच्यतेऽत्रायमाणारूप्यशृङ्गाटककसेरुकैः ॥ २७२ ॥

मज्जा तालस्य बीजानां पुष्करस्य च केसरैः ।

धात्रीफलविदारीक्षुरसैः काशमर्पजैः सह ॥ २७३ ॥

तत्सिद्धं कलशे ताम्रे कृतकौतुकमङ्गलः ।
 उच्यतेक्षुरसक्षौद्रतृगाक्षीर्याथ बुद्धिमान् ॥ २७४ ॥
 प्रस्थं प्रस्थं पृथग्दद्याच्छर्करार्धतुलां तथा ।
 आत्मशुभाफलानां च कुडवं मरिचस्य च ॥ २७५ ॥
 त्रिमुगन्धिकृतावापं मन्थानेन विमन्थितम् ।
 पलिकान्मोदकान्कृत्वा स्थापयेन्मृन्मये नवे ॥ २७६ ॥
 तेभ्यो द्वावप्यथवाऽप्येकं खादेद्योऽग्निबलं प्रति ।
 मोदकं नियताहारो ब्रह्मचारी जितेन्द्रियः ॥ २७७ ॥
 स हन्याद्यक्ष्मणः सद्य एकादशविधं बलम् ।
 स्वरवर्णवलयौदार्यतुष्टिपुष्टिविवर्धनम् ॥ २७८ ॥
 आयुष्यं परमं चात्रयं भूतोपहतचेतसाम् ।
 व्याकुलीकृतधातूनां वृद्धानां क्षीणरेतसाम् ॥ २७९ ॥
 वाजीकरणमप्येतद्वन्ध्यानां पुत्रदं परम् ।
 धनुःस्त्रीमद्यभाराध्वखिन्नानां बलवर्धनम् ॥ २८० ॥
 हृत्पार्श्वग्रहणीदोषमूत्रकृच्छ्रापतन्नकान् ।
 अपस्मारं तथोन्मादं नाशयेत्तद्रसायनम् ॥ २८१ ॥
 पाण्डुरोगे पुनर्नवामण्डूरम् ।

पुनर्नवा त्रिवृच्छुष्ठी पिप्पली मरिचानि च ।
 विडङ्गं देवकाष्ठं च चित्रकं पुष्कराह्वयम् ॥ २८२ ॥
 हरिद्राद्रितयं दन्ती त्रिफला चविका तथा ।
 कुटजस्य फलं तिक्ता पिप्पलीमूलमुस्तकम् ॥ २८३ ॥
 एतानि समभागानि मण्डूरं द्विगुणं ततः ।
 मूत्रे चाष्टगुणे पक्त्वा स्थापयेत्स्निग्धभाजने ॥ २८४ ॥
 पाण्डुशोषोदरानाहशूलार्शःकृमिरोगनुत् ।

षातध्याधो रसोनापिण्डः ।

पलं शतं रसोनस्य तिलस्य कुडवं तथा ।
 हिङ्गुं त्रिकटुकं क्षारौ द्वौ पञ्चलवणानि च ॥ २८५ ॥

शतपुष्पा वचा कुष्ठं पिप्पलीमूलचित्रकौ ।
 अजमोदा यवानी च धान्यकं चापि बुद्धिमान् ॥ २८६ ॥
 प्रत्येकं च पलं चैषां सूक्ष्मचूर्णानि कारयेत् ।
 घृतभाण्डे दृढे चैव स्थापयेद्दिनपोडश ॥ २८७ ॥
 प्रक्षिप्य तैलमार्णां च प्रस्थार्धं काञ्जिकस्य च ।
 खादेत्कर्पप्रमाणं च तोयं मद्यं पिवेदनु ॥ २८८ ॥
 आमवाते तथा वाते सर्वाङ्गकाङ्गसंसृते ।
 अपस्मारेऽनले मन्दे कासे श्वासे गलामये ॥ २८९ ॥
 सोन्मादे वातसंभगे शूले जत्रुषु शस्यते ।

वातव्याधौ बृहहृद्यनपिण्डः ।

चव्यचित्रकतालीसं यवानी धान्यकं वचा ।
 अजमोदाऽश्वगन्धा च दाडिमं चाम्लवेतसम् ॥ २९० ॥
 राम्नाग्रन्थिविडङ्गाह्वमभयाजीरकद्वयम् ।
 क्षारद्वयसमायुक्तं लवणत्रयसंयुतम् ॥ २९१ ॥
 शतमूली नतं कुष्ठं व्योषं पूतीकरञ्जकम् ।
 शतपुष्पाऽजगन्धा च शटीरामठसंयुतम् ॥ २९२ ॥
 निस्तुपं लशुनं कृत्वा द्रव्याणां च चतुर्गुणम् ।
 घृतेन मिश्रितं पिण्डमक्षमात्रं तु भक्षयेत् ॥ २९३ ॥
 आढ्यवाते हनुस्तम्भे मन्यास्तम्भे गलग्रहे ।
 कोष्ठशीर्षगते वाते सर्वाङ्गानिलसंग्रहे ॥ २९४ ॥
 तूनीप्रतूनीगुल्मेषु सप्तस्वेव क्षयेषु च ।
 कृमिकोष्ठापहारी च ह्यशीतिपचनापहः ॥ २९५ ॥
 क्षीराहारो भवेत्तस्य मांसाहारोऽथवापि वा ।
 पुरुषस्य भवेद्देहस्तप्तहेमसमप्रभः ॥ २९६ ॥
 त्रिफला गन्धकश्चैव गुग्गुलुः समभागतः ।
 कार्या वातारितैलेन गुटिका वातरोगिणाम् ॥ २९७ ॥

घातव्याधौ व्योपाशा गुटिका ।

व्योषं सग्रन्थिकं पथ्यां चित्रकं जीरकद्रयम् ।
 अजमोदां यवानीं च वचां चैवमवलगुजम् ॥ २९७ ॥
 लवणत्रितयं क्षारीं समभागानि चूर्णयेत् ।
 द्रव्याण्येतानि यावन्ति तावन्तं गुग्गुलुं शुभम् ॥ २९८ ॥
 पलार्धसंमितं चात्र योजयेच्चाम्लवेतसम् ।
 गुटिकैपा हिता वाते सामे सन्ध्यस्थिमज्जगे ॥ २९९ ॥
 नवं करोति भयं च जठरानलदीपनी ।
 पूजिता देवदेवेन कालपादेन शम्भुना ॥ ३०० ॥

कुष्ठे स्वायम्भुवो गुग्गुलुः ।

शशिरेखा पञ्चपलं तावद्विरिजश्च गुग्गुलोर्दश च ।
 ताप्यस्य पलत्रितयं द्वे लोहाच्छूर्णिकायाश्च ॥ ३०१ ॥
 त्रिफलाकरञ्जपल्लवखदिरगुडूचीवचात्रिवृद्धन्ती- ।
 मुस्ताविडङ्गरजनीचतुरङ्गुलवह्निकुटजैश्च ॥ ३०२ ॥
 पलिकैश्चूर्णमेतन्मूत्रेण गवां पिवेन्नरः प्रातः ।
 कुष्टी घृतमधुमिश्रं जयत्यसृग्वातमचिरेण ॥ ३०३ ॥
 श्वित्रार्णि कुष्ठकोठौ विपगुग्गुलमोदरप्रमेहांश्च ।
 उन्मादभगन्दरमपस्मृतिश्लीपदकृमिश्वासान् ॥ ३०४ ॥
 जयति वलीपलीतानि च योगः स्वायम्भुवः प्रोक्तः ।

कुष्ठे भन्वन्तरीया समविंशतिका गुग्गुलुगुटिका ।

त्रिकटुत्रिफलामुस्तं विडङ्गं चव्यचित्रकौ ।
 सूक्ष्मैला पिप्पलीमूलं माक्षिकं सुरदारु च ॥ ३०५ ॥
 तुम्बुरुः पैष्करं कुष्ठं विषा च रजनीद्रयम् ।
 सौवर्चलं विडं चैव सैन्धवं हस्तिपिप्पली ॥ ३०६ ॥
 द्रव्याण्येतानि यावन्ति तावन्तं गुग्गुलुं पचेत् ।
 माक्षिप्य सर्पिपा सार्धं गुटिकां कारयेद्बुधः ॥ ३०७ ॥

अजमोदा विडङ्गं च दाडिमं साम्लवेतसम् ।
 वाष्पिका पौष्करं दारु त्वगेलापत्रकेसरम् ॥ ३०८ ॥
 एपामर्धपलैर्भागैः पलानि दश गुग्गुलोः ।
 संमिश्र्य सर्पिषा सार्धं गुटिकां कारयेद्वुधः ॥ ३०९ ॥
 भक्षयित्वा ससर्पिष्कां जीर्णं च प्रमिताशनम् ।
 वातश्लेष्मविकारेषु नाडीदुष्टत्रणेषु च ॥ ३१० ॥
 श्लेष्मकासे च शोफे च योगमेतं प्रयोजयेत् ।
 जठरं योनिशूलं च ह्यन्तर्भूतं च विद्रधिम् ॥ ३११ ॥
 पार्श्वशूलं कृमीन् गुल्मान्प्रमेहांश्छर्द्यरोचकौ ।
 केवलानिलजान् रोगानशीतिं श्लैष्मिकानपि ॥ ३१२ ॥
 सेविता नाशयत्याशु रसायनमनुत्तमम् ।

रास्त्राद्यो गुग्गुलुः ।

रास्त्रामृतैरण्डसुराह्विश्वं तुल्यं पुरेणाथ विमृद्य खादेत् ।
 वातामयी कर्णशिरोगदी च नाडीयुतश्चैव भगन्दरी च ॥ ३१३ ॥

धामवाते धन्वन्तरीया द्वात्रिंशका गुग्गुलुगुटिका ।

त्रिकटुत्रिफलामुस्तं विडङ्गं चित्रकं वचा ।
 चव्यैलापिप्पलीमूलं हपुषा सुरदारु च ॥ ३१४ ॥
 तुम्बुरुः पौष्करं कुष्ठं विशाला रजनीद्वयम् ।
 वाष्पिका जीरकं शुण्ठी सपत्रा च दुरालभा ॥ ३१५ ॥
 सैन्धवं च विडं क्षारौ विषा च हस्तिपिप्पली ।
 भागानेषां समान्कृत्वा तुल्यं कृत्वा तु गुग्गुलुम् ॥ ३१६ ॥
 ततो वदरमात्रां तु गुटिकां कारयेद्वुधः ।
 मेषावी भक्षयित्वा तां मधुना सह योजिताम् ॥ ३१७ ॥
 आम हन्यात्सुदुर्वारमन्नवृद्धिं गुदकृमीन् ।
 आनाहं च तयोन्मादं कुष्ठानि गुदजानि च ॥ ३१८ ॥
 गृध्रसीं च हनुस्तम्भपक्षाघातापतानकान् ।
 शोफं स्त्रीहामयं मेहं कामलामरुचिं तथा ॥ ३१९ ॥

नाम्ना द्वात्रिंशको ह्येव गुग्गुलुः कथितो महान् ।
धन्वन्तरिकृत्नो योगः सर्वरोगानिपूदनः ॥ ३२० ॥

बालश्यापो निःशालो गुग्गुलुः ।

विल्वैलापदुहेमचव्यहपुपाद्राक्षाकणादाडिमं
मूलं पाँष्करमक्षपात्रयमरिचं शृण्ठी यवानी वचा ।
कर्षूरेन्द्रयथाम्ल्येतसश्चुटित्ववितन्तिटीकाप्रिकं
नैम्बं पत्रमजाजियुग्मरुचकं क्षुद्राम्बुधात्रीफलम् ॥ ३२१ ॥
पाठाधान्ययवासदीप्यककणामूलं दलं चाप्यिक्ता
मुस्ता कर्पसमैश्चतुष्पल्युतैः साँद्रस्य जीर्णस्य वै ।
दत्त्वा गुग्गुलुमत्र चाष्टपलिकं कृत्वा वद्वान्भक्षये-
त्ते जग्धा विनिहन्ति यातकफजान् व्याधीनिशेषानपि ३२२
अर्शसि योगराजो गुग्गुलुः ।

पिप्पलीपिप्पलीमूलचव्यचित्रकनागरैः ।
पाठाविडङ्गभार्गोन्द्रियवहिङ्गवचान्वितैः ॥ ३२३ ॥
सर्पपातिचिपाजाजिधान्यकै रेणुकायुतैः ।
गजकृष्णाजमोदाभ्यां कडुमूर्वासमन्वितैः ॥ ३२४ ॥
समभागान्वितैरेतैस्त्रिफला द्विगुणा भवेत् ।
त्रिफलासहितैरेतैः समभागस्तु गुग्गुलुः ॥ ३२५ ॥
एतश्चूर्णोऽकृतं सर्वं मधुना च परिप्लुतम् ।
योगराजमिमं विद्वान्भक्षयेत्प्रातरुत्थितः ॥ ३२६ ॥
अर्शसि यातगुल्मं च पाण्डुरोगमरोचकम् ।
नाभिश्चूलमुदावर्तं प्रमेहान्वातशोणितम् ॥ ३२७ ॥
कुष्ठं क्षयमपस्मारं हृद्रोगं ग्रहणीगदम् ।
महान्तमग्निसादं च श्वासकासभगन्दरान् ॥ ३२८ ॥
रेतोदोषाश्च ये पुंसां योनिदोषाश्च योपिताम् ।
निहन्याच्चाशु तान्सर्वान्दुर्वारानप्यसंशयम् ॥ ३२९ ॥
एव निष्परिहारस्तु पानभोजनमैधुने ।

सततभ्यासयोगेन बलीपलितनाशनः ॥ ३३० ॥

नाडीत्रणे त्रिफलाद्यो गुग्गुलुः ।

हन्ति नाडीत्रणक्लेदभगन्दरगलामयान् ।

पिट्टिकां विद्रधिं गुल्मं गुग्गुलुस्त्रिफलान्वितः ॥ ३३१ ॥

प्रमेहे गोक्षुरगुग्गुलुपिट्टिका ।

त्रिकटुं त्रिफलां मुस्तं गुग्गुलुं च समांशकम् ।

गोक्षुरक्काथसंयुक्तं श्लेष्मिकां कार्श्येद्बुधः ॥ ३३२ ॥

देशकालबलापेक्षी भक्षयेच्चानुलोमिनीम् ।

न चात्र परिहारोऽस्ति कर्म कुर्याद्यथेप्सितम् ॥ ३३३ ॥

प्रमेहान्वातरोगांश्च वातशोणितमेव च ।

मदरं मूत्रदोषं च मूत्राघातं च नाशयेत् ॥ ३३४ ॥

वातगुल्मे वातरक्ते च कैशोरको गुग्गुलुः ।

धरमहिपलोचनोदरसन्निभवर्णस्य गुग्गुलोः प्रस्थम् ।

प्रक्षिप्य तोयराशौ त्रिफलां च यथोक्तपरिमाणाम् ॥ ३३५ ॥

द्वात्रिंशच्छिन्नरूहापलानि देयानि यत्नेन ।

संसाधयेत्प्रयत्नाद्दर्व्या संघट्टयेच्च तद्यावत् ॥ ३३६ ॥

अर्घक्षयितं जातं तोयं ज्वलनस्य संपर्कात् ।

अवतार्य बह्वपूतं पुनरपि संसाधयेदयःपात्रे ॥ ३३७ ॥

सान्द्रीभूते तस्मिन्नवतार्य हिमोपलस्पर्शे ।

पथ्याचूर्णं त्रिपलं त्रिकटुकचूर्णं षडक्षपरिमाणम् ॥ ३३८ ॥

कृमिरिपुचूर्णार्धपलं कर्पं कर्पं त्रिवृहन्त्योः ।

पलमेकं गुडूच्या दत्त्वा संमूर्छयेत् यत्नेन ॥ ३३९ ॥

संस्थापयेच्च गुप्तं स्निग्धे भाण्डे घृतेन सुरभीणाम् ।

आदाय तस्य मात्रां विहितातिथिदेवतामणतिः ॥ ३४० ॥

खादेद्यथाग्निं मनुजो व्याधिबलापेक्षया सम्यक् ।

उपयुज्य चानुपानं घृपं क्षीरं सुगन्धिसलिलं च ॥ ३४१ ॥

तनुरोधि वातशोणितमेकद्वित्र्युल्वणं चिरोत्थमपि ॥ ३४२ ॥
 भग्नस्रुतपारिशुष्कं स्फुटितमपि तन्निहन्ति यत्रेन ।
 व्रणकासकुष्ठगुल्मश्वयथूदरपाण्डुरोगमेदांसि ॥ ३४३ ॥
 मन्दासित्वविवन्धं प्रमेहदोषांश्च नाशयति ।
 सततं निपेव्यमाणः कालेन निहन्ति रोगगणम् ॥ ३४४ ॥
 अभिभूय जरादोषं करोति कैशोरिकं रूपम् ।

त्रिफलाद्यो गुग्गुलुः ।

पलानि काथयेत्पाट्टं त्रिफलायास्तु गुग्गुलोः ।
 पलैः षोडशभिः सार्धमपां द्रोणद्वयेन तु ॥ ३४५ ॥
 चतुर्भागावशेषं तु कृत्वा भूयोऽप्यधिश्रयेत् ।
 घनीभूतं कपायं तु ज्ञात्वा चोद्धृत्य निःक्षिपेत् ॥ ३४६ ॥
 छिन्नाव्यापविडङ्गानां चूर्णानि पलिकानि च ।
 ततो मात्रां बलापेक्षी भक्षयेद्रातरक्तिनम् ॥ ३४७ ॥
 कुष्ठिन श्वित्रिणं चैव गुल्मिनं मेहिनं तथा ।
 बलं मेधां स्मृतिं ज्ञानं तेज आयुर्विवर्धयेत् ॥ ३४८ ॥

गृध्रम्या कंसाहयो गुग्गुलुः ।

पथ्याविभीतामलकीफलानां शतं क्रमेण द्विगुणाभिवृद्धम् ।
 मस्थेन युक्तं तु पलङ्कपस्य द्रोणे जलस्य स्थितमेकरात्रम् ॥ ३४९ ॥
 अर्धावशेषं कथितं कपायं भाण्डे पचेत्तं पुनरेव लौहे ।
 अमूनि पश्चादवतार्य दद्याद्द्रव्याणि संचूर्ण्य पलार्थकानि ॥ ३५० ॥
 विडङ्गदन्तीत्रिफलागुह्वचीकृष्णात्रिवृद्रूपणचित्रकाश्च ।
 यथेष्टचेष्टस्य नरस्य शीघ्रं हिमाम्बुपानाहितभोजनानि ॥ ३५१ ॥
 निपेवमाणस्य निहन्ति रोगाञ्जङ्घान्गताङ्गृध्रसिकादिकांश्च ।
 ष्टीहानमुग्रं जठराणि गुल्मं पाङ्गुल्यकण्डूकृमिवातरक्तम् ॥ ३५२ ॥
 कंसाहयो गुग्गुलुरेष नाम्ना ख्यातः क्षिती तत्प्रथितमभावः ।
 बलेन नागेन्द्रसमं मनुष्यं वेगेन कुर्याद्भरिवेगतुल्यम् ॥ ३५३ ॥
 आयुष्पदो हर्षकरोऽतिपथ्यश्चक्षुष्पदः पुष्टिकरो विपन्नः ।

सतस्य सन्धानकरो विशेषाद्वरेषु शस्तः सकलेषु चैव ॥ ३५४ ॥

गण्डमालायां त्रिफलायां गुग्गुलुगुटिका ।

त्रिफलात्रिवृतादन्तीनीलिनीचतुरङ्गुलाः ।

एषां तु भिपजा ग्राह्या प्रत्येकं पलविंशतिः ॥ ३५५ ॥

कुट्टितैः कथितैरेभिश्चतुर्द्रोणप्रमाणतः ।

पचेत्तु सलिलं तावद्यावद्द्रोणावशेषितम् ॥ ३५६ ॥

पञ्चाशत्तत्र निक्षिप्य गुग्गुलोस्तु पलान्यपि ।

पचेत् पाकघनीभूते त्वगेलानागकेसरम् ॥ ३५७ ॥

त्रिकटुत्रिफलामुस्तयवानीजीरकाणि च ।

पिप्पलीमूलदहनहृषुपाकृष्णजीरकम् ॥ ३५८ ॥

वाण्डिका साजमोदा च निन्तिडीकाम्लवेतसौ ।

सौवर्चलं च कृत्वैषां श्लक्ष्णचूर्णं विनिक्षिपेत् ॥ ३५९ ॥

पलार्धप्रमितैर्भागैः प्रत्येकं च विचक्षणः ।

ततोऽक्षमात्रां गुटिकां भक्षयेत्तां दिने दिने ॥ ३६० ॥

गण्डमालार्घुदग्रन्थ्यूस्तम्भोदरपीडितः ।

अनेनैव विधानेन गिरिजं वा प्रयोजयेत् ॥ ३६१ ॥

वातरक्ते बृहत्स्वायम्भुवगुग्गुलुः ।

अलम्बुपालोहचूर्णमनयोर्द्वे पले पृथक् ।

पलत्रयं च ताप्युत्थाद्वाकुच्याः पलपञ्चकम् ॥ ३६२ ॥

शिलाजतु तयोस्तुल्यं पलानि दश गुग्गुलोः ।

सर्वाण्येकत्र संचूर्ण्य गुटिकां कारयेद्बुधः ॥ ३६३ ॥

शाणं कर्पार्धकर्पं वा ततः स्वादेत्प्रयत्नतः ।

वातरक्तं च कुष्ठानि श्वित्राणि विविधानि च ॥ ३६४ ॥

अर्शांसि क्षुद्ररोगांश्च ग्रहणीं च भगन्दरान् ।

वस्तिजांश्छुक्रदोषांश्च पाण्डुतामुदराणि च ॥ ३६५ ॥

शोफश्लीपदमानाहं यक्ष्माणं च विशेषतः ।

ज्वाहीत्रणांश्च सर्वास्तु हन्याद्विद्रधिहृद्गदान् ॥ ३६६ ॥

दृष्यो बल्यश्च धन्यश्च केदयो मेधाग्निवर्धनः ।

आयुर्वर्णकरस्त्वच्यः पुत्रसौभाग्यदस्तथा ॥ ३६७ ॥

गर्भसन्धानकृत्प्रोक्तो गर्भपुष्टिकरः परम् ।

कालपादेन विख्यातो नाम्ना स्वार्थभुवो भुवि ॥ ३६८ ॥

कासे सप्तचरारिशतिका गुग्गुलुगुटिका ।

त्रिकटुत्रिफलामुस्तं कुटजं गजपिप्पलीम् ।

त्वगेलापत्रहपुपाग्रन्धिकं जीरकद्वयम् ॥ ३६९ ॥

विडङ्गं चित्रकं पाठां त्रायमाणां दुरालभाम् ।

पटोलेन्द्रयवान् दारु पञ्चैव लवणानि च ॥ ३७० ॥

यवानीं वाष्पिकां भार्गीं हरिद्रे सारिवाद्वयम् ।

दाडिमं पौष्करं धान्यं वचां क्षारद्वयं तथा ॥ ३७१ ॥

हरेणुकाजमोदं च तिन्तिडीकाम्लवेतसौ ।

सतुम्बखणि सर्वाणि कार्षिकान्युपकल्पयेत् ॥ ३७२ ॥

गुग्गुलुश्च समो देवो हविषा सह योजयेत् ।

गुटिकामक्षमात्रां तु भक्षयेन्मधुना सह ॥ ३७३ ॥

कासं श्वासं तथा शोफमर्शास्यथ भगन्दरम् ।

हृत्पृष्ठपार्श्वशूलं च हन्ति मन्दाग्नितामपि ॥ ३७४ ॥

आमवातमुदावर्तमेदोष्टदिग्दकृमीन् ।

आनाहं च तथोन्मादं कुष्ठपाण्डुरामयान् ॥ ३७५ ॥

नाडीदुष्टवणान् सर्वान्प्रमेहक्ष्त्रीपदानपि ।

वातरक्ते कन्यडिका गुग्गुलुगुटिका ।

त्रिफलातिविषादास्त्वार्वाभिस्तादृश्रूपकैः ।

खदिरासननक्ताह्वागुह्नीचोत्पपादपैः ॥ ३७६ ॥

भूनिम्बनिम्बकडुकाकालिङ्गकुलकैः समैः ।

कार्थं कृत्वा ततः पूर्वं शीतमष्टगुणेऽम्भसि ॥ ३७७ ॥

गुह्नीच्याः कारयेत्कार्थमर्धे शिष्टेऽथ वारिणि ।

सिस्वा.पुरं नवे भाण्डे स्यापयेद्रजनीमथ ॥ ३७८ ॥

आतपेनैव तीव्रेण कौशिकं परिशोपयेत् ।
 शुष्कस्य तु पलान्यष्टौ तावन्मानं शिलाजतु ॥ ३७९ ॥
 ताप्यचूर्णात्पलं चैकं द्वे पले मधुसर्पिपोः ।
 एकीकृतं सुसंक्षुद्य लिह्यात्तं त्रिफलाम्बुना । ३८० ॥
 तनुना मुद्गयूपेण जाङ्गलानां रसेन वा ।
 जीर्णं यूपेण भुञ्जीत पुराणं शालिपष्टिकम् ॥ ३८१ ॥
 यथारोगं यथासात्म्यं रसैर्यूपैश्च संस्कृतैः ।
 त्रिसप्ताहप्रयोगेण वातरक्तं सुदारुणम् ॥ ३८२ ॥
 निहन्ति वीर्यतः शीघ्रं कुष्ठरोगं व्रणानपि ।
 छिन्नभिन्नांश्च संधत्ते दरिद्र इव कन्धडीम् ॥ ३८३ ॥

गण्डमालाचामष्टाचत्वारिंशत्संज्ञा गुग्गुलुगुटिका ।

त्रिकटुत्रिफलामुस्तं कुटजं गजपिप्पलीम् ।
 त्वगेलापत्रहृपुपाग्रन्थिकं जीरकद्वयम् ॥ ३८४ ॥
 विडङ्गं चित्रकं पाठां त्रायमाणां दुरालभाम् ।
 पटोलेन्द्रयवान् दारु पञ्चैव लवणानि च ॥ ३८५ ॥
 यवानीं वाष्पिकां भार्गीं हरिद्रे सारिवाद्रयम् ।
 दाडिमं पौष्करं धान्यं वचां क्षारद्रव्यं तथा ॥ ३८६ ॥
 पिप्पलीं चाजमोद्गां च तित्तिडीकाम्लवेतसम् ।
 तुम्बूलाणि च सर्वाणि कार्पिकाण्युपकल्पयेत् ॥ ३८७ ॥
 सूक्ष्मचूर्णीकृतेष्वेपु पलानि दश पञ्च च ।
 महिषाक्षस्य मतिमान् तत्पादेन च माक्षिकम् ॥ ३८८ ॥
 द्रव्यैरष्टोत्तरैश्चत्वारिंशता परिनिर्मितः ।
 गण्डमालापचीग्रन्थिमूकमिन्मिनगद्गदान् ॥ ३८९ ॥
 क्षयाह्वयवातशोफांश्च मन्यास्तम्भं तथाऽर्दितम् ।
 अर्शांसि च प्रमेहांश्च स्थौल्यदोषगुदामयान् ॥ ३९० ॥
 अर्बुदं घ्राणरोगं च वाधिर्यं गृध्रसीं तथा ।
 पूतिनासं प्रतिश्यायं पिष्टिकां क्षतविद्रधिम् ॥ ३९१ ॥

सोदरामत्रवृद्धिं च जयेदग्निं च दीपयेत् ।

अमृताद्या गुग्गुलुगुटिका ।

अमृताद्युद्वेद्यवत्सकं कलिपथ्यामलकानि गुग्गुलुः ।

क्रमवृद्धमिदं मधुपुतं पिटिकास्थाल्यभगन्दराज्ञयेत् ॥ ३९२ ॥

शोफादौ गुडार्द्रकगुटिका ।

गुडार्द्रकं वा गुडनागरं वा गुडाभयां वा गुडपिप्पलीं वा ।

कर्पाभिवृद्ध्या त्रिपलप्रमाणं खादेन्नरः पक्षमथापि मासम् ॥

शोफप्रतिश्यायगलास्परोगान् सञ्वासकासाहचिपीनसादीन् ।

जीर्णज्वरार्शोग्रहणीविकारान् हन्यात्तथाऽन्यान्कफवातरोगान् ॥

गुग्मे आरोग्यलक्षणम् ।

पलानि दश वारुण्याः स्नुक्काण्डात्पलविंशतिः ।

शतं सिंहीफलानां तु कुमार्याश्च पलद्वयम् ॥ ३९५ ॥

अर्कपत्रशतं चैकं शतं पूतीकपत्रकात् ।

महिषाक्षात्पिचुं चैकं रसोनात्पलपञ्चकम् ॥ ३९६ ॥

पलानि पञ्च सिन्धुत्थाच्चिरविल्वत्वचस्तथा ।

सौवर्चलात्तथा त्रीणि व्योपात्पञ्च पलानि च ॥ ३९७ ॥

पलद्वयं तु काचस्य सामुद्रलवणादश ।

पलमेकं विडाल्यस्य कुडवं दरकृष्णतः ॥ ३९८ ॥

यवान्याश्चाजमादायाः पलार्थं तु पृथक् पृथक् ।

रामठस्य पलं चैकं पलैकं जीरकद्रव्यात् ॥ ३९९ ॥

कुडवं राजिकायाश्च मस्थार्थं चित्रकस्य च ।

सर्वमेकत्र संयोज्य कुट्टयित्वा ह्युलूखले ॥ ४०० ॥

मस्थार्थं चार्कदुग्धस्य मानीं सर्पपतैलतः ।

एकत्र मिलितं कृत्वा चान्तर्भूमं ततो दहेत् ॥ ४०१ ॥

मस्तुना तं पिबेत्क्षारं कपार्थं कर्ममेव वा ।

गुल्मं शूलं तथाऽऽनाहमरुचिं पाण्डुतां तथा ॥ ४०२ ॥

हृद्रोगं ग्रहणीदोषमर्शोजीर्णं विमूचिकाम् ।

अष्टीलामूर्ध्ववातं च वातकुण्डलिकां तथा ॥ ४०३ ॥
 मूत्रग्रन्थि प्रतिश्यायं कासं श्वासं तथाऽश्मरीम् ।
 प्लीहानमामदोषांश्च वातश्लेष्मोद्भवान् गदान् ॥ २०४ ॥
 आरोग्यलवणं हन्यात् सन्नस्याग्नेश्च दापनम् ।

गण्डमालाया काञ्चनारगुग्गुलुः ।

पलानां दशकं ग्राह्यं काञ्चनारत्वचो बुधैः ।
 पट्पला त्रिफला ग्राह्या व्योषं ग्राह्यं पलत्रयम् ॥ ४०५ ॥
 पलैकं वरुणस्यापि त्वगेलापत्रकं तथा ।
 कर्पकर्मितं ग्राह्यं सर्वाण्येकत्र चूर्णयेत् ॥ ४०६ ॥
 सर्वं चूर्णमिदं यावत्तावन्मात्रस्तु गुग्गुलुः ।
 संमर्द्य गुटिकाः कार्याः शाणमात्रास्ततो बुधः ॥ ४०७ ॥
 भक्षयेत्प्रातरेकैकामनुपानविशेषतः ।
 गण्डमालां जयेदुग्रामपचीमर्बुदानि च ॥ ४०८ ॥
 ग्रन्थीवृणां सगुल्मांश्च विद्रधिं च भगन्दरम् ।
 अनुपाने प्रयोक्तव्यः काथो मुण्डीसमुद्भवः ॥ ४०९ ॥
 काथो वा खदिरस्याथ पथ्याकाथोऽथवा जलम् ।

गण्डमालाया काञ्चनगुटिका ।

त्रिफलायास्त्रयो भागा व्योषाच्च द्विगुणा मताः ॥ ४१० ॥
 तस्माच्च द्विगुणं ज्ञेयं काञ्चनारस्य बल्कलम् ।
 एकीकृते तु चूर्णेऽस्मिन् समो देयोऽथ गुग्गुलुः ॥ ४११ ॥
 क्षौद्रस्य च ततो दद्याद्दश भागान् विचक्षणः ।
 सर्वासु गण्डमालासु गलगण्डे तथैव च ॥ ४१२ ॥
 नाडीत्रणे विद्रधौ च गुटिकेयं प्रशस्यते ।

क्षतधीणे सर्पिर्गुटिका ।

त्वक्क्षीरीश्रावणीद्राक्षामूर्वर्षभकजीवकैः ।
 वीरिधिक्षीरकाकोलीघृहतीकपिकच्छुभिः ॥ ४१३ ॥
 खर्जूरफलमेदाभिः क्षीरपिटैः पलोन्मितैः ।
 प्रस्यैर्धात्रीविदार्रीक्षुरसैः प्रस्यं घृतात्पचेत् ॥ ४१४ ॥

शर्कराऽष्टपलं शीते क्षौद्रार्धप्रस्थमेव च ।

दत्त्वा सर्पिर्गुडान् कुर्यात्कासहिक्काज्वरापहान् ॥४१५॥

यक्ष्माणं तमकं श्वासं रक्तपित्तं हलीमकम् ।

शुक्रनिद्राक्षयं तृष्णां हन्युः काश्यं सकामलम् ॥४१६॥

अतक्षीणे क्षीरादिलेहगुटिका ।

विदारीस्वरसं नीत्वा चतुष्पलमितं भिषक् ।

मस्थं तिच्चिरिमांसस्य रसात् प्रस्थं घृतस्य च ४१७ ॥

प्रस्थद्वयं गवां क्षीरं रसादिक्षोस्तथाऽऽढकम् ।

पाकार्थं प्रक्षिपेद्द्राण्डे तत्र कल्कमिमं क्षिपेत् ॥ ४१८ ॥

जीवन्ती चैव काकोल्यां द्वे मेदे मधुकं तथा ।

जीवकर्पभर्का मुद्गमापपर्ण्यां प्रमाणतः ॥४१९ ॥

प्रत्येकं तत्पलार्धं स्यात्पियालस्य चतुष्पलम् ।

चतुष्पलं मधुकानां द्विपला वंशलोचना ॥४२० ॥

मधुयष्ट्या भवेत् कर्पो ह्यक्षमज्जापलं तथा ।

कणापलं च खर्जूरात् पलानां विंशतिः स्मृता ॥४२१॥

कल्कं संपेपयेद्विशो रसैः पूर्वद्वे क्षिपेत् ।

मन्दाग्निपाचनाल्लेहीभूते शीते क्षिपेत्सिताम् ॥ ४२२ ॥

विंशत्पलप्रमाणां तु मधुनोऽष्टपलं तथा ३९

अजाजीभरिचानां तु पलमेकं नियोजयेत् ४०

क्षीरादिलेहपूर्वा तु गुटी हिक्काज्वरापहा ४१

यक्ष्माणं तमकं श्वासं रक्तपित्तं हलीमकम् ४२

शुक्रनिद्राक्षयं तृष्णां हन्यात्काश्यं सकामलम् ४३

प्रभावतीवटिका ।

हरिद्रा निम्बपत्राणि पिप्पल्यो मरिचानि च ॥ ४२५ ॥

भद्रमुस्ता विडङ्गानि सप्तमं विश्वभेषजम् ।

सैन्धवं चित्रकं चैव कुष्ठं पाठा हरीतकी ॥ ४२६ ॥

एतानि समभागानि छागमूत्रेण पेपयेत् ।

गुटी कोलास्थिमाना च छायाशुष्का प्रभावती ॥४२७॥

अग्निमुखवटी ।

हिङ्गुभागो भवेदेको वचा च द्विगुणा भवेत् ।
 त्रयो भागा विडङ्गानां सैन्धवं च चतुर्गुणम् ॥ ४२७ ॥
 अजाज्याः पञ्चभागाश्च षड्भागाश्चैव नागरात् ।
 मरिचात्सप्त भागाः स्युः पिप्पली चाष्टभागिका ॥ ४२८ ॥
 कुष्ठं नवगुणं प्रोक्तं दशभागा हरीतकी ।
 एकादश तथा बहेर्भागा द्वादश दीप्यकात् ॥ ४२९ ॥
 गुडेन द्विगुणेनैव गुटिकां कारयेद्बुधः ।
 ततो वातरुजातानां नित्यमेव प्रयोजयेत् ॥ ४३० ॥

श्रासदौ सूर्यचन्द्रप्रमागुटिका ।

त्रिकत्रयं हरिद्रे द्वे तिक्ता तिक्तं शटी वचा ।
 वेष्टचित्रकतालीसभार्गीपद्मकजीरकम् ॥ ४३१ ॥
 द्वौ क्षारौ पिप्पलीमूलं पट्टनि त्रीणि तुम्बरु ।
 देवदारु वचा चव्यं धान्यकं गजपिप्पली ।
 वत्सकातिविपादन्तीश्यामापुष्करकामृताः ॥ ४३२ ॥

भागोऽमीषां सूक्ष्मचूर्णीकृतानां

भागश्चार्धो माक्षिकादेय एव ।

तद्वद्वंश्या, भागद्वय्या परे स्यु-

रभ्रं लोहं शैलजं कौशिकश्च ॥ ४३३ ॥

संमर्धं गुटिका कार्या सूर्यचन्द्रप्रभाभिधा ।

पूर्वाङ्गे तां प्रयुञ्जीत माक्षिकेण परिप्लुताम् ॥ ४३४ ॥

अनुपाने प्रयुञ्जीत तक्रं मधु रसोत्तमम् ।

क्षीरं बदरतोयं वा शर्करामिश्रितं जलम् ॥ ४३५ ॥

घृतं मूत्रं तथा चाम्लस्वादुदादिमजं रसम् ।

कासं श्वासं तथा शोषमरुचिं पार्श्ववेदनाम् ॥ ४३६ ॥

अर्शासि पाण्डुरोगं हलीमकम् ।

हृद्रोगं मूत्रकृच्छ्रं च श्वयथुं ग्रहणीगदम् ॥ ४३७ ॥
 यकृतप्लीहाभिष्टब्धिं च क्लाम ग्रन्थि भगन्दरम् ।
 श्लेष्मीपर्दं गण्डमालां च व्रणाद्यादीव्रणानपि ॥ ४३८ ॥
 अतिस्थौल्यातिकार्ष्यं च विद्रधीन्पिटिकामपि ।
 नासानेत्राश्रिताद्योगान् शिरोरोगान् सुदारुणान् ॥ ४३९ ॥
 मुखरोगानशेषांश्च रक्तपित्तं स्वरक्षयम् ।
 ज्वरं च सक्षिपातोत्थं विषमं चापि पैत्तिकम् ॥ ४४० ॥
 विंशतिं श्लेष्मिकांश्चैव संसृष्टान् साक्षिपातिकान् ।
 निजानृतुभवांश्चैव ये चान्ये नात्र कीर्तिताः ।
 तांस्तान् प्रशमयत्येषा वृक्षमिन्द्राशनिर्पथा ॥ ४४१ ॥

येषां स्मृतिं कान्तिमनामयत्व-

मायुःप्रकर्षं पवनानुलोम्यम् ।

स्त्रीषु ग्रहर्षं बलमिन्द्रियाणा-

मप्येश कुर्याद्विधिनोपयुक्ता ॥ ४४२ ॥

अतीक्षारे विशल्या गुटिका।

फलत्रयं ज्यूपणजीरकं च कुवेरसंज्ञं पलमात्रमेतत् ।
 पलद्वयं नूतनधूर्तपत्न्याः कर्षककं चैव विषस्य योज्यम् ॥ ४४३ ॥
 पलार्धमात्रं करभस्य चूर्णं ततः समेनैव गुडेन योज्यम् ।
 गुटी निबद्धा चणकप्रमाणा नियोजनीया हि सदाऽतिसारे ४४४
 चतुर्विधाजीर्णभयापहृत्री स्मृता विशल्या गुटिकेति नाम्ना ४४५

श्रोत्रहरी गुटिका ।

शुष्ठीसक्तुपुनर्नवात्रिफालिकासैरेयशेफालिका-

मुस्तावासकनिम्बपत्रकडुकाबोलाश्वगन्धावचाः ।

व्योपच्छिन्नरुहाविडङ्गसहिताः सर्वाः समांशा बुधै-

विंशांशा च महौषधी परिमिता खण्डस्य विंशांशकाः ४४६

तत्तुल्येन च गोघृतेन मधुना सर्वं च संमर्दितं-

वद्धा तेन शिवाप्रमाणगुटिका श्लेष्माणसृग्रं जयेत् ।

क्षीणस्यानिलजाभिहन्ति सहसा सर्वममेहांस्तथा

नाम्ना त्रोटहरी गुटी च विजया लोके च या विश्रुता ४४७

कासे चन्द्रप्रिया गुटिका ।

चन्द्रप्रिया लोमशगन्धवत्यौ कटुत्रिकं तिक्तकरोहिणी च ।

भूनिम्बभाग्यौ गिरिमल्लिका च समानभागं खलु सर्वद्रव्यम् ।

वासारसेनाथ गुटी विधेया सुदुस्तरं चाथु निहन्ति कासम् ॥४४८

मुखरोमे खदिरगुटी ।

जातीफलैलादलकुङ्कुमानि लवङ्गकङ्कोलकपुष्कराणि ।

वराङ्गकर्चूरयुतान्यमूनि सपानि भागानि निशाकरस्य ॥४४९॥

भागद्वयं स्यान्मृगनाभिजायाः सपूतिकायाः खलु तुर्यभागः ।

षष्टिर्विभागाः खदिरस्य साराद्भागत्रयं तत्र वरस्य दधात् ॥४५०॥

एकीकृतं घृष्टमुचन्दनेन सुकामिनीहस्ततलैः प्रमर्द्य ।

सुवासितं पुष्पचयैः सुगन्धैर्वटी कृता स्यान्मुखरोगहञ्चरी ॥४५१॥

स्त्रीणां प्रमोदं विपुलं ददाति मुखं सुगन्धं विशदं करोति ।

युवाऽतिरेताः सुभगो जनानां प्राणमियः स्यादतिकामिनीनाम् ॥

कण्ठं विपञ्चीनिनदेन तुल्यं करोत्यसौ खादिरसंज्ञका वटी ४५३

मुखरोमे द्वितीया खदिरगुटिका ।

पद्माहवक्रागुरुकुङ्कुमैश्च तुल्यांशकैः हृक्ष्णशिलाविपिष्टैः ।

सर्वैः समः स्यात्खदिरस्य सारः सारङ्गदर्पस्फटिकाधिवासाः ४५४

बल्लभमाणा गुटिका विधेयास्ताः सेविता घ्नन्ति कफममेहम् ।

हिक्काभिसादारुचिपीनसांश्च रोगानशेषान् खलु चास्यजातान् ॥

सूताभ्रहेमसहितां पूर्वोक्तां भक्षयेत्प्रातः ।

नाम्ना खादिरवटिका कथितेयं सिंहगुप्तेन ॥ ४५६ ॥

वातरोगे स्वमाया गुटिका ।

त्वग्ले गन्धकं चैव गुग्गुलुं समभागतः ।

कुर्याद्वातारितलेन गुटिकां वातरोगिणाम् ॥ ४५७ ॥

रसायनापे विप्रयागुटिद्य ।

पलत्रयं हरीतक्याश्चिकस्य तथैव तु ।

एलात्ववपत्रमुस्तानां भागोऽर्धपलिकः स्मृतः ॥ ४५८ ॥

व्योपं चाथ कणामूलं विपं च पलमात्रकम् ।

नागकेसरचूर्णं तु कर्पे दद्याद्विचक्षणः ॥ ४५९ ॥

रेणुकार्धपलं चाथ रसस्य कर्पमेव च ।

एतत्संभृत्य संभारं मूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत् ॥ ४६० ॥

गुडस्यार्धतुलां दद्याद् दार्या सम्यग्विघटयेत् ।

ततस्तु गुटिकाः कृत्वा तस्मात्पष्टिशतत्रयम् ॥ ४६१ ॥

एकैकां भक्षयेत्पातः कृताहारो यथाबलम् ।

मासेन पलितं हन्ति करोत्यग्निं द्वितीयके ॥ ४६२ ॥

शुक्रवृद्धिं तृतीये तु बलवर्णमसादनम् ।

हन्त्यष्टादश कुष्ठानि सप्त चैव महाक्षयान् ॥ ४६३ ॥

प्लीहानं श्वासकासौ च ह्यन्नवृद्धिमरोचकम् ।

अशीतिं वातजात्रोगान्मूत्रकृच्छ्रं भगन्दरम् ॥ ४६४ ॥

प्रमेहान्विशतिं चैव तथाऽर्शासि गलग्रहम् ।

सर्पलताविपं हन्ति सर्वे स्थावरजङ्गमम् ॥ ४६५ ॥

योनिदोषमपस्मारमुन्मादं विषमज्वरम् ।

बलेन गजतुल्योऽसौ वेगेन तुरगोपमः ॥ ४६६ ॥

मायूरस्तु भवेदग्निर्वाराहश्रोत्र एव च ।

चटकः स्त्रीविलासेन गृध्रवृष्टिश्च जायते ॥ ४६७ ॥

उपयोगात्परं जीवेन्नरो वर्षशतत्रयम् ।

न चात्रे परिहारोऽस्ति न चाध्वनि न मैथुने ॥ ४६८ ॥

(ग्राम्यधर्मं च कुर्वाणो भोजनं च यथेच्छया ।)

विजया नाम गुटिका विख्याता रुद्रभाषिता ।

भक्षयन्ति नरा ये तु तेषां सिद्धिर्न संशयः ॥ ४६९ ॥

वातरोगे योगोत्तमा गुटिका ।

त्र्यूपणं त्रिफला क्षारौ लवणान्यथ चित्रकम् ।

तालीसं चविकं शृङ्गी निशे द्वे गजपिप्पली ॥ ४७० ॥

एला त्वचं विडङ्गानि पौष्करं नागकेसरम् ।

ताप्यकं दीप्यको मुस्ता समभागानि कारयेत् ॥ ४७१ ॥

द्रव्याण्येतानि यावन्ति तावन्मात्रमयोरजः ।

तावच्छिलाजतुर्देयः सर्वैस्तुल्यस्तु गुग्गुलुः ॥ ४७२ ॥

संकुट्य गुटिकां कुर्यादक्षमात्रप्रमाणतः ।

खादेश्चा मधुना युक्त्या तोयक्षीररसाशनः ॥ ४७३ ॥

निर्यत्रितं सदा भोज्यं सर्वर्तुषु निरत्ययम् ।

अशीतिं वातजात्रोगांश्चत्वारिंशच्च पैत्तिकान् ॥ ४७४ ॥

विंशतिं श्लेष्मिकांश्चैव प्रमेहांश्चैव विंशतिम् ।

उदराणि तथा चाष्टौ श्वयथुं पवनात्मकम् ॥ ४७५ ॥

विंशतिं मूत्रकृच्छ्राणि दुष्टनाडीव्रणानि च ।

हन्त्यष्टादश कुष्ठानि सप्त चैव महाक्षयान् ॥ ४७६ ॥

कासं श्वासं तथा हिक्कां हृच्छूलं छर्धरोचकम् ।

शुल्मांश्च पाण्डुरोगं च जयेत्पञ्च प्रकारजम् ॥ ४७७ ॥

चत्वारो ग्रहणीदोषाः षडशीसि तथैव च ।

सर्वास्तान्नाशयत्याशु तमः सूर्योदयो यथा ॥ ४७८ ॥

अर्बुदं गण्डमालां च विद्रधिं सभगन्दरम् ।

हरते सर्वरोगांश्च वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ।

योगोत्तमेति विख्याता गुटिका वैद्यपूजिता ॥ ४७९ ॥

प्रमेहे कर्पूरादिगुटिका ।

जं जातीफलं लोहमृताभ्रकं च ।

आशुल्वे एला विपं धान्यकडुत्रिकं च ।

तालीसपत्र त्वथ नागपुष्पं तमालपत्रं फपिकच्छुवीजम् ।
 सत्त्वं गुडच्याः क्षुरकस्य वीजं वटी विंधया सितया समेता ॥ ४८१ ॥
 वातमेहं सकर्कं सपित्तं श्वासं च कासं बहुसन्निपातान् ।
 वलं च हीनं स्वरपद्मजाड्यं निहन्ति कामं खलु दीपयन्ती ४८२

गुग्मे गुडवटकाः ।

गुडविर्ध्वापथ्रपथ्यामागधिकादाहर्मः कृता गुटिका ।
 विनिहन्ति भक्ष्यमाणा गुल्माशौवहिसादगदान् ॥ ४८३ ॥

पाण्डुरोगं धारवटकाः ।

शृङ्खेराविडङ्गानि पिप्पली मरिचानि च ।
 नीलीपत्रं पृथक्पर्णी हरिद्राद्रयमेव च ॥ ४८४ ॥
 मञ्जिष्ठा भद्रमुस्तं च शिग्रुवीजानि चित्रकम् ।
 देवदारु वचा दन्ती त्रिफला हस्तिपिप्पली ॥ ४८५ ॥
 शालिपर्णी च मूर्वा च द्राक्षा कडुकरोहिणी ।
 शक्रवीजं सभल्लातं बृहत्यौ द्वे दुरालभा ॥ ४८६ ॥
 शताचरी विशल्या च पाठा भार्गी हरेणुका ।
 एतानि समभागानि सर्वाण्येकत्र कारयेत् ॥ ४८७ ॥
 यावन्त्येतानि चूर्णानि द्विगुणं स्यादयोरजः ।
 क्षारं च यावश्कानां ततो द्विगुणमावपेत् ॥ ४८८ ॥
 गोमूत्रसंयुतान्कुर्याद्वटकानक्षसंमितान् ।
 खादेदेकं ततो द्वौ वा सुखं चाशु पिवेज्जलम् ॥ ४८९ ॥
 अर्शांसि ग्रहणीदोषं पाण्डुरोगं भगन्दरम् ।
 श्वयथुं श्वासकासौ च कृमिदोषांश्च नाशयेत् ९ ४९० ॥
 व्याधितस्य वलं ज्ञात्वा गवां मूत्रेण दापयेत् ।
 पाण्डुरोगं निहन्त्याशु ब्रह्मदण्ड इवोद्धतम् ॥ ४९१ ॥
 वटकाः क्षारपूर्वास्तु प्रयोज्याः सिद्धिमिच्छता ।
 एष शङ्करणो योगो वैद्यानामर्थकृत्तथा ॥ ४९२ ॥

कुष्ठे पथ्यावटकाः ।

ध्यां सेन्द्रयवां सकिंशुकफलां सार्कीं तथाऽऽवर्तकीं
व्याधिघ्नेन तु योजितां हुतभुजा सारूपकरां बाकुचीम् ।
द्वच क्रिमिशत्रुणाऽप्युपगतामेकैकवृद्धानिमान्
गोमूत्रेण विमृद्य तुल्यतुवरान्कुष्ठी वटान्भक्षयेत् ॥ ४९३ ॥

निहन्ति हतनासिकाकरजकर्णपादाङ्गुलि-
क्षरद्रुधिरपूतिपूयपरिजग्धजन्तुव्रणान् ।

प्रभिन्नचिरलक्षितस्वरमशेषकुष्ठं मह-

निहन्ति कुरुतेऽरुणार्कवपुषं नरं योगतः ॥ ४९४ ॥

ज्वरे फलत्रिकायो मोदकः ।

फलत्रिकगुडव्योपशर्करात्रिवृताकृतम् ।

मोदकं भक्षयित्वाऽनुपिवेत्कोष्णं जलं पुनः ।

पार्श्वशूलेऽरुचौ कासे ज्वरे चानिलसंभवे ॥ ४९५ ॥

रसायने त्रिफलाद्या वटकाः ।

त्रैफलस्य तु चूर्णस्य पलानि दश संहरेत् ।

सप्त चैव विडङ्गानां लोहचूर्णं पलत्रयम् ॥ ४९६ ॥

पलानि दश बाकुच्याः शतं भट्टातकात्तथा ।

शिलाजतु पलद्वन्द्वं गुग्गुलोस्तु पलद्वयम् ॥ ४९७ ॥

पलं पुष्करमूलस्य पलार्धं तु फलस्य च ।

ग्रन्थिकाग्री मरीचं च पिप्पल्यो विश्वभेषजम् ॥ ४९८ ॥

त्वक्पत्रं कुङ्कुमं मुस्ता नागकेसरमेव च ।

यष्टीमधुकरांशं च कार्पिकाण्युपकल्पयेत् ॥ ४९९ ॥

यावन्त्येतानि सर्वाणि तावत्खण्डं प्रदापयेत् ।

पलिकान्वटकान्कुर्यात्सर्वव्याधिविनाशनान् ॥ ५०० ॥

एकैकं भक्षयेत्प्रातर्यथेष्टं चात्र भोजनम् ।

श्रीहमशांस्यतीसारं वातगुल्मं भगन्दरम् ॥ ५०१ ॥

चैव सर्वाणि सप्तरात्राद्यपोहति ।

एतत्सर्वं मयुञ्जानो जीवेद्दर्पशतत्रयम् ॥ ५०२ ॥

अथचां लाजागो मोदकः ।

द्वादशाष्टचतुस्त्रिंशद्येकार्धिसमायुतैः ।

लाजस्तुगातिन्तिडीककोलव्योपत्रिजातकैः ।

सचन्द्रा मोदका रुच्याः क्रमाद्विगुणशर्कराः ॥ ५०३ ॥

त्रिफलाद्या गुटिका ।

त्रिफलावदराणां स्याद्योपस्य च पलद्वयम् ।

कर्पूरकपो लाजानां पलद्वादशकं भवेत् ॥ ५०४ ॥

एलात्वक्पत्रकाणां तु पलं स्याद्रंशरोचना ।

पलाष्टिकाऽम्लवेत्रश्च चतुष्पल उदाहृतः ॥ ५०५ ॥

चूर्णाद्विगुणस्वण्डं स्याद्दृद्या वमिहरा परम्

यक्ष्माणं रक्तपित्तं च ज्वरं कासं च नाशयेत् ॥ ५०६ ॥

अशंसि चित्रकगुटिकाः ।

चित्रकस्य पलं दत्त्वा त्रिवृतोऽर्धपलं तथा ।

कणाकपो गुडस्याष्टौ पलानि समुपाहरेत् ॥ ५०७ ॥

विंशतिश्च हरीतक्यो गुटिका दश कारयेत् ।

दशमे दशमे चाद्वि त्वेकैकां भक्षयेत् सुधीः ॥ ५०८ ॥

मण्डलानि च कण्डूश्च तर्शांसि ग्रहणीं जयेत् ।

प्रमेहे वामदेवेन वधिता गुटिका ।

कटुत्रिकं वचा मुस्ता विडङ्गं चित्रकं विपम् ॥ ५०९ ॥

एतानि समभागानि पथ्या च द्विगुणा विपात् ।

पञ्चत्रिंशद्दुडाद्भागाः काथयेन्मृदुनाऽग्निना ॥ ५१० ॥

कोलमाना गुटी ह्येषा हन्ति मेहं विशेषतः ।

मन्दाग्निभामवातं च लालामेहं सगुल्मकम् ॥ ५११ ॥

गुग्गुलुगुटिका ।

गुग्गुलुकुडवादर्धं ककुभत्वगयोरनोविडङ्गानि ।

भल्लातकगोक्षुरकौ त्रिवृता त्रिफला द्वितीयार्धम् ॥ ५१२ ॥

भुवत्वेनां गुटिकां यथेष्टचरितः पण्मासयोगात्पुमान्
 सव्याधीन्सभगन्दरान्सपिटिकानशांसि दुष्टव्रणान् ।
 खालित्यं पलितं जरामपि तनोर्जित्वा प्रदीप्तानलः
 सौभाग्याप्तमुखो निरामयतनुर्जीवेत्समानां शतम् ॥५१२॥

शोफे लघुत्रिफलागुग्गुलुगुटिका ।

गुग्गुलुस्त्रिफला कृष्णा पञ्चनेत्रत्रिभागिकाः ।
 गुटिकाः शोपगुल्माशोभगन्दरवतां हिताः ॥ ५१३ ॥

वातव्याधौ पृथुत्रिफलाया गुग्गुलुगुटिका ।

त्रिफला हृपुपा मुस्तं चविका चित्रकः शटी ।
 यवानीग्रन्थिकव्योपसौवर्चलदुरालभाः ॥ ५१४ ॥
 अजमोदा विडङ्गं च दाडिमं साम्लवेतसम् ।
 बाष्पिका पौष्करं दारु त्वगेलापत्रकेसरम् ॥ ५१५ ॥
 एपामर्धपलैर्भागैः पलानि दश गुग्गुलोः ।
 संमिश्र्य सर्पिपा सार्धं गुटिकां कारयेद्बुधः ॥ ५१६ ॥
 भक्षयित्वा ससर्पिष्कां जीर्णे च प्रमिताशनम् ।
 वातश्लेष्माधिकारेषु नाडीदुष्टव्रणेषु च ॥ ५१७ ॥
 श्लेष्मकासे च शोफे च योगमेनं प्रयोजयेत् ।
 जठरे योनिशूलेषु त्वन्तर्भूतं च विद्रधिम् ॥ ५१८ ॥
 पार्श्वशूलं कृमीन् गुल्मान्प्रमेहान् छर्द्यरोचकां ।
 केवलानिलजात्रोगानशीतिं श्लैष्मिकानपि ।
 विंशतिं नाशयत्याथु रसायनमनुत्तमम् ॥ ५१९ ॥

गुल्मे त्रिवृताया गुटिका ।

त्रिवृत्पलं द्विङ्गुकर्षस्त्रिक्सारस्य पलत्रयम् ।
 यवानीभरिचाजाजीधान्यकं शितिवारकम् ॥ ५२० ॥
 उपकुञ्चीविडङ्गाजमोदाश्चार्धपलोन्मिताः ।
 पृथक्पलद्वयं दद्यादम्लवेतसजं रजः ॥ ५२१ ॥
 गुटिकां कारयेद्भिषक् ।

पिवेत्क्षीरेण मन्थैर्वा सर्पिपाऽम्लैः सुखाम्बुना ॥ ५२२ ॥

काङ्कायनेन गुटिका संप्रोक्ता गुल्मनाशिनी ।

कफजं तु गवां मूत्रैः पयसा पित्तसंभवम् ॥ ५२३ ॥

त्रिफलारसमूत्रैस्तु निहन्यात्सान्निपातिकम् ।

रक्तगुल्मे तु नारीणामुष्ट्रीदुग्धेन वा पिवेत् ॥ ५२४ ॥

कृष्णाया गुटिका ।

शुण्ठीकृष्णाशताह्वानां साभयानां पलं पलम् ।

गुडस्य पद्मपलान्येषा गुटिका भ्रमनाशिनी ॥ ५२५ ॥

इति श्रीवैद्यसाहेलप्रथिते गदनिग्रहे गुटिकाधिकारधनुर्धः समाप्तः ।

अथातः पञ्चमो लेहाधिकारः प्रारभ्यते ।

अर्शाधि पश्यावलेहः ।

श्यामागुडूच्यामलचित्रकाणां भागान् पलानां शतसंमितांश्च ।

सर्वान्पृथक्संपारिकल्प्य युक्त्या द्रोणद्वयेऽर्षां तु विपाच्य पात्रे ॥ १ ॥

गौहे दृढे मन्दहुताग्ने च पादावशिष्टं विधिवद्विधिज्ञः ।

भूयः पचेत्तं तुलया गुडस्य शुक्लेन वस्त्रेण विशोधितस्य ॥ २ ॥

वूर्णाकृतैर्जरिकयुग्मदन्तीपाटान्निवृत्रयूपगग्रन्थिकाहैः ।

गान्याजमोदेभकणायवानीभल्लातकारुर्ध्वैश्च पलप्रमाणैः ॥ ३ ॥

मस्थत्रयेणाथ हरीतकीनामैकध्यमालोढ्य शर्नस्तु दर्व्या ।

क्षात्वा सुपकं रसगन्धवर्णैः कुम्भे निदध्यात्त्रिसुगन्धियुक्तम् ॥ ४ ॥

मस्थार्धयुक्तं मधुनोऽत्र शीते भल्लातकास्थिमभवाच्च तैलात् ।

दत्त्वा पलार्धं यवशूकजस्य चाष्टौ पलान्येव सितोपलायाः ॥ ५ ॥

एनं लिह्येदक्षफलप्रमाणमर्शाविकारी मसमीक्ष्य वह्निम् ।

कुष्ठानि सर्वाणि निहन्ति हिक्कां श्वासं च कासारुचिपाण्डुरोगान् ।

मन्दानलत्वं ग्रहणीविकारान् गुल्मान्सशोफानुदरामयांश्च ।

शूलानि यक्ष्माणमसृक्पट्टिं पश्यावलेहोऽयामिति प्रदिष्टः ॥ ७ ॥

अर्शसि चित्रकावलेहः ।

चित्रकस्य शतं दद्यात्तत्तुल्यो ग्रन्थिको मतः ।
 पञ्चाशदशमूलस्य शेषान् पञ्चपलान् पृथक् ॥ ८ ॥
 बलां भाङ्गीं शटीं पाठां पौष्करं मूलमेव च ।
 चतुर्दोणेऽम्भसः पक्त्वा द्रोणशेषे तथैव च ॥ ९ ॥
 पचेद्दृढशतं दत्त्वा लेहवत्साधु साधयेत् ।
 चतुष्पलं तु पिप्पल्यास्तुगाक्षीर्याः पलद्वयम् ॥ १० ॥
 त्रिजाताच्च पलं चैकं मरिचस्य पलं तथा ।
 सूक्ष्मचूर्णं ततः कृत्वा दर्व्यां सम्यग्विघट्टयेत् ॥ ११ ॥
 पलमात्रं ततः खादेत्प्लीहगुल्मोदरार्शसि ।
 हन्ति यक्ष्माणमत्युग्रं शीतार्तिं चाम्लपित्तकम् ॥ १२ ॥
 भारद्वाजेन संप्रोक्तो लेहश्चित्रकसंज्ञकः ।

अर्शसि चित्रकावलेहः ।

तोयद्रोणे चित्रकमूलतुलार्धं
 साध्यं यावत्पाददलस्थमथेदम् ।
 अष्टौ दत्त्वा जीर्णगुडस्य पलानि
 काथ्यं भूयः सान्द्रतया समवेतम् ॥ १३ ॥

त्रिकडुकमिशिपथ्याकुष्ठमुस्तावराङ्ग-
 कृमिरिपुदहनैलाचूर्णकीर्णोऽघलेहः ।
 जयति गुदजकुष्ठप्लीहगुल्मोदराणि
 प्रवलयति हुताशं शश्वदभ्यस्यमानः ॥ १४ ॥

रक्तपित्ते कूष्माण्डकावलेहः ।

शतं पलानि कूष्माण्डात् सुस्विन्नं निष्कृलीकृतम् ।
 पचेत्तप्ते घृतमस्थे पात्रे ताम्रमये दृढे ॥ १५ ॥
 यदा मधुनिभः पाकस्तदा खण्डशतं क्षिपेत् ।
 पिप्पलीशृङ्गवेराच्च द्वे पले जीरकस्य च ॥ १६ ॥
 त्वगेलापत्रमरिचधान्यकानां पलार्धकम् ।
 न्यसेच्चूर्णीकृतं तत्र दर्व्यां संघट्टयेत्ततः ॥ १७ ॥

ग्रहण्यां कल्याणको गुणवलेहः ।

प्रस्थत्रये ह्यामलकीरसस्य शुद्धस्य दत्त्वाऽर्धतुलां गुडस्य ।
 चूर्णाकृतैर्ग्रन्थिकजीरचव्यव्योपेभकृष्णाहपुपाजमोदैः ॥ ४० ॥
 विडङ्गसिन्धुत्रिफलायवानीपाठाग्निधान्यैश्च पलप्रमाणैः ।
 दत्त्वा त्रिवृच्चूर्णपलानि चाष्टौ ह्यष्टौ च तैलस्य पचेद्यथावत् ४१
 तं भक्षयेदक्षफलप्रमाणं यथेष्टचेष्टस्त्रिमुगन्धियुक्तम् ।
 अनेन सर्वे ग्रहणीविकाराः सञ्चासकासस्वरभेददोषाः ॥ ४२ ॥
 पाण्डूरं गुल्मभगन्दरार्तिमेदःसमुत्थं च विकारजातम् ।
 शाम्यन्ति, चायं चिरमन्दवहेर्हतस्य पुंस्त्वस्य च वृद्धिहेतुः ४३
 स्त्रीणां च बन्ध्यामयनाशनः स्यात्कल्याणको नाम गुडः प्रतीतः

भृष्टेपत्रिवृतां तैले त्रिमुगन्धि पिचुं पिचुम् ।

सिद्धे विधेयमत्रैव गुडे कल्याणपूर्वके ॥ ४४ ॥

कार्ये पञ्चजीरकावलेहः ।

कुस्तुम्बर्यो यवानी समरिचमगधा दीप्यकाजाजिचव्याः
 पथ्या श्यामाहमूलं कृमिहरहपुपे कारवी सातला च ।
 शृण्ठीवन्दाकनागोद्भवशतकुसुमा मेथिका चाक्षभागाः
 कंसेल्लाद्भागयुग्मं सकलगणमिदं चूर्णयेदौषधानाम् ॥ ४५ ॥
 सर्पिःप्रस्थं प्रदद्याद्गुडपलदशभिः साधयेन्मन्दवहौ
 क्षीरप्रस्थैश्चतुर्भिः स च सकलगदान्हन्ति युक्तस्त्रिगन्धैः ।
 लेहोऽयं चानिलघ्नः कृशबलजननः शोधनश्चार्तवस्य
 या स्त्री गर्भं न धत्ते जनयति तनयं दीर्घजीवानुयुक्तम् ४६

योनिरोगे पञ्चजीरकावलेहः ।

जीरकं हपुपा धान्यं यवानी बदराणि च ।

शताह्वा मेथिका हिङ्गुपत्रिका कामवृक्षकम् ॥ ४७ ॥ ॥

पिप्पली पिप्पलीमूलमजमोदा च वाष्पिका ।

चित्रकं च पलाशानि तथा चैव चतुष्पलम् ॥ ४८ ॥

कसेरुकं तथा शृण्ठी कृष्णा जीरकमेव च ।
 गुडस्यार्धशतं दद्याद्भृतमस्थं तथैव च ॥ ४९ ॥
 क्षीरद्विप्रस्थसंयुक्तं शनैर्मृद्रग्निना पचेत् ।
 पञ्चजीरक इत्येप सूतिकानां प्रशस्यते ॥ ५० ॥
 नारीणां गर्भकामानां प्रदुष्टे चैव मारुते ।
 विंशतिर्व्यापदो योनेः कासं श्वासं स्वरक्षयम् ॥ ५१ ॥
 दौर्गन्ध्यं मूत्रकृच्छ्रं च पाण्डुरोगं हलीमकम् ।
 हन्ति, पीनोन्नतकुचाः पद्मपत्रायतेक्षणाः ॥ ५२ ॥
 उपयोगात्त्रियो नित्यमलक्ष्मीकलिवर्जिताः ।

श्रीबाहुशालो गुडावलेहः ।

त्रिवृत्तेजस्वती दन्ती श्वदंष्ट्रा चित्रकः शटी ।
 गवाक्षी मुस्तकं विल्वं विडङ्गानि हरीतकी ॥ ५३ ॥
 पलोन्मिक्तानि चैतानि भङ्गातकपलाष्टकम् ।
 पलानि वृद्धदारोः पद्मपोडशैव तु सूरणात् ।
 जलद्रोणद्वये काथ्यं चतुर्भागावशेषितम् ॥ ५४ ॥
 पूतं रसं तु तं दत्त्वा काथेभ्यस्त्रिगुणो गुडः ।
 लेहं पचेद्दि तं यावद्दर्वीलेपं ब्रजेद्बुधः ॥ ५५ ॥
 अवतार्य ततः पश्चाच्चूर्णानीमानि दापयेत् ।
 त्रिवृत्तेजस्वतीकट्टीचित्रकं द्विपलांशकम् ॥ ५६ ॥
 एलात्वक्पत्रनागाहं पद्मपलं परिकीर्तितम् ।
 द्वात्रिंशच्च पलानीह चूर्णकृत्य प्रदापयेत् ॥ ५७ ॥
 ततो मात्रां प्रयुञ्जीत जीर्णं क्षीरं रसायनम् ।
 पञ्चगुल्मान् प्रमेहांश्च पाण्डुरोगं हलीमकम् ॥ ५८ ॥
 जयेदर्शासि सर्वाणि तथा सर्वोदराणि च ।
 अयं सर्वान्गदांश्चैव कल्याणो लेह उत्तमः ॥ ५९ ॥
 दुर्नामान्तकरश्चैव मेधाजनन उत्तमः ।
 गुडः श्रीबाहुशालोऽयं दुर्नामारिः प्रकीर्तितः ॥ ६० ॥

सर्वरोगं निहन्त्याशु वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ।

यास्यघाणे विभीतकान्दण्डः ।

प्रस्थं विभीतकानामनस्त्रां टि साधयेद्द्रवां मूत्रे ।

लेहवदयलेहो मधुसहितः श्वासकासहरः ॥ ६१ ॥

पाठेऽगस्त्यहरीतक्यन्तसेहः ।

द्विपत्रमूलेभकणात्मगुप्ताभार्गीशटीपुष्करमूलविश्वाः ।

पाठामृताग्रन्धिकशङ्खपुष्पीरास्त्राग्न्यपामार्गशलायवासान् ॥ ६२ ॥

द्विपालिकानेव यवाढकं च हरीतकीनां च शतं गुरूणाम् ।

द्रोणे जलस्याढकसंयुते तु काधीकृत्ने पूतचतुर्थभागे ॥ ६३ ॥

पचेत्तुलां शुद्धगुडस्य दत्त्वा पृथक्सतैलात्कुडवं घृताच्च ।

चूर्णं च तावन्मगधोद्भवानामनेकरोर्गाघमथाशु हन्यात् ॥ ६४ ॥

तद्राजयक्ष्मग्रहणीप्रदोपशोफाग्निमान्द्यस्वरभेदकासान् ।

पाण्ड्यामयश्वासशिरोक्षिरोगान्द्रोगाहिक्राविषमज्वरांश्च ॥ ६५ ॥

मेधाबलोत्साहमतिप्रदं च चकार चैतं भगवानगस्त्यः ।

घासे द्वितीयोऽगस्त्यहरीतक्यन्तसेहः ।

दशमूलीं स्वयङ्गुप्तां शङ्खपुष्पीं शटीं बलाम् ।

हस्तिपिप्पल्यपामार्गपिप्पलीमूलचित्रकान् ॥ ६६ ॥

भार्गीं पुष्करमूलं च द्विपलांशं यवाढकम् ।

हरीतकीशतं चैकं जले पञ्चाढके पचेत् ॥ ६७ ॥

यवैः स्वन्नैः कपायं तं पूतं तच्चाभयाशतम् ।

पचेद्गुडतुलां दत्त्वा कुडवं च पृथग्घृतात् ॥ ६८ ॥

तैलाच्च पिप्पलीचूर्णात्सिद्धे शीते च माक्षिकात् ।

कुडवं, पलमानं च चतुर्जातं समावपेत् ॥ ६९ ॥

लिह्याद्धे चाभये नित्यं ततः खादैद्रसायनात् ।

वलीं च पलितं हन्याद्दर्णायुर्वलवर्धनम् ॥ ७० ॥

पञ्च कासान् क्षयं श्वासं हिक्रां च विषमज्वरम् ।

गुल्ममेहग्रहण्यशोहद्रोगारुचिपीनसान् ॥ ७१ ॥

अगस्त्यविहितं धन्यमिदं श्रेष्ठं रसायनम् ।
यथोदिष्टं गुणं कुर्वन्पित्तं च कुरुते यदा ॥ ७२ ॥
तदा सायं गुढो योज्य एष एवाल्पमात्रया ।
पादशेषे कपायेऽत्र स्वित्ना विद्याद्धरीतकीः ॥ ७३ ॥
भर्जितास्तिलतैलस्य कुडवे गोघृतस्य वा ।
पचेत्ताम्रमये पात्रे क्षापाकालोहितोदयात् ॥ ७४ ॥
फलानां तु शतं सङ्ख्या चातुर्जातं पृथक्पलम् ।
बद्धा पोटलके पथ्या यवान् स्वित्नांश्च कारयेत् ॥ ७५ ॥

वाग्निष्टहरितपथ्यवेदः ।

यवाढकं सप्त जलाढकानि हरीतकीनां च शतं गुरूणाम् ।
दन्त्यश्वगन्धाचिराविल्वमूलं भल्लातकांश्चापि च पक्वविल्वम् ७६
उभे हरिद्रे गजपिप्पली च मूलानि पत्राणि च चित्रकस्य ।
पिप्पल्यपामार्गमथात्मगुप्ता सर्वाणि कुर्यात्पलसंमितानि ॥ ७७
लौहे समादाय पचेत्कटाहे द्विपञ्चमूलं च यवप्रमाणम् ।
मृद्भ्रमिसिद्धांश्च यवान्विदित्वा शनैः मयन्नादवतारयेच्च ॥ ७८ ॥
निःस्नान्य तेनैव जलेन सम्यक् सार्धं पुराणस्य शतं गुढस्य ।
भूयो गुरूणामथ तत्र दद्याद्धरीतकीनां च सहस्रमन्यत् ॥ ७९ ॥
प्रस्थं पुराणस्य घृतस्य चैव नवस्य तैलस्य च तावदेव ।
शीते मधु स्नेहसमं च दद्यात्पलानि चाष्टावध पिप्पलीनाम् ॥ ८० ॥
पथ्ये सलेहे त्वथ भक्ष्यमाणे सर्वा रुजो नाशयतो हि मासात् ।
मासद्वयेनैव च नेत्ररोगान् हतो हि गार्धं लभते च चक्षुः ॥ ८१ ॥
मासैस्त्रिभिर्नाशयतो हि कुष्ठं विशीर्णतां चाङ्गुलिनासिकानाम् ।
भगन्दरश्लेपीपदवातगुल्मानशीस्यथो मासचतुष्टयेन ॥ ८२ ॥
केशान् घनान्कुञ्चितदीर्घनीलान्स पञ्चभिश्चैव करोति मासैः ।
सहस्रसङ्ख्यां च तथोपयुज्य चलं लभेतोत्तमकुञ्जरस्य ॥ ८३ ॥
स्वरं मयूरस्य जवं ह्यस्य शरच्छशाङ्कस्य तथैव कान्तिम् ।

सौभाग्यमेधास्मृतिसच्वतेजःशोभान्वितः पद्मसमानगन्धः ॥८४॥
 जीवित्समानां च सहस्रमन्यत्प्रयोगकालादिति सिद्धवाक्यम् ।
 न चान्नपानेऽध्वनि मैथुने वा नरेण किञ्चित्परिहार्यमास्मिन् ॥
 समीक्ष्य कल्पं तुरसायनानां चकार योगं भगवान्वासिष्ठः ॥८५॥

वासाहरीतक्यवलेहः ।

तुलामादाय वासायाः संकाध्याष्टगुणे जले ।
 तेन पादावशेषेण पाचयेदाढकं भिषक् ॥ ८६ ॥
 गुरूणामभयानां तु खण्डाच्छुद्धात्तथा शतम् ।
 शीतीभूते निदध्यात्तु क्षौद्रस्याष्टौ पलानि च ॥ ८७ ॥
 वंशोद्भवायाश्चत्वारि पिप्पल्यर्धपलं तथा ।
 चातुर्जातपलं चैव सर्वदा हन्ति सेवितः ॥ ८८ ॥
 विद्रधिं जठरं गुल्मं रक्तपित्तं मुदारुणम् ।
 श्वासं क्षयं तथा कासं तृष्णाहृद्रोगपीनसान् ॥ ८९ ॥
 पलार्धं भक्षयेदस्य यथेष्टं चात्र भोजनम् ।

गुग्मे दन्तीहरीतक्यवलेहः ।

जलद्रोणे विपक्तव्या विंशतिः पञ्च चाभयाः ॥ ९० ॥
 दन्त्याः पलानि तावन्ति चित्रकस्य तथैव च ।
 अष्टभागावशेषं च रसं पूतमधिश्रयेत् ॥ ९१ ॥
 दन्तीसर्म गुडं पूतं क्षिपेत्त्राभयाश्च ताः ।
 तैलार्धकुड्वं चैव त्रिवृतायाश्चतुष्पलम् ॥ ९२ ॥
 पलार्धं चूर्णितं दद्यात् पिप्पलीविश्वभेषजम् ।
 लेहवत्साधयेत्तं च शीते तैलसमं मधु ॥ ९३ ॥
 क्षिपेच्चूर्णं पलं चैकं त्वगेलापत्रकेसरात् ।
 ततो लेहपलं लिङ्गाज्जग्ध्वा चैकां हरीतकीम् ॥ ९४ ॥
 मुखं विरिच्यते स्निग्धो दोषान् प्रशमयत्यलम् ।
 गुल्मं श्वस्यथुमशीसि पाण्डुरोगमरोचकम् ॥ ९५ ॥

दृद्रोगं ग्रहणीदोषं कामलां विपमज्वरम् ।
कुष्ठं श्लिहानमानाहं तथा हन्त्युपसेवितः ॥९६ ॥
न चात्र परिहार्यं स्याद्भौज्यो मांसरसौदनः ।

कासे व्याघ्रीहरीतक्यवलेहः ।

व्याघ्रीशतं हरीतक्यो दत्त्वा च शतसंमिताः ॥ ९७ ॥
जले चतुर्गुणे पक्त्वा चतुर्भागावशेषिते ।
आलोड्यार्धतुलां तस्मिन् गुडस्य त्वभयाश्च ताः ॥९८॥
प्रक्षिप्यास्मिन् घनीभूते त्वगेलापत्रकेसरम् ।
मगधोपणसंयुक्तं पालिकं, चार्धकार्पिकम् ॥ ९९ ॥
यवक्षारं च संचूर्ण्य तस्मिस्तत्प्रक्षिपेत्पुनः ।
मधुनः पलपदकेन युक्तः कासामयापहः ॥ १०० ॥
स्वरवर्णावहः पुंसामग्नेर्दीप्तिकरः परम् ।

सर्वकासे द्वितीयो व्याघ्रीहरीतक्यवलेहः ।

समूलपुष्पच्छदकण्टकार्यास्तुलां जलद्रोणपरिप्लुतां च ।
हरीतकीनां च शतं विदध्यादथात्र पक्त्वा चरणावशेषम् १०१
गुडस्य दत्त्वा शतमेतदग्नौ विपकमुत्तार्य ततः सुशीते ।
कटुत्रिकं च त्रिपलप्रमाणं पलानि पदपुष्परसस्यं तत्र ॥१०२॥
क्षिपेच्चतुर्जातपलं यथाग्निं प्रयुज्यमानो विधिनाज्वलेहः ।
वातात्मकं पित्तकफोद्भवं च द्विदोषजं कासमपि त्रिदोषम् १०३
क्षतोद्भवं च क्षयजं च हन्यात्सर्पिनसश्वासमुरःक्षतं च ।
यक्षमाणमेकादशरूपमुग्रं भृगूपदिष्टं हि रसायनं स्यात् ॥१०४॥

श्लिहोदरे रोहितकावलेहः ।

पक्त्वा शतं रोहितवल्कलानां पथ्याशतं माहिपमूत्रमग्नौ ।
पादावशेषे खलु पञ्चकोलमुत्सृज्य मूत्रे सह दन्तिनीभिः १०५
भूयः पचेद्यावदुपैति लेहं पथ्याद्वयं नित्यमथोपयुज्य ।
पश्चाच्छ्लिहेल्लेहदितं हिताग्नी श्लिहोदरं हन्ति यकृच्च शीघ्रम् ॥१०६

शोके पुनर्नवहरीतत्रयवलेहः ।

प्रस्थं पुनर्नवायास्तु चित्रकस्य तथैव च ।
 पाठानागरदन्तीनां भागान्दशपलोन्मितान् ॥ १०७ ॥
 दशमूलतुल्यार्धं तु पथ्यानां शतमेव च ।
 चतुर्गुणेऽम्भसः पक्त्वा पूतं पादावशेषितम् ॥ १०८ ॥
 गुडस्यैकां तुलां सिद्ध्वा लेहवत्साधु साधयेत् ।
 शिपेचूर्णाकृतं तत्र त्रिजातं त्रिकटुं तथा ॥ १०९ ॥
 नागकेसरसंयुक्तं पलांगमुपकल्पितम् ।
 शीतीभूते ततो दद्यात्कुट्टवं माक्षिकस्य च ॥ ११० ॥
 अतो लेहपलं लीढ्वा पथ्यां चैकां च भक्षयेत् ।
 शोफगुल्मोदराशोघ्नी पुनर्नवहरीतकी ॥ १११ ॥

शोके कंसहरीतत्रयवलेहः ।

द्विपञ्चमूलस्य तुलाकपाये कंसोऽभयानां च शतं गुडाच्च ।
 लेहे मुसिद्धे च विनीय चूर्णं व्योषं त्रिसौगन्ध्यमुपस्थिते च ॥
 प्रस्थार्धमात्रं मधुनः मुगीते किञ्चिच्च चूर्णादपि यावश्कात् ।
 एकां ततः प्राश्य तथा च लेहाच्छुक्तिं निहन्ति श्वयथुं प्रवृद्धम् ॥
 कासज्वरारोचकमेहद्विक्लाग्नीहृत्त्रिदोषोदरपाण्डुरोगान् ।
 काश्यामवातानसृग्मलपित्तवैवर्ण्यमूत्रानिलशुकदोषान् ॥ ११४ ॥

शोके हरीतत्रयवलेहः ।

दशमूलकपायस्य कंसे पथ्याशतं पचेत् ।
 दद्याद् गुडतुलां तस्मिँल्लेहे दद्यात्सुचूर्णितम् ॥ ११५ ॥
 त्रिजातकं तथा व्योषं किञ्चिच्च यवशुकजम् ।
 प्रस्थार्धं च हिमे क्षौद्रात्स निहन्त्युपयोजितः ॥ ११६ ॥
 प्रवृद्धशोफज्वरमेहगुल्मकाश्यामवाताम्लकरक्तापित्तम् ।
 वैवर्ण्यमूत्रानलशुकदोषश्वासासृचिष्ठीहृगरोदरांश्च ॥ ११७ ॥

वर्गः पानस्योच्चित्रकहरीतत्रयवलेहः ।

चित्रककपायपलशतप्रमृताधात्रीरसं च तुल्यांशम् ।
 सामिश्र्य गुडशतं च द्विपञ्चमूलीकपायेण ॥ ११८ ॥

तत्तुल्येन हरीतक्याढकमेकं विपाच्य गुडपाकम् ।
 अर्घ्यस्थं मधुनस्तस्मिन्दत्त्वा ततोऽन्येद्युः ॥ ११९ ॥
 द्वे द्वे पले निदध्यादेलात्वक्पत्रत्रिकटुकानाम् ।
 सयवक्षारार्घ्यपलं यथाग्निं पश्चात्प्रयुञ्जीत ॥ १२० ॥
 एतद्रसायनोत्तममग्निभ्यामग्निवृद्धये प्रोक्तम् ।
 उपयुक्तवतां पुंसामपि काष्ठवृणानि जीर्यन्ति ॥ १२१ ॥
 अर्शःश्वासभगन्दरकासकृमिशोफकुष्ठगुल्मांश्च ।
 मासद्रयोपयोगादेतद्विनाशयत्यध्रवृद्धिमपि ॥ १२२ ॥
 रोगानीकसमेतं विशेषतो हन्ति राजयक्ष्माणम् ।
 अजितमपि भेषजशतैः पीनसरोगं त्र्यहाज्जयति ॥ १२३ ॥

मन्दागौ द्वितीमग्नित्रयहरीतक्यवलेहः ।

चित्रकपलशतमभिनवमाहृत्य कपायमेव कुर्वीत ॥
 धात्रीरसस्य पलशतममृतायाः स्वरसमेव तत्तुल्यम् १२४
 दशमूलस्य पलशतमष्टाविंशत्तथा जलद्रोणे ।
 अभयाढकं च भिषजा साध्यं पूते कपायेऽस्मिन् १२५
 शुद्धगुडस्य शतं स्याद्रसेन चालोऽद्य सपदि तत्रैव ।
 अभयाश्च ताः समस्ता मृदुना ज्वलनेन मार्दवं नेयाः १२६
 मधुनः पलानि षोडश तस्मिन्देयानि शीतलीभूते ।
 त्वक्पत्रमरिचकेसरमागधिकैलापले द्वे स्युः ॥ १२७ ॥
 यवक्षारपलैकमेतत्प्राश्याग्निमात्रया विद्वान् ।
 जरयति तृणकाष्ठान्यपि त्रिसप्तदिवसोपयोगेन ॥ १२८ ॥
 कासश्वासभगन्दरकुष्ठान्यष्टादशोदराण्यष्टौ ।
 मासोपयोगादेतत्क्षतक्षयं हन्ति राजयक्ष्माणम् ॥ १२९ ॥
 पण्डोऽप्यपण्डतां च याति वर्षमात्रोपयोगेन ।
 सुरलोकरोगानिचयमशमनकरणैकलक्ष्यमाहात्म्यी ॥ १३० ॥
 दिव्यं रसायनमिदं कृतवन्तावश्विनीं देवीं ।

हलीमके आमलकावलेहः ।

रसमामलकानां तु सुशुद्धं यन्नपीदितम् ।
 द्रोणं पचेत्तु मृद्वग्रीं तत्र चेमानि दापयेत् ॥ १३१ ॥
 चूर्णितं पिप्पलीप्रस्थं मधुकद्विपलं तथा ।
 प्रस्थं गोस्तनिकायाश्च द्राक्षायाः कल्कपेषितम् ॥ १३२ ॥
 शृङ्गवेरपले द्वे च तुगाक्षीर्याः पलद्वयम् ।
 तुलार्धं शर्करायाश्च तद्वनीभूतमुद्धरेत् ॥ १३३ ॥
 मधुमस्थसमायुक्तं लेहयेत्पलसंमितम् ।
 हलीमकं च पाण्डुत्वं कामलां चापकर्षति ॥ १३४ ॥

कामलायां विद्वक्त्राश्वलेहः ।

विद्वङ्गत्रिफलामुस्तमधुकं कदुरोहिणी ।
 अयोरजो हरिद्रे च चित्रकं गुडशर्करे ॥ १३५ ॥
 खदिरस्य कपायेण चूर्णान्पेतानि साधयेत् ।
 मृद्वग्निसिद्धं तं लेहं लेहयेन्मधुसर्पिणा ॥ १३६ ॥
 स लेहः कामलां हन्यादपि संवत्सरोत्थिताम् ।
 नाशयेत् पाण्डुरोगं च श्वयथुं चापि पैत्तिकम् ॥ १३७ ॥

श्रासे हरीतक्यवलेहः ।

भार्गीजटापलशतं सलिलार्पणाभ्यां
 युक्तं च मूलतुलया सहितं विपाच्य ।
 पादस्थिते तु शतमत्र हरीतकीनां
 पक्तव्यमुज्ज्वलगुडस्य शतेन सार्धम् ॥ १३८ ॥
 उचार्य तत्र शिशिरे मधुनः पलानि
 चत्वारि च त्रिगुणितानि पलत्रयं च ।
 व्योषं श्रुटित्वगिभकेसरपत्रकाणा-
 .मेपां पलं खलु निधेयमथोपयुज्य ॥ १३९ ॥

श्वासं सकासमपि शोपमथातिहिक्का-

मेकाहिकं ज्वरमपीनसमुत्कटं च ।

इत्याद्रसायनमिदं हि पुरन्दरस्य

प्रोक्तं सहस्रकरपुत्रभिषग्वराभ्याम् ॥ १४० ॥

भर्षाधि कुटजावलेहः ।

तुलां कुटजमूलस्य जलद्रोणे विपाचयेत् ।

चतुर्भागावशेषं तु कपायमुपकल्पयेत् ॥ १४१ ॥

वस्त्रपूतं पुनः काथं पचेल्लेहत्वमागतम् ।

भल्लातकं विडङ्गानि त्रिकटु त्रिफलां तथा ॥ १४२ ॥

रसाञ्जनं चित्रकं च कुटजस्य फलानि च ।

वचामतिविषां विल्वं मक्षिपेत्तु पलं पलम् ॥ १४३ ॥

त्रिंशत्पलं गुडस्यात्र चूर्णाकृत्य प्रदापयेत् ।

मधुनः कुडवं दद्याद्भृतस्य कुडवं तथा ॥ १४४ ॥

शमयेलेह एपस्तु ह्यशो रक्तसमुद्भवम् ।

वातिकं पैत्तिकं चैव श्लैष्मिकं सान्निपातिकम् ॥ १४५ ॥

ये च दुर्नामजा रोगास्तांश्च सर्वान् व्यपोहति ।

रक्तपित्तमतीसारं पाण्डुरोगमरोचकम् ॥ १४६ ॥

ग्रहणीमार्दवं काश्यं श्वयथुं कामलामपि ।

अनुपाने घृतं दद्याद्वाधि तक्रं जलं पयः ॥ १४७ ॥

जीर्णे तु पथ्यभोजी स्यादर्शोभ्यः प्रविमुच्यते ।

रोगानीकवधार्थाय कौटजो लेह उच्यते ॥ १४८ ॥

भर्षाधि द्वितीयः कुटजावलेहः ।

कुटजत्वचं विपाच्य पलशतमात्रां महेन्द्रसलिलेन ।

यावत्स्याद्धि शृतं तद्रव्यं स्वरसस्ततो ग्राह्यः ॥ १४९ ॥

मोचरसश्च समङ्गा फलिनी च पलांशकास्त्रिभिस्तैश्च ।

वत्सकवीजं तुल्यं चूर्णाकृतमत्र दातव्यम् ॥ १५० ॥

पूतः कथितः सान्द्रः स रसो दर्वीमलेपको ग्राह्यः ।

मात्राकालोपहिता रसक्रियैषा जयति रक्तम् ॥ १५१ ॥
 छगलीपयसा युक्ता पेयामण्डेन वा यथाप्रिवलम् ।
 जीर्णोपधश्च शालीन् पयसा छागेन भुञ्जीत ॥ १५२ ॥
 रक्ताशोस्यतिसारं रक्तं सासृग्दरं निहन्त्याशु ।
 बलयद्य रक्तपित्तं रसक्रियैषा लुभयभागम् ॥ १५३ ॥

अशोषि कुटजाशोऽपलेहः ।

तुलामथार्द्रा गिरिमल्लिकायाः संशुध्य पक्त्वा रसमाददीत ।
 तस्मिन्मुपूते पत्रसंमितानि श्लक्ष्णानि पिष्ट्वा सह शाश्मलेन १५४
 पाठां समद्गाऽतिविषे समुस्तं विल्वं च पुष्पाणि च धातकीनाम् ।
 प्रक्षिप्य भूयो विपचेत्तु तावद्दूर्वाभलेपस्तु रसस्तु यावत् ॥ १५५ ॥
 पीतस्त्वसौ कालविदा जलेन मण्डेन वाऽजापयसाऽथवापि ।
 निहन्ति सर्वे त्वतिसारमुग्रं कृष्णं सितं लोहितपीतकं वा ॥ १५६ ॥
 दोषं ग्रहण्या विविधं च रक्तं पित्तं तथाऽशोसि सशोणितानि ।
 असृग्दरं चैवमसाध्यरूपं निहन्त्यवश्यं कुटजाष्टकोऽयम् ॥ १५७ ॥

ग्रहण्या मधुराकविधिः ।

पाठाऽजमोदा मधुकं समद्गा मुस्ता जलोशीराविडङ्गधान्यम् ।
 विल्वाग्निशुण्ठीमगधाः सरोध्रश्यामाः कुधात्री करिकुङ्कुमं च १५८
 जम्बवाघ्नयोरस्थि सवल्कलं च सर्वाणि चैतानि पलांशकानि ।
 द्रोणे जलस्य प्रपचेत्कपायमष्टावशेषं सितवस्त्रपूतम् ॥ १५९ ॥
 क्षौद्रं क्षिपेद्दृष्टपलप्रमाणं पलार्धनागाह्वयचन्द्रनैलाः ।
 सहैव संमर्द्य विधाय चूर्णं क्षौद्रान्वितं तच्च पुनर्विपाच्यम् ॥ १६० ॥
 उत्तार्य लेहं घृतभाजने च निघापयेत्सप्त दिनानि गुप्तम् ।
 तं पाययेद्दद्यादधिवलं समीक्ष्य जपेच्च सर्वान् ग्रहणीविकारान् ।
 अरोचकं जीर्णमथातिसारं तृष्णाम्लपित्तं वमिद्दृग्ग्रहं च ॥ १६१ ॥

कासे षण्टकार्यरत्नेहः ।

समूलफलशाखां तु कुट्टयेत्कण्टकारिकाम् ।
 तां पचेत्सखिलद्रोणे चतुर्भागावशेषिताम् ॥ १६२ ॥

कपायं तं परिस्त्राव्य पुनरग्नावधिश्रयेत् ।
 युक्त्या घृतं च दातव्यं कल्कं चैषां प्रदापयेत् ॥ १६३ ॥
 दुरालभा गुडूची च श्यूपणं चित्रकस्तथा ।
 रास्त्रा कर्कटशृङ्गी च पिप्पलीमूलमेव च ॥ १६४ ॥
 एतान्येकपलीकानि तथा फाणितशर्कराम् ।
 पलानां विंशतिं दत्त्वा तं लेहं सान्द्रमुद्धरेत् ॥ १६५ ॥
 शीते दद्यात्पिप्पलीनां चूर्णं चात्र गुडोन्मितम् ।
 कुडवं तु तुगाक्षीर्या मधुनः कुडवं तथा ॥ १६६ ॥
 तं लिह्यान्मात्रया लेहं पञ्चकासनिवारणम् ।
 हृद्रोगानाहहिक्काश्च श्वासं चैवापकर्षति ॥ १६७ ॥

शोथे निदिग्धिकायोऽबलेहः ।

तुलां निदिग्धिकायास्तु तदर्धं ग्रन्थिकस्य च ।
 चित्रकस्य तदर्धं च दशमूलं च तत्समम् ॥ १६८ ॥
 द्रोणद्वयेऽम्भसः काथ्यमष्टभागावशेषितम् ।
 पूते क्षिपेत्तदर्धं तु पुराणस्य गुडस्य च ॥ १६९ ॥
 सर्वमेकत्र कृत्वा तु लेहवत्साधु साधयेत् ।
 अष्टौ पलानि पिप्पल्यास्त्रिजातत्रिपलं तथा ॥ १७० ॥
 मरिचानां पलं चैकं सर्वमेकत्र चूर्णयेत् ।
 मधुनः कुडवं दत्त्वा भक्षयेत् यथाबलम् ॥ १७१ ॥
 स्वरबुद्धिकरश्चैव प्रतिश्यायहरः परम् ।
 कासश्वासाग्निमान्द्याशौगुल्ममेहगलामयान् ॥ १७२ ॥
 आनाहमूत्रकृच्छ्रांश्च हन्याद्ग्रन्थ्यर्बुदानि च ।

उदावर्ते पटोलमूलाबलेहः ।

पटोलमूलं रजनी त्रिफला चतुरङ्गुलम् ॥ १७३ ॥
 नीलिनी त्रिवृता दन्ती कृमिघ्नं च पुनर्नवा ।
 कडुका सातला रोध्रं भागान्दशपलोन्मितान् ॥ १७४ ॥

दत्त्वा द्रोणचतुष्कं तु सलिलं पादशेषितम् ।
 तैलस्य कुडवं तत्र गुडस्य तु शतं तथा ॥ १७५ ॥
 त्रिवृच्चूर्णपलान्यष्टौ लेहवत्साधु साधयेत् ।
 चूर्णाकृतं क्षिपेत्त्र व्योपस्य पलपञ्चकम् ॥ १७६ ॥
 पलत्रयं त्रिजातस्य दत्त्वा संघट्टयेत्पुनः ।
 ततो यथावत् खादेत्पलार्धं पिचुमेव वा ॥ १७७ ॥
 नाहारे यत्रणा काचिन्न विहारे तथैव च ।
 उदान्तविबन्धाशौगुल्मपाण्डुरकृमीन् ॥ १७८ ॥
 कुष्ठमहारुचीर्हन्ति विद्वियन्धेषु शस्यते ।
 लेहः पटोलमूलाख्यः सर्वकर्मसु युज्यते ॥ १७९ ॥
 मुखरोगे वाग्भयलेहः ।

दान्यास्तु मूलार्धतुलां जलस्य द्रोणे शृतां पूतचतुर्थशेषाम् ।
 भृनिम्बदावीखदिरारिमेदः पुनर्विपकं पलिकैश्चतुर्भिः ॥ १८० ॥
 पूतं ततो गैरिकचूर्णपादं मन्दानले तत्र पुनर्विपकम् ।
 सत्रीय शीतं मधुशर्कराभ्यां सदा प्रयोज्यं घृतभाजनस्थम् १८१ ॥
 नानामकारेषु मुखामयेषु सुदारुणेषूपग्रुजेषु चैव ।
 मशीर्णजीर्णेष्वबलद्रिजेषु कृच्छ्रेषु दुष्टेषु व्रणेषु चैव ॥ १८२ ॥
 कल्पोऽयमिष्टो मधुकस्य चैव मण्डरीकस्य वृषस्य चैव ।
 जातीरिमेदत्रिफलासमङ्गारोधस्य जम्बोः खदिरस्य चैव १८३ ॥
 नागराद्योऽवलेहः ।

नागरस्य पलान्यष्टौ घृतस्य पलविंशतिम् ।
 क्षीरद्विमस्थसंयुक्तं खण्डस्यार्धशतं तथा ॥ १८४ ॥
 व्योषं त्रिजातकं चैव पलांशमुपकल्पयेत् ।
 बल्यं च वर्ण्यमायुष्यं वलीपलितनाशनम् ॥ १८५ ॥
 शपनं धामवातस्य सौभाग्यकरमुत्तमम् ।

कसेरोऽवलेहः ।

कसेरोस्तु तुलार्धं हि द्विद्रोणेऽपि विपाचयेत् ॥ १८६ ॥

द्रोणार्थशेषे पूते च दद्याद्बुडतुलां तथा ।

सर्पिणः कुडवं दद्याद्वेहवत्साधु साधयेत् ॥ १८७ ॥

व्योपस्य कुडवं चैव त्रिजातं त्रिपलं तथा ।

केशरस्य पलद्वन्द्वं चूर्णीकृत्य विनिःक्षिपेत् ॥ १८८ ॥

तद्यथात्रिचलं खादेत्कासकृमिज्वरापहः ।

हृत्पाण्डुरोगवैवर्ण्यदौर्बल्यानाहनाशनः ॥ १८९ ॥

कसेरुकावलेहोऽयं स्वरपुष्टिविवर्धनः ।

अर्शासि भद्रातकावलेहः ।

चित्रकं त्रिफला मुस्तं ग्रन्थिकं चविकाऽमृता ॥ १९० ॥

हस्तिपिप्पल्यपामार्गदण्डोत्पलकुठेरकाः ।

एषां चतुष्पलान् भागान् जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ १९१ ॥

भद्रातकसहस्रे द्वे छित्त्वा तत्रैव दापयेत् ।

तेन पादावशेषेण लोहपात्रे पचेद्विपक्व ॥ १९२ ॥

तुलार्धं तीक्ष्णलोहस्य घृतस्य कुडवद्रयम् ।

त्र्युपणं त्रिफलावह्निसैन्धवं विडमौद्भिदम् ॥ १९३ ॥

सौवर्चलं विडङ्गं च पलिकांशान् प्रकल्पयेत् ।

कुडवं वृद्धदारस्य तालमूल्यास्तथैव च ॥ १९४ ॥

सूरणस्य पलान्यष्टौ चूर्णं कृत्वा विनिःक्षिपेत् ।

सिद्धशीते मदातव्यं मधुनः कुडवद्रयम् ॥ १९५ ॥

प्रातर्भोजनकाले च ततः खादेद्यथावलम् ।

अर्शासि ग्रहणीदोषं पाण्डुरोगमरोचकम् ॥ १९६ ॥

कृमिगुल्माश्मरीमेहांञ्छूलं चाशु व्यपोहति ।

करोति शुक्रवृद्धिं च वलीपलितनाशनम् ॥ १९७ ॥

रसायनमिदं श्रेष्ठं सर्वरोगहरं परम् ।

पीनसे चित्रकावलेहः ।

चक्षिद्विपक्वमूल्यास्तु क्षाथे पलशतद्वये ॥ १९८ ॥

अमृताया रसस्यैक पूतेऽस्मिन्नभयाशतम् ।

पचेदुडतुलां दत्त्वा यावदापाकलक्षणम् ॥ १९९ ॥
 अन्येगुस्तत्र माक्षीकात् मुशीते कुट्वद्वयम् ।
 प्रक्षिपेन्निमुगन्धस्य त्रिकटांश्च पलद्वयम् ॥ २०० ॥
 मत्स्यैकं स्याद्यवसारः शुक्तिस्तस्मिन् रसायने ।
 उत्तमं कथितं पुंसामभिभ्यामप्रिवृद्धये ॥ २०१ ॥
 जीर्यन्त्यपि च काष्ठानि कासम्भासक्षयकृमीन् ।
 गुल्मोदराशः कृष्टं च जयेच्छोषं भगन्दरम् ॥ २०२ ॥
 योगशतैरजेयं च त्र्यहाज्जयति पीनसम् ।

रक्तपित्तं घण्ट्याद्योऽवधेदः ।

शतावरी गुडची च घृपमुण्डितिकाभयाः ॥ २०३ ॥
 तालमूली च गायत्री त्रिफलायास्त्वचस्तथा ।
 भार्गी पुष्करमूलं च पृथक्पक्ष्मपलानि च ॥ २०४ ॥
 जलद्रोणे विपक्तव्यमष्टभागावशेषितम् ।
 दिव्यौषधिहतस्यापि माक्षिकेण हतस्य वा ॥ २०५ ॥
 पलद्वादशकं देयं रुक्मलोहस्य चूर्णितम् ।
 खण्डं घृतं समं देयं पलपोडशकं बुधैः ॥ २०६ ॥
 पचेत्ताम्रमये पात्रे गुडपाको मतो यथा ।
 मस्थार्धं मधुनो देयं शुभाश्मजतुकं त्वचम् ॥ २०७ ॥
 शृङ्गी विडङ्गकृष्णे च शुण्ठ्यजाजी पलं पलम् ।
 त्रिफला धान्यकं पत्रं त्र्यक्षं मरिचकेशरम् ॥ २०८ ॥
 चूर्णं दत्त्वा तु निर्मथ्य स्निग्धे भाण्डे निधापयेत् ।
 यथाकालं प्रयुञ्जीत विडालपदकं ततः ॥ २०९ ॥
 गव्यक्षीरानुपानं च सेव्यं मांसरसः पयः ।
 गुरुवृष्यान्नपानानि स्निग्धं मांसादि बृंहणम् ॥ २१० ॥
 रक्तपित्तं क्षयं कासं पक्तिशूलं तथैव च ।
 वातरक्तं ममेहं च शीतपित्तं वपिं क्लमम् ॥ २११ ॥

श्वयथुं पाण्डुरोगं च कुष्ठं घृहीदरं तथा ।
 आनाहं मूत्रसंस्नावमम्लपित्तं निहन्ति च ॥ २१२ ॥
 चक्षुष्यो वृंहणो वृष्यो मङ्गल्यः प्रीतिवर्धनः ।
 आरोग्यपुत्रदः श्रेष्ठः कायाग्निबलवर्धनः ॥ २१३ ॥
 श्रीकरो लाघवकरः खण्डखाद्यः प्रकीर्तितः ।
 छागं पारावतं मांसं तित्तिरिः कृकरः शशः २१४
 कुलिङ्गः कृष्णसारश्च तेषां मांसानि योजयेत् ।
 नालिकेरपयःपानं मुनिपण्णकवास्तुकम् ॥ २१५ ॥
 शुष्कमूलकजीवाख्यं पटोलं वृहतीफलम् ।
 फलं वार्ताकपकाम्रं खर्जूरं स्वादुदादिमम् ॥ २१६ ॥
 ककारपूर्वकं यच्च मांसं चानूपसंभवम् ।
 वर्जनीयं विशेषेण खण्डखाद्यं मर्कुर्यता ॥ २१७ ॥

रक्तपित्ते द्वितीयो वासावलेहः ।

तुलामादाय वासायाः पचेदष्टगुणे जले ।
 तेन पादावशेषेण पाचयेदाढकं भिषक् ॥ २१८ ॥
 चूर्णानामभयानां तु खण्डाच्छुद्धाच्छतं तथा ।
 द्वे पले पिप्पलीचूर्णात्सिद्धशीते च माक्षिकात् ॥ २१९ ॥
 कुडवं पलमानं तु चातुर्जातं मुचूर्णितम् ।
 क्षिप्त्वा विलोडितं खादेद्रक्तपित्ती यथावलम् ॥ २२० ॥
 श्वासकासक्षतच्छर्दी यक्ष्माणं च नियच्छति ।

श्वासकासयोर्भाग्युदावलेहः ।

शतं संग्राह्य भाग्यास्तु दशमूल्यास्तथा परम् ॥ २२१ ॥
 शतं हरीतकीनां च पचेत्तोये चतुर्गुणे ।
 पादशेषे च तस्मिस्तु रसे वस्त्रपरिष्कृते ॥ २२२ ॥
 आलोह्य च तुलां पूर्तां गुटस्य त्वभर्या ततः ।
 पुनः पचेत्तु मृद्रमां यावलेहत्वमागतम् ॥ २२३ ॥
 शीते तु मधुनश्चात्र पदपलानि प्रदापयेत् ।

त्रिकटु त्रिमृगन्धं च पालिकं च पृथक् पृथक् ॥ २२४ ॥
 कर्पद्रयं यवक्षारं संचूर्ण्य मक्षिपेत्ततः ।
 भक्षयेद्भयामेकां लेहस्यार्धपलं तथा ॥ २२५ ॥
 श्वासं मुदारुणं हन्ति कासं पञ्चविधं तथा ।
 स्वरवर्णमदो ह्येष जठरानलदीपनः ॥ २२६ ॥
 हरीतकीशतैकस्य वारिप्रस्थमिहाधिकम् ।

श्वासकासयोः कुटायगुडाबलेहः ।

कुलत्थादशमूलाच्च द्विजयष्ट्यास्तथैव च ॥ २२७ ॥
 शतं शतं च संग्राह्यं चतुर्द्रोणेऽम्भसः पचेत् ।
 अष्टभागावशेषे तु गुडस्यार्धतुलां क्षिपेत् ॥ २२८ ॥
 शीतीभूतेऽथ पके च मधुनोऽष्टौ पलानि च ।
 पलानि पदं तुगाक्षीर्याः पिप्पल्या द्वे पले तथा ॥ २२९ ॥
 त्रिमृगन्धिमृगन्धं तं खादेदग्निबलं प्रति ।
 श्वासं कासं ज्वरं द्विक्कां नाशयेत्तमकं तथा ॥ २३० ॥
 मानसानिध्यसंवादाद्विपलं त्रिमृगन्धिनः ।

श्वासकासयोः पिप्पलीगुडाबलेहः ।

पिप्पली मधुसंयुक्ता भेदःकफविनाशिनी ॥ २३१ ॥
 श्वासकासज्वरघ्नी च पाण्डुप्लीहोदरापहा ।
 कासाजीर्णारुचिश्वासहृत्पाण्डुकृमिरोगिषु ॥ २३२ ॥
 जीर्णज्वरेऽग्निसादे च शस्यते गुडपिप्पली ।

भतिसारे कुटजाबलेहः ।

कुटजस्य तुलां दत्त्वा चतुर्द्रोणेऽम्भसः पचेत् ॥ २३३ ॥
 द्रोणशेषे रसे तस्मिन्पूते गुडतुलार्धकम् ।
 घृतस्य कुडवं तत्र क्षित्वा मृद्रग्निना पचेत् ॥ २३४ ॥
 प्रतिवापे च देयानि द्रव्याण्येतानि धीमता ।
 समङ्गा बिल्वपेशी च मज्जा जम्बवाघसंभवा ॥ २३५ ॥
 पिप्पली चाजमोदा च शृण्ठीमरिचवत्सकम् ।
 मुस्ता भल्लातको रोध्रं धातकी गजपिप्पली ॥ २३६ ॥

अम्वष्टा वालकं चैव द्वे बृहत्यौ सचित्रकौ ।
 पद्ग्रन्था पिप्पलीमूलं विडङ्गानि हरीतकी ॥ २३७ ॥
 नागकेसरयष्ट्याहारलुत्वकूपत्रकेसरम् ।
 विपा चेन्द्रयवाः पाठा सूक्ष्मैला जीरकद्वयम् ॥ २३८ ॥
 एभिः कर्पसमैर्भागैर्लेहवत्संपसाधयेत् ।
 मधुनः कुट्टवं सिद्धे शीते तस्मिन्विनिक्षिपेत् ॥ २३९ ॥
 कायाप्रिवलमालक्ष्य मात्रया योजयेद्विपक्व ।
 तत्रेण च, सतक्रं हि भोजनं हितमिष्यते ॥ २४० ॥
 एतद्धि ग्रहणीरोगमतीसारान् मुदारुणान् ।
 भवाहिकां निहन्त्याथु वृक्षमिन्द्राशनिर्यथा ॥ २४१ ॥

अतीसारे कुट्टजावलेहः ।

शतं कुट्टजमूलस्य क्षुण्णं तोयार्पणे पचेत् ।
 काथे पादावशेषेऽस्मिन्पूते लेहं पुनः पचेत् ॥ २४२ ॥
 सौवर्चलयवक्षारविडसैन्धवपिप्पली- ।
 धातकीन्द्रयवाजाजीचूर्णं दत्त्वा पलद्वयम् ॥ २४३ ॥
 लिथ्याद्भद्रमात्रं तु शीतं क्षौद्रेण संयुतम् ।
 पक्वापकमतीसारं नानावर्णं सवेदनम् ॥ २४४ ॥
 दुर्वारं ग्रहणीदोषं जयेच्चैव भवाहिकाम् ।

अर्शस्तु कुट्टजावलेहः ।

कुट्टजत्वक्तुलां द्रोणे पचेदष्टांशशोपितम् ॥ २४५ ॥
 कल्कीकृत्य क्षिपेत्तत्र तार्क्ष्यशैलं कटुत्रिकम् ।
 रोध्रद्वयं मोचरसं बालदाडिमजां त्वचम् ॥ २४६ ॥
 त्रिल्वं कर्कटिकां मुस्तं समङ्गां घातकीपलम् ।
 पलानि दश दद्याच्च कुट्टजस्यैव च त्वचः ॥ २४७ ॥
 विंशतिं सर्पिपः पूते पलानि विंशतिं शुडात् ।
 तत्पकं लेहतां यातं धान्ये पक्षस्थितं लिहन् ॥ २४८ ॥
 भवातं ग्रहणीदोषं कासश्वासं निवर्हति ।

जलया च्यवनप्राशावब्देहः ।

- विल्वाम्बिमन्थकद्रुङ्गकाश्मर्यः पाटला बला ॥ २४९ ॥
 कणा पर्ण्यश्चतस्रश्च श्वदंष्ट्रा बृहतीद्वयम् ।
 शृङ्गी तामलकी द्राक्षा जीवन्ती पुष्करागुरु ॥ २५० ॥
 अभया चामूता मुस्ता जीवकर्पभकौ शटी ।
 ऋद्धिः पुनर्नवा मेदा सेव्यं चन्दनमुत्पलम् ॥ २५१ ॥
 विदारी वृषमूलानि काकोली काकनासिका ।
 एषां पलोन्मितान् भागान् शतान्यामलकस्य च २५२
 पञ्च दद्यात्तर्दकध्यं जलद्रोणे विपाचयेत् ।
 ज्ञात्वा गतरसान्येतान्यापधान्यथ तं रसम् ॥ २५३ ॥
 तच्चामलकमुद्धृत्य निष्कुलं तैलसर्पिषोः ।
 पलद्रादशके शृङ्गा दद्याच्चार्यतुलां भिषक् ॥ २५४ ॥
 शुद्धमत्स्यण्डिकायास्तु लेहवत्साधु साधयेत् ।
 पदपलं मधुनश्चात्र सिद्धशीते मदापयेत् ॥ २५५ ॥
 चतुष्पलं तुगाक्षीर्याः पिप्पल्या द्विपलं तथा ।
 पलमेकं निदध्याच्च त्वगेलापत्रकेसरात् ॥ २५६ ॥
 इक्षयं च्यवनमाशः परमुक्तो रसायनः ।
 कासश्वासहरश्चैव विशेषेणोपदिश्यते ॥ २५७ ॥
 वृद्धानां शोषिणां चैव बालानां चाङ्गवर्धनः ।
 स्वरक्षयसुरोरोगं हृद्रोगं घ्रातशोणितम् ॥ २५८ ॥
 पिपासां मूत्रशुक्रस्थान्दोषांश्चाप्यपर्कपति ।
 अस्य मात्रां मयुजीत योपरुध्यान्न भोजनम् ॥ २५९ ॥
 च्यवनोऽस्य मयोगेण सुवृद्धोऽभूत्पुनर्युवा ।
 भेषां स्मृतिं कान्तिमनामयत्वमायुःप्रकर्षं बलमिन्द्रियाणाम् ।
 स्त्रीषु महर्षे परमशिवृद्धिं वर्णमसादं पवनान्जुलोम्यम् ॥ २६० ॥
 रसायनस्यास्य नरः मयोगाल्लभेत जीर्णोऽपि कुटीमवेशात् ।
 जराकृतं रूपमपास्य सर्वं विभर्ति रूपं नवयौवनस्य ॥ २६१ ॥

जरायां ब्राह्मरसायनावलेहः ।

पञ्चानां पञ्चमूलानां भागान्दशपलोन्मितान् ।
 हरीतकीसहस्रं च त्रिगुणामलकं नवम् ॥ २६२ ॥
 विदारिगन्धां बृहतीं पृष्ठिपर्णीं निदिग्धिकाम् ।
 विद्याद्विदारिगन्धाद्यं श्वदंष्ट्रापञ्चमं गणम् ॥ २६३ ॥
 विल्वाशिमन्थकद्वृद्धकाश्मर्यः पाटला तथा
 पुनर्नवा मूर्पपण्यां बला चैरण्ड एव च ॥ २६४ ॥
 जीवकर्पभकौ बीरा जीवन्ती सशतावरी ।
 शेरशुदर्भकासानां शालीनां मूलमेव च ॥ २६५ ॥
 एतेषां पञ्चमूलानां पञ्चानामुपकल्पयेत् ।
 भागान्यथोक्तान् तत्सर्वं साध्यं दशगुणेऽम्भसि ॥ २६६ ॥
 दशभागावशेषं तु पूतं तद्ग्राहयेद्रसम् ।
 हरीतक्यश्च ताः सर्वाः सर्वाण्यामलकानि च ॥ २६७ ॥
 तानि सर्वाण्यनस्थीनि फलान्यापोथ्य कूर्चकैः ।
 विनीय तस्मिन्निर्युहे चूर्णानीमानि दापयेत् ॥ २६८ ॥
 मण्डूकपर्ण्याः पिप्पल्याः शङ्खपुण्याः पुवस्य च ।
 म्बुस्तानां सविडङ्गानां चन्दनागुरुणोस्तथा ॥ २६९ ॥
 मधुकस्य हरिद्राया वचायाः कनकस्य च ।
 भागान् पञ्चपलान्कृत्वा सूक्ष्मलायास्त्वचस्तथा २७०
 सितोपलासहस्रं च चूर्णितं तुलयाऽधिकम् ।
 तैलं स्याद्ब्याढकं तत्र तथा त्रीणि च सर्पिषः ॥ २७१ ॥
 साध्यं ताम्रमये पात्रे तत्सर्वं मृदुनाऽग्निना ।
 ज्ञात्वा लेहमदग्धं च शीतं क्षौद्रेण संसृजेत् ॥ २७२ ॥
 स्नेहार्थं क्षौद्रमानं स्यात् तत्सर्वं घृतभाजने ।
 तिष्ठेत्संमूर्च्छितं तस्य मात्रां काले प्रयोजयेत् ॥ २७३ ॥
 आहारं नोपरुन्ध्याद्या ह्येवं मात्रा तु सा स्मृता ।
 पष्टिकः पयसा चात्र जीर्णं भोजनमिष्यते ॥ २७४ ॥

वैश्वानसास्तथा चान्ये वालिविल्यास्तपोधनाः ।
 रसायनभिद्रं माश्य बभूवुरमितायुषः ॥ २७५ ॥
 मुबत्वा जीर्णं वपुश्चाप्यमवापुस्तरुणं वयः ।
 वीतनन्द्रा-रुम-भासा निरातङ्गः समाहिताः ॥ २७६ ॥
 मेधास्मृतिवलोपेताश्रिरकालं तपोधनाः ।
 ब्राह्मं तपो ब्रह्मवर्षं चेरुथात्यन्तनिष्ठया ॥ २७७ ॥
 आयुष्कामः मयुञ्जानो ब्राह्मं हीदं रसायनम् ।
 दीर्घमायुर्वलं चाप्यं कामाञ्छ्रेष्ठान्समश्नुते ॥ २७८ ॥

सप्तशतीनेऽमृतप्रसावावलेहः ।

जीवकर्पभका वीरा जीवन्ती नागरं शटी ।
 मेदे पण्यश्चतस्रश्च फाकोल्यो द्वे निदिग्धिके ॥ २७९ ॥
 पुनर्नये द्वे मधुकमात्मगुप्ता शतावरी ।
 ऋद्धिः परूपकं भार्गी मृद्रीका बृहती तथा ॥ २८० ॥
 शृङ्गाटकस्तामलकी पयस्या पिप्पली बला ।
 बदराक्षौटखर्जूरवातामाभिपुकाणि च ॥ २८१ ॥
 फलानि चैवमन्यानि फल्कान्कुर्वीत कार्पिकान् ।
 धात्रीरसविदारीक्षुच्छागमांसरसान् पयः ॥ २८२ ॥
 दत्त्वा मस्थोन्मितान् भागान् घृतमस्थं विपाचयेत् ।
 मस्थार्धं मधुनः शीते शर्करार्धतुलां तथा ॥ २८३ ॥
 ततो मात्रां मयुञ्जीत धीरमांसरसाशनः ।
 नष्टशुकसतक्षीणदुर्बलान् व्याधिकर्षितान् ॥ २८४ ॥
 स्त्रीमसक्तान् कृशान्वर्णस्वरहीनांश्च बृंहयेत् ।
 कासहिक्राज्वरश्वासतृष्णादाहान् सपैतिकान् ॥ २८५ ॥
 निहन्ति छर्दिमूर्च्छाहृद्योनिमूत्रामयापहम् ।

लघुच्यवनप्राशोऽवलेहः ।

विल्वादिपञ्चमूलाब्द्रवलापर्णीचतुष्टयम् ।
 ऋद्धिकृष्णाशटीपथ्यार्जीवकर्पभकामृताः ॥ २८६ ॥

द्राक्षा पुनर्नवा मेदे जीवन्ती काकनासिका ।
 उत्पलैलाजशृङ्गयश्च फाकोली वृषचन्दनम् ॥ २८७ ॥
 विदारीगोक्षुरव्याघ्रीपौष्करं च पलोन्मितम् ।
 शतानि पञ्च धान्याश्च जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ २८८ ॥
 पलद्वादशके भृष्टा धात्रीस्तास्तैलसर्पिपोः ।
 सितार्धतुलया युक्ताः काथं लोहे पुनः पचेत् ॥ २८९ ॥
 द्वे पिप्पल्या पले वांश्याश्चत्वारः पद् च माक्षिकात् ।
 चातुर्जातपलं तस्मिन् सिद्धशीते मयोजयेत् ॥ २९० ॥
 हृद्रोगश्वासहृत्कासवातरक्तक्षयार्तिजित् ।
 सेव्योऽयं च्यवनप्राशः स्वर्गो वृष्यो रसायनः ॥ २९१ ॥

शोषेऽमृतप्राशोऽवलेहः ।

छागमांसरसक्षीरविदारीक्षुरसाढकम् ।
 धात्रीफलरसश्चैव मृद्धीकानां रसो घृतम् ॥ २९२ ॥
 पृथक्प्रस्थोन्मितैरतैः पचेत्कर्षसमैर्भिषक् ।
 वाताममधुकाक्षोटशृङ्गाटककसेरुकाः ॥ २९३ ॥
 परूपकं शटी भार्गी जीवन्ती च पुनर्नवा ।
 खर्जूरं पिप्पली शृङ्गी ह्यात्मगुप्ता सजीवका ॥ २९४ ॥
 सिंही व्याघ्रपदी स्याच्च द्राक्षा तामलकी स्थिरा ।
 बदरं कदरं चैव जीवनीयानि यानि च ॥ २९५ ॥
 तत्सिद्धं राजते पात्रे निधेयं साधु साधितम् ।
 प्रस्थार्धं मधुनः शीते शर्करार्धतुलां तथा ॥ २९६ ॥
 स्वगेलापत्रमरिचचूर्णं चार्धपलोन्मितम् ।
 विनीय भक्षयेन्मात्रां लिह्याद्रापि यथाबलम् ॥ २९७ ॥
 बलवर्णकरं वृष्यं वृंहणं स्वरबोधनम् ।
 फासश्वासारुचिं हन्यात्तृष्णुच्छासृग्दरं तथा ॥ २९८ ॥
 परं क्षीणक्षतहितं बन्ध्यापुत्रप्रदायि च ।
 देवतास्त्रिव ॥ २९९ ॥

शोषे पिप्पल्याद्योऽवलेहः ।

कृष्णाचूर्णं क्षिपेत्प्रस्थं सिताप्रस्थद्वयं तथा ।
 प्रस्थार्धं गोघृतं चैव कुडवं माक्षिकं तथा ॥ ३०० ॥
 दुग्धाढकोनसंयुक्तं यथोक्तं विपचेद्भिषक् ।
 चतुर्जातपलं चैकं चूर्णमेतद्विनिक्षिपेत् ॥ ३०१ ॥
 मत्स्युपे भक्षयेन्नित्यं ततः कार्यं समाचरेत् ।
 हन्त्यष्टादश कुष्ठानि क्षयमेकादशात्मकम् ॥ ३०२ ॥
 पञ्चकासान् तथा श्वासान् पाण्डुं फ्लीहमपस्मृतिम् ।
 मूत्रकृच्छ्रं तथा रक्तं शुक्रदोषं तथा जराम् ॥ ३०३ ॥
 धातुक्षयं च मन्दाग्निं व्याधिं परमदुस्तरम् ।
 सर्वास्तान्नाशयत्याशु तमः सूर्योदयो यथा ॥ ३०४ ॥
 सुभगो दर्शनीयश्च स गच्छेत्प्रमदाशतम् ।
 रसायनमिदं श्रेष्ठमग्निभ्यां परिकीर्तितम् ॥ ३०५ ॥

शोषे द्वितीयः पिप्पल्याद्यवलेहः ।

पिप्पलीप्रस्थमादाय क्षीरं चैव चतुर्गुणम् ।
 अर्धाढकं घृतं गव्यं शुद्धखण्डात्तथाऽऽढकम् ॥ ३०६ ॥
 पचेन्मृदाग्निना तावद्यावत्पाकमुपागतम् ।
 शीतीभृते क्षिपेत्तस्मिंश्चतुर्जातपलत्रयम् ॥ ३०७ ॥
 योजयेन्मात्रया दोषधात्वग्निबलसात्म्यतः ।
 बल्यो वृष्यस्तथा वृद्यो धातुपुष्टिकरः परः ॥ ३०८ ॥
 जीर्णज्वरहरश्च व स्त्रियं चैव तु बृंहयेत् ।
 छर्दितृष्णारुचिश्वासशोषहिध्माः सकामलाः ॥ ३०९ ॥
 हृद्रोगं पाण्डुगुल्मं च प्रदरं च त्रिदोषजम् ।
 शोणितानिलकाश्यं च रक्तपित्तं नियच्छति ॥ ३१० ॥
 सतताभ्यासयोगेन बलीपलितवर्जितः ।

क्षयादिरोगे रसाहरितव्यवलेहः ।

हरीतक्याः शतं द्रोणे पयासि ५१ ॥

घृतावशेषमुत्तार्य निष्कुलीकृत्य च क्रमात् ।
 रसगन्धकलोहानां चूर्णेनापूर्य वेष्टयेत् ॥ ३१२ ॥
 सूत्रेण मासमेकं तु मधुमध्ये निधापयेत् ।
 पथ्याशी भक्षयेदेकां सर्वरोगविमुक्तये ॥ ३१३ ॥

खण्डार्द्रकावलेहः ।

सुस्विन्नाच्छृङ्गवेरात्पलशतमनवं निस्तुपं संविधाय
 मस्थे चाज्यस्य पक्त्वा पलशतसहितं शुद्धमत्स्यण्डिकायाः ।
 फौरङ्गी देवपुष्पं मधुदलकणानागकिञ्जल्कभृङ्गं
 शुक्लाजाजी सघनमरिचतुगा सार्धकर्पद्रयाः स्युः ॥ ३१४ ॥
 तस्मिन्नीरं विदित्वा ज्वलनमुखगतं पात्रमुत्तार्य यत्रा-
 त्कृत्वा चेपन्मदशशिसुरभितं चूर्णितेनावचूर्ण्य ।
 प्रातः शीतेऽतिमात्रं मधुकुडवयुगं सार्धमावाप्य सान्द्रं
 तल्लीढं हन्ति जीर्णज्वरमथ कसनं राजयक्ष्माणमेव ॥ ३१५ ॥

षतीसारेऽद्देलमूलावलेहः ।

पलमङ्गोलमूलस्य दशांशं विल्वमेव च ।
 तद्भागो राजवृक्षस्य काथ्यमष्टगुणे जले ॥ ३१६ ॥
 तेन पादावशेषेण फाणितं कारयेद्भिषक् ।
 शीतीभूते भदातव्यं मस्तुना सहितं बुधैः ॥ ३१७ ॥
 फाणिते दीयमाने तु सत्वरं छर्दयेद्यदा ।
 शीतलं भोजनं देयं दध्यन्नं भक्तमेव च ॥ ३१८ ॥
 पक्वापक्रमतीसारं नानावर्णं सवेदनम् ।
 दुर्वारं ग्रहणीदोषं जयेच्चैव प्रवाहिकाम् ॥ ३१९ ॥

वर्षसि मल्लतकावलेहः ।

पर्पटावल्युजानन्तावचाखदिरचन्दनम् ।
 पाठाशुण्ठीशटीभार्गीवासाभूनिम्बवत्सकम् ॥ ३२० ॥
 श्यामेन्द्रवारुणीमूर्वाविडङ्गेन्द्रयवं जलम् ।
 हस्तिकर्ण्यमृताद्राक्षापटोलरजनीद्वयम् ॥ ३२१ ॥

फणारग्वधसप्ताहविल्वज्योनाकपाटलाः ।
 एषां द्विपलिकान् भागान् जलद्रोणे विपाचयेत् ॥३२२॥
 अष्टभागावशेषं तु कपायमवतारयेत् ।
 भल्लातकसहस्राणि छित्त्वा द्रोणमितेज्मसि ॥ ३२३ ॥
 चतुर्भागावशेषं तु कपायं परिकल्पयेत् ।
 तौ कपायौ समादाय वस्त्रपूर्तौ तु कारयेत् ॥ ३२४ ॥
 गुडस्य च तुलां दत्त्वा लेहवत्साधयेद्विपक्व ।
 भल्लातकसहस्राणां मज्जानं तत्र दापयेत् ॥ ३२५ ॥
 त्रिकदुत्रिफलामुस्तसैन्धवानां पलं पलम् ।
 सौगन्धिकस्य दातव्यं चूर्णं पलचतुष्टयम् ॥ ३२६ ॥
 दीप्यकस्य पलं चैव चातुर्जातं पलांशकम् ।
 संचूर्ण्य मक्षिपेत्कोष्णे घृतभाण्डे निधापयेत् ॥ ३२७ ॥
 महाभल्लातको शेष महादेवेन निर्मितः ।
 प्राणिनां च हितार्थं वै जयेच्छीघ्रं निषेधितः ॥३२८॥
 शिवत्रमौदुम्बरं सिध्मं रुक्षजितं च काकणम् ।
 पुण्डरीकं च चर्मरूपं विस्कोटं रक्तमण्डलम् ॥३२९॥
 कृच्छ्रं कापालिकं कृष्णं पामां चैव विपादिकाम् ।
 वातरक्तमुदावर्तं पाण्डुरोगं वमिं कृमिम् ॥ ३३० ॥
 अर्शांसि पद्मकाराणि कासं श्वासं भगन्दरम् ।
 समाभ्यासेन पलितमामवातं सुदुर्जयम् ॥ ३३१ ॥
 कुरुते च परां कान्तिं प्रदीप्तं जठरानलम् ।
 अनुपाने प्रयोक्तव्यं छिन्नातोयं पयोऽथवा ।
 भोजने च सदा त्याज्यमृष्णं चाम्लं विशेषतः ॥३३२॥

अतीतारे कुटजाशकावलेहः ।

तुलामथार्द्रां गिरिमल्लिकायाः संक्षुच्य पक्त्वा रसमाददीत ।
 तस्मिन् सुपूते पलसंमितानि श्लक्ष्णानि पिष्ट्वा सह शाल्मलेन ॥

ठासमङ्गातिविपाः समुस्ता विल्वं च पुष्पाणि च धातकीनाम् ।
 क्षिप्य भूयो विपचेत्तु तावद्वर्षप्रलेपं सुरसं च यावत् ॥३३४॥
 तस्त्वसौ कालविदा जलेन मण्डेन वाऽजापयसाऽथवाऽपि ।
 महन्ति सर्वं त्वतिसारमुग्रं कृष्णासितं लोहितपीतकं वा ॥३३५॥
 लेपं ग्रहण्या विविधं च रक्तपित्तं तथाऽर्शासि सशोणितानि ।
 अष्टदरं चैवमसाध्यरूपं निहन्त्यवश्यं कुटजाष्टकोऽयम् ॥ ३३६

धातुक्षये मधुपक्वामलकी ।

धात्रीफलानि भव्यानि तीक्ष्णलोहेन वेधयेत् ।
 विश्वावरणपत्रैश्च फलैश्च स्वेदयेद्भृशम् ॥ ३३७ ॥
 उष्णदुग्धेन संस्वेद्य पानीयेन ततः परम् ।
 मधुमध्ये क्षिपेद्गण्डे स्थापयेद्दिनविंशतिम् ॥ ३३८ ॥
 विनष्टं मधु संत्यज्य मधुमध्ये पुनः क्षिपेत् ।
 अधस्तु शर्करां धात्रीफलान्युपरि च न्यसेत् ॥ ३३९ ॥
 सिताधात्रीफलान्येवमुपर्युपरि धारयेत् ।
 दिनाष्टकमतो दद्याद्धातुक्षीणे बलक्षये ॥ ३४० ॥
 वाजीकरणमत्युग्रं फलानां सेवनं सदा ।
 वीर्यवृद्धिकराण्याहुर्वह्निवृद्धिकराणि च ॥ ३४१ ॥
 त्वग्दोषं पित्तकोषं च शमयन्ति न संशयः ।

स्वरभङ्गे कुलिञ्जनाद्योऽबलेहः ।

कुलिञ्जनं समानीय नवीनं पलविंशतिम् ।
 तुलाद्वये जले काथ्यं तुलार्धमवशेषयेत् ॥ ३४२ ॥
 वस्त्रपूते जले तस्मिन् चूर्णान्येषां प्रदापयेत् ।
 कदफलं पौष्करं भार्गी पञ्चकोलं कटुत्रिकम् ॥ ३४३ ॥
 त्रिफला च विडङ्गं च धान्यकं जीरकद्वयम् ।
 करञ्जः शिखरी वासा प्रत्येकं च पलद्वयम् ॥ ३४४ ॥

सर्वार्धो मक्षिपेच्छुद्धां शर्करां गुडमेव च ।

हन्त्ययं पञ्चकासांश्च हिका अपि सवेदनाः ॥ ३४५ ॥

स्वरभङ्गं महाघोरं कण्ठरोगं मुखामयम् ।

मन्दार्गिं च प्रतिश्यायं स्वरभङ्गं विशेषतः ॥ ३४६ ॥

वासो भार्याघवलेहः ।

भार्गी हरीतकीं वासां कण्ठकारीं तथैव च ।

प्रत्येकं प्रस्थमादाय द्रोणेऽपां साधयेद्रिपक् ॥ ३४७ ॥

काथे पादावशेषे तु गुडं प्रस्थमितं क्षिपेत् ।

ततः पाकघनीभूते शीतेऽर्धकुडवं मधु ॥ ३४८ ॥

पिप्पलीं कदफलं शृङ्गीं मधुयाष्टिं लवङ्गकम् ।

त्वक्क्षीरीं रजनीं चैव पलार्धप्रामितां क्षिपेत् ॥ ३४९ ॥

एपोऽवलेहः शमयेत् पञ्च कासान् मुदारुणान् ।

हृद्रोगे चन्दनावलेहः ।

मातुलङ्गरसप्रस्थः प्रस्थार्धो दाडिमाद्रसः ॥ ३५० ॥

तचुल्यं नारिकेलाम्बु शर्करा कुडवद्रयम् ।

पाकं कृत्वा यथान्यायं सिद्धे शीते समावपेत् ॥ ३५१ ॥

चन्दनं च तुगाक्षीरीं धान्यकं सारिवां तथा ।

कङ्कगोलकमुशीरं च कुङ्कुमं शतपत्रिकाम् ॥ ३५२ ॥

गुड्याश्च तथा सत्त्वं कर्पमानं पृथक् पृथक् ।

लेह एव तु हृद्रोगं भ्रमं मूर्च्छां वमिं तथा ॥ ३५३ ॥

दाहं च सुमहाघोरं शमयेन्नात्र संशयः ।

धानुक्षये गोशुसयवलेहः ।

गोशुरथाश्वगन्धा च शतवीर्या विदारिका ॥ ३५४ ॥

पलाशीजानि यष्ट्याहं बीजानीशुरकस्य च ।

कपिकच्छोश्च बीजानि शाल्मलीमूलकं तथा ॥ ३५५ ॥

दृद्धादारुकबीजानि लवङ्गं जातिपत्रिका ।

केशरं च फलं जात्या त्वक् पलं वंशरोचना ॥ ३५६ ॥

गुड्डीसच्चमेले द्वे तथा काश्मीरजन्म च ।

एतेषां कर्पमादाय मधुनः कुडवत्रयम् ॥ ३५७ ॥

कृत्वा लेहं ततो मात्रां यथायोग्यां प्रदापयेत् ।

घातुक्षयं तथा वातं ध्वजभङ्गं नियच्छति ।

अनेनाशीतिवर्षोऽपि युवेव च वृषायते ॥ ३५८ ॥

इति श्रीवैद्यसोढलप्रथिते गदनिग्रहे पद्ममोऽवलेहाधिकारः ।

॥ अथातः पष्ठ आसवाधिकारः प्रारभ्यते ॥

कुमार्यामवः ।

द्रोणमानं कुमार्यास्तु रसं भाण्डे निधापयेत् ।

तुलार्धं दशमूलं तु तदर्धां पौष्करिं जटाम् ॥ १ ॥

तत्समं धन्वयासं च चित्रार्धं च परिक्षिपेत् ।

प्रस्थार्धममृता ज्ञेया तदर्धमभया तथा ॥ २ ॥

लोघ्नकामलकं पथ्यं मञ्जिष्ठा च कलिद्रुमः ।

चव्यं च कुष्ठयष्ट्याद्दे कपित्थं सुरदारुकम् ॥ ३ ॥

कृमिशत्रुः कणा चैव भार्गी स्यादष्टवर्गकः ।

जीरकं क्रमुको रास्त्रा शटी रेणकमेव च ॥ ४ ॥

शृङ्गी निशा प्रियङ्गुश्च मांसी मुस्ता च सारिवा ।

शक्रवीजं वरी वासा नागकेसरमेव च ॥ ५ ॥

पुनर्नवा समांशानि पद्भिद्रोणैर्जलस्य तु ।

काथयेदनया रीत्या चतुर्थांशं जलं नयेत् ॥ ६ ॥

त्रिंशत्पला च मृद्दीका दन्तसंख्यापलं मधु ।

गुडाचुलाचतुष्कं च तदर्धां घातकी भवेत् ॥ ७ ॥

एलाद्वयं लवङ्गानि कङ्गोलं मलयोद्भवम् ।

चातुर्जातं तथा कृष्णा मरिचं जातिपत्रकम् ॥ ८ ॥

आकल्लकं फलं जात्याः कपिकच्छुश्च दीप्यकम् ।

वचा खट्विसारश्च दहनो जीरकं तथा ॥ ९ ॥

यवानी वालकं विश्वा मुस्ता घान्यं हरीतकी ।
 ह्युपा तित्तिडीकं च चूर्णमेपां प्रयोजयेत् ॥ १० ॥
 भाण्डे पुराणे मुक्तिग्धे धूपिते गन्धभेषजैः ।
 कोष्ठसारे तथा तप्ते भूमौ मासं विनिःक्षिपेत् ॥ ११ ॥
 यो रोगी प्रातरुत्थाय पलमेकं तु भक्षयेत् ।
 धातुक्षयं जयेत्कासं श्वासं पञ्चविधं तथा ॥ १२ ॥
 अर्शांसि चातारोगांश्च ग्रहणीषाण्डुकामलाः ।
 हस्तीमकमृदावर्ते गुल्मं पञ्चविधं जयेत् ॥ १३ ॥
 आध्मानं कुक्षिशूलं च प्रत्याध्मानं गुदग्रहम् ।
 अष्टीलिकां च हृद्रोगानेतान् व्याधीन्विनिर्जयेत् ॥ १४ ॥
 कुमार्यासव इत्येष कथितः शूलपाणिना ।

द्वितीयः कुमार्यासवः ।

कन्यारसस्तुलार्थं वै तदर्धगुडमिश्रितः ।
 चातुर्जातलवङ्गानां सैन्धवस्य निशाद्रयात् ॥ १५ ॥
 कृष्णोपणकुवेराणां धातकीनां पलं पलम् ।
 पथ्याचूर्णं पलद्वन्द्वं पलं चाकञ्जकस्य तु ॥ १६ ॥
 उग्रगन्धाविडङ्गानां जातीपत्र्याः पलं पलम् ।
 एकीकृत्य शुचौ भाण्डे पक्षमेकं निधापयेत् ॥ १७ ॥
 पलार्थं भक्षयेन्नित्यं गुल्मोदावर्तनाशनः ।
 आध्मानं पार्श्वशूलं च जठरातिं कफं हरेत् ॥ १८ ॥
 मन्दार्भि शमयेच्छ्वासं कासं द्विकां क्षयं तथा ।
 श्लीहानं यकृतं शोफं नाशयत्येष सेवितः ॥ १९ ॥

नवविधा आसवयोनिः ।

त्वक्पत्रकाण्डपुष्पाणि सारमूलफलानि च ।
 धान्यानि च सिता चापि नव आसवयोनयः ॥ २० ॥
 द्रव्यसंयोगतः संख्यातीताः पथ्यतमाश्च ते ।
 द्रव्याणां भेदतो वेदवस्तु (८४) संख्याः प्रकीर्तिताः ॥ २१ ॥
 तद्यथा—

पद् धान्यासवाः ।

सुरासौवीरमैरेयधान्यकाम्लतुपोदकाः ।

समेदा रससंख्यास्ते ह्यासवा धान्यतो मताः ॥ २२ ॥

पट्टिंशतिकलासवाः ।

द्राक्षाखजूरकाश्मर्यजम्ब्वामलविभीतकैः ।

धन्वराजादनैः पथ्यातृणशून्यपरूपकैः ॥ २३ ॥

कपित्थमृगलिण्डीस्नुक्ककन्धूवदरीफलैः ।

पियालपनसपुक्षन्यग्रोधोदुम्बरैः सह ॥ २४ ॥

कपीनपीलुवकुलाजमोदाशङ्खिनीफलैः ।

शृङ्गाटाश्वत्थसंयुक्ताः पट्टिंशाः फलतो मताः ॥ २५ ॥

एकादश मूलासवाः ।

अश्वगन्धास्थिरादन्तीकृष्णगन्धाशतावरी- ।

श्यामैरण्डद्रवन्तीभिर्विल्ववह्नित्रिवृत्समैः ॥ २६ ॥

मूलैरेकादशैते तु मुनिभिर्मूलतो मताः ।

विंशतिः सारासवाः ।

शालपियङ्गुस्यन्दनचन्दनखदिरार्जुनैश्च कदरयुतैः ।

असनाश्वकर्णसप्तपर्णशमीशिशिपासहितैः ॥ २७ ॥

अरिमेदतिन्दुकिणिहीशुक्तिशिरीषैश्च वज्जुलसमेतैः ।

धन्वनमधुकसारैर्विंशतिरात्रेयमुनिनोक्ताः ॥ २८ ॥

दश पुष्पासवाः ।

पद्मोत्पलनलिनकुमुदसौगन्धिकपौण्डरीकशतपत्रैः ।

पुष्पैर्मधूकजातैः पियङ्गुना धातकीकुमुदैः ॥ २९ ॥

दश पुष्पासवाः पूर्वं मुनिभिः परिकीर्तिताः ।

चत्वारः काण्डासवाः ।

चत्वारः काण्डकैः पुण्ड्रेक्षुकाण्डेक्ष्विषुवालिकैः ॥ ३० ॥

द्वौ पत्रासवौ ।

पटोलकतमालाभ्यां द्वौ हि पत्रासवौ मतौ ।

चत्वारस्त्वगासवाः ।

कमुफैलेयलोध्रैश्च सतिल्वैस्त्वकृता हिताः ॥ ३१ ॥

शर्करासवः ।

शर्करासव एवैको,

आसवानां विकल्पसंस्कारगुणाः ।

द्रव्यसंयोगभागतः ।

विकल्पा बहुधा ज्ञेयाः संस्कारश्च यथाविधि ॥ ३२ ॥

स्वयोनिसंस्कृता ह्येते स्वं स्वं कर्म प्रकुर्वते ।

संयोगसंस्कृतेर्देशकालमात्रस्वभावतः ॥ ३३ ॥

पृथक्तेषां स्वभावांस्तु ज्ञात्वा कार्ये प्रयोजयेत् ।

श्लोकद्वयमिदार्थं तु मुनिरात्रेय उक्तवान् ॥ ३४ ॥

मनःशरीराग्निबलप्रदानामस्वप्नशोकारुचिनाशनानाम् ।

हर्षप्रदानां भवरासवानामशीतिरुक्ता चतुरस्रैरेषा ॥ ३५ ॥

शरीररोगप्रकृती मत्तानि तत्त्वेन चाहारविनिश्चयाय ।

सवाच यजःपुरुषादिकेऽस्मिन्मुनिस्तथाऽय्याणि वरासवांश्च ३६

वातव्याधौ विडङ्गासवः ।

विडङ्गं पिप्पलीमूलं पाठा धान्येलवालुकम् ।

कुटजत्वक्फलं रास्त्रां भार्गी पञ्चपलान्मितम् ॥ ३७ ॥

अष्टद्रोणेऽम्भसः पक्त्वा द्रोणशेषं तु कारयेत् ।

पूते शीते क्षिपेत्तस्मिन्माक्षिकस्य शतत्रयम् ॥ ३८ ॥

धातक्या विंशतिपलं चूर्णं कृत्वा तु दापयेत् ।

व्योपस्य तु पलान्यष्टौ त्रिजातद्विपलान्यपि ॥ ३९ ॥

फलिनीहेमतोयानां सरोध्राणां पलं पलम् ।

घृतभाण्डे समाधाय मासमेकं विधारयेत् ॥ ४० ॥

एष योगो हरत्येव प्रत्यष्टीलाभगन्दरान् ।

ऊरुस्तम्भाऽमरीमेहं गण्डमालां सविद्रधिम् ॥ ४१ ॥

आढ्यवाते हनुस्तम्भं विडङ्गाख्यो महासवः ।

प्रमेहे रोध्रासवः ।

रोध्रं शटीं पुष्करमूलमेलान् मूर्वा विडङ्गं त्रिफलां यवानीम् ।

चव्यं म्रियङ्गुं क्रमुकं विशालां किराततित्तं कडुरोहिणीं च ४२

भार्गीं नतं चित्रकपिप्पलीनां मूलं सकुष्ठातिविपां च पाठाम्
 कलिङ्गकान् केसरमिन्द्रसाहं नखं सपत्रं मरिचं पुवं च ॥ ४३ ॥
 द्रोणेऽम्भसः कर्पसमं हि पक्त्वा पूते चतुर्भागजलावशेषे ।
 रसेऽर्धभागं मधुनः प्रदाय पक्षं निधेयो घृतभाजनस्थः ॥ ४४ ॥
 रोधासवोऽयं कफपित्तमेहान्क्षिप्रं निहन्याद्विपलप्रयोगात् ।
 पाण्ड्यामयाशांस्यरुचिं ग्रहण्या दोषं किलासं विविधं च कुष्ठम् ।

प्रमेहे देवदार्वीसवः ।

देवदारोस्तुलार्धं तु वासायाः पलविंशतिः ।
 दन्ती शक्राहमञ्जिष्ठास्तगरं रजनीद्वयम् ॥ ४६ ॥
 रास्त्रा मुस्तं शिरीषश्च कृमिघ्नः खदिरार्जुनौ ।
 भागान्दशपलानेपां गुड्याश्चित्रकस्य च ॥ ४७ ॥
 चन्दनस्य यवान्याश्च रोहिण्या वत्सकस्य च ।
 भागान् पञ्चपलानेषामष्ट्रोणेऽम्भसः पचेत् ॥ ४८ ॥
 द्रोणशेषे कपाये तु पूते शीते प्रदापयेत् ।
 धातक्याः षोडशपलं माक्षिकस्य तुलात्रयम् ॥ ४९ ॥
 चतुष्पलं त्रिजाताच्च व्योपस्य च पलद्वयम् ।
 केसरस्य पलद्वन्द्वं प्रियङ्गोश्च पलद्वयम् ॥ ५० ॥
 घृतभाण्डे निदध्याच्च मासमेकं प्रयत्नतः ।
 प्रमेहान्मूत्रकृच्छ्रांश्च वातरोगान् सुदारुणान् ॥ ५१ ॥
 ग्रहण्यशौधिकारांश्च देवदार्वीसवो जयेत् ।

कुष्ठे कनकारिष्ठः ।

खदिरकपायद्रोणं कुम्भे घृतभाविते समावाप्य ।
 पलिकां मात्रां क्षेप्यां कृत्वा तामेव मूक्ष्मचूर्णं तु ॥ ५२ ॥
 त्रिफलात्रिकटुकरजनीकतकत्वग्भाकुचीशुड्याश्च ।
 सविडङ्गमत्र मधुपलशतद्वयं प्रक्षिपेत्सर्वम् ॥ ५३ ॥
 घातकीपलान्यष्टौ काथे चास्मिन्प्रदेयानि ।
 प्रातः प्रातस्तु पिवेन्नाशयति चिरोत्थितं कुष्ठम् ॥ ५४ ॥

मासेन सर्वरोगानिहन्ति च शोफमेहोश्च ।
निर्मितकासभासो गुदकीलमगन्द्र्विनिमुक्तः ॥ ५५ ॥
कनकारिष्टं प्रपिबन्भवति पुमान्कनककान्तिश्च ।

अर्थाणि द्वितीयवचनकारिः ।

नवस्यामलकस्यैकां कुर्याज्जर्जरितां तुलाम् ।
कुट्यांश्च मागध्या निडङ्गं मरिचानि च ॥ ५६ ॥
यवासः पिप्पलीमूलं क्रमुकं चण्यचिप्रकौ ।
मञ्जिष्ठैन्वालुकं रोध्रे पलिकान्युपकल्पयेत् ॥ ५७ ॥
कुष्ठं दारुहरिद्रां च मुराहं सारिवाद्रयम् ।
मुस्तामिन्द्रवशांश्चैव कुर्यादर्धपलोन्मितम् ॥ ५८ ॥
चत्वारि नागपुण्यस्य पलान्यभिनवस्य च ।
जलद्रोणद्वयेनैतत्साधयित्वाश्वतारयेत् ॥ ५९ ॥
द्रोणावशेषपूते च शीते तस्मिन्प्रदापयेत् ।
मृद्रीकादद्यादकद्रावं मीतं निर्यूहसाधितम् ॥ ६० ॥
शर्करायाश्च शुद्धाया दद्याद्विगुणितां तुलाम् ।
कुमुमस्वरसस्यैवमर्धमस्थं नवस्य च ॥ ६१ ॥
त्वगेलाप्लवपत्राम्युसेव्यक्रमुककेसरान् ।
मतिमांश्चूर्णयित्वा तु कार्पिकान्संमदापयेत् ॥ ६२ ॥
तत्सर्वं स्थापयेत्पक्षं मुचौक्षे घृतभाजने ।
मलिसे सर्पिषा किञ्चिच्छर्करागुरुधूपिते ॥ ६३ ॥
पक्षादूर्ध्वमारिष्टोऽयं कनको नाम विश्रुतः ।
पेयः स्वादुरसो हृद्यः प्रयोगाद्भक्तरोचकः ॥ ६४ ॥
अर्शांसि ग्रहणीदोषमानाहमुद्गरं ज्वरम् ।
हृत्पाण्डुरोगशोथांश्च गुल्मवर्चोनिलग्रहान् ॥ ६५ ॥
कासान्कफामयांश्चोग्रान्सर्वानेवापकर्षति ।
वलीपलितखालित्यं दोषजं तु व्यपोहति ॥ ६६ ॥

ग्रहण्यां दुरालभारिष्टः ।

दुरालभाया द्विप्रस्थं प्रस्थमामलकस्य च ।
मुष्टी चित्रकदन्त्योर्द्वे प्रत्यग्रं चाभयाशतम् ॥ ६७ ॥
चतुर्द्रोणेऽम्भसः काथ्यं शीतं द्रोणावशेषितम् ।
गुडस्य द्विशतं पूतं मधुनः कुडवान्वितम् ॥ ६८ ॥
तद्रत्नियङ्गोः पिप्पल्या विडङ्गानां च चूर्णकम् ।
कुडवं घृतकुम्भस्थं पक्षादूर्ध्वं पिवेन्नरः ॥ ६९ ॥
ग्रहणीपाण्डुरोगार्शःकुष्ठवीसर्पमेहनुत् ।
स्वरवर्णकरश्चैव रक्तपित्तकफापहः ॥ ७० ॥

अर्शासि दन्त्यरिष्टः ।

दन्तीचित्रकमूलानामुभयोः पञ्चमूलयोः ।
प्रत्येकं पलमापोथ्य जलद्रोणे विपाचयेत् ॥ ७१ ॥
त्रिपलं त्रिफलायाश्च दलानां तत्र दापयेत् ।
रसे चतुर्थशेषे तु पूते शीते प्रदापयेत् ॥ ७२ ॥
तुलां गुडस्य तत्तिष्ठेन्मासार्धं घृतभाजने ।
तन्मात्रया पिवन्नित्यमर्शोभ्यः स विमुच्यते ॥ ७३ ॥
ग्रहणीपाण्डुरोगघ्नं वातवर्चोनुलोमनम् ।
दीपनं रुचिदं चैव दन्त्यरिष्टमिमं विदुः ॥ ७४ ॥

अर्शासि अभयारिष्टः ।

प्रस्थाध तु हरीतक्याः प्रस्थमामलकस्य च ।
दशपलं कपित्थानां ततोऽर्धं चेन्द्रवारुणी ॥ ७५ ॥
विडङ्गं पिप्पली रोध्रं मरिचं सैलवालुकम् ।
द्विपलांशं जलस्यैतच्चतुर्द्रोणे विपाचयेत् ॥ ७६ ॥
द्रोणशेषे रसे तस्मिन्पूते शीते प्रदापयेत् ।
गुडस्य द्विशतं तिष्ठेत्तत्सर्वं घृतभाजने ॥ ७७ ॥
पक्षादूर्ध्वं भयेत्पेया ततो मात्रा यथाबलम् ।
अस्याभ्यासादरिष्टस्य गुदजा यान्ति संक्षयम् ॥ ७८ ॥
ग्रहणीपाण्डुरोगघ्नीहगुल्मोदरापहः ।

कुष्ठशोफान्निवहरो यलवणोप्रिवर्धनः ॥ ७९ ॥
 सिद्धोऽप्यमभयारिष्टः कामलाधिपनाशनः ।
 कृमिग्रन्थ्यबुद्धप्यहरानयश्मज्वरान्तकृत् ॥ ८० ॥

मण्डवी द्वितीयेऽमकारिष्टः ।

हरीतकीदन्तमस्थं मस्थमामलकस्य च ।
 विशालायाः कपिन्यस्य पाठाचित्रकमूलयोः ॥ ८१ ॥
 द्वे द्वे पले समापोथ्य दिट्रोणे साधयेदपाम् ।
 पादशेषे च पूते च रसे तस्मिन्मदापयेत् ॥ ८२ ॥
 गुडस्यैकां तुलां वैद्यः संस्थाप्य घृतभाजनं ।
 पक्षस्थितं पिवेन्नित्यं ग्रहण्यशौयिकासुत् ॥ ८३ ॥
 श्लिष्टहृत्पाण्डुरोगघ्नः कामलाविपमज्वरान् ।
 कासं श्वासमुदावर्त फलारिष्टो व्यपोहति ॥ ८४ ॥

मण्डवी तृतीयेऽमकारिष्टः ।

अष्टौ पलानि वर्षाभृदशमूलार्कचित्रकात् ।
 दन्तीश्यामाधिवृद्रालार्थैर्बं स्युस्त्रिफलाढकम् ॥ ४५ ॥
 अम्वुद्रोणाष्टके पक्त्वा पादशेष रसं स्थितं ।
 द्वे गुडस्य तुले पूते तत्पश्चाद्दटके क्षिपेत् ॥ ८६ ॥
 गवां मूत्राढकं मस्थौ द्वावयोरजमस्तथा ।
 विडङ्गं कुटजं कुष्ठं चित्रकं मरिचं चचाम् ॥ ८७ ॥
 संचूर्ण्य द्विपलान्यस्मिन्दत्त्वा मामस्थितं पिवेत् ।
 अभयारिष्टनामायं महार्शःकुष्ठशोफहा ॥ ८८ ॥
 श्लिष्टपाङ्गामयान् गुल्मान् जठराणि च नाशयेत् ।

पाण्डुसंघे मण्डवारिष्टः ।

मण्डूरस्य तु शुद्धस्य तुलार्थं परिकल्पितम् ॥ ८९ ॥
 तद्गुह्योहस्य पत्राणि तिलोत्सेधममाणतः ।
 गुडाज्जीर्णाक्षु पञ्चाशत्कोलमस्थत्रयं तथा ॥ ९० ॥
 निकुम्भचित्रकाभ्यां च पले द्वे द्वे सुचूर्णिते ।
 पिप्पलीनां विडङ्गाश्च कुडवं कुडवं पृथक् ॥ ९१ ॥
 त्रींश्चापि त्रिफलान्धोग्रा जलद्रोणे विपाचयेत् ।
 अर्धमासस्थितो धान्ये षयोऽरिष्टः प्रमाणतः ॥ ९२ ॥

ऊर्ध्वाधोदोषनिर्हता पाण्डुरोगं नियच्छति ।

कृमीनर्शासि कुष्ठं च कासश्वासकफामयान् ॥ ९३ ॥

एषोऽरिष्टस्तु माण्डूरः शोफपाद्मामयापहः ।

क्षयरोगे पिप्पल्यरिष्टः ।

मरिचपिप्पलीरोध्रपाठाधान्यैलवालुकम् ॥ ९४ ॥

चव्यचित्रकजन्तुघ्नक्रमुकोशीरचन्दनम् ।

प्रियङ्गुलवलीमुस्तहरिद्रामिशिपेलवम् ॥ ९५ ॥

नतं पत्रं त्वचं कुष्ठं नागकेसरसंयुतम् ।

एषामर्धपलान् भागान् द्राक्षां पष्टिपलां क्षिपेत् ॥ ९६ ॥

पलानि दश धातक्या गुडस्य च शतत्रयम् ।

तोयद्रोणद्रये सिद्धो भवत्येष सुखावहः ॥ ९७ ॥

ग्रहणीपाण्डुरोगार्शःकासगुल्मोदरापहः ।

पिप्पल्यादिररिष्टोऽयं ज्वरांरुचिविनाशनः ॥ ९८ ॥

शोफेऽष्टशतारिष्टः ।

काशमर्यधात्रीमरिचाभयाक्षक्षुद्राफलानां तु सपिप्पलीनाम् ।

शतं शतं क्षौद्रगुडात् पुराणात्तुलां च कुम्भे मधुना प्रलिप्ते ९९

सप्ताहमुष्णे द्विगुणं तु शीते स्थितं जलद्रोणयुतं पिबेन्ना ।

शोफान्निवन्धान्कफवातजांश्च निहन्त्यरिष्टोऽष्टशतोऽधिकृच १००

तक्षरिष्टः ।

हपुषा सुपवी धान्यमजाजी कारवी शटी ।

पिप्पली पिप्पलीमूलं चित्रको गजपिप्पली ॥ १०१ ॥

यवानी चाजमोदा च तच्चूर्णं तक्रसंयुतम् ।

मन्दाभ्लकटुकं विद्रान् स्थापयेद्दृतभाजने ॥ १०२ ॥

व्यक्ताम्लकटुकं जातं तत्रारिष्टं मुखप्रियम् ।

पाययेन्मात्रया कालेष्वन्नस्य तृपितं त्रिषु ॥ १०३ ॥

दीपनो रोचनो बल्यः कफवातानुलोमनः ।

१. 'क्षयक्षयहरः परम्' इति पाठान्तरम् ।

कुष्ठशोफारुचिहरो वलवर्णाग्निवर्धनः ॥ ७९ ॥

सिद्धोऽयमभयारिष्टः कामलाश्वित्रनाशनः ।

कृमिग्रन्थ्यर्बुदव्यङ्गराजयक्ष्मज्वरान्तकृत् ॥ ८० ॥

मद्यथा द्वितीयोऽभयारिष्टः ।

हरीतकीदलप्रस्थं प्रस्थमामलकस्य च ।

विशालायाः कपित्थस्य पाठाचित्रकमूलयोः ॥ ८१ ॥

द्वे द्वे पले समापोथ्य द्विद्रोणे साधयेदपाम् ।

पादशेषे च पूते च रसे तस्मिन्प्रदापयेत् ॥ ८२ ॥

गुडस्यैकां तुलां वैद्यः संस्थाप्य घृतभाजने ।

पक्षस्थितं पिवेन्नित्यं ग्रहण्यशोविकारनुत् ॥ ८३ ॥

प्लीहद्वृत्पाण्डुरोगघ्नः कामलाविषमज्वरान् ।

कासं श्वासमुदावर्तं फलारिष्टो व्यपोहति ॥ ८४ ॥

मद्यथा तृतीयोऽभयारिष्टः ।

अष्टौ पलानि वर्षाभूदशमूलार्कचित्रकात् ।

दन्तीश्यामात्रिष्टद्रास्त्रार्थैव स्युस्त्रिफलाढकम् ॥ ४५ ॥

अम्युद्रोणाष्टके पक्त्वा पादशेषे रसे स्थिते ।

द्वे गुडस्य तुले पूते तत्पश्चादष्टके क्षिपेत् ॥ ८६ ॥

गवां मूत्राढकं प्रस्थौ द्वावयोरजसस्तथा ।

विडङ्गं कुटजं कुष्ठं चित्रकं मरिचं वचाम् ॥ ८७ ॥

संचूर्ण्य द्विपलान्यस्मिन्दत्त्वा मासस्थितं पिवेत् ।

अभयारिष्टनामायं महार्शःकुष्ठशोफहा ॥ ८८ ॥

प्लीहपाद्मामयान् गुल्मान् जठराणि च नाशयेत् ।

कण्डुरोगे मण्ड्यारिष्टः ।

मण्डूरस्य तु शुद्धस्य तुलार्धं परिकल्पितम् ॥ ८९ ॥

तद्रजोहस्य पत्राणि तिलोत्सेधप्रमाणतः ।

गुडाजीर्णाक्षु पञ्चाशत्कोलप्रस्थत्रयं तथा ॥ ९० ॥

निकुम्भचित्रकाभ्यां च पले द्वे द्वे सृचूर्णिते ।

पिप्पलीनां विडङ्गार्थं कुडवं कुडवं पृथक् ॥ ९१ ॥

त्रींश्रापि त्रिफलान्शोभा जलद्रोणे विपाचयेत् ।

अर्धमासस्थितो धान्ये ष्योऽरिष्टः प्रमाणतः ॥ ९२ ॥

शंङ्गे रोहीतघनवः ।

हीतकशतमेकं कथितं द्रोणे चतुर्यशेषे तु ।

स्मिन्नुडशतमेकं योज्यं शेषैः सुचूर्णितैरेभिः ॥ ११५ ॥

लमेकं त्रिफलाया देयं त्रिपलं च घातकीपुष्पात् ।

लिकं च पञ्चकोलाद्भूतभाण्डे स्थापयेत्पक्षम् ॥ ११६ ॥

ज्वरगुल्मार्शःश्रीहृत्स्थिग्रहपाण्डुरोगघ्नः ।

अर्शस्तु गण्डिकाद्रोणः ।

दद्यात्सलिलद्रोणं कृतमन्थेक्षुगण्डिकाद्रोणम् ॥ ११७ ॥

धान्ययवानीदीप्यकपृथ्वीकाञ्चेति कुडवांशाः ।

द्विपलीनाः स्युर्देयास्तेजस्वतीचव्यचित्रकाजाज्यः ॥ ११८ ॥

मधुनः कुडवं दत्त्वा घृतसूत्रे भाजने स्थाप्यः ।

एष काञ्जिकराजो लवणयुतः कर्तृणार्द्रकमुगन्धः ॥ ११९ ॥

दशरात्रात्पातव्यः सलिलं च पुनः पुनर्देयम् ।

अर्शोभगन्दरगदग्रहणीमेदःममेहदोषांश्च ॥ १२० ॥

नाशयति सेव्यमानो बद्धिकरो गण्डिकाद्रोणः ।

कुष्ठे खदिरासवः ।

खदिरस्य तुलार्धं तु तत्तुल्यं देवदार्वपि ॥ १२१ ॥

बरोया विंशतिर्दाव्याः पलानां पञ्चविंशतिम् ।

बाकुच्या द्वादशपलान्यष्टद्रोणेऽम्भसः पचेत् ॥ १२२ ॥

द्रोणशेषे कपाये तु पूते शीते विनिसिपेत् ।

माक्षिकस्य शतद्वन्द्वं घातक्याः पलविंशतिम् ॥ १२३ ॥

शर्करायास्तुलामेकां चूर्णानीमानि दापयेत् ।

कङ्गोलकं लवङ्गं च ह्येला जातीफलं त्वचम् ॥ १२४ ॥

केसरं मारिचं पत्रं पलिकान्युपकल्पयेत् ।

कुडवं पिप्पलीनां तु स्थापयेद्भूतभाजने ॥ १२५ ॥

मासादूर्ध्वं पिथेन्मात्रामपेक्ष्याग्निबलावलम् ।

गुदश्वयशुकण्ठार्तिनाशनो बलवर्धनः ॥१०४॥

अयेचके लघुशुकगन्धानम् ।

गुडक्षौद्रारनालानां समस्तूनां यथोत्तरम् ।

शंसन्ति द्विगुणान्भागान्सम्पक्चुकस्य सिद्धये ॥१०५॥

यन्मस्त्वादि शुचौ भाण्डे सक्षौद्रगुडकाञ्जिकम् ।

धान्यराशौ त्रिरात्रस्थं शुक्तं चुक्तं तदुच्यते ॥ १०६ ॥

मन्शमौ गृहशुकगन्धानम् ।

प्रस्थं तण्डुलतोषतस्तुपजलात्मस्थत्रयं चाम्लतः

प्रस्थार्धं दधितोऽथ मूलकपलान्यष्टौ गुडान्मानिका ।

मान्यौ शोधितशृङ्गवेरशकलाङ्गे सिन्धुजातात्पले

द्वे कृष्णापणयोर्निशापलयुगं निःक्षिप्य भाण्डे दृढे ॥१०७॥

स्त्रिगुणे धान्यपवादिराग्निनिहितं त्रीन्वासरान्वासये-

द्रीप्से तोषधरात्यये च चतुरो वर्षासु पुष्पागमे ।

पद् शीतेऽष्टदिनान्यतः परमिदं विस्त्राव्य संचूर्णितै-

श्चातुर्जातपलैः सुसंहितमिदं शुक्तं च चुक्तं तथा ॥ १०८ ॥

हन्पाद्रातकफामद्रोपजनितान्नानाविधानामयान्

दुर्नामानिलभूलगुल्मजठरान्दृत्वाऽनलं दीपयेत् ॥ १०९ ॥

लवङ्गासनः ।

लवङ्गपिप्पलीलोहमरिचं सैलवालुकम् ।

द्विपलांशं जलस्यैतच्चतुर्द्रोणे विपाचयेत् ॥ ११० ॥

द्रोणशेष रसे तस्मिन्पूते शीते प्रदापयेत् ।

गुडस्य द्विशतं तिष्ठेत्तत्सर्वं घृतभाजने ॥ १११ ॥

पक्षादूर्ध्वं रसे जाते दद्यान्मात्रां यथाबलम् ।

अस्याभ्यासादरिष्टस्य गुदजा यान्ति संक्षयम् ॥ ११२ ॥

ग्रहणीपाण्डुहृद्गोष्ठीहृद्गुल्मोदरापहः ।

अरुचिकुष्ठशोफप्रो बलवर्णामिवर्धनः ॥ ११३ ॥

सत्रः क्षयहरोऽरिष्टः कामलाश्वित्रनाशनः ।

कृमिग्रन्थ्यर्बुदव्यङ्गराजयक्ष्मज्वरान्तकृत् ॥ ११४ ॥

गुडस्य त्रिशतं तत्र धातक्याः पलविंशतिम् ।
 मरिचं केसरं श्यामाभेलात्वक्पत्रकं पलम् ॥ १३९ ॥
 कुडवं पिप्पलीनां तु चूर्णीकृत्य प्रदापयेत् ।
 घृतभाण्डे स्थितं मासं पिवेन्मात्रां यथावलम् ॥ १४० ॥
 क्षयापस्मारकासायुक्शोफगुल्मभगन्दरान् ।
 पुष्करासव इत्येष प्रयोगादेव नाशयेत् ॥ १४१ ॥

क्षयरोगे माचिकासवः ।

माचिकायाः शतार्धं तु द्रोणेऽर्षां च विपाचयेत् ।
 तस्मिंश्चतुर्थशेषे तु पूते शीते प्रदापयेत् ॥ १४२ ॥
 गुडस्य द्विशतं दत्त्वा तत्सर्वं घृतभाजने ।
 विडङ्गपिप्पलीकृष्णात्वगेलापत्रकेसरैः ॥ १४३ ॥
 मरिचैश्च तथा चूर्णं सम्यक्कृत्वा विचक्षणः ।
 क्षिपेच्च पालिकर्भागैर्घटनीयं सप्रन्ततः ॥ १४४ ॥
 ततो यथावलं पीत्वा कासश्वासगलामयान् ।
 हन्ति यक्ष्माणमत्युग्रमुरःसन्धानकारकः ॥ १४५ ॥
 माचिकासव इत्येष ब्रह्मणा निमित्तः पुरा ।

शोके पुनर्नवासवः ।

पुनर्नवे द्वे च पले सपाठे दन्तीं गुडर्चीं सह चित्रकेण ।
 निदिग्धिकां च त्रिपलां विपाच्य द्रोणावशेषे सलिले ततस्तु
 पूत्वा रसं द्वे च तुले पुराणाद्दृडान्मधुप्रस्थयुतं मृशीते ।
 मासं निदध्याद्दृतभाजनस्थं पठ्ठे यवानां परतश्च मासात् ।
 चूर्णीकृतैरर्धपलांशकैस्तं हेमत्वगेलामरिचाम्बुपत्रैः ।
 गन्धान्वितं क्षौद्रघृतमदिग्धं जीर्णं पिवेद्याधिवलं समीक्ष्य
 हृत्पाण्डुरोगं श्वयथुं प्रष्टुद्धं ग्रीहभ्रमारोचकमेहगुल्मान् ।
 भगन्दरार्शोजठराणि कासश्वासग्रहण्यामयकुष्ठकण्डूः ॥ १४६ ॥
 शाखानिलं बद्धपुरीपतां च हिक्तां किलासं च हलीमकं च
 क्षिप्रं जयेद्दर्णबलापुरोजस्तेजोन्वितो मांसरसान्नभोजी ॥ १४७ ॥

सर्वगुणहरो क्षेप पाण्डुहृद्रोगकासनुत् ॥ १२६ ॥

कृमिग्रन्थ्यर्षुदग्रन्निगुल्मग्रीहोदरान्तकृन् ।

एष च खदिरारिष्टः कृष्णात्रेयेण घृजितः ॥ १२७ ॥

शुभे द्वितीयः खदिरारिष्टः ।

खदिरस्य तुलामम्भसि विपचेचतुर्दोणसंमिते क्षेपम् ।

पादं विगृह्य शीते दद्यान्मधूनस्तुलां सार्धम् ॥ १२८ ॥

वस्रविपूते चूर्णं व्योषत्रिफलापिण्डखर्जूरी- ।

स्वर्णन्वन्वाकुचिकामृताविडङ्गप्ल्यागानाम् ॥ १२९ ॥

धानकीं दक्षपत्यां दत्त्वा प्रविलोडितं निन्यम् ।

यावत्पोदशदिवसाः षोडशके मधुतुलां दद्यात् ॥ १३० ॥

माम्नात्परतः पेयो दत्त्वा मृगनाभिमापकं पट्टं बद्धम् ।

कर्पूरमापद्रयमेष खदिरासयो महाकृष्टे ॥ १३१ ॥

क्षयरोगे बन्धुभ्यासवः ।

तुलाद्रयं तु बन्धुन्याश्चतुर्दोणेऽम्भसः पचेत् ।

द्रोणशेषे रसे शीते गुडस्य त्रिशतं क्षिपेत् ॥ १३२ ॥

धातक्याः प्रस्थमेकं तु पिप्पलीनां पलद्वयम् ।

जातीलवङ्गकङ्कोलमेलात्वक्पत्रकेसरम् ॥ १३३ ॥

परिचेन समायुक्तं पलिकं तत्र कल्पयेत् ।

माममात्रं स्थितो क्षेप बन्धुन्यासवसंक्षितः ॥ १३४ ॥

क्षयं कृष्टं प्रमेहांश्च कासश्वासांश्च नाशयेत् ।

क्षयरोगे पुष्करमूलासवः ।

तुलां पुष्करमूलस्य तदर्धं तु दुरालभा ॥ १३५ ॥

तदर्धेन तु धान्याकं व्योषाच्च पलविंशतिः ।

मञ्जिष्ठाकुष्ठमरिचं कपित्थं देवदारु च ॥ १३६ ॥

विडङ्गं चविका रोध्रं पिप्पलीमूलमेव च ।

काश्मर्यं च तथोशीरं रास्ता भार्ङ्गी च नागरम् ॥ १३७ ॥

एषां द्विपलिकान्भागांश्चतुर्दोणेऽम्भसः पचेत् ।

द्रोणशेषे कपाये तु पूते शीते प्रदापयेत् ॥ १३८ ॥

गुडस्य त्रिशतं तत्र धातक्याः पलविंशतिम् ।
 मरिचं केसरं व्यामामेलात्वक्पत्रकं पलम् ॥ १३९ ॥
 कुडवं पिप्पलीनां तु चूर्णोक्त्य मदापयेत् ।
 घृतभाण्डे स्थितं मासं पित्रेन्मात्रां यथात्रलम् ॥ १४० ॥
 क्षयापस्मारकासास्रशोफगुल्मभगन्दरान् ।
 पुष्करासव इत्येष प्रयोगादेव नाशयेत् ॥ १४१ ॥

क्षयरोगे माचिकासवः ।

माचिकायाः शतार्धं तु द्रोणेऽपां च विपाचयेत् ।
 तस्मिन्शतार्धशेषे तु पूते शीते मदापयेत् ॥ १४२ ॥
 गुडस्य द्विशतं दत्त्वा तत्सर्वं घृतमाजने ।
 विडङ्गपिप्पलीकृष्णात्वगेलापत्रकेसरैः ॥ १४३ ॥
 मरिचैश्च तथा चूर्णं सम्यक्कृत्वा विचक्षणः ।
 क्षिपेच्च पालिकैर्भागैर्घटनीयं समन्ततः ॥ १४४ ॥
 ततो यथात्रलं पीत्वा कासश्वासगन्धामयान्
 हन्ति यक्ष्माणमत्युग्रमुरःसन्धानकाग्दः ॥ १४५ ॥
 माचिकासव इत्येष ब्रह्मणा निर्दिष्टः ॥

शोफे पुनर्नवेः

पुनर्नवे द्वे च पले सपाठे दन्ती
 निदिग्धिकां च विपलां विपाच्य
 पूत्वा रसं द्वे च तुले पुराणाद्
 मासं निदध्यादृतमाजनस्य
 चूर्णोक्तैरर्धपलांशुकैर्न
 गन्धान्वितं सौद्रपुत्रगदि
 हृत्पाण्डुरोगं श्वयम्
 भगन्दरार्शोजडगानि
 शाखानिर्न जयेत्

शोके त्रिकलारिष्टः ।

फलत्रयं पिप्पलिचित्रकौ च सदीप्यकं लोहरजो विडङ्गम् ।
चूर्णीकृतं कौडविकं, द्विरंशं क्षौद्रं, पुराणस्य तुलां गुडस्य ।
मासं निदध्याद्दृतभाजनस्यं यवेषु तानेवं निहन्ति रोगान् १५१

सर्शाङ्के वासकासवः ।

वासकस्य तुले द्वे तु द्विट्रोणेऽपां विपाचयेत् ।
कृत्वा द्रोणार्धशेषं तु पूते शीते प्रदापयेत् ॥ १५२ ॥
गुडस्यैकां तुलां तत्र धातक्यास्तु पलाष्टकम् ।
क्षिपेच्चूर्णीकृतं तस्मिन् त्वगेलापत्रकैसरम् ॥ १५३ ॥
कङ्कोलव्योपतोयानि पलिकान्युपकल्पयेत् ।
सम्यक्पकं ततो ज्ञात्वा पक्षादूर्ध्वं पिबेदमुम् ॥ १५४ ॥
वासकासव इत्येष सर्वश्वयधुनाशनः ।

अर्शाङ्गु शर्करासवः ।

मस्थं दुरालभायास्तु चित्रकस्य वृषस्य च ॥ १५५ ॥
पथ्यामलकयोश्चैव पाठाया नागरस्य च ।
दद्याद्द्विपलिकान्भागजलद्रोणे विपाचयेत् ॥ १५६ ॥
पादशेषे रसे पूते सुशीते शर्कराशतम् ।
दत्त्वा कुम्भे दृढे स्थाप्यं मासार्धं धृतभाजने ॥ १५७ ॥
प्रलिप्ते पिप्पलीचव्यभियङ्गुमधुसर्पिषा ।
तस्य मात्रां पिबेत्काले शर्करस्य यथाबलम् ॥ १५८ ॥
अर्शाङ्गि ग्रहणीरोगमुदावर्तमरोचकम् ।
शकृन्मूत्रानिलोद्गारविघ्नधानग्निमार्दवम् ॥ १५९ ॥
हृद्रोगं पाण्डुरोगं च सर्वमेतत्प्रणाशयेत् ।

ग्रहण्या द्राक्षासवः ।

मृद्धीकायास्तुलामेकां चतुद्रोणेऽम्भसः पचेत् ॥ १६० ॥
द्रोणशेषे सुशीते च पूते तस्मिन्प्रदापयेत् ।
द्वे शते क्षौद्रखण्डाभ्या धातक्याः मस्थमेव च ॥ १६१ ॥

कङ्गोलकलवङ्गे च जातीफलमथैव च ।

पलांशकानि मरिचत्वगेलापत्रकेसरम् ॥ १६२ ॥

पेप्पली चित्रकं चव्यं पिप्पलीमूलरेणुकम् ।

वृत्तभाण्डे स्थितं चेदं चन्दनागुरुधूपिते ॥ १६३ ॥

रूपूरवासितो ह्येष ग्रहणीदीपनः परः ।

अर्शसां नाशनः श्रेष्ठ उदावर्तस्रपित्तनुत् ॥ १६४ ॥

जठरकृमिकुष्ठानि व्रणांश्च विविधांस्तथा ।

अक्षिरोगशिरोरोगगलरोगविनाशनः ॥ १६५ ॥

ज्वरं हन्ति महाव्याधिं पाण्डुरोगं सकामलम् ।

नाम्ना द्राक्षासवो ह्येष बृंहणो बलवर्णकृत् ॥ १६६ ॥

अर्शसि द्वितीयो द्राक्षासवः ।

द्राक्षापलशतं दत्त्वा चतुर्दोणेऽम्भसः पचेत् ।

द्रोणशेषे रसे तस्मिन् पूते शीते प्रदापयेत् ॥ १६७ ॥

शर्करायास्तुलां दत्त्वा तत्तुल्यं मधुनस्तथा ।

पलानि सप्त धातव्याः स्थापयेदाज्यभाजने ॥ १६८ ॥

जातीलवङ्गकङ्गोललवलीफलचन्दनम् ।

कृष्णां त्रिगन्धसंयुक्तां भागानर्धपलांशकान् ॥ १६९ ॥

त्रिःसप्ताहाद्भवेत्पेयस्तस्य मात्रा यथाबलम् ।

नाम्ना द्राक्षासवो ह्येष नाशयेद्दृक्कीलकान् ॥ १७० ॥

शोफारोचकहृत्पाण्डुरक्तपित्तभगन्दरान् ।

गुल्मोदरकृमिग्रन्थिक्षतशोपज्वरान्तकृत् ॥ १७१ ॥

वातपित्तप्रशमनः शस्तश्च बलवर्णकृत् ।

प्रदृष्यो धीजकासवः ।

धीजकात्मस्थमेकं तु त्रिफलायाश्च विंशतिः ॥ १७२ ॥

द्राक्षायाः पञ्च लाक्षायाः सप्त द्रोणे तथाऽम्भसि ।

साध्यं पादावशेषे च पूतशीते प्रदापयेत् ॥ १७३ ॥

शर्करायास्तुलां प्रस्थं क्षात्रं दद्याच्च कार्पिकम् ।

व्योपव्याघनखोशीरं क्रमुकं सैलवालुकम् ॥ १७४ ॥

मधुकं कुष्ठमित्येतन्नृणितं घृतभाजने ।

यवेषु दशरात्रस्थं ग्रीष्मे, द्विः शिशिरे स्थितम् ॥ १७५ ॥

पिवेत्तद्गृहणीपाण्डुरोगार्शःशोफगुल्मनुत् ।

मूत्रकृच्छ्रादमरीकुष्ठकामलासन्निपातनुत् ॥ १७६ ॥

अर्शसि पीत्वासवः ।

द्रोणं पीलुरसस्य वस्त्रगलितं न्यस्तं हविर्भाजने

युञ्जीत द्विपलैर्मदामधुफलाखर्जूरधात्रीफलैः ।

पाठामाद्रिदुरालभाम्लविटुलव्योपत्वगेलोल्लकैः

स्पृक्काकालवङ्गवेलेचपलामूलान्निकैः पालिकैः ॥ १७७ ॥

गुडशतविनियोजितं निवाते

निहितमिदं प्रपिवेच्च पक्षमात्रात् ।

प्रशमयति गुदाङ्कुरान्सगुल्मा-

ननलवर्लं प्रवर्लं च संविधत्ते ॥ १७८ ॥

रक्तपित्ते उशीरासवः ।

उशीरं पद्मकं रोध्रं मियङ्गुं नीलमुत्पलम् ।

प्रपौण्डरीकं कादमीरं च्हीवेरं धन्वयासकम् ॥ १७९ ॥

सेव्यं किराततिकं च पटोले काञ्चनारकम् ।

पद्मं शालमलिनिर्वासं न्यग्रोधोदुम्बरं शटी ॥ १८० ॥

माञ्जिष्ठा पर्पटं जम्बूर्भागानेषां पलोन्मितान् ।

सूक्ष्मचूर्णीकृतान् दद्याद्राक्षयाः पलविंशतिम् ॥ १८१ ॥

धातक्याः प्रस्थमेकं तु तोयद्रोणे विनिक्षिपेत् ।

शर्करायास्तुलां दत्त्वा माक्षिकस्य तुलां तथा ॥ १८२ ॥

उशीरासव इत्येष रक्तपित्तविनाशनः ।

पाण्डुकुष्ठममेहार्शःकृमिशोफहरस्तथा ॥ १८३ ॥

आसकाद्यैश्चायमाणासवः ।

त्रायन्ती कदफले दन्ती पौष्करं कण्टकारिका ।

दुरालभाऽञ्जनं सिंही पिप्पलीमूलमेव च ॥ १८४ ॥

घात्री कृमिहरं भार्गी माचिका चैलवालुकम् ।
 पथ्या शटी विशाला च भागानष्टपलोन्मितान् ॥ १८५ ॥
 चतुर्द्रोणैः सभसः पक्त्वा शृतं द्रोणावशेषितम् ।
 शतत्रयं माक्षिकस्य धातक्या पलविंशतिम् ॥ १८६ ॥
 श्यामापलानि चत्वारि ह्येलात्वक्पत्रकेसरम् ।
 भागान्द्विपलिकानेपां चूर्णं कृत्वा विनिःक्षिपेत् ॥ १८७ ॥
 त्रायमाणासवो ह्येष कासश्वासामयमणुत् ।
 पाण्डुहृद्रोगगुल्मार्शःसन्निपातज्वरापहः ॥ १८८ ॥

गुप्ते चविघ्नसवः ।

तुलार्थं चविकायास्तु तदर्थं चित्रकस्य च ।
 वाष्पिका पौष्करं मूलं पद्मन्था ह्येषुषा शटी ॥ १८९ ॥
 पटोलमूलत्रिफलायवानीकुटजत्वचः ।
 विशाला धान्यकं रास्त्रा दन्ती दशपलोन्मिताः ॥ १९० ॥
 कृमिघ्नमुस्तपञ्जिष्ठादेवदारुकटुत्रिकात् ।
 भागान्पञ्चपलानेतानष्टद्रोणेऽम्भसः पचेत् ॥ १९१ ॥
 द्रोणशेषे सुशीते च देयं गुडशतत्रयम् ।
 धातक्या विंशतिपलं चातुर्जातपलाष्टकम् ॥ १९२ ॥
 लवङ्गव्योपकङ्कौलं पलिकानि प्रकल्पयेत् ।
 निदध्यान्मासमेकं तु घृतभाण्डे सुसंस्कृते ॥ १९३ ॥
 चतुष्पलां पिबेन्मात्रां प्रातः पीतां नियच्छति ।
 सर्वान्गुल्मविकारांश्च प्रमेहांश्चैव विंशतिम् ॥ १९४ ॥
 प्रतिश्यायं क्षयं कासमष्टीलां वातशोणितम् ।
 उद्राण्यन्नवृद्धिं चैव चविकाख्यो महासवः ॥ १९५ ॥

प्रहृष्यो मूलासवः ।

द्विपञ्चमूलरजनीजीवकर्पभजीरकम् ।
 पृथक्पञ्चपलैर्भार्गैश्चतुर्द्रोणेऽम्भसः पचेत् ॥ १९६ ॥
 द्रोणशेषे गुप्ते ण्ते गडस्य द्विशतं तथा ।

चूर्णितान्कुडवार्धशान्दच्चा चात्र समाप्तिकान् ॥ १९७ ॥

दृशम् ॥ १९८ ॥

एष मूलासवः सिद्धो दीपनो रक्तपित्ताह ।

आमहन्कफहृद्रोगपाण्डुरोगाङ्गमादनृन् ॥ १९९ ॥

हृद्रोगेते वृद्धमूलसवः ।

महावृक्षवटाकीणां विना मूलैः परैः शुभैः ।

अष्टोत्तरशतैरम्भस्त्रिद्वयमिने पचेत् ॥ २०० ॥

तुलात्रयप्रमाणं च दशमूल्यास्तर्यथ च ।

अष्टावशेषमुक्ताय गुडस्यानु दिनद्वयम् ॥ २०१ ॥

पलानां विंशतिसतं क्षिपेत्तच्च द्ये घटे ।

आतपे तं विनिक्षिप्य धारयन्निद्रिनं तनः ॥ २०२ ॥

उद्धृत्य धूपिते पात्रे वस्रपतं क्षिपेद्विपक् ।

पलाष्टकं हरीतक्या धातक्याः पलविंशतिम् ॥ २०३ ॥

पूगानां विंशतिपलं पिप्पल्याः पलपञ्चकम् ।

पलालवङ्गकङ्कोलजातीत्वयपत्रकेसरम् ॥ २०४ ॥

पलं पलं समरिचं चूर्णाकृत्य भिषग्वरः ।

आसवे निक्षिपेत्तत्र मधुनः कुडवद्वयम् ॥ २०५ ॥

संजातेऽष्टदिने तस्मादुद्धृत्यान्यत्र तं न्यमेत् ।

आसवे सक्रपाये तु गुडमन्यं प्रदापयेत् ॥ २०६ ॥

निष्कास्य पूर्वचूर्णं तु नवं तत्र नियोजयेत् ।

नाम्ना मूलासवो ह्येष रोगराजनिवृन्तनः ॥ २०७ ॥

श्वासाभवातविध्वंसो पाण्डुप्लीहोदरापहः ।

कुमिगुल्मप्रमेहाणां नाशनो वह्निदीपनः ॥ २०८ ॥

धातुसवै भृङ्गराजासवः ।

भृङ्गराजरसद्रोणं गुडस्य द्वितुलां तथा ।

प्रस्थार्थं तु हरीतक्याः म्लिग्धे भाण्डे निवेशयेत् ॥ २०९ ॥

पक्षादूर्ध्वं पिवेदेनं मात्रया च यथावलम् ।

जाते ह्यस्मिन्पुनर्दत्त्वा पिप्पल्याश्च पलद्वयम् ॥ २१० ॥

जातीफलं लवङ्गानि त्वगेलापत्रकेसरम् ।

धातुक्षयं जयेत्पीतः कासं पञ्चविधं तथा ॥ २११ ॥

कृशानां च महापुष्टिं कुरुते च महावलम् ।

कामवृद्धिं करोत्येष बन्ध्यानां पुत्रदो भवेत् ॥ २१२ ॥

भगन्दरे गुग्गुत्वासवः ।

शतं हरीतकीनां तु त्रिभीतकशतं तथा ।

मस्थमामलकानां च गुग्गुलोश्च चतुष्पलम् । २१३ ॥

त्वगेलापिप्पलीमूलचव्यचित्रकदीप्यकम् ।

व्योषं तालीसपत्रं च मुस्तकेसरकद्रफलम् ॥ २१४ ॥

जलद्रोणे विपक्तव्यं पादशेषे जले ततः ।

धातक्याः प्रस्थमेकं तु तथा गुडशतद्वयम् ॥ २१५ ॥

द्राक्षादाडिमखण्डानां भागान्दशपलोन्मितान् ।

सर्वमेतत्समालोड्य स्थापयेद्राजने शुभे ॥ २१६ ॥

यदा युक्तरसः स्याच्च मुजातो गन्धवर्णतः ।

तं पूरयेत्तदा भाण्डे शुक्तस्येक्षुरसस्य तु ॥ २१७ ॥

पण्माससंयुतो ह्येष द्रवो पेयः प्रयोगतः ॥ २१८ ॥

गुग्गुत्वासव इत्येष देयः सर्वेषु रोगिषु ।

माग्भक्तं मध्यभक्तं वा ग्रासे ग्रासान्तरे तथा ॥ २१९ ॥

दद्यात्क्रमेण योगं तु वयः सात्म्यमपेक्ष्य च

नाशयेद्दुदरं घ्नीद्दामूरुस्तम्भं सकामलम् ॥ २२० ॥

चिरोत्थितमपि श्वासं कासगोफभगन्दरान् ।

कृमिकृष्टममेहेषु हितश्चैवाग्निदीपनः ॥ २२१ ॥

भशस्सु ताम्बूलासवः ।

जतुलिप्तं ननु कृत्वा भाण्डकमर्धमवेशितं भूमौ ।

नत्तरुणहरितभम्बूपत्रकाथेन संशुद्धम् ॥ २२२ ॥

शुद्धे च शर्कराभिरगरुं दद्यात्मुग्धतरम् ।

वामार्थं, धातक्याः पलानि खलु सप्त देयानि ॥ २२३ ॥

पूगीफलानि खादिरं दशपलिकानि दापयेत्तत्र ।

ताम्बूलीपत्रशतैर्दशभिः क्षुण्णैश्च पञ्चभिश्चान्यैः ॥ २२४ ॥

पलगतमेकं मधुनः शतं च सार्धं तु वारिणो देयम् ।

कङ्गोलककृष्णानां प्रत्येकं द्वे पले च स्युः ॥ २२५ ॥

त्रिफलाजातिफलैलालवङ्गकुसुमानि चैकपलिकानि ।

दत्त्वाऽवलोड्यमेतत्रीणि दिनानि पाणिना पात्रे ॥ २२६ ॥

स भवेद्यदा सशब्दस्ततो गुडशतपलानि त्रीणि ।

देयानि प्रविलीनमग्नियोगात्तं तु जलद्रोणसंयुक्तम् ॥ २२७ ॥

पक्षद्वयेन पेयो रसनाक्षिमनोहरः सुरभिगन्धः ।

ताम्बूलासव एष रसायनानां भवेद्दृश्यः ॥ २२८ ॥

प्रीणयति हन्ति गुदजान् सर्वाश्च कफोद्भवांस्तथा रोगान् ॥

चलवर्णशुक्रजननो शुपयोगाद्ऽमरीं हन्यात् ।

संवत्सरमुपयुक्तः स्थिरवयसं मानवं कुरुते ॥ २३० ॥

अपस्मारे पञ्चमूत्रासवः ।

अजागोमुरभीणां च चतुष्कर्षं खरोष्ट्रयोः ।

मूत्रं संग्राह्य कुम्भे च दत्त्वा चूर्णं प्रदापयेत् ॥ २३१ ॥

वचाया वातकुम्भस्य लशुनस्यैलया सह ।

प्रत्येकं तु लवङ्गस्य पलार्धं कृमिनाशिनः ॥ २३२ ॥

व्योपस्यापि पलं सार्धमभयैकपला मता ।

चुह्यग्रे वासरान्सप्त निक्षिप्याशु समुद्धरेत् ॥ २३३ ॥

प्लीहोदरहरं दिव्यं मूढवातकफापहम् ।

अशीतिवातशमनं पञ्चमूत्रासवं विदुः ॥ २३४ ॥

धातुक्षये हरीतक्यासवः ।

प्रस्थार्थं तु हरीतक्याः धात्रीप्रस्थद्वयं तथा ।

दशमूलशतार्धं च पौष्करं च तदर्धकम् ॥ २३५ ॥

तत्तुल्यं चित्रकं दद्याच्चित्रकार्थं दुरालभा ।
 गुह्य्या विंशतिपलं विशालापलपञ्चकम् ॥ २३६ ॥
 खदिरस्य पलान्यष्टौ तदर्थं वीजपूरकम् ।
 मञ्जिष्ठा मधुकं कुष्ठं कपित्थं देवदारुकम् ॥ २३७ ॥
 विडङ्गं चविकां रोध्रं भाङ्गीं स्यादेलवालुकम् ।
 संवर्तकं कणां चैव क्रमुकं शट्टिसुप्रभम् ॥ २३८ ॥
 मियङ्गुसारिवामांसीनागकेसररेणुकम् ।
 त्रिवृतां रजनीं रास्तां मेषशृङ्गां पुनर्नवाम् ॥ २३९ ॥
 शताह्वां रोहिणीं दन्तीं पलांशां काथयेज्जले ।
 चतुर्थभागशेषे तु द्राक्षां पष्टिपलां क्षिपेत् ॥ २४० ॥
 त्रिंशत्पलानि धातक्या गुडाच्छुद्धाचतुःशतम् ।
 द्वात्रिंशत्पलिकं सौद्रं सर्वमेकत्र कारयेत् ॥ २४१ ॥
 भाण्डं पुराणे सुस्निग्धे मांसीमरिचधूपिते ।
 धूपिते च पुनर्दद्यान्पिप्पलीनां पलद्वयम् ॥ २४२ ॥
 जातीफलं लवङ्गं च त्वगेलापत्रकेसरान् ।
 कर्पमात्रां च नेपालीं दत्त्वा पक्षं निधापयेत् ॥ २४३ ॥
 कतकफलचूर्णेऽपि क्षिप्ते निर्मलता भवेत् ।
 पक्षादूर्ध्वं पिवेद्यस्तु मात्रया च यथाबलम् ॥ २४४ ॥
 धातुक्षयं जयेत्पीतः कासं पञ्चविधं तथा ।
 अर्शोसि पद्मकाराणि तथाऽष्टाबुदराणि च ॥ २४५ ॥
 प्रमेहं च महाप्याधिमरुचि पाण्डुतां तथा ।
 सर्वान् वातान् तथाऽप्यामं श्वासं छदिं तथैव च ॥ २४६ ॥
 अष्टादशैव कुष्ठानि शोषं शूलं भगन्दरम् ।
 शर्करां मूत्रकृच्छ्रं च दशमरीं च विनाशयेत् ॥ २४७ ॥
 कृशानां च महापुष्टिं कुरुते च महाबलम् ।

महावेगो महातेजा महावीर्यबलोद्धतः ।

कामपुष्टिं करोत्येप बन्ध्यानां पुत्रदो भवेत् ॥ २४८ ॥

आर्तत्रयाधामवः ।

नेत्रभेषजशिफापलाष्टकं सार्धमैलपलमर्धमस्तकीम् ।

हेमजार्धपलमेकतः कृतं द्रोणवारिपिलितं दिनत्रयात् ॥ २४९ ॥

यः पिवेद्विपलिकं दिनोदये नीरमस्तसमये समाहितः ।

तस्य नश्यति कटीसमुद्भवं दृष्टु मासयुगलेन निश्चितम् ॥२५०॥

शये दशमूलासवः ।

दशमूलतुलार्धं तु पाण्डकरं च तदर्धकम् ।

तत्तुल्यं चित्रकं दद्याच्चित्रकार्धां दुरालभाम् ॥ २५१ ॥

गुडुचीं च तथा रोध्रं मदद्यात् पलविंशतिम् ।

खदिरस्य पलान्यष्टौ तत्समं योजसारकम् ॥ २५२ ॥

प्रस्थमामलकीनां च तदर्धा च हरीतकी ।

मञ्जिष्ठा मधुकं कुष्ठं कपित्थं देवदारुं च ॥ २५३ ॥

विडङ्गं चविकां कृष्णं भार्ङ्गीं स्यादष्टवर्गकम् ।

त्रिवृता रजनी रास्ना कर्कटाख्या पुनर्नवा ॥२५४॥

भियङ्गुसारिवामांसीनागकेसररेणुकम् ।

शताहन्द्रयवामुस्तं द्विपलान् काथयेज्जले ॥ २५५ ॥

अष्टद्रोणे, चतुर्थांशं काथयन्नावतारयेत् ।

द्राक्षायाः पलपष्टिं वै काथयित्वा चतुर्गुणे ॥ २५६ ॥

जले त्रिमागशेषे तु पूते तस्मिन्विनिक्षिपत् ।

त्रिंशत्पलानि धातव्या गुडाच्छुद्धाच्चतुःशतम् ॥ २५७ ॥

द्वात्रिंशत्पलिकं क्षौद्रं सर्वमेकत्र कारयेत् ।

भाण्डे स्निग्धे पुराणे च मांसीमरिचधूपिते ॥ २५८ ॥

१ नेत्रभेषजं 'समा' 'सौमामुर्षी' इति ख्यातं, तन्मूलं अष्टपलं; रेलः 'एशिया' 'मुसकूर' इति ख्यातः, तस्य सार्धपलं; मस्तकी 'रुमांमस्तकी' इति ख्याता, तस्या अर्धपलं; हेमजा 'रेवन्दोनी' इति ख्याता, तस्या अर्धपलं; अन्य-रसुटम् ।

धूपिते च पुनर्दद्यात्पिप्पलीनां पलद्वयम् ।
 जातीफलं लवङ्गं च त्वगेलापत्रकेसरान् ॥ २५९ ॥
 जातीपत्रीं च कङ्कोलं चन्दनं बालुकं तथा ।
 कर्पमात्रां च नेपालीं दत्त्वा भूमौ निधापयेत् ॥ २६० ॥
 पक्षादूर्ध्वं पिवेद्रेतं मात्रया च यथाबलम् ।
 धातुक्षयं जयेत्पीतः कासं पञ्चविधं तथा ॥ २६१ ॥
 अर्शासि पदप्रकाराणि तथाऽष्टावुदराणि च ।
 प्रमेहं च महाव्याधिमरुचिं पाण्डुतां तथा ॥ २६२ ॥
 सर्वान्वातांस्तथाऽप्यामं श्वासं छर्दिमरोचकम् ।
 अष्टादशव कुष्ठानि शोफं शूलं भगन्दरम् ॥ २६३ ॥
 शर्करां मूत्रकृच्छ्रं च हृशमरीं च विनाशयेत् ॥ २६४ ॥
 महावेगो महावीर्यो महातेजा महाद्युतिः ।
 कामपुष्टिकरो ह्येव बन्ध्यानां पुत्रदो भवेत् ॥ २६५ ॥

सर्जसप्तः ।

खर्जूरमुस्तामलकीनिकुम्भाद्राक्षाभयापूगफलानि पाठा ।
 भाङ्गीशटीकुष्ठजलाजमोदं मूलं कणायाः सपलङ्कपं वै ॥ २६६ ॥
 पुनर्नवा कायफलं प्रियङ्गुः कर्चूरकं कृष्णमजाजिविस्त्रे ।
 त्रिवृच्छिवाच्छलिधमासकं च लज्जालुरोहीतकलिज्जमूलम् २६७
 अमूनि सर्वाणि महौषधानि चत्वारि चत्वारि पलानि चैव ।
 मांसीचतुर्जातकणालवङ्गं जातीफलं चन्दनलोहचूर्णम् ॥ २६८ ॥
 प्रमाणतो द्विद्विपलान्यमूनि सुधातकीपुष्पपलानि सप्त ।
 गुडस्य सप्त त्रिगुणानि दद्यान्मृगानि संचूर्ण्य ततः समस्तम् २६९
 घृतस्य भाण्डे त्रिपुले निवेश्य दशोत्तरं प्रस्थशतं जलस्य ।
 क्षिप्त्वा क्षिपेत्प्रश्न दिनानि भूमौ निष्पन्नकल्पं हृदये विचार्य २७०
 पष्टे दिने तच्च सुयोजनीयं ताम्रस्य यत्रद्वयमध्यभागे ।
 शतत्रयं नागलतादलानां सहस्रयुग्मं शतपत्रकाणाम् ॥ २७१ ॥

प्रक्षाल्य देयं विधिनाऽथ सन्धि विमुञ्च चुल्यां विनिवेश्य यन्नम् ।
 निष्काशयेदर्कमतो यथावदत्त्वा जलं चापरि यन्नकस्य ॥ २७२ ॥
 बलावलं रोगनिपीडितानां विमृश्य देयः पलकममाणः ।
 खार्जूरसंग्रहः मिय आसवोऽयं विमृचिकायक्ष्मभयं निहन्ति २७३
 हृद्रोगकासविषमज्वरशोफतर्पश्वासप्रमेहबलसंक्षयपाण्डुरोगान् ।
 हिध्माश्च नाशयति सर्वशिरोविकारान् रुच्याग्निवर्धनबलमद-
 वृष्य एषः ॥ २७४ ॥

मस्त्वासवः ।

वंशपत्रीप्रतीकाशमस्तुद्रोगे मुनिर्मले ।
 क्षिपेद्दृढतुलां भाण्डे वचाकुष्ठविलेपिते ॥ २७५ ॥
 तस्मिन् दद्यात्तु कृष्णायाः प्रस्थं प्रस्थत्रयं तथा ।
 त्रिफलाया विडङ्गानां कुडवं मरिचस्य च ॥ २७६ ॥
 काश्मरीफलमृद्रीकापरूपकफलानि च ।
 वत्सकस्य च बीजानि समानि मरिचेन तु ॥ २७७ ॥
 पञ्चमूलं च पद्मन्यां दन्तीं चित्रकमेव च ।
 द्वे द्वे पले च भल्लाताद्रिपक्व समुपकल्पयेत् ॥ २७८ ॥
 यवपले स्थितः पेयोऽरिष्टो मात्रावलं मति ।
 पाण्डुरोगोदरे हन्ति ग्रहण्यशौविकारनुत् ॥ २७९ ॥
 परं भगन्दरप्रीहशोपकासामयापहः ।
 अग्निसंदीपनः पथ्यो वाधिर्यस्थौल्यनाशनः ॥ २८० ॥
 मस्त्वासव इति ख्यातो लेखनो मेदुरे हितः ।

उदरे कुञ्जकासवः ।

शतं कुञ्जकमूलस्य मृद्रीकार्धशतं तथा ॥ २८१ ॥
 मधुकपुष्पकाश्मर्यभागान् दशपलोन्मितान् ।
 चतुर्द्रोणेऽम्भसः पक्त्वा शीते पादावशेषिते ॥ २८२ ॥
 शतत्रयं गुडस्याथ घातक्या पलविंशतिम् ।
 कनकस्य तु चत्वारि व्योषं कङ्कोलमेव च ॥ २८३ ॥

एलात्वक्पत्रजातीनां लवङ्गस्य तथैव च ।
 भागान् पलप्रमाणांश्च सूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत् ॥ २८४ ॥
 कुञ्जमूलासवो ह्येष मासमात्रं विधारितः ।
 शंभयेत्सान्निपातोत्थान् ज्वरान् सर्वान् न संशयः ॥ २८५ ॥

नालिकेरासवः ।

नालिकेरोदकं चैव द्रोणमात्रं प्रदापयेत् ।
 द्रोणार्थं रसमिक्षोश्च रसप्रस्थं तु शाल्मलेः ॥ २८६ ॥
 दशमूलरसस्यापि प्रस्थमात्रं तथैव च ।
 घृतभाण्डे विनिक्षिप्य मध्ये चूर्णं निवेशयेत् ॥ २८७ ॥
 चातुर्जातकधातवयोः पलानि खलु षोडश ।
 शाणमात्रा तु कस्तूरी केशरं तगरं तथा ॥ २८८ ॥
 चन्दनं देवपुष्पं च पलमात्रं पृथक् पृथक् ।
 मासाद्धूर्वं पिवेद्यामुं रूपे कामसमो भवेत् ॥ २८९ ॥
 वृद्धोऽपि तरुणीं गच्छेत् षण्ढोऽपि पुरुषायते ।
 वलीपलितसंत्यक्तः शतायुश्च भवेन्नरः ॥ २९० ॥
 नालिकेरासवः मोक्तः शम्भुना परमेष्ठिना ।

कूपमाण्डासवः ।

कूपमाण्डं जर्जरीकृत्य रसमादाय यत्नतः ॥ २९१ ॥
 द्रोणं, गुडार्थं दातव्यं, चूर्णमेषां विनिक्षिपेत् ।
 कडुत्रिकं लवङ्गं च चातुर्जातं तथैव च ॥ २९२ ॥
 जातीफलं च कङ्कोलं जातीपत्री मियहुकम् ।
 कपित्थं वत्सकं चैव वीजं गोक्षुरकस्य च ॥ २९३ ॥
 अमृतासच्चभाग्यां च बलावीजं तथैव च ।
 ह्युषा क्रमुकं चैव देवदारु मदावहम् ॥ २९४ ॥
 मुस्तं खदिरसारं च चित्रकं च फलत्रिकम् ।
 रास्त्रा यष्ट्यादकं चापि तुम्बह नागकेशरम् ॥ २९५ ॥

ग्रन्थिकं चाजमोदा च कारवी दीप्यकस्तथा ।
 कदफलं च तुगाक्षीरी ह्याकल्लकमुट्टिङ्गणम् ॥ २९६ ॥
 कपित्थयवल्कलं चैव शताह्वा गजशेलुकम् ।
 कलिङ्गकाश्च काकोली शटी मोचरसो घनम् ॥ २९७ ॥
 कोकिलाक्षस्य बीजानि कसेरुः सहदेविका ।
 भूनिम्बश्चविका स्पृक्का पद्मकं च निशाद्रयम् ॥ २९८ ॥
 धान्यकं सुरदाली च क्षीरकन्दस्तथैव च ।
 एतानि चाक्षमात्राणि लोहचूर्णं पलायकम् ॥ २९९ ॥
 प्रक्षिपेद्य धातव्याः पलानि खलु षोडश ।
 मासार्धं घृतभाण्डे तु यत्नतः स्थापयेत्क्षितौ ॥ ३०० ॥
 अनेन विधिना सिद्ध आसवः परिकीर्तितः ।
 पीत्वाऽस्य पलमेकं तु भातरुत्थाय नित्यशः ॥ ३०१ ॥
 धातुक्षयं च मन्दाग्निं प्रमेहं पाण्डुमेव च ।
 अर्शांसि ग्रहणीदोषान् प्लीहोदरभगन्दरान् ॥ ३०२ ॥
 रक्तपित्तामवाते च श्लेष्मरक्तं तथैव च ।
 निहन्ति वातजान् रोगान् मेदःस्थौल्यापहाऽऽसवः ॥ ३०३ ॥

रसायनारिष्टः ।

समूलां पिप्पलीं शृङ्गीं बृहतीमशमभेदकम् ।
 पाटलां देवकाष्ठं च श्वदंष्ट्रामभयां तथा ॥ ३०४ ॥
 षोडशपलमेकैकं कोलानामाढकं पृथक् ।
 दन्तीचित्रकमूलानां पत्रानि पञ्चविंशतिम् ॥ ३०५ ॥
 चतुर्गुणे जले पक्त्वा ग्राह्यमर्धावशोपितम् ।
 शीते समाश्लेषेद्भाण्डे मन्त्रिते मधुसर्षिणा ॥ ३०६ ॥
 खण्डस्य द्विशतं शुद्धं तद्रहोहस्य दापयेत् ।
 पत्रीकृतं तिलोत्सेपं सूक्ष्मचूर्णान्यमूनि च ।
 मियद्भुं पिप्पलीं लोभ्रं मृद्गीकां चैल्वालुकम् ॥ ३०७ ॥

क्रमुकं शतपुष्पां च निम्बं तेजस्वतीमपि ।
 पलिकं देवदारोश्च खदिराच्च चतुष्पलम् ॥ ३०८ ॥
 सौद्रमस्थद्वयं चापि समावाप्य घटे शुभे ।
 सौम्ये पुष्ये तथा हस्ते रोहिण्यामुत्तरासु च ॥ ३०९ ॥
 दशरात्रस्थितः पेयोऽरिष्टश्चात्रेयपूजितः ।
 अश्विभ्यां कथितः पूर्वं रसायनवरो ह्ययम् ॥ ३१० ॥
 मात्रामश्विलापेक्षी पिबेदस्य हिताशनः ।
 धन्यः पुष्टिकरो बल्यो बलीपलितनाशनः ॥ ३११ ॥

ज्वरे धान्यकाद्यरिष्टः ।

धान्यकोशीरमुस्तानां पलमेकत्र कारयेत् ।
 द्विपलं पन्नकं कुष्ठं कुर्यान्निम्बं तदर्धकम् ॥ ३१२ ॥
 सर्वांशेन ततो दद्याच्छिन्नाङ्गां च फलत्रिकम् ।
 जलद्रोणद्वयं दत्त्वा षोडशांशेन संहरेत् ॥ ३१३ ॥
 पलं दार्व्यास्ततस्तस्मिन् शीते पूते भिषग्वरः ।
 पलानि षोडश सौद्रादृत्त्वा सर्वं विमन्थयेत् ॥ ३१४ ॥
 स्थापयेद्धृतभाण्डे तु मासादूर्ध्वं प्रयोजयेत् ।
 धान्यकादिररिष्टोऽयं सर्वज्वरविनाशनः ॥ ३१५ ॥

घातुक्षये लघुहासवः ।

देवपुष्पं वराङ्गं च केशरं पृथुकां तथा ।
 कलौर्झीं मर्कटीवीजं मूशलीद्वयगोक्षुरम् ॥ ३१६ ॥
 बलावीजानि पोस्तत्वग्बीजं च करहाटकम् ।
 पृथक् पृथक् प्रकुर्वति पलानां पञ्चकं तथा ॥ ३१७ ॥
 चतुर्द्रोणेऽम्भसः पक्त्वा कुर्यात्पादावशेषितम् ।
 शटी च पिप्पलीमूलं मरिचं साश्वगन्धकम् ॥ ३१८ ॥
 शुण्ठी जातीफलं चापि कुङ्कुमं जातिपत्रिका ।
 आकल्लकं कवायं च ह्येला कृष्णाऽगुरुस्तथा ॥ ३१९ ॥

वालिसं चन्दनं चैव विजया क्षीरकन्दका ।
 दृढदाकभवं बीजं क्रमुकं वंशरोचना ॥ ३२० ॥
 धतूरस्य च बीजानि पलमात्राणि कारयेत् ।
 सर्वमेकत्र संचूर्ण्य पूते शीते विनिक्षिपेत् ॥ ३२१ ॥
 द्वात्रिंशत्पालिकं सौद्रं धातवयाश्च पलाष्टकम् ।
 तुलार्घ्यं तु गुडाज्जीर्णाद्भूतभाण्डे विनिक्षिपेत् ॥ ३२२ ॥
 मासाद्धर्षं पिबेदेनं ममेहं हन्ति दुर्जयम् ।
 धातुक्षयं जयेच्छीघ्रं लवङ्गाद्यासवस्त्वयम् ॥ ३२३ ॥

विग्रहो बध्नाद्यः ।

शतं पलानां वरुणस्य मूलं त्वक् शिशपायाश्च तदर्धमात्रा ।
 तावत्तथा पुष्करमूलमुक्तं तदर्धमात्रिश्च तदर्धमात्रः ॥ ३२४ ॥
 कुरण्टको रोहितकत्वचश्च तापश्च शिशुर्दशमूलकं च ।
 पलानि त्रिंशत्खलु देवदारोः क्षुद्रा च तुल्या मुरदारुणा च ॥ ३२५ ॥
 दर्भस्य मूलानि पलानि पञ्च हिंसातरोत्त्रीणि च कण्टकार्याः ।
 राजादनस्यापि पलानि सप्त शतावरीमूलपलत्रयं च ॥ ३२६ ॥
 तत्तुल्यकाश्मर्यकमर्जुनश्च शृङ्गी शताह्वा गजपिप्पली च ।
 बलाशटीनागबलाकरञ्जत्रायन्तिकाकेबुकमेपशृङ्गयः ॥ ३२७ ॥
 कुष्ठं च वासासितकर्बुकं च विडङ्गकृष्णातिविपाश्च जीरम् ।
 चव्यं च रास्त्रोत्पलसारिवा च स्यात्कौटजश्चाऽप्यथ दीप्यकं च ॥
 वातार्यरिष्टाहरनार्यतिकं रक्ताऽमृता तेजनीवल्कलं च ।
 सव्याधिघाता ह्युषा च शृङ्गी मत्येकमेपां हि पलद्वयं तु ३२९
 पचेज्जलद्रोणचतुष्टये च तत्पादशेषे पलपद्मशतं च ।
 क्षिपेद्दृढं मासिकघातकीनां पलानि त्रिंशत्सकलं पुनस्तत् ३३०
 निधापयेन्मांस्यगुरुमधूपिते भाण्डे ततः कुङ्कुमचन्दनद्वयम् ।
 पलं क्षिपेद्द्वै कतकं निशाकरं लवङ्गमाकल्लुक्वंशरोचनम् ३३१
 भार्गी मुराष्टी तगरं कवावं जातीफलं पत्रकजातिपञ्चौ ।
 लोहं चतुर्जातकवालकं च मत्येकमेपां हि पलं विनिक्षिपेत् ३३२

मासं निधेयो ययमध्यतस्तु पेयो यथाव्याधिवलं समीक्ष्य ।
 ग्रीहोदरं विद्रधिगुल्मकासं श्वासं तथा रक्तविकारहिके ॥ ३३३ ॥
 शूलामवातार्धुदपाण्डुरोगं कुष्ठं तथा छर्दिमरोचकं च ।
 शोफं तथाऽऽध्मानभगन्दरं च शुक्राश्मरीं ग्रन्थिमनेकभेदम् ३३४ ॥
 शोपापतानार्दितपक्षघातसन्धिग्रहार्तीश्च हलीपकं च ।
 निहन्ति वन्ध्यासुतदोऽथ वृष्यः प्राणप्रदोऽयं वरुणासवो हि
 पित्तानिलश्चेप्मरुजापहश्च वैतालरक्षोग्रहभीतिहन्ता ।
 ग्रन्थान्समालोक्य चिकित्सकानां हिताय नूनं कथितो मया हि
 ग्रीहोदरस्य रोहीतकासवः ।

रोहीतकाचुलामेकां चतुर्दशेऽम्भसः पचेत् ।
 द्रोणशेषे रसे तस्मिन् पूते शीते प्रदापयेत् ॥ ३३७ ॥
 पलानि खलु धातक्याः षोडश द्विशतं गुडात् ।
 पलं पृथक् त्रिजातस्य पञ्चकोलपलं तथा ॥ ३३८ ॥
 चूर्णीकृतं क्षिपेत्सर्वं घृतलिप्ते तु भाजने ।
 पक्षादूर्ध्वं पिबेच्चापि ततो मात्रां यथात्रलम् ॥ ३३९ ॥
 ग्रीहं ग्रीहोदरं चैव ग्रीहशूलं तथैव च ।
 हृच्छूलं पार्श्वशूलं च तथा सर्वमरोचकम् ॥ ३४० ॥
 हन्ति विबन्धशूलं च पाण्डुरोगं सकामलम् ।
 नाशयेच्छर्यतीसारं ज्वरं जीर्णं तथैव च ॥ ३४१ ॥
 रोहितकासवो ह्येष ग्रीहं च शमयेद्भुवम् ।

गण्डीरासवः ।

जातसारं तु गण्डीरं सपुष्पं परिशोपयेत् ॥ ३४२ ॥
 खण्डशः क्षोदितं कृत्वा तस्य पञ्चाढकं पचेत् ।
 अथैव त्रिफलाप्रस्थान् दशमूलीतुलां तथा ॥ ३४३ ॥
 दद्यात्कुटजवल्कस्य पलानां पञ्चविंशतिम् ।
 इन्द्रयवं सभल्लातं विदङ्गं घनमेव च ॥ ३४४ ॥
 अर्धप्रस्थसमं भागानेकैकस्य समावपेत् ।
 पाठा मधुरसा दन्ती पद्मन्या चित्रकस्तथा ॥ ३४५ ॥

एषां दशपलान् भागान्मृद्धीकायास्तथाऽऽङ्कम् ।
 दशद्रोणेषु तोयस्य पचेद्विद्रोणशेषितम् ॥ ३४६ ॥
 पूते तस्मिन्कपाये तु गुडस्यैकां तुलां क्षिपेत् ।
 तथा तु शोधितस्यापि, शुभे भाण्डे निधापयेत् ॥ ३४७ ॥
 द्रौं प्रस्थौ मधुनश्चैव द्रावयोरजसस्तथा ।
 अर्धप्रस्थो विडङ्गानां कुडवो मरिचस्य च ॥ ३४८ ॥
 एतयोः सूक्ष्मचूर्णानि प्रतिवापार्थमाहरेत् ।
 चूर्णं मरीचकानां च मधुना सह योजयेत् ॥ ३४९ ॥
 कर्तव्यो भाण्डलेपस्तु समासिच्य निधापयेत् ।
 एष मासस्थितः पेयो यथाव्याधिवलावलम् ॥ ३५० ॥
 गण्डीरारिष्ट इत्येष व्यासतः परिकीर्तितः ।
 एष शोपान् प्रमेहांश्च गुल्मांश्च जठराणि च ॥ ३५१ ॥
 क्रिमिकुष्ठानि वर्ध्मानि प्लीहाशीसि भगन्दरम् ।
 श्वयथून् पाण्डुरोगांश्च ग्रहणीदोषमेव च ॥ ३५२ ॥
 ग्रन्थींश्च गलगण्डं च गण्डमालां तथैव च ।
 विषमज्वरकासांश्च विद्रधीन् वातशोणितम् ।
 अरिष्टः शमयत्याशु युधि शक्र इवामुरान् ॥ ३५३ ॥
 प्रीहरोगे रोहितकःसदः ।

तुलाद्वयं रोहितमूलकानां द्विद्रोणमात्रेण जलेन पक्त्वा ।
 क्षेप्यं गुडस्य द्विशतं पलानामष्टादश स्युस्त्रिफलापलानि ३५४
 लवङ्गजातीफलधातकीनां पलानि लोहस्य पडेव दद्यात् ।
 देयं चतुर्जातकपञ्चकोलं पृथक् पृथक् पञ्चपलं तथैव ॥ ३५५ ॥
 गुल्मज्वरारोचकहृदिकारभगन्दरप्लीहानिपीडितानाम् ।
 रक्तामयश्वासनिपीडितानां सदाऽऽसवोऽयं विधिना मयोज्यः ५६
 योगराजाभवः ।

द्राक्षायाः शर्करायाश्च गुडस्य च पृथक् पृथक् ।
 पलानि दश कार्याणि पथ्यापलचतुष्टयम् ॥ ३५७ ॥

लवङ्गवदरीसर्जार्जुनानां तु त्वचस्तथा ।
 पलं पलं पृथग्ग्राह्यं देवदारुपलं तथा ॥ ३५८ ॥
 चित्रकस्य च लोध्रस्य पिप्पलीमूलकस्य च ।
 घातकीकुसुमानां च तद्रदेयं पलं पलम् ॥ ३५९ ॥
 तथा पूगफलानां तु कषायाणां पलं मतम् ।
 मञ्जिष्ठायाः पले द्वे तु काथ्यसंज्ञानि तानि च ॥ ३६० ॥
 लवङ्गकलिकाजातीपत्रैलानागकेशरम् ।
 मरीचपिप्पलीशुण्ठीत्वञ्जांसीचव्यमुस्तकम् ॥ ३६१ ॥
 कुष्ठं जातीफलं ग्रन्थिपर्णं स्नुक् कडुरोहिणी ।
 एषां पलं पलं ग्राह्यं तज्ज्ञेयं चूर्णसंज्ञितम् ॥ ३६२ ॥
 काथ्यद्रव्यात्ततः सम्यग्जलमष्टगुणं क्षिपेत् ।
 काथं तदुदके कुर्यादर्थभागावशोपितम् ॥ ३६३ ॥
 तत्काथं वस्त्रपूतं तु भाण्डेऽन्यस्मिन्मनोदरे ।
 कृत्वाऽत्र प्रक्षिपेच्चूर्णं तद्भाण्डं धान्यराशिगम् ॥ ३६४ ॥
 कृत्वा सप्तदिनं शीते काले चोष्णमये तथा ।
 यावदिनानि त्रीणि स्युः पश्चाद्भाण्डं समुदरेत् ॥ ३६५ ॥
 पुनस्तद्वस्त्रपूतं तु भाण्डे कर्पूरवासिते ।
 निक्षिप्य सेवयेत्प्रातः पलमात्रोपलक्षितम् ॥ ३६६ ॥
 स दत्तो वातपित्तघ्नो दीपनो रक्तरोगनुत् ।
 योगराज इति ख्यात आसवाऽयं गुणोत्तरः ॥ ३६७ ॥
 अशरीरोगे पीत्वासवः ।

मूर्वाखर्जूरपाठानिलरिपुमधुकं कञ्चुरां शाङ्ग
 कौलत्वग्भेतसाम्लं दहनमिशिकणाकृष्णविश्वरूपम् ॥
 त्वग्लोधादादिमाद्य पलमितमिति पृथक् कृत्वा युक्तं
 पीलुद्रोणे द्विपलं गुडपलशतपुक् शान्याशां निद्रयान् ३६८
 अर्शः शीहं च गुल्मं जठरगदमयो नान्येन्द्रियाद्यं
 कुर्याद्यामि मदीप्तं प्रबलवलयुनं शिष्टं त्वचस्तथा ॥ ३६९ ॥
 १ पाउगणे इति पाउगणे इति

प्रमेहे मध्वासवः ।

विशालानिविपाभार्गाकुष्ठमुस्ताप्रियङ्गवः ।

विडङ्गत्रिफलाकृष्णाचव्यग्रन्धिकदीप्यकाः ॥ ३७० ॥

अक्षांशान् सलिलद्रोणे पयत्या पादावशोपिते ।

दद्यात् क्षौद्रं तदर्थं हि स्निग्धे भाण्डे निधापयेत् ।

एष मध्वासवो हन्ति मेहं द्विपलयोजितः ॥ ३७१ ॥

लोहासवः ।

फलत्रिकं निम्बपटोलमुस्तापाठामृताचित्रकचन्दनं च ।

बेलं समंज्ञा च मधुकसारकर्चूरवासात्रिवृताहरिद्राः ॥ ३७२ ॥

दुरालभापर्पटकण्टकारीशक्राशनं यासकचर्मरङ्गे ।

शशाङ्कलेखाकपिकच्छुमूलं मेथी च विल्वं कुटजश्च तित्ता ३७३

त्रायन्तिका पुष्करकस्य मूलं पलैकमानानि मर्हापधानि ।

पाष्टिः पलानां खदिरस्य सारो हयोरजः स्यात्पलयुग्ममानम् ॥

स्याल्लोहकिटं च तुलाममाणं तत्पञ्चकं केचुकजीवनीयम् ।

प्रक्षिप्य भाण्डे शशियुग्मघसान् सूर्यातपे स्थाप्य ततस्तु योज्यः

लोहासवोऽयं भिषजोपदिष्टः सर्वोत्तमो रोगविनाशहेतुः ॥ ३७५

इति श्रीशोडशप्रविते गदनिग्रहे षष्ठ आसवाधिकारः संपूर्णः ।

समाप्तश्चार्यं प्रथमः प्रयोगखण्डः ।

स्नेहचूर्णगुटीलेहासवानां परिभाषा ।

अत्र गदनिप्रदे वैद्यवरसोदलेन पृतादिसाधनपरिभाषा नोक्ता, अतोऽभ्येतृणो सौकर्यार्थं मया संक्षेपेण परिभाषा निर्दिश्यते । तत्र पूर्वं मानपरिभाषैव हेया भवति । अतः सोच्यते—

न मानेन विना युक्तिदंष्ट्राणां जायते क्वचित् । अतः प्रयोग-
कार्थं मानमशोच्यते मया ॥ ययोऽष्टसर्षपैः प्रोक्तो गुञ्जा स्यात्त-
च्चतुष्टयम् । पद्भिस्तु रक्तिकाभिः स्यान्माषको हेमधान्यकौ ॥ माषै-
श्चतुर्भिः शाणः स्याद्धरणं तस्मिन्निगद्यते । टङ्कः स एव कथितस्तद्द्वयं
कोल उच्यते ॥ क्षुद्रको वटकश्चैव द्रव्यक्षणः स निगद्यते । कोलद्वयं
च कर्पः स्यात्स प्रोक्तः पाणिमानिका ॥ अक्षः पित्रुः पाणितलं
किञ्चित्पाणिश्च तिन्दुकम् । विडालपदकं चैव तथा षोडशिका
मता ॥ करमध्यो हंसपदं सुवर्णं कवडयहः । उदुम्वरं च पर्यायैः
कर्प एव निगद्यते ॥ स्यात्कर्पाभ्यामर्धपलं शुक्तिरष्टमिका तथा ।
शुक्तिभ्यां च पलं श्रेयं मुष्टिरासं चतुर्थिका ॥ प्रकुञ्जः षोडशी
विल्वं पलमेवात्र कीर्त्यते । पलाभ्यां प्रसृतिर्द्वया प्रसृतश्च निग-
द्यते ॥ प्रसृतिभ्यामञ्जलिः स्यात्कुडवोऽर्धशरावकः । अष्टमानं च
स श्रेयः, कुडवाभ्यां च मानिका ॥ शरावोऽष्टपलं तद्व्यशेषमत्र
विचक्षणैः । शरावाभ्यां भवेत्प्रस्यश्चतुःप्रस्यैस्तथाऽऽढकम् ॥ भाजनं
कंसपात्रे च चतुःषष्टिपलं स्मृतम् । चतुर्भिराढकैर्द्रोणः कलशो
नल्वणोऽर्मणः ॥ उन्मानं च घटो राशिर्द्रोणपर्यायसंशकाः ।
द्रोणाभ्यां सूर्यकुम्भौ च चतुःषष्टिशरावकः ॥ मूर्पाभ्यां च भवे-
द्द्रोणी चहो गोणी च सा स्मृता । द्रोणीचतुष्टयं खारी कथिता
सूक्ष्मबुद्धिभिः ॥ चतुःसहस्रपालिका षण्णवत्यधिका च सा ।
पलानां द्विसहस्रं च भार एकः प्रकीर्तितः ॥ तुला पलशतं श्रेयं
सर्वत्रैष विनिश्चयः । मापटङ्गाक्षविल्वानि कुडवः प्रस्य आढकम् ।
राशिर्द्रोणिः खारिकेति ययोत्तरचतुर्गुणाः ॥

युक्तिः योजना, कर्तव्यविधिरिति यावत् । यवेत्यादि अत्र परमाण्वादिमाना-
कपनं तु तेषां चिकित्सायामनुपयोगादेव । सर्षपोऽत्र गौरसर्षपः । तैरष्टभिरेको
यवः । यनोऽत्र निस्तुपो याग्रः । चतुर्भिर्वैरेका गुञ्जा, सा चात्र रक्षा ज्ञेया ।
पद्भिः रक्तगुञ्जाभिरेको माषकः । अयं च सुवर्गमापक इति सुश्रुताशौ
प्रसिद्धः । चतुर्भिर्माषकैरेकः शाणः । द्वाभ्यां शाणाभ्यामेकः कोलः । द्वाभ्यां

कोलाभ्या वैकः कर्पः । यत्र संप्रति भारतवर्षे प्रचलितरूपयकाख्यव्यावहारिक-
द्रव्यपरिमाणः । अतो मापशाणकोला यथाकर्म एक'णक-आणकचतुष्टय-अर्धरूप्यक-
(रु० ८, रु० -१, रु० -११,) परिमिता ज्ञेयाः । (शरावस्य 'शेर' इति नाम्ना
भाषायां व्यवहारः, श्रेणस्य च 'मण' इति नाम्ना ।) अन्यरूपम् ।

शुष्काणां स्यादिदं मानं द्विगुणं तद्रवार्द्रयोः । न द्वैगुण्यं तुला-
माने पलं ह्येहागते तथा ॥ शुष्कद्रव्येषु घन्मानमार्द्रस्य द्विगुणं हि
तत् । शुष्कस्य गुरुताक्षणत्वं तस्मादर्धं प्रयोजयेत् ॥ शुष्के नयीनं
यद्द्रव्यं योज्यं सकलकर्मसु । आर्द्रं च द्विगुणं दद्यादेव सर्वत्र
निश्चयः ॥

यत्र प्रयोगे यद्द्रव्यं शुष्कमुपयुज्यते तस्य यावन्मानं लिखितं तावन्मितमेव
तद्ग्राह्यं; तदेव यद्यार्द्रमुपयुज्यते तदोक्तमानोपेक्षया द्विगुणं ग्राह्यं; यद्य द्रव्यं क्षीर-
सोवादिकं द्रवमेवोपयुज्यते तदप्युक्तमानोपेक्षया द्विगुणं ग्राह्यं; एतच्च द्व्यार्द्रयोर्द्वैगुण्यं
रक्तिकादौ कुड्वादौ च सर्वत्रैव ज्ञेयं; परं यत्र तुलामानं यत्र वा पलशब्देन मानो-
ह्येवः यथा—' रोहितकत्वच. श्रेष्ठात्पलानां पञ्चविंशतिः' इत्यादौ तत्र तु द्व्यार्द्रयोर्द्वैगुण्यं
न कार्यम् । यत्तु " गुजादिमानमारभ्य यावत्स्यात्कुडवस्यितिः । द्यार्द्र-
शुष्कद्रव्याणां तावन्मानं समं मतम् ॥ प्रस्यादिमानमारभ्य द्विगुणं
तद्रवार्द्रयोः"—इति तत्तु न प्रमाणं, युक्तिविरोधाच्चरकमुद्भूताविरोधाच्च ।
येषां तु द्रव्याणामार्द्रतायामेव नियमतः प्रयोगे न शुष्कतायां, तेषामार्द्राणां
द्वैगुण्यं न कार्यं; आर्द्रतायामेवैवामुपयोगस्तु तदवस्थायामेवैवामुत्कृष्टवीर्यत्वात् ।
तानि च यथा—

" गुड्वा कुटजो वासा कुष्माण्डं च शतावरी । अश्वगन्धा-
सहचरौ शतपुष्पा प्रसारणी ॥ प्रयोक्तव्या सर्दैवार्द्रा द्विगुणं नैव
कारयेत्—" इति । अन्यच्च—" वासानिम्बपटोलकेतकिञ्चलाकुष्मा-
ण्डकेन्द्रीवरीवर्षाभूकुटजाश्वगन्धसहितास्ताः पूतिगन्धाऽमृता ।
मांसं नागबला सहाचरपुरौ हिङ्ग्वार्द्रके नित्यशो ग्राह्यास्तत्क्षण-
मेव न द्विगुणिता ये चक्षुजाता घनाः"—इति ।

अथ भेषजादिग्रहणसंकेतः—लवणं सैन्धवं प्रोक्तं चन्दनं रक्तचन्द-
नम् । चूर्णलेहासवस्त्रेहाः साध्या धवलचन्दनैः ॥ कषायलेपयोः
प्रायो युज्यते रक्तचन्दनम् । पयःसर्पिःप्रयोगेषु गव्यमेव हि
गृह्यते ॥ शकृद्रसो गोमपकं मूत्रं गोमूत्रमुच्यते । सिद्धार्थः सर्षपे
ग्राह्य उत्पले नीलमुत्पलम् ॥ कालेऽनुके प्रभातं स्यादङ्गुके
जटा भवेत् । भागेऽनुके च साम्यं स्यात् पात्रेऽनुके च मृन्मयम् ॥
द्रवेऽनुके जलं ग्राह्यं तैलेऽनुके तिलोद्भवम् । एकमप्यौषधं योगे

यस्मिन्पुनरुच्यते ॥ मानतो द्विगुणं ग्राह्यं तद्द्रव्यं तत्त्वदर्शिभिः ।
 व्याधेरयुक्तं यद्द्रव्यं गणोक्तमपि तत्त्यजेत् ॥ अनुक्तमपि युक्तं यद्यो-
 जयेत्तत्र तद्बुधः । कदाचिद्द्रव्यमेकं हि यदि योगे न लभ्यते ॥ तत्त-
 द्गुणयुतं द्रव्यं परिवर्तनं गृह्यते । द्रव्याभावे तु तत्तुल्यं द्रव्यमेव
 प्रदीयते ॥ न्यग्रोधादेस्त्वचो ग्राह्या सारः स्याद्बीजकादितः ।
 तालीसादेश्च पत्राणि फलं स्यात्त्रिकलादितः ॥ घातकपादेश्च पुष्पाणि
 स्तृह्यादेः क्षीरमाहरेत् । महान्ति यानि मूलानि काष्ठगर्माणि यानि
 च ॥ तेषां तु वङ्कलं प्राद्यं सूक्ष्ममूलानि कृत्स्नतः । जाङ्गलानां
 वयःस्यानां चर्मरोपनखादिकम् ॥ क्षीरमूत्रपुरीषाणि जीर्णाहारे तु
 ग्राहयेत् । चतुष्पास्तु स्त्रियः श्रेष्ठाः पुमांसो विदग्धेषु च ॥ वल्मीक-
 कुत्सितानूपद्मशानोपरमार्गजाः । जन्तुवन्निहमःपाता नौवध्यः
 कार्यसाधिकाः ॥ शरव्याखिलकार्यार्थं ग्राह्यं सरसमौषधम् । धिरे-
 कवमनार्थं च वसन्तान्ते समाहरेत् ॥

अथ छेदपाकपरिभाषा—अत्राह सुधुतः,—“छेदाच्चतुर्गुणो द्रवः, छेद-
 चतुर्धाशो भेषजकलकः, तदैकध्वं संभृज्य विपचेदित्येष छेदपाक-
 कल्पः । भवति चात्र—छेदभेषजतोयानां प्रमाणं यत्र नरितम् ।
 तत्रापि विधिरास्थेयो निर्दिष्टे तत्तदेव तु ” इति । छेदाच्चतुर्गुणो द्रव इति
 वचनं एकद्वित्रिद्वेषु चतुर्गुणस्यन्युने छेदसाधननिषेधार्थं, नतु पञ्चप्रभृतिद्रवेषु
 चतुर्गुणाधिक्ये प्रतिषेधार्थं, तेन यत्रैकेन द्रवेण पाकस्तत्रैकेनैव चातुर्गुण्यं, यत्र
 द्वाभ्यां द्रवाभ्यां छेदपाकस्तत्र छेदद्विगुणाभ्यां ताभ्यां चातुर्गुण्यं, यत्र त्रिभिर्द्रवैः
 छेदपाकस्तत्र त्रिभिः मिलितैश्चातुर्गुण्यं, यत्र तु चतुर्भिर्द्रवैः छेदपाकस्तत्र छेद-
 समैश्चतुर्भिश्चातुर्गुण्यमिति । यत्र तु पञ्चप्रभृतीनि द्रवाणि तत्र तु सर्वाणि छेद-
 समान्येव प्राग्ग्राणि । तत्र क्षीरे विशेषः—यत्र द्रवान्तरं नोक्तं तत्र क्षीरं
 चतुर्गुणम् । द्रवान्तरप्रयोगे तु क्षीरं स्नेहसमं मतम्—इति । अस्या-
 यमर्थः—यत्र केवलेन क्षीरेणैव पाकस्तत्र क्षीरमेव चतुर्गुणं दत्त्वा छेदः साध-
 नीयः । यत्र तु एकद्रवान्तरयुतेन क्षीरेण पाकस्तत्र क्षीरं छेदसमं द्रवन्तरे च
 छेदत्रिगुणमिति मिलित्वा छेदचतुर्गुणेन द्रवेण पाकः, यत्र च द्रवान्तरद्वययुतेन
 क्षीरेण पाकस्तत्र क्षीरं छेदसमं द्रवान्तरद्वय च छेदसाधनमिति मिलित्वा छेदचतु-
 र्गुणेन द्रवेण पाकः, यत्र द्रवान्तरत्रययुतेन क्षीरेण पाकस्तत्र क्षीरं द्रवान्तरत्रयं च
 छेदसममिति प्रत्येकं मिलितैश्चतुर्गुणैः छेदपाकः । तदूर्ध्वं चतुःप्रभृतिद्रवान्तरयोगे
 क्षीरं द्रवान्तरं च प्रत्येकं छेदसमं दत्त्वा पाको निष्पादनीयः । अथ कल्कमानागवाद्-
 “वृषादिकुशुभैः कल्कैर्यथोक्तं छेदसाधनम् । कल्काख्यत्वात्तु पादार्थं
 तत्र कल्कं प्रदापयेत् ” इति । यत्र छेदे कश्चि नोक्तस्तत्र केवलेन द्रवेणैव

चतुर्गुणेन स्नेहसाधनम् । यदुक्तं—“ अकल्कः खलु यः स्नेहः स साध्यः केवले द्रवे” इति । यत्र योगे द्रव्यगण एव निर्दिष्टः क्वाथो वा कल्को वा न निर्दिष्टस्तस्मिन्ननिर्देशे तस्माद्द्रव्यगणात्कल्कत्राथावुभावपि प्रयोजयेत् । यदुक्तं सुश्रुते—“ कल्कक्वाथावनिर्देशे गणात्तस्मात्प्रयोजयेत् ”—इति । अत्र च गणशब्दो गणसंज्ञया यो गणः पद्ममूलादिरुक्तस्तन्मात्रे न विवक्षितः, किंतु त्रिप्रभृतिद्रव्यसमूहे विवक्षितः, गणात्तस्मादित्युक्तेः । एतेन यत्रैकेन द्रव्येण द्रव्य-
 द्रव्येण वा पाकस्तत्र कल्केनैव, यत्र तु त्रिप्रभृतिभिर्द्रव्यैः पाकस्तत्र क्वाथकल्काभ्या-
 मुभाभ्यामिति ज्ञेयम् । स्नेहसाधने कायकल्पनोक्ता सुश्रुतेन—“ तत्र यथायोगं त्वक्पत्रफलमूलादीनामातपपरिशोषितानां छेद्यानि खण्डशस्त्रेद-
 पित्वा भेद्यान्यणुगो भेदयित्वाऽवकुट्याष्टगुणेन षोडशगुणेन वाऽम्भसाऽभिषिच्य स्थाल्यां चतुर्भागावशिष्टं क्वाथयित्वाऽपहरे-
 दित्येव क्वाथपाककल्पः ” इति । अत्राष्टगुणतोयं मृदादिमंघाताभिप्रायेण द्रवद्वैगुण्येनैवोक्तम् । यदुक्तमन्यत्र—“ मृदौ चतुर्गुणं देयं कठिनेऽष्टगुणं जलम् । कठिनात्कठिनं यच्च तत्र षोडशिकं जलम् ॥ मृदादौ द्रव्य-
 संघाते मानानुक्तौ चिकित्सकाः । मध्यस्योभयमागित्वादिच्छन्त्य-
 ष्टगुणं जलमिति । तथा—“ क्वाथ्यादष्टगुणं वारि, पादस्थं स्याच्चतुर्गु-
 णम् । स्नेहात्, स्नेहसमं क्षीरं, कल्कस्तु स्नेहपादिकः । चतुर्गुणं त्वष्टगुणं द्रवद्वैगुण्यतो मवेत् ” इति । यत्र द्रव्यद्रव्यमानमल्पमष्टगुणे तोये क्वाथकरणे स्नेहचतुर्गुणः क्वाथो न भवति तत्रोक्तमानेन क्वाथ्यद्रव्यं गृहीत्वा षोडशगुणे तोये क्वाथयित्वा पादशेषं स्नेहचतुर्गुणं कुर्यादित्यभिप्रायेणोक्तं षोडश-
 गुणेन वाऽम्भसाऽभिषिच्येति । “ अथवा तत्रोदकद्रोणे त्वक्पत्रमूलादीनां तुलाभावाप्य चतुर्भागावशिष्टमपहरेदित्येव क्वाथपाककल्पः । तुलाद्रव्ये जलद्रोणो द्रोणे द्रव्यतुलाऽम्भसि । ततः पलशते द्रव्ये जलद्रोणोऽपि चेष्यते ॥” यत्र तुलाद्रव्यं जले पचेदित्युक्तं परं जलप्रमाणं नोक्तं, तत्र द्रोणमितं जलं प्राञ्चं; यत्र तु द्रोणमिते जले द्रव्यं पचेदित्युक्तं परं द्रव्यप्रमाणं नोक्तं, तत्र द्रव्यं तुलाप्रमाणं प्राञ्चमिति भावः । यत्र कियत्प्रमाणः स्नेहः साध्य इति नोक्तं तत्र प्रस्थप्रमाणः स्नेहः साधनीयः; तथाच ‘ अनिर्दिष्ट-
 प्रमाणानां स्नेहानां प्रस्थ इष्यते’ इति ।

स्नेहपाककालनियमः—स्नेहान् विपाच्यैव विरामयेत्तु क्षीरे द्विरात्रं स्वरसे त्रिरात्रम् । कल्के कपायेषु च पञ्चरात्रं दध्न्यारनाले पुनरे-
 कारात्रम् ॥ अस्यायमर्थः—क्षीरादिद्रवाणि कल्कं चैकथं संसृज्य विपचेत् । तत्र, क्षीरं चत्कथ यत्र तत्रैकथं द्वयं संसृज्य पक्त्वा द्विरात्रं विरामयेत्; स्वरसः कल्कथ यत्र तत्रैकथं द्वयं संसृज्य पक्त्वा त्रिरात्रं विरामयेत्; यत्र केवलः

कल्कस्तत्र कल्कं चतुर्गुणं जलं च संसृज्य पक्त्वा पथरात्रं विरामयेत्; यत्र कषायः
 कल्कत्र तत्रैकघ्नं द्वयं संसृज्य पक्त्वा पथरात्रं विरामयेत्; यत्र दधि कल्कत्र तत्रै-
 कात्रं द्वयं संसृज्य पक्त्वा एकरात्रं विरामयेत्, यत्र आरनालः कल्कत्र तत्रैकघ्नं
 द्वयं संसृज्य पक्त्वा एकरात्रं विरामयेत्; अत्र दधिशब्दस्तकस्य, आरनालशब्दश्च
 क्षीरादीनां संघानविशेषानां मूत्रादीनां च उपलक्षणम् । यत्र कल्कत्र क्षीरादीनां
 द्वित्र्यादिकानि द्रवाणि च तत्र कल्कं गर्भे दत्त्वा तत्तत् क्षीरादिकं प्रत्येकं दत्त्वा
 संसृज्य पक्त्वा स्वस्वोक्तकालं विरामयेत्, यथा-क्षारे द्विरात्रं, स्वरसे त्रिरात्रं,
 कषाये पथरात्रं, दध्यैकरात्रं, आरनाले चैकरात्रमिति । एतच्च विशेषेण गुणा-
 धानार्थम् । उक्तं हि—“घृततैलगुडादींश्च नैकाहादचतारयेत् । व्यूषि-
 तास्तु प्रकुर्वन्ति विशेषेण गुणान् यतः”—इति । विरामरात्राभ्यूनत्वे
 तु विशेषेण गुणाधानाभावमात्रं नतु श्लेहपाकासीद्धिः, अधिके च न दोषः । सिद्धं
 श्लेहं बलाद्बालयित्वापयुज्यात् । तत्र मृदुपाकं द्रवसद्भावात्किञ्च सर्वथा न
 पीडनीयं; मध्यमे मनाङ् पीडनीयं, द्रवाभावात्; खरे तु यथेष्ट पीडनीयं, द्रव-
 रहितत्वात् । मध्यपाकस्तु सर्वत्र प्रशस्तः । यदुक्तं,—वरं पाको मृदुः कार्यः
 श्लेहादीनां न वै खरः । स पूर्णं वीर्यमादत्ते तज्जहाति खरः पुनः” ।

अथ श्लेहपाकविज्ञानम् । अत्राह सुश्रुतः—अत ऊर्ध्वं श्लेहपाकक्रममु-
 पदेश्यामः । स च त्रिविधः । तद्यथा--मृदुः, मध्यः, खरः, इति ।
 तत्र श्लेहौषधिविवेकमात्रं यत्र भेषजं स मृदुः, मधुच्छिष्टमिध
 विशदमविलेपि च यत्र भेषजं स मध्यमः, कृष्णमधुसन्नमीषद्विशदं
 विकर्णं च यत्र भेषजं स खर इति । अत ऊर्ध्वं दग्धश्लेहो भवति,
 तं पुनः साधु साधयेत् । तत्र पानाभ्यवहारयोर्भृङ्गः, नस्याभ्य-
 जनयोर्मध्यमः, अस्तिकर्णपूरणयोस्तु खर इति । भवतश्चात्र—
 शब्दस्योपरमे प्राप्ते फेनस्योपरमे तथा । गन्धवर्णरसादीनां संपत्तौ
 सिद्धिमादिशेत् ॥ घृतस्यैवं विपकस्य जानायात्कुशलो भिषक् ।
 फेनोऽतिमात्रं तैलस्य श्लेषं घृतवदादिशेत् ॥ इति ॥

अथ चूर्णारिभाषा—अत्यन्तशुष्कं यद्द्रव्यं सुषिष्टं यस्त्रगालितम् ।
 तत् स्याच्चूर्णं रजः श्लोदस्तन्मात्रा कर्षसंमिता ॥ चूर्णे गुडः समो
 देयः शर्करा द्विगुणा भवेत् । चूर्णेषु मार्जितं हिङ्गु देयं नोक्तेद-
 क्कद्रवेत् ॥ लिङ्गेच्चूर्णं द्रवैः सर्वघृताद्यैर्द्विगुणोन्मितैः । पियेच्चतु-
 र्गुणैरेव चूर्णमालोडितं द्रवैः ॥ चूर्णाधिधाने त्रिविधः प्रचारो दृश्यते वृद्ध-
 वेषानाम् । तत्रैके द्वित्र्यादिद्रव्यनिष्ठाये चूर्णप्रयोगे प्रत्येकं द्रव्यं संचूर्ण्य यस्त्रगालितं
 कृत्वा ततो यथोक्तमानेन गृहीत्वा एकाहस्य प्रयुजन्ति; अपरे तु सर्वोप्यपि
 द्रव्याणि यथोक्तमानानि संपृष्ट्वा एकघ्नं संचूर्ण्य यस्त्रगालितं कृत्वा व्यवहरन्ति ।

बहुषु प्रयोगेषु पूर्वं जम्बीरादीनां रसैर्भावेदिभ्युत्, तत्र दस भवता
 देवा तस्य यदि स्यात् उक्तम्ने तदा सप्तमेव भाग्येत्, यदा तु सप्तो
 भवेत्तन्नेत्र तदा " माध्यत्र्यसमं काथं काथ्याद्गुणं जलम् । अष्टौ
 शशेषितः काथो भाग्यानां तैत्त भावता--" इति परिभाषया वक्तव्यं
 निष्पद्यते तैव भावयेत् । भावनाविधिः— "द्रवेण दायता सम्यक् चूर्णं
 सर्वं प्लुनं भवेत् । भावनायाः प्रमाणं तु चूर्णं प्रोक्तं भिषग्भैः ॥
 दिवा दिवाऽऽतपे शुष्कं चूर्णं सार्धं निशामयेत् । शुष्कं चूर्णकृतं
 द्रव्यं ययोक्तं भावनाविधिः " इति । यथोक्तं भावनाविधिनि मन्तारं
 विशालेकारं वा यावद्द्वारे भावनीका तावद्द्वारे मास्येदिभ्यः । अमुके तु
 मन्तारं मास्येति वृत्तैः ॥

गुटेधातुभिरभावा--यदकाशाय काप्यन्ते तन्नाम गुष्टिका घटी ।
 मोक्षो घटकः पिण्डी गुण्डी चर्निस्तयोच्यते । लेह्यस्ताप्यते
 पक्षा गुडा वा शर्कराश्च । गुग्गुलुवां, शिपेक्षप्र चूर्णं तनिर्मिता
 घटी । कुर्याद्बद्धिभिरेण छाधिगुग्गुलुना घटीम् । द्रवेण मधुना
 वाऽपि गुष्टिकां कारयेद्बुधः ॥ यथा तैरार्थं गुणैर्दिक्ं सत्यो तपेवात्र
 गुः शर्करा गुग्गुर्गो पक्वः । पाके छानि चूर्णं प्रक्षिप्य घटकात् कुडीदिति
 भावः । गुग्गुलुश्चर्णं तु मग्निप्र एव प्रोक्तम् (प्रयोगसङ्घ पृ. १४७) ।
 सुद्धबहुगुणोः पाकः सधन्वस्तु पयोपतः । मण्डूराणां च सर्वेषां
 पाको-यं पारकीर्तितः ॥ पशान्-सम-ह-क-चिदिति; न सवेत् । अग्निभिरेण
 कुडीने गुग्गुलुना चटघः कायाः । अथवा द्रवेण तोयशीरादिना, वा मधुना क्षौ-
 द्रेण संप्रभ्य संमर्गं वटिकां कारयेत् । वटिकायां गुडशर्करादीनां मने--सिता
 चतुर्गुणा देया घटीषु द्विगुणो गुडः । चूर्णाक्षूर्णसमः कार्यो
 गुग्गुलुर्गुणं तत्समम् । द्रव्यं च द्विगुणं देयं मोक्षकेषु भिषग्भैः ॥
 एतच्च शर्करादीनां मानमनुक्तप्रमाणेषु प्रयोगेषु ज्ञेयम् ।

अवलेह्यभावा--काथादीनां पुनःपाकादनत्वं सा रसक्रिया ।
 सोऽवलेहश्च लेहश्च तन्मात्रा स्यात्पलोन्मिता ॥ अनुले सितादीनां
 परिमाणमुच्यते--सिता चतुर्गुणा देया चूर्णाच्च द्विगुणो गुडः । द्रव्यं
 चतुर्गुणं दद्यादिति सर्वत्र निश्चयः ॥ इत्यमिति शर्करादिभ्यः । चतुर्धा
 सलु निष्पाद्यते लेहः । तत्र प्रथमः दार्ध्यदिद्रव्याणां सामन्यत्वायपरिभाषया
 वक्तव्यं निष्पद्यते तं पुनरुत्तमाहितं यावद्दने भवेत्तावत्पक्त्वा निष्पाद्यते, तस्य
 विशेषतो 'रसक्रिया' इति भाषा प्रसिद्धिः । तथाहि--"गृहीत्वा काथकल्पेन
 काथं पूतं पुनः पुनः । काथयेत्काणित्वाकारमेवा प्रोक्ता रसक्रिया"
 इति । द्वितीयस्तु कथ्यद्वयणि यथोक्तमानेन काथावित्वा त काथं प्लुनं कृत्वा,
 तत्र शर्करादिकं प्रक्षिप्य पुनः पक्त्वा पाके सिद्धे चूर्णं प्रक्षिप्य निष्पाद्यते ।

वृत्तयः केवलं शर्करादिकं जल वक्तव्यं सिद्धे पाके चूर्णादिकं प्रक्षिप्य निष्पाद्यते ।
 चतुर्थस्तु चूर्णं यथोक्तमानैः क्षीरघृतादिभिः संग्राह्यं निष्पाद्यते । अथ लेहादौ
 चूर्णप्रक्षेपविचारः—प्रायो न पाकश्चूर्णानां मूरिचूर्णस्य तेन हि ।
 आसन्नपाके प्रक्षेपः स्वल्पस्य पाकमागते ॥ आसन्नपाक इति उपस्थि-
 तपाके ननु पाकमापन्ने, तथा सति प्रचुरचूर्णस्य प्रवेशो न स्यादित्यर्थः । स्वल्पस्य
 चूर्णस्य पाकान्ते कदुष्णदशायां प्रक्षेप इति । पाकलक्षणं तु—सुपक्वे तन्तु-
 मत्त्वं स्यादवलेहेऽप्यु मज्जनम् । स्थिरत्वं पीडिते मुद्रा गन्धपर्ण-
 रसोद्भवः ॥ तथा—रसो गन्धः शुभः पाके वर्तिः स्याद्वाढमर्दनात् ॥
 इति । स्थिरत्वमिति निश्चलत्वम् । एतेन द्रवरहित इत्यर्थः । मुद्राऽत्र निम्नता ।

अथ आसन्नारिष्टपरिभाषा—द्रवेषु चिरकालस्थं द्रव्यं यत्संहितं भवेत् ।
 आसन्नारिष्टभेदैस्तत्प्रोच्यते भेषजोचितम् ॥ यदपक्वौषधाम्बुभ्यां
 सिद्धं मयं स आसन्नः । अरिष्टः काथसिद्धः स्यात्तन्मानं द्विपलो-
 न्मितम् ॥ अलुक्तमानारिष्टेषु द्रवद्रोणे गुडात्तुलाम् । क्षौद्रं दद्याद्गुडा-
 दर्धं प्रक्षेपं दशमांशिकम् ॥ प्रक्षेपं पश्चादेयं द्रव्यं धातकीपुष्पादिकं, दशमां-
 शिकं गुडपरिमाणदित्यर्थः । काथद्रव्याणि द्वाक्षादीनि यथोक्तमानैर्जले निष्काष्य
 वक्ष्यपूर्णं विधाय गुडादिकं धातकीकुसुमादिकं च यथोक्तमानेन प्रक्षिप्य घृतभाषिते
 हृते मुग्धये कुम्भे यावदर्धं प्रपूर्य कुम्भं शरावेण विधाय पक्षं मासं वा भूमा
 संस्थाप्य जातरसे उद्धृत्य वस्त्रगालितं कृत्वा उपयुञ्ज्यादित्यरिष्टविधिः । आसन्न-
 करणे तु जलादौ द्रवे एव गुडादीनि प्रक्षिप्य संधानं, न काथकरणम् । शेषं अरिष्टवत् ।

अथ भेषजमात्राविचारः—न्यूनं चेन्मात्रया द्रव्यं न व्याधीन् विनि-
 वर्तयेत् । मात्रयाऽधिकया युक्तं जनयेच्चापदं परम् ॥ मात्राया
 नास्त्यवस्थानं दोषमग्निं बलं धयः । व्याधिं द्रव्यं च कोष्ठं च वीक्ष्य
 मात्रां प्रयोजयेत् ॥ तथाऽप्यल्पयुद्धीनामवबोधाय तत्र तत्र यथास्थूलं मात्रा-
 निर्देशः कृत इति ज्ञेयम् । संप्रति मनुष्याणां अल्पदेहबलवत्त्वात् प्राचीनग्रन्थेषूक्त-
 मात्रावेक्षया वादप्रमाणा अर्धा वा मात्रा देशा ।

आयुर्वेदीयग्रन्थमालायां प्रसिद्धीभूता ग्रन्थाः ।

गदनिग्रहः—श्रीसोढलवैद्यविरचितः । तस्य प्रयोगखण्डात्मकः प्रथमः भागः (द्वितीयं संस्करणं) मूल्यं रूप्यकद्वयं; तस्यैव द्वितीयो भागः कायचिकित्सा-शल्य-शालाक्य-भूततन्त्र-कौमारतन्त्र-रसायनतन्त्र-याजीकरणतन्त्र-पद्मकर्मविध्यास्त्यनवरत्नहारमकः । मूल्यं—सार्धरूप्यकचतुष्टयम् ।

रसरत्नाकरान्तर्गतशतुर्थो रसायनखण्डः—श्रीनिःश्लेषसिद्धविरचितः मूल्यं ८ भाणकाः ।

आयुर्वेदप्रकाशः—श्रीमदुपाध्यायमाधवविरचितः । द्वितीयं संस्करणम् मूल्यं रूप्यकद्वयम् ।

क्षेमकुतूहलम्—क्षेमशर्मविरचितः पाकशास्त्रग्रन्थः । मूल्यं १२ भाणकाः ।

रसप्रकाशसुधाकरः—श्रीवशोधरविरचितः तथा रससंकेतकलि ता कायस्थवामुण्डविरचिता । द्वितीयं संस्करणं; मूल्यं रूप्यकद्वयम् ।

रसपद्धतिः—श्रीविन्दुपण्डितविरचिता श्रीमहांदवविरचितटीकासहिता; तथा लोहसर्धस्वम्—श्रीसुरेश्वरविरचितम् । मूल्यं—रूप्यकद्वयम् ।

पुस्तकप्राप्तिस्थानम्—वैद्य जादवजी त्रिकमजी आचार्य—

नं. १८, होलीचकला, फोर्ट, बंबो

चरकसंहिता—वैद्यरत्न कविराजश्रीयोगीन्द्रनाथसेनीररीवतचरकोपस्कारव्यख्यासहिता. सूत्रस्थानात्मकः प्रथमः खण्डः, मूल्यं दशरूप्यकाः । निदान-विमल-शारीर-इन्द्रियस्थानात्मको द्वितीयः खण्डः, मूल्यं पञ्चरूप्यकाः ।

पुस्तकप्राप्तिस्थानम्—वैद्यरत्न कविराज श्रीयोगीन्द्रनाथसेन एम. ए. नं० ३१, प्रभुप्रकुमार टागोर स्ट्रीट, पाथुरिया घाट— कलकत्ता अष्टात्रसंज्ञः (वृद्धवाग्भटः) मूल्यं—द्वादशरूप्यकाः ।

पुस्तकप्राप्तिस्थानम्—वैद्य कृष्णशास्त्री देवधर; नासिक.

प्रत्यक्षशारीरिम्—महामहोपाध्याय कविराज श्रीगणनाथसेनविरचितम् प्रथमो भागः—मूल्यं रूप्यकपञ्चकम् ।

सिद्धान्तनिदानम्—महामहोपाध्यायकविराजश्रीगणनाथसेनविरचितम् । प्रथमः भागः । मूल्यं रूप्यकद्वयम् ।

पुस्तकप्राप्तिस्थानम्—महामहोपाध्यायकविराजश्रीगणनाथसेन—

नं. १४ प्रेस्ट्रीट, कलकत्ता

भेदसंहिता—मूल्यं नवरूप्यकाः ।

पुस्तकप्राप्तिस्थानम्—

Oriental Book Supplying Agency.
Shukravar path. Poona

